ROMANUL SECOLULUI XX

ISMAIL KADARE

DOSARUL H

MONSTRUL

UNIVERS

ISMAIL KADARE

DOSARUL H

*

MONSTRU

DOSARUL H

I

ZIUA CÂND SOSI POŞTA DIPLOMATICĂ era o zi cenuşie, una dintre acele zile create parcă şi aruncate dinadins peste monotonia unei capitale mici şi îndepărtate. Ambasada Regatului Albaniei la Washington adăugase cererii de viză a doi irlandezi cu domiciliul provizoriu la New York o notă aparte în care aceştia erau numiţi o dată „folclorişti, iar mai apoi „presupuşi folclorişti”. Informaţiile referitoare la cei doi erau sumare. Se spunea că ar vorbi puţin limba albaneză, că mergeau în Albania pentru a cerceta vechiul epos oral şi că aveau asupra lor lucrări şi hărţi speciale, îndeosebi ale zonei nordice, unde intenţionau să se stabilească o vreme. În afară de acestea, mai aveau ceva de-a dreptul ciudat: câteva aparate de înregistrat vocile şi sunetele, care, conform celor aflate de ambasadă, fuseseră de curând

descoperite şi puse în circulație. În încheierea notei scria că n-ar fi fost imposibil ca turiştii irlandezi să fie spioni.

După două săptămâni de la recepționarea veştilor din S.U.A. Şi cu câteva zile înainte de sosirea irlandezilor, ministrul de Interne îi expedie o notă subprefectului din N., în care îi comunica în linii mari cam aceleaşi lucruri transmise de ambasadă, cu singura diferență că în locul cuvintelor „nu este exclusă posibilitatea ca vizitatorii să fie spioni" apărea „din câte se cunoaşte, vizitatorii sunt spioni". Şi totuşi, continua în notă ministrul, supravegherea lor să se facă discret, aşa încât aceştia să nu bănuiască nimic; ba chiar ar fi fost bine ca străinii să se simtă în N. Ca la ei acasă.

Imaginându-şi uimirea subprefectului în fața ultimei indicații, ministrul zâmbi. Idiotul, îşi zise Cum naiba să priceapă el, în colțul ăla uitat de lume ce înseamnă o problemă de stat? Prin geamul biroului său se zărea acoperişul Ministerul de Externe. Ministrul ştia că de luni de zile funcționarii de la Externe băteau capitalele Europei, împărțind bani în dreapta şi-n stânga şi încercând să găsească un scriitoraş sau istoric de mâna a treia care să scrie biografia regelui '. Ei, ce să-i faci, îi plăcea să-şi repete mereu, țipi şcoliți, ăştia de la Ministerul de Externe. Când trebuiau scotocite cabaretele Parisului în căutare de amante pentru suveran sau de tinerei pentru preşedintele Parlamentului, sau pentru tot soiul de alte treburi murdare, apelau la el, la ministrul de Interne, în timp ce pentru chestiuni superioare de stat, biografii, academii sau naiba mai ştie ce, erau preferați alții. Avea de gând, însă, să le arate el într-o zi, să-i lase pe toți cu gura căscată când Internele, şi nu filfizonii de la Externe, aveau să-l prezinte Cancelariei pe biograful atât de căutat. Ori de câte ori veniseră în Albania turişti străini, el nu se gândise decât la asta, dar, din păcate, nu găsise nimic potrivit. Savanții ăştia

irlandezi i se păreau nimeriți, cu atât mai mult cu cât exista bănuiala că ar fi spioni. Avea să-i lase o vreme sa hălăduiască în pace şi apoi, cu puțin noroc, o să-i prindă asupra faptului (ceea ce, în imaginația lui, se prezenta în decorul unei scene de amor, unul dintre ei urmând a fi descoperit împreună cu o femeie, în patul conjugal). După asta, ar fi fost rândul lui să se ocupe de ei. „la veniți voi încoace, frumuşeilor, lăsați nițeluş eposul şi magnetofonul ăla şi puneți-vă pe treabă pentru taica. Dacă nu vreți, vă rad, pe onoarea mea. Aha, o lăsați mai moale, da? Veniți să stăm de vorbă, e o chestie simplă pentru voi. Sunteți savanți, nu? In paşaport scrie că ați absolvit Universitatea Ha... Ha... Harvard, aşa e? Excelent, luați loc, taica o sa va aducă hârtie şi condei, şi miere, şi parale şi curve câte vreți, numai apucați-vă de treabă. Să-mi scrieți voi viața sau biografia, cum îi spune acum, regelui, uite, asta vrea taica de la voi.“

Mulțumit de sine, ministrul lipi plicul adresat subprefectului din N. Şi îi trânti ştampila cu atâta forță, încât tuşul sări în toate părțile. Două zile mai târziu, pe la orele zece dimineața, când subprefectul primi scrisoarea, înainte de a o deschide privi un minut ştampila. Experiența îl învățase că o asemenea hotărâre este fie rezultatul supărării, fie cel al fricii.

Slavă Domnului, îşi zise citind înştiințarea. Nu era vorba nici de una, nici de alta. Uşurat, ridică telefonul pentru a-şi anunța soția.

Ea îi răspunse cu o uşoară tristețe în glas, pricinuită de zecile de deziluzii pe care i le adusese țârâitul telefonului, la care ea alergase să răspundă plină de speranța că, în fine, avea să afle ceva minunat, ceva extraordinar, dar din receptor veneau cuvintele banale ale soțului: „Ce mai faci? E gata prânzul?” sau i se cerea o rețetă de dulceață pentru

soția directorului de la Poştă-Telegraf, cu care demult nu prea mai avea ce vorbi.

De data asta, însă, era cu totul altceva. Cuvintele lui bărbatu-său îi părură aproape incredibile, aşa încât, speriată la gândul că poate nu înțelesese bine, strigă în aparat: „Vin doi irlandezi, aşa ai spus?” „Da, da, îi confirmă el, şi stau mai mult.”

— Minunat, îi scăpă femeii. Mă bucur. Mă sculasem tare plictisită azi. Fusese, într-adevăr, tristă în dimineața aceea. Ploaia bătea în geam la fel ca ieri şi hornurile caselor de peste drum păreau neverosimile sub perdeaua de stropi. O, Doamne, o zi la fel ca ultimele, oftase ea, întinsă pe pat. Avea creierul gol de gânduri şi asemănarea zilei aceleia cu cea de ieri i se păruse cea mai bună confirmare că începea o altă zi inutilă, zi la care ar fi renunțat bucuroasă. Preț de o secundă îi trecuse prin cap ca nimeni n-ar fi avut nevoie de ziua aceea, dar imediat îşi spusese că existau destule femei care s-o dorească, obosite de muncile grele din casă, de certurile din familie sau chiar din pricina frigului de afară.

Pe când se gândea la toate acestea, închipuindu-şi cât de putini ar fi crezut că ea, frumoasa soție a subprefectului, având la picioare tot ce-şi dorea, s-ar fi putut plictisi de moarte în N., tocmai atunci, deci, sunase telefonul. Începând din acel moment, ziua se transformase brusc dintr-o fărâmă anonimă de timp în contrariul ei: o zi reală, plină de neprevăzut şi de mister.

Doi irlandezi, care stau mult, repeta în sinea ei vorbele bărbatului. Ce minunat, îşi zise. Iama aceea avea să fie unică. Şi ministrul cerea ca ei să. Se simtă aici ca acasă, îi spusese bărbatu-său la telefon. Desigur, îi răspunse ea în gând, în vreme ce-şi imagina serile de bridge, cu focul din cămin ce dădea reflexe roşietice în paharele cu băutură. Au adus nişte aparate ciudate cu ei, ca nişte gramofoane, dar mult mai modeme, mai explicase el, şi ea se imagină la

brațul unuia dintre străini sau dansând cu celălalt *Tangoul geloziei.* Se părea că sunt tineri, din moment ce veniseră cu asemenea lucruri la ei.

Alergă spre telefon, dar, lângă el, se opri. Înainte de a-i da vestea cea minunată soției directorului poştei, simți că ar fi trebuit să o mai savureze singură o vreme.

Deci, sunt doi, îşi zise, şi, pare-se, tineri. Soțul îi spusese şi numele lor: Max Roth şi Willy Norton, ceea ce însemna că li se cunoştea şi vârsta. La prânz, poate că va afla şi ea.

Fără să ştie cum, tânăra soție se pomeni în baie. Privi o bucata de vreme cada, ce strălucea stins, după care întinse mâna alene spre robinetul de apă caldă. Cu aceleaşi gesturi molatice începu să se dezbrace. Încercă apa cu degetul şi, înainte ca jumătatea să fie plină, se strecură în ea. I se întâmplase de câteva ori ca, atunci când o cutreieraseră gânduri de un anume fel, să simtă nevoia să le depene cufundată în baie.

Aşa, întinsă în cadă, cu privirea încețoşată, simțea cum apa creşte încetul cu încetul şi îi acoperă trupul. Tot astfel ne acoperă pământul, începu ea să filosofeze, dar făcu apoi un efort pentru a goni din creier sfârşitul frazei, precum făcea mereu atunci când vreo idee ciudată sau macabra îi țâşnea brusc din subconştient. Nu, nu, îşi repetă. Era prea devreme să se gândească la astfel de treburi. Se simțea încă tânără, avea 32 de ani şi, în afară de asta, viitorul apropiat îi oferea o surpriza nemaipomenită, sosirea celor doi irlandezi. Max Roth şi Willy Norton, pronunță ea din nou numele lor. Făcuse excelent că se gândise, cu ani în urmă, să-şi schimbe numele oriental, nesuferitul Mukadez, în Dezi. Cei mai mulți îi uitaseră vechiul nume, unii nici nu ştiau cum o chemase înainte şi când, careva, din nebăgare de seamă, o striga Mukadez, ea îl includea automat în categoria celor mai mari duşmani. Dezi suna într-adevăr frumos. Era tare curioasă să ştie ce impresie şi-ar fi făcut cei doi dacă ar fi

aflat că o femeie tânără, pe nume Dezi, se gândea la ei în cada cu apă fierbinte. Încercase deseori portretizeze pe oameni după numele lor. Chiar şi acum se străduia să facă acest lucru.

Astfel, unul dintre ei, Max Roth, cine ştie de ce, poate din pricina literelor „r” şi „x”, şi mai ales a lui „th”, ar putea fi păros şi roşcovan, iar pe celălalt, pe Willy, şi-l închipuia cu parul lins, mai puțin viguros, dar mai subtil. Visase demult să cunoască pe cineva cu numele acesta înşelător, oarecum infidel, totuşi tocmai prin asta tentant.

Apa fierbinte îi acoperise în întregime trupul şi ea îşi aminti că uitase să ia săpunul din dulăpior. Nu-i nimic. Va sta pur şi simplu aşa în cadă, ceea ce putea fi chiar mai bine. Este, fără îndoiala, mai bine, îşi spuse zâmbind. Băgase de seamă altă, dată că spuma de săpun şi transparenta apei îi blocau imaginația.

Vedea cu coada ochiului cum, sub oglinda lichidă, trupul său alb, cu triunghiul pubisului, îşi voala conturul. În unduirile acelea era o moliciune jucăuşă, care făcea ca totul să pară ambiguu şi misterios.

Oricât ar fi încercat să nege acest lucru, îşi dădea seama că, în colțul acela pierdut de provincie, devenise îndeajuns de matură pentru a risca o aventură de dragoste. Nu întâmplător ceva mai devreme, cu apa şiroindu-i pe trup, i se învârtiseră prin cap tot felul de gânduri negre. Un alean necunoscut, ce-şi închipuia că o cuprinde doar în sala de cinema, la filmele de dragoste, o făcuse să se simtă tot mai uşoară, îi stimulase imaginația. Simțământul acela o cuprindea tot mai puternic, în vreme ce ei îi era tot mai greu să-l strunească. Haotic, dincolo de orice logică, se imagina la început împreună cu roşcovanul Max Roth, şi asta nu pentru că ar fi simțit ceva pentru el, ci obligată de împrejurări, din dorința, mai curând, de a aranja totul cât mai rafinat, mai sofisticat (rivalitate, gelozie etc.) şi a gusta

din plin paharul voluptăţii cu al doilea, cu Willy. O, Doamne, gemu în sinea sa, fără să-şi dezlipească privirea de la trupul său alb şi incert, ea şi când de acolo îi venise ideea. Cu un asemenea iubit ar fi putut accepta să rămână chiar si gravidă.

Se răsuci în apă chinuit, ca omul care se învârte în somn. Clipocitul apei şi modificarea imaginii din cadă îi schimbară cursul fanteziei. Palidă, încercănată, se văzu apoi urcând treptele casei cu etaj pe uşa căreia era scris, în bronz, numele singurului medic din N. Şi, sub nume, două cuvinte: „Medic ginecolog”.

Din ziua în care, după discuţii şi îndoieli nesfârşite, bărbatu-său acceptase ca ginecologul să-i facă analizele, la care fu găsit steril. Dezi nu-şi putea închipui nicio altă legătură amoroasă care să nu se termine în cabinetul medicului, pe masa de chiuretaj.

Se vedea, aşadar, întinsa în faţa ginecologului, ce completa tabloul cenuşiu al orăşelului, un medic dezamăgit de viaţă sau poate prefăcându-se astfel din cauză că aşa apăreau doctorii de provincie prin filme sau în nuvelele scriitorului rus Cehov. Accident? ar fi întrebat-o acesta, privindu-i cu lăcomie trupul rece ca marmura amfiteatrului în care, cu puţin timp in urma, se jucase drama iubirii. Iar ea ar fi răspuns în sinea ei: cum poţi înţelege tu, un jalnic medic de ţară, această minune tristă.?

Femeia se răsuci din nou şi, după ce apa se linişti, îşi zări din nou conturul alb al trupului şi se simţi eliberată de coşmar. De ce să mă gândesc la aşa ceva? se întrebă, întrezărea nu peste mult timp o bucurie adevărată, amestecată cu mister, curiozitate şi împlinire. De unde nevoia aceea morbidă de rău? Cărţile de joc, vinul şi flăcările din cămin o făcură în curând să-şi uite gândurile negre. Ispita nu era departe, o despărţeau de ea doar câteva zile. Sări din cadă cu o vioiciune neobişnuită şi, după ce se

înfăşură în prosopul de baie, alergă în dormitor să se îmbrace.

Afară, însă, nu se schimbase nimic, aceeaşi iarnă, aceeaşi ploaie gri şi uniformă, a cărei monotonie îţi sugera scurgerea banală a vieţii. Apoi, la telefon, prin firele ude de ploaie, ea transmise în tot orăşelul, la început soţiei directorului de la poştă, mai pe urma altora, extraordinara veste.

Jumătate de oră după aceea, femeia se apropie din nou de fereastra de la care se zărea o parte din casele orăşelului, în aspectul cărora nu se schimbase nimic. Şi totuşi, în ciuda apatiei ce picura de sus peste acoperişuri şi hornuri, ştirea care o înnebunise întreaga dimineaţă se afla acolo, în jurul ei.

II

AGENTUL DULLE BADJAJA, cel mai bun informator din N., însărcinat să ţină sub observaţie sosirea şi, mai apoi, mişcările celor doi străini, povestea în raportul scris pe care-l trimisese subprefectului sâmbătă seara (ziua în care veniseră cei doi) că, după ce aşteptase neclintit patru ceasuri în staţia de autobuz pentru a depista orice mişcare suspectă – străinii puteau avea legături în oraş ajunsese la concluzia că nu exista nimic în acest sens. E adevărat, în aşteptarea autobuzului care venea din capitală o data pe săptămână, sâmbăta, ieşiseră, în afară de bine cunoscuţii hamali, alţi nouă inşi, care, însă, după părerea competentă a raportorului, îi aşteptaseră realmente şi cu manifestările de rigoare rubedeniile venite de la Tirana, justificându-şi astfel pe deplin prezenta.

Excepţie făcuse doar ţiganul Hadji Gaba, de care domnul subprefect poate a auzit, dar raportorul nu-l pusese la socoteală, deoarece era cunoscut deja faptul că acesta aştepta regulat autobuzul de sâmbătă pentru a oferi ca, în

schimbul unor sume de bani, să tragă – scuzați cuvântul, domnule subprefect –, băşini una după alta. Poate că domnul subprefect îşi aminteşte, situația respectivă a fost discutată, în câteva rânduri ca lezând onoarea urbei etc., etc., dar, după ştiința raportorului, nu se ajunsese la nicio concluzie. Aşadar, cu excepția sus numitului țigan, nu se petrecuse nimic demn de a fi semnalat.

Deşi specializat în trasul cu urechea, continua agentul, se străduise să-şi îndeplinească misiunea cât mai bine, ținând sub observație de la distantă apariția celor doi străini, ceea ce, după părerea lui (să-i fie iertată îndrăzneala), era atribuția agenților rodați în trasul cu ochiul.

Deci, fără a se încumeta să dea cuiva sfaturi, şi cu atât mai puțin domnului subprefect, el socotea că în această primă fază a operațiunii ar fi fost poate mai potrivit colegul său Pieter Prenushi, specializat în spionarea de la distanță. Calitățile acestuia din urmă erau indiscutabile şi în permanent progres încă din memorabila zi în care, poate că domnul subprefect îşi mai aminteşte, Prenushi reuşise să vadă de la 200 de metri că un ochi al soției consulului francez, cu tot machiajul exagerat, privea şui.

Şi totuşi, obişnuit să nu discute ordinele superiorilor sau să refuze o sarcină, chiar dacă nu intra în sfera activităților sale, ba dimpotrivă, mobilizat de satisfacția pe care ți-o dă încrederea şefilor şi încercând, ca întotdeauna, să-şi ducă la bun sfârşit misiunea, putea mărturisi cu mâna pe inimă că faptele raportate erau absolut exacte.

În privința celor doi străini, continua raportorul, nu se putea spune că purtarea lor n-ar fi avut nimic suspect. Adevărul e că se vedea imediat o anume stinghereală, evidentă în privirile lor speriate de jur împrejur şi în mişcările nesigure pe care le făceau, de unde şi concluzia că erau tulburați, ba chiar de-a dreptul speriați.

Într-o albaneză şchioapă, rezultând mai mult din nervozitate decât din necunoaşterea limbii, după cum considera raportorul, cei doi i se adresaseră la început lui Hadji Gaba, crezându-i, probabil, hamal. Acesta însă, închipuindu-şi că-l solicită în problema aceea ruşinoasă, s-a pregătit să-şi facă „meseria”, adică s-a încordat tot ca să poată da drumul – să mă ierte, aici, din nou, domnul subprefect – seriei de băşini comandate, după capul lui, de cei doi străini. Aşadar, când sus-numitul tocmai se pregătea să-şi facă numărul, de astă dată la un nivel ce poate fi considerat, fără nicio exagerare, mondial, raportorul, chiar dacă aceasta nu se număra printre îndatoririle sale, a intervenit pentru a-l goni de acolo pe Hadji Gaba.

În ceea ce priveşte bagajele şi mai ales lăzile metalice pe care străinii le aveau cu ei, raportorului îi era greu să se pronunțe, dată fiind distanța la care se găsea, cu atât mai mult cu cât, precum se ştie şi cum a amintit mai sus. Domeniul său de activitate e trasul cu urechea...

Aici, deşi nu obişnuia să intervină în treburile altora, din simpla dorință ca lucrurile să iasă bine, el, fără a pune nicio secundă la îndoială calitățile native ale colegului său, Pieter Prenushi, credea totuşi că de astă dată însuşirile acestuia nu erau suficiente pentru a determina exact greutatea valizelor sau, mai ales, a lăzilor metalice si, cu atât mai puțin, pentru a stabili o legătură între greutatea ş conținutul lor. In această problemă îndrăznea să sugereze că ar fi fost bine să fie consultat cel care le-a purtat în spate, adică hamalul Cute Arapi.

Hamalul Cute Arapi: „Valizele? La naiba, cât pe ce să-mi frângă spinarea. Sunt hamal de patruzeci de ani, dar cu aşa ceva n-am avut treabă. Plumb, nu alta. Ce-ar fi putut avea în ele? Frățioare, habar n-am: pietre, fier, pe dracu’ gol, da’ țoale nu erau. Bag mâna-n foc că nu erau țoale. Sau, dacă erau, fost de-alea de fier, cum aveau în vechime, de-am

văzut la cinema, da’ ăştia erau oameni ca noi, nu ca ăi din film şi nici nebuni nu păreau. Ţoale nu erau, nu. Se «prinde» Cute la alea de cum atinge valiza. De cum o înhaţă, Cute pricepe imediat: valiza de bogătaş, plină cu haine din stofă grea sau cu bumbi de argint, ori „valiza. „de episcop sau de muftiu, cu cărţile sfinte înăuntru. Cute ştie totul despre valize. Imediat ce le atinge, Cute simte straiele de mireasă, uşoare ca fericirea, şi pe cele de văduvă, grele ca moartea. A purtat Cute tot felul de geamantane la viaţa lui: de filfizoni, de inşi căzuţi în dizgraţia regelui, de disperaţi, hotărâţi să se spânzure în zori chiar cu cureaua valizei, de tâlhari, de artişti, de cocote (vai, cum îl mai ardea spinarea sub greutatea lor!), geamantane de funcţionari, de cremiţi si de nebuni pline ochi cu pietroaie, toate astea le-a văzut Cute, da’ valize ca la blestemăţii ăştia doi nu, nu, pe viaţa mă-sii n-a dus niciodată Cute. M-au deşelat, credeam că mor; ei, Cute,. Mi-am zis, s-a terminat cu hamalacul tău. Mai bine cazi în drum si mori, decât să cazi în drum si să spui «nu pot». Pentru că Cute a avut odată un vis, un vis mai negru decât moartea, în care-i apărea un drum pardosit cu plăci verzi şi cafenii şi un client care striga «Hei, hamal», şi el însuşi, încercând să-i ridice valiza, dar nereuşind. Uite aşa, ca-n visul ăla afurisit m-au trecut toate sudorile cărând valizele străinilor. Parcă nu erau valize, ci dracu’ gol”.

Recepţionerul de la Hotelul „Globus”: „Valizele erau grele ca plumbul, iar lăzile şi mai şi. Adevărul e că, pentru a le urca în camera de la etajul unu, a trebuit să-i chem, în afară de băiatul care duce bagajele, pe bucătar şi pe femeile de serviciu.

Străinii mi-au vorbit în albaneză, dar trebuie să adaug aici că vorbeau cumva ciudat, o limbă parcă înţepenită pe ici, pe colo, sunând ca nişte pietre pornite la vale, nu ştiu dacă înţelegeţi, probabil că nu mă exprim prea clar. Meseria mea de hotelier m-a făcut să am des de-a face cu străini, aşa că

îmi sunt familiare stâlcelile lor. Nu ca să mă laud, ci, în spiritul adevărului, trebuie să spun că, ascultându-i vorbind şi fără să le văd paşapoartele, pot să jur care-i italian, grec sau slav. Dar în cazul ăstor doi nu e vorba de stâlcelile obişnuite. Nu, e altceva, mult mai diferit. Poate că nu reuşesc să fiu prea explicit. O ca să spun aşa, rece... Cu ani în urmă, maică-mea, Dumnezeu s-o ierte, când mi-a apărut în vis, vorbea la fel. Şi aşa de uimit am fost, încât am întrebat-o: «Ce ți-am făcut de-mi vorbeşti aşa, mamă?» Va rog să mă iertați, domnule.

Apoi? A, da, era să uit de unde am plecat.. Apoi, cei doi au urcat în camera pe care am fixat-o împreună cu dumneavoastră. Deşi am dat cu insecticid de trei ori, cum mi-ați spus, ca să fiu cinstit, nu pot să jur că în cameră n-ar mai fi ploşnițe. Astea pot intra din alte odăi, prin crăpăturile uşii, sau de sus, din tavan. Nu contează, asta-i altceva. Voiam să mai spun că străinii s-au închis în cameră până la sosirea celui care i-a invitat acasă la domnul subprefect".

Urările de bun venit ale subprefectului şi invitația la o partidă de cărți le-a adus un funcționar de la cadastru, în jurul orei şapte seara. După spusele acestuia, confirmate de recepționer, care urcase împreună cu el (ba chiar şi ciocănise la uşă, comunicându-le celor doi că îi caută un domn de la subprefectură), nou-veniții se miraseră oarecum de invitație, la care nu numai că nu se aşteptaseră, dar li se păruse nițeluş neobişnuită, ceea ce i-a şi împiedicat la început să priceapă despre ce era vorba. Nici omul de la cadastru şi nici hotelierul, transmițându-i subprefectului răspunsul celor doi străini, nu-i pomeniseră de felul în care aceştia primiseră gentila invitație. Şi totuşi, asta nu i-a împiedicat deloc pe cei doi slujbaşi să le povestească prietenilor că străinii au primit invitația fără niciun interes, ba chiar au arătat un soi de reținere, mai exact, de răceală,

ca să nu pronunțe cuvântul dispreț, şi asta mai ales când au auzit cuvântul „bridge”. Şi tot conform vorbelor funcționarului de la cadastru şi ale recepționerului, vorbe care, prin cei doi agenți au ajuns imediat la urechile subprefectului, cei doi străini au acceptat să răspundă invitației mai mult din obligație decât din plăcere. În mod ciudat, subprefectul nu numai că nu s-a supărat auzind aceste bârfe, ci, din contră, în raportul săptămânal adresat ministrului de Interne, le-a menționat, fără a uita să noteze că cei doi martori sunt cetățeni onorabili şi de încredere.

Oricum, în seara aceea, când, împreună cu tovarăşii săi obişnuiți de bridge, directorul de la Poştă-Telegraf, judecătorul de pace şi domnul Rrok, patronul fabricii de săpun „Venus”, singura fabrică din N., îi aştepta pe cei doi străini misterioşi, subprefectul nu ştia nimic din cele întâmplate la hotel. Şi, chiar dacă ar fi ştiut, el nu le-ar fi spus nimic prietenilor săi sau soțiilor acestora, şi cu atât mai puțin propriei sale soții, Dezi, pentru care venirea celor doi era evenimentul numărul unu al anului.

Îmbrăcată într-o rochie de mătase bleu, care o aranja minunat poate şi datorită machiajului discret, Dezi părea complet dezorientată şi se învârtea ca năucă prin salon şi camera de bridge. Auzea din când în când fragmente de dialog, ce-i păreau tot mai banale. Vizitatorii trebuie să apară dintr-o clipă într-alta, spuneau ei şi se întrebau de ce aleseseră tocmai oraşul lor, ceea ce lui Dezi i se părea insuportabil. Atât de groaznică i se păru ideea că ei ar fi putut ocoli N., fixându-şi alt itinerar, încât numai gândindu-se la asta, acum, când minunea se întâmplase, se sperie cumplit că nou-veniții s-ar fi putut răzgândi: „Adevărat, domnule, de ce oare în N.? N-ar fi putut merge în altă parte?”

— Ciudat, totuşi, zise domnul Rrok, că au venit aici, în fundătura asta, nici la graniță cu vreun stat vecin, nici zonă

istorică, nici punct strategic, cum se spune. Un oraş necunoscut. Şi apoi, chiar la poalele munților.

— Se spune că aşa au hotărât acolo, în America, adăugă directorul poştei, se spune că imediat ce au debarcat la Durres şi-au scos harta din geantă şi au declarat: uite, aici vrem să ajungem şi nu în alt ioc.

În timp ce vorbeau se uitau spre subprefect, dar acesta, cu bine cunoscutu-i zâmbet pe chip (o, Doamne, cum de se poate să zâmbească la fel, ore întregi zilnic, la zeci şi zeci de oameni, se întreba nevastă-sa), se prefăcea că nu-i aude. În realitate, se întrebase de multe ori şi el de ce oare cei doi străini aleseseră chiar N. Pentru treburile lor misterioase. Uneori îşi spunea că toată tevatura asta are să-i aducă necazuri, alteori că dimpotrivă, noroc. Când era nervos se gândea că cineva anume îi trimisese pe cap musafirii aceia nepoftiți. Oricum, cât ar fi fost ei de abili, încă din seara aceasta, prima lor seară în N., subprefectul simțea că le va smulge o parte din secrete. În scrisoarea personală pe care i-o trimisese ministrul imediat după nota oficială, acesta îi dădea de înțeles că avea mare importanță pentru el dezvăluirea intențiilor celor doi. „Ehei, complicate sunt treburile statului”, suspină subprefectul. Tocmai când se gândea cum să facă şi să dreagă, se auzi soneria de la intrare, care-i făcu pe toți să tresară. Majoritatea oaspeților întoarseră ochii spre el, ca pentru a-i cere sfatul, doi-trei puseră paharele cu vermut pe marmura căminului, iar cei care le aveau acolo le luară şi sorbiră din ele. Toți se mişcară din loc, singură Dezi rămase neclintită, ațintind cu privirea scara.

Între timp, slujnica deschisese uşa şi de jos se auzi zgomotul paşilor lor, pe care subprefectul, comparându-l cu felul în care se exprimau în albaneză (după cum aflase din raport) şi-l imagină a fi bocănitul unor picioare de lemn. Fulgerător, surprinse profilul neveste-sii, neliniştit, gâtul

alb, cu cârlionții blonzi rămași sub cocul înalt și se întrebă, mai mult cu uimire decât cu satisfacție, de ce nu putea să fie gelos.

Fără a încerca să-și ascundă tulburarea, Dezi îi fixă cu privirea pe cei doi, care urcau treptele de lemn în urma slujnicei. Nu erau deloc așa cum și-i imaginase. Niciunul, nici altul nu aveau părul negru și nici măcar nu erau pieptănați lins. Primul avea părul castaniu deschis, nu roșcat și nici țepos cum trebuia să-l aibă în imaginația ei Max Roth, ba chiar dimpotrivă, părea moale și nițeluș rărit. Celălalt avea o figură energică și părul ceva mai închis la culoare, fără să lucească și, în plus, era tuns scurt, ca boxerii. Care să fie Willy și care Max? Dezi oftă dezamăgită. Nu erau deloc așa cum și-i închipuise și totuși, Dumnezeule, bine măcar că sunt tineri. Cum de nu se gândise mai-nainte la asta? Savanții sunt, în general, bătrâni și cei doi ar fi putut fi astfel, deși bărbatu-său îi spusese că ei nu erau savanți, ci altceva. De fapt, era același lucru, de vreme ce irlandezii se dădeau drept savanți. Vârsta lor ar fi putut fi, într-adevăr, o deziluzie pentru ea.

Îi veni rândul să le întindă mâna și, spre uimirea ei, blondul cu ochi albaștri îi spuse în albaneză:

— Mă bucur foarte mult, doamnă, să vă cunosc. Willy Norton.

— Dezi, răspunse ea. Toate gândurile de-acum câteva zile, povestea cu ginecologul și celelalte zeci de amănunte o făcură să roșească.

Deci acesta e Willy, își zise apoi, în vreme ce ei dădeau mâna cu ceilalți. Și-l închipuise complet altfel, deși nici așa n-ar fi putut spune că era dezamăgită. Ar fi fost nedreaptă, mai ales dacă se gândea la savanții aceia ramoliți, cu papuci și fesuri caraghioase. Avea doar senzația că greșise pe undeva... Trebuia să fie amabilă cu Max Roth, cel cu părul mai închis la culoare, deși simțea că celălalt, blondul, o

atrăgea mai mult. Indiscutabil, nu doar numele lui, Willy, o făcuse să-l prefere, ci altceva. Își înfrângea cu greu sentimentul de goliciune interioară. Şi totuşi, amândoi sunt simpatici, se consolă ea, şi, mai ales, tineri, chiar mai tineri decât şi-i imaginase. În ceea ce privea modul de adresare, vorbeau o albaneză ciudată, e drept, dar aveau şi limba lor, engleza. *My dar ling, my lord...*

Dezi presimți deodată cu claritate că, dacă va avea insomnii, acestea nu vor fi prilejuite nici de sentimentele ei față de străini, cum se aşteptase, nici de simțământul amar al deziluziei, ci de altceva, de dorința de a se familiariza cu aspectul exterior al acestora. Poate că-n nopțile de nesomn, în ființa ei se vor produce schimbările necesare, care să-i permită să se obişnuiască cu ei aşa cum erau în realitate.

Intre timp, cei doi făcuseră cunoştință cu ceilalți musafiri şi în salon se prelungiră momentele acelea dificile în care ultimii veniți trebuie să se acomodeze cu atmosfera creată înainte de sosirea lor. Le zâmbiră, deci, pentru a doua şi a treia oară celor din jur, până ce gazda depăşi prima momentul de stinghereală cu o întrebare:

— Domnilor, ce ați dori să beți?

Discuția în jurul băuturilor şi al preferințelor celor doi înviora atmosfera. Se aşteptau cu toții ca străinii să fie buni cunoscători în materie, dar, curios lucru, nu era aşa Poate că asta îi făcu să observe că se aşteptaseră ca nou-veniții să fie îmbrăcați mai altfel. Un soi de neglijență, ca să nu spunem mai mult, era evidentă şi la acest capitol. Ultimele observații avură darul să-i dezlege gura gazdei.

— Am aflat de sosirea dumneavoastră în oraşul nostru şi mi-am spus că sunteți departe de familie, în țară străină, într-un district îndepărtat, singuri – nu-i aşa? —, drept pentru care v-am invitat la o partidă în mijlocul nostru.

Subprefectul vorbea rar, pronunțând cuvintele cu grijă, pentru ca oaspeții să-l înțeleagă, în vreme ce li se adresa, cei doi dădeau din cap.

— Domnule, mulțumim, zise unul dintre ei, cel tuns scurt. Peste tot bine se cunoaşte ospitalitatea albanezilor.

O să rămâneți mai mult la noi? îi întrebă domnul Rrok.

Străinul făcu un gest cu mâna.

— Fireşte. Noi destul aici o să stăm.

— E o mare onoare pentru noi, zise subprefectul.

Domnule, mulțumim.

Dezi avu impresia că recunoaşte în vorbirea lor o cadență cunoscută. La şcoala de fete, lecțiile de metrică veche albaneză... dar îi era greu să se concentreze.

— După cum am înțeles, vă preocupă problemele legate de folclor, spuse subprefectul.

Observând cum gazda schimbă o privire rapidă cu judecătorul de pace, singurul care-i cunoştea îndoielile legate de cei doi, străinul care vorbea ridică din sprâncene şi-şi cântări mai bine cuvintele.

— Oarecum. Chiar... Poate mai mult decât atât, răspunse Willy Norton.

„Luminează ăst' soare, straşnic, dar dogoarea-i e puțină”, îşi aminti Dezi primul vers al eposului medieval pe care-l conțineau toate antologiile de texte literare. Ritmica lui se recunoştea uşor în vorba celor doi străini.

— §i poate ceva care cu el mult se leagă, completă blondul. Mă refer la Homer.

— In sănătatea dumneavoastră, zise nevasta directorului de la poştă, ridicând nițeluş paharul cu vermut. De sub stratul subțire de pudră răzbătea nerăbdarea ei de a vedea terminate odată frazele acelea plicticoase şi de a-i auzi pe străini vorbind despre altceva. Dezi îi pomenise despre gramofoanele modeme pe care aceştia le aduseseră cu ei. Ce

se mai dansa, oare, pe acolo, pe la New York, prin California?

— Ați pomenit de Homer? întrebă subprefectul. Din câte ştiu eu e un poet grec din vechime, orb?

— *O, yes,* îi scăpă celuilalt, spre satisfacția lui Dezi, care privi triumfătoare spre musafirele ei: vedeți că sunt străini, că vorbesc englezeşte?

— A, da, Homer. De trei sute de ani e discuție dacă a fost doar unul sau au existat mai mulți Homer.

Domnul Rrok îşi potrivi cu mâna papionul şi, zâmbind cu gura până la urechi, întrebă prudent:

— Scuzați-ne, domnilor, suntem ignoranți, nişte provinciali amărâți, uite, eu produc săpun, cum v-am spus ceva mai-nainte, săpun „Venus” pentru doamne, he-he, astea le ştiu eu, dar în probleme de... filosofie, adică Homer, Giuseppe Verdi şi alte treburi asemănătoare, nu mă prea pricep. Deci, scuzați-mi neştiința, da’ aş vrea să ştiu ce legătură e între Homer ăla şi măgulitoarea dumneavoastră vizită aici? Din câte am auzit eu, ăla a trăit cu vreo patru sau cinci mii de ani în urmă şi foarte departe de-aicea, nu?

Of, făcu soția directorului poştei. Îi spusese demult lui Dezi că creierul domnului Rrok era mai neted decât săpunul pe care-l fabrica.

Străinii schimbară o privire rapidă, care subprefectului i se păru plină de subînțeles.

— Trei mii de ani, domnule, desigur, zise unul dintre ei. Şi foarte departe, da, foarte departe de-aici. Şi totuşi e o legătură.

În privirile lor se văzu preț de-o clipă ironia de adineauri şi subprefectul îşi spuse: hm, îşi bat joc de noi pe față. Fără îndoială că asta fac, repetă apoi. Cum să crezi că umblau să descopere nu ştiu ce Homer în orăşelul acela mic, în care nici nu se pomenise de aşa ceva? Să fi găsit, cel puțin, un motiv mai credibil al sosirii lor acolo. Dar nici măcar cu atât

nu se învredniciseră, de, ăştia-s provinciali, şi-or fi spus ei, ce să ne mai chinuim? Hm, vedem noi cine-o să râdă la urmă. Poate că aţi văzut voi multe, bombănea în sinea sa gazda sub pojghiţa subţire a zâmbetului acela invariabil, aţi văzut zgârie-nori şi alte marafeturi, dar unul ca Dulie Badjaja, care când te-a luat în obiectiv nu te mai scapă, n-aţi mai întâlnit.

Gândindu-se la Dulie Badjaja se mai calmă. Apoi îşi aminti iar de scrisoarea ministrului de Interne, mai precis de expresia „cu mâţa-n sac”, cum scria acolo, şi, mai apoi, „misiunea ta aici se sfârşeşte, apoi o să mă ocup eu de ei”. Adevărul e că subprefectul nu pricepea deloc ce înseamnă „cu mâţa-n sac”. În scrisoarea ministrului se trecea repede peste acest aspect, cu un soi de nerăbdare, pentru a se ajunge la altă ciudăţenie, că „şi după asta veţi fi faţă de ei îndatoritor ca şi înainte, deşi trebuie făcuţi să înţeleagă că nu au scăpare şi că nu mai are niciun sens să se prefacă nevinovaţi”.

Acum, afirmaţia aceasta i se părea şi mai de neînţeles decât în momentul în care citise scrisoarea ministrului. Şi poate că totul i s-ar fi părut o glumă bună, dacă înaltul demnitar n-ar fi accentuat la sfârşitul scrisorii că problema era mai importantă decât părea la prima vedere.

Subprefectul îşi privi ceasul ca într-o doară, pentru a nu atrage atenţia. Acum, cu siguranţă că Pieter Prenushi deschisese valizele şi fotografia documentele şi însemnările străinilor, care, după cum semnalaseră vameşii, erau numeroase. După asta, chiar în noaptea aceea, conform dispoziţiilor pe care le dăduse, aveau să fie traduse la iuţeală cele considerate importante, ceea ce însemna că dis-de-dimineaţă traducerile se vor afla pe biroul său.

Mulţumit de sine, subprefectului nu-i era prea greu să le zâmbească tuturor, chiar şi acelora pe care nu-i credea vrednici de atenţia sa. Acum, mai mult ca sigur că Pieter

Prenushi alerga spre clădirea scundă şi caraghioasă pe care scria cu litere albastre „Foto Lux”, unde, chinuit de durerile de hemoroizi (ori de câte ori lucra pentru subprefect îl apuca criza), patronul atelierului aştepta îngrozit. Se va linişti, însă, când va vedea textele englezeşti, după cum, în alte situații, se înfiora la vederea cadavrelor, bijuteriilor furate sau femeilor goale.

Subprefectul se simțea realmente fericit. Gândul că doi dintre cei mai buni agenți ai lui trudeau pentru el în frig şi ploaie îi dădea o mulțumire deosebită. Ştia că mulți îl invidiau pentru cuplul acela perfect, „ochiul şi urechea lui”, dar, oricum ar fi fost, dintre cei doi îl prefera pe Dulie Badjaja. In rivalitatea dintre ei, deşi încerca să pară obiectiv, îi dădea câştig de cauză celui din urmă.

Țara aceasta este înapoiată, îi plăcea uneori să filosofeze, şi într-o asemenea țară, când este vorba de spionaj, ochiul nu are prea mare importanță. Majoritatea localnicilor sunt analfabeți şi chiar şi aceia care ştiu să scrie şi să citească cu greu se hotărăsc să facă aşa ceva. Aici, puțini sunt cei ce-şi scriu memoriile, țin jurnal zilnic sau corespondează regulat. Chiar şi testamentele, care altundeva nu sunt valabile decât scrise, semnate şi ştampilate, se transmit pe cale orală. Ştiți cu ce sunt înlocuite semnătura şi ştampila? Cu blestemele.

Să n-apuci ziua de mâine dacă nu-mi respecți dorința.

Să-ți sară ochii. Să nu te rabde pământul.

Aşa-i plăcea să filosofeze uneori. Dar, când venea vorba despre ureche, se schimbau lucrurile. Da, urechea e altceva, domnilor. Ea nu şomează niciodată, pentru că oamenii vorbesc şi bârfesc întruna şi este lucru ştiut că ceea ce se spune sau se şopteşte (mai ales asta) este mai destabilizator pentru stat decât ceea ce se vede. Cel puțin aici, la noi, insista el. Şi, dacă cercul prietenilor era restrâns sau prezenta încredere, îi plăcea să povestească despre singura descoperire senzațională pe care o făcuse cu ajutorul

„ochiului”, când, în scrisorile pline cu expresii deocheate ale unui donjuan provincial expediate curtezanei Lulu din capitală, scrisori care, precum se ştie, erau interceptate datorită flirtului acesteia cu regele, îşi închipuise că descoperă cuvintele „organizație secretă” (pe Dumnezeul meu, asta mi-am închipuit!), când, de fapt, era vorba despre „orgasm” şi „secreție”, Dumnezeule mare!, de-i era şi acum ruşine când îşi amintea de povestea asta.

Oaspeții continuau discuția începută de domnul Rrok şi subprefectul avu nevoie de câteva momente bune pentru a-i putea prinde sensul.

— Există, domnule, o legătură, spunea blondul, numai că târziu pentru explicații este acum.

— Altceva, fireşte, este, interveni celălalt. Obosiți suntem, căci drumul lung tare a fost.

Desigur, îşi zise subprefectul, trebuie să vă puneți de acord între voi. Nici asta n-ați făcut-o, de, provincie nenorocită, nici la iscoade nu v-ați gândit.

Careva pomeni de bridge, dar străinii dădură din cap că nu. Şi repetară cuvintele despre oboseală şi drumul lung. Apoi, ceea ce a fost de-a dreptul surprinzător, nici nu ştiau să joace. Era, într-adevăr, culmea.

După ce renunțară la bridge, inițiativa discuției cu cei doi străini o luară femeile. Cel mai mult vorbea soția directorului poştei, urmărită de nevasta fabricantului cu o privire pe jumătate dispretuitoare, pe jumătate ironică.

— Tare nu-mi place că femeile de la noi abia aşteaptă sosirea unui străin pentru a se da în spectacol şi a-i atrage atenția, îi şopti ea lui Dezi, care se ridică şi se îndreptă iute către sobă pentru a nu i se vedea roşeața din obraji. Câteva minute se ocupă de foc şi, când se întoarse spre musafiri, era roşie de tot la față, de astă dată din pricina căldurii. E într-adevăr enervant un asemenea apetit spre aventură, continuă doamna Rrok.

Dezi zâmbi ambiguu. Ştia că prietena ei era nervoasă că nu-şi putea exersa italiana, ceea ce îi pricinuia apaticei soţii a judecătorului de pace o mulţumire evidentă.

— O să locuiţi la Hotelul „Globus”? îi întrebă aceasta din urmă pe oaspeţi.

— O, nu, răspunseră aceştia aproape la unison.

Judecătorul surâse anemic.

— Şi unde aveţi de gând să vă stabiliţi? Cel mai bun hotel din oraşul nostru e „Globus”.

— Nu în oraş, Il lămuri Willy Norton, departe de oraş noi vom sta.

— Cum? făcu Dezi, simţind parcă o lovitură în coşul pieptului. Evitase până atunci să întâlnească privirile celor doi, ca omul care lasă pe mai târziu ceva deosebit de plăcut, dar în secunda următoare îl privi decepţionată pe cel care îi strecurase în suflet gheaţă cu vorbele acelea ciudate. Avea în ochi pasiune şi reproş şi o promisiune vagă, ca şi când ar fi încercat să-i determine pe cel din faţa sa să-şi retracteze cuvintele. Dar străinul repetă ultimul răspuns fără pic de milă pentru ea.

Subprefectul, care lipsise câteva clipe de lângă ei, se apropie din nou pentru a asculta ce aveau de gând cei doi. Era într-adevăr ciudat tot ce se spunea. Ei susţineau clar că nu aveau de gând să rămână în oraş, deşi le-ar fi plăcut o asemenea societate amuzantă. Nu, nu intra în discuţie un alt oraş şi niciun alt district, aveau să rămână în zona aceea, dar nu în N., ci doreau să se stabilească la un han izolat, departe de centrele populate, într-unui din hanurile acelea care se găseau de obicei la răspântia drumurilor mai importante. Ba chiar ar fi vrut să urce la munte, dacă anotimpul rece le-ar fi permis, şi să lucreze acolo, dar, fiindcă deja ninsese, aveau să se fixeze în apropierea muntelui, într-unui din hanurile plasate la drumul mare, după cum au mai spus, acolo unde trag de obicei rapsozii

călători. Adevărul e că se gândiseră la un han, nu departe de oraş.

La Hanul Crucii, interveni fabricantul de săpun. Hanul acesta se află pe drumul dintre Shkoder şi Tirana.

— Nu, zise cel pe care-l chema Max Roth, îi spune Hanul Bourului.

— Aha. Făcu directorul poştei, dar ăsta e foarte vechi şi, pe deasupra, atât de izolat încât telegramele ajung cu o întârziere de patru zile.

Străinii râseră.

— L-am văzut pe hartă, spuse Willy Norton. Chiar ce ne trebuie este.

Fireşte, îşi zise subprefectul, loc mai prielnic pentru treburile voastre secrete nici nu putea exista.

— Aveți şi hărți la dumneavoastră? întrebă cu glas tare.

— Da, domnule, multe. Avem în ele toate zonele folclorice.

Excelent, gândi subprefectul. Nu se ostenesc nici măcar să-şi ascundă intențiile. Vru apoi să întrebe ce era cu zonele acelea folclorice, dar îşi spuse că ar fi fost mai bine să se prefacă a nu fi observat nimic.

— Unde se află Hanul Bourului? o întrebă Dezi în şoaptă pe soția directorului poştei.

— Cum să-ți explic? Nu-mi amintesc cu exactitate, am fost o singură dată cu Petro acolo. E un han aşa de vechi, încât ți se face şi frică să-i calci pragul O adevărată ruină.

— Din câte am auzit eu, interveni subprefectul, după Hanul celor doi Robert, din Albania Centrală, acesta ar fi cel mai vechi han medieval de la noi.

— E departe tare?

— Nu, nici chiar aşa. Cam o oră cu trăsura.

Dezi răsuflă uşurată. O oră cu trăsura nu era cine ştie ce.

Discuția cu cei doi străini se înviorase din nou.

— Ciudați mai sunteți, pe cuvânt, le spunea domnul Rrok, zâmbindu-le prieteneşte. Uite, eu mă ocup de săpun şi cred

că pricep câte ceva din toate, pentru că săpunul e legat de om, nu-i aşa? Si asta zilnic, de dimineață până seara. Aşadar, când mă gândesc la săpun, îmi spun că e ceva important şi am impresia că toți trebuie să gândească la fel Pentru că nu-i lucru de şagă – nu? — e un lucru legat de trupul nostru, săpun de baie, de toaletă, spală, nu spală bine, apoi mai e şi problema mirosului, ca să nu mai amintesc şi de alte calități, ca de exemplu asprimea, care trebuie să fie optimă, deoarece, cum lesne vă dați seama, pentru pielea delicată a doamnelor, mai cu seamă dacă avem în vedere părțile sensibile, hi-hi-hi... Aşa, deci, am impresia că întreaga omenire trebuie să se gândească doar la săpunul meu, dar uite, întâlnesc acum nişte domni ca dumneavoastră pe care nu-i interesează nimic din toate astea şi vin tocmai aici, la capătul lumii, şi se fixează la un han dărăpănat ca să-şi frământe mintea cum a fost cu orbul ăla de acum un milion de ani. Ciudați oameni, pe cuvânt.

Ce idiot, îl apostrofă în sinea sa subprefectul. Avusese dreptate inspectorul de bancă în urmă cu doi ani, când, după o ceartă la cărți, îi spusese: „N-ai face rău să te arunci într-o bună zi în cazanul cu leşie”.

Ajutată de servitoare, Dezi aduse cafelele. Sorbind din ceşcuță, subprefectul îşi aminti că în vremea aceea hotelierul scotocea pe-ndelete prin valizele străinilor.

Pe fețele celor doi se citea de-acum clar oboseala. Şi obrazul soției directorului de poştă, cu pudra scuturată, era un semn evident, cunoscut de cercul monden din N., că miezul nopții era aproape. Deşi toți încercau să-şi ascundă căscatul, acesta parcă plutea în aer.

În primul moment de linişte, cei doi străini cerură voie să se retragă. Până la uşa de jos fură întrebați de câteva ori dacă mai țin minte drumul spre hotel sau vor un însoțitor, iar domnul Rrok îşi exprimă dorința de a-i însoți, lucru care, când cei doi fură de acord, le provocă celorlalți un fel de

regret, inexplicabil întrucâtva, legat de săpun şi de plictiseală.

Imediat după străini plecară şi ceilalţi. In casă nu se mai auzeau acum decât paşii celor doi soţi, care, în liniştea deplină, cu cât încercau să se apropie, cu atât se îndepărtau parcă mai mult, deşi aveau să se întâlnească în cele din urmă în dormitor.

În vreme ce se dezbrăca de culcare (bărbatu-său se culcase deja), Dezi se concentră cât putu de mult asupra celor doi străini sau, mai exact, asupra unuia dintre ei, dar, când în odaie se făcu întuneric şi linişte, iar geamurile se zăreau vag din patul conjugal, ea, simţindu-şi liber drumul gândurilor, şi le îndreptă spre el simplu şi natural ca în adolescenţă.

Ce făcea, oare, străinul la ora aceea?

Cei doi irlandezi sosiseră la hotel cu puţin înainte de miezul nopţii, scria în raportul său Dulie Badjaja. Conform dispoziţiilor domnului subprefect, el îşi luase cu câtva timp înainte, pe la zece şi jumătate seara, o cameră deasupra camerei lor. După ce cercetase podeaua şi crăpăturile dintre scânduri, prin care putea să asculte sau să tragă cu ochiul, le încercase dacă scârţâie sau dacă erau putrede (îşi aminti cu groază, după ani şi ani, cum piciorul său drept apăruse ca o lustră jalnică prin tavanul soţilor Skezi, ceea ce-i provocase un şoc groaznic bătrânei doamne şi o băgase repede în mormânt), deci, după ce controlase toate acestea, înfrângându-şi sila de ploşniţele şi gândacii care colcăiau printre scânduri, cu gândul la instrucţiunile aprobate în ultima vreme şi gândite special pentru a-l împiedica pe agent să moţăie sau să adoarmă în timpul misiunii, el scosese cutiuţa cu ploşniţe şi şi le răspândise pe tot trupul.

După cum notase în introducerea raportului, străinii se întorseseră la hotel spre miezul nopţii şi se învârtiseră o

vreme aparent fără niciun scop din cameră la baie şi invers. In acest timp schimbaseră câteva cuvinte între ei, cuvinte pe care el nu le înțelesese, şi asta nu pentru că fuseseră rostite în timp ce se spălau pe dinți, având, deci, periuța de dinți în gură (precum ştia domnul subprefect, Dulie Badjaja dăduse destule probe că pricepea nu numai vorbitul cu periuța de dinți în gură, cu pipă, havană etc., ci mai mult, ca în cazul Măriei K.. Care avea obiceiul sau mai exact viciul să vorbească având în gură chestii al căror nume, să-l ierte domnul subprefect, nu îndrăznea să-l noteze în raport). EL deci, nu numai că se descurca în toate aceste situații, dar putea la fel de bine să priceapă spusele unuia cu maxilarele zdrobite, umflat în galei, ştirb sau în alte asemenea situații, ajungând până la ceea ce ştia, desigur, domnul subprefect şi anume că Dulie Badjaja era singurul agent secret din zona nordică a regatului capabil să priceapă vorbele unui damblagiu. Aşadar, motivul pentru care el nu înțelegea discuția celor doi străini nu era periuța de dinți (lăsând la o parte că spălatul dinților, în cazul acesta, se prelungise nejustificat), ci faptul că dialogul se purtase în limba engleză, pe care, după cum ştia domnul subprefect, el, agentul, n-o cunoştea.

După ce se spălaseră pe dinți, străinii deschiseseră valizele, îşi scoseseră pijamalele şi se culcaseră. Trebuia notat că cei doi schimbaseră câteva replici în întuneric, după care tăcuseră. În restul nopții nu se întâmplase nimic vrednic de a fi notat. Nicio bătaie în uşă, nicio vizită, nicio deplasare prin cameră sau la fereastră, niciun semnal, scăpărat de brichetă sau altceva. Singurul lucru demn de semnalat fusese faptul că, în timp ce unul dintre ei adormise imediat, celălalt se foise în aşternut, tuşise, gemuse şi se scărpinase. Cu excepția ultimei, provocată de ştim noi cine (deşi hotelierul se jurase pe toți sfinții că nu avea ploşnițe), era greu de stabilit de ce nu-l luase somnul şi

mai ales ce însemnau agitația şi gemetele acelea. El putea să spună doar că, atunci când infractorii sunt doi, de regulă unul dintre ei nu doarme de teamă, din pricina îndoielilor, din stres sau obsedat de gândul trădării. S-ar fi putut ca şi acum să fie vorba despre aşa ceva. Puteau fi şi alte motive, de exemplu ca unul din ei să aibă conştiința pătată, ceea ce, după cum se ştie, dă insomnii, în vreme ce al doilea, cel cinstit, să doarmă ca un bebeluş, sau, dimpotrivă, cel „mânjit", obişnuit să-şi ştie conştiința terfelită, să doarmă liniştit, pe când celălalt, abia corupt şi deci fără experiență, să se frământe în somn. Toate aceste gânduri nu intrau, fireşte, în atribuțiile lui şi domnul subprefect se va întreba de ce se amestecă în treburi ce nu-l privesc (poate din considerente meschine: din carierism, pretenții la o leafă mai mare sau setea de glorie), deşi niciunul dintre acestea nu stătea în picioare. Şi, dacă el avea să exagereze teoretizând şi devenind plicticos, toate acestea nu le făcea deloc din motivele de mai sus, ci pentru că astfel i se părea a fi corect, pentru că, la urma urmei, nu domnul subprefect spusese la ultima întâlnire cu oamenii stăpânirii că agentul nu este pur şi simplu un instrument de ascultat, ci un om viu, salariat al statului, care avea nu doar dreptul, ci şi datoria să interpreteze în mod creator cele auzite?

Întorcându-se la somnul celor doi străini, agentul adăuga că motivele insomniei unuia dintre ei puteau fi cu totul altele, ajungând la concluzia simplă că poate aşa îşi împărțiseră de la început rolurile: unul să doarmă, iar celălalt să stea de veghe.

Oricum, raportul preciza în ce pat dormea fiecare, fixându-l şi pe schița anexată, aşa încât, cu ajutorul hotelierului, se putea şti cu certitudine care dormise şi care nu.

III

CEL CU INSOMNIA FUSESE WILLY NORTON. Deşi, în general, avea probleme cu somnul, acum sperase că oboseala călătoriei, culcatul târziu şi mai ales băutura aveau să-i vină de hac. Din păcate, nu fusese aşa. După vreo oră se consolă cu gândul că astfel va trece toată noaptea. Fusese de ajuns o înțepătură de purice sau de ploşniță ca să se zgâlțâie ca de cutremur toată materia aceea lunecoasă, fluidă ce se află la granița dintre. Realitate şi vis. Drace, îşi zise, ploşnițe. Cuvintele hotelierului: „Vă asigur că n-avem ploşnițe, ieri am dezinfectat”, amestecate cu amintirea chinuitoare a călătoriei cu autobuzul, cu mirosul de insecticid, cu momentul sosirii în N., de-a valma cu debarcarea în portul albanez, cu birourile mizerabile ale vămii, apoi privirea languroasă a doamnei de aseară, surprinzătoare, şi din nou cuvintele proprietarului, „doar de n-or veni din tavan”, toate acestea, alături de o inexplicabilă abulie, asemenea unui coşmar, pricinuită de senzația că cineva, în infern, îi deschisese portița salvatoare, îl făcură să se agite neliniştit în aşternut.

La câteva sute de metri mai încolo, singurul fotograf din N., cel care, împreună cu agentul Pieter Prenushi, fotografiase filă cu filă caietul cu însemnări al străinilor, spăla acum filmul sub privirile amenințătoare şi pline de neîncredere ale polițistului. Acestuia din urmă încă nu-i trecuse supărarea pentru că subprefectul îi încredințase lui Dulie Badjaja supravegherea sosirii străinilor. Acum te-ai convins, încăpățânatule? îl apostrofa în taină pe subprefect. Credeai că n-o să ai nevoie de mine, ai? Ți-ai dat seama acum că oamenii ăştia sunt şcoliți, iar oamenii cu şcoală nu-şi latră secretele pe unde apucă, ci le aştern pe hârtie?

Fotografiile, încă umede, fuseseră înşirate pe uscător şi fotograful le scotea din soluție pe ultimele. Dulie Badjaja n-avea decât să-şi ciulească urechile pe unde o vrea, căci ceea

ce aveau străinii în cap era aşternut acolo, negru pe alb, ha-ha-ha.

Pieter Prenushi îşi aprindea ţigară de la ţigară, în timp ce fotograful, cu cearcăne adânci de oboseală, scotea din vas pozele.

— Repede, repede! îl grăbea din când în când agentul, uitându-se la ceas.

La ora două din noapte, trăsura ce-l purta pe Pieter Prenushi la fra Zef Angelini, călugăr franciscan, singurul din N. Care ştia limba engleză, trecu huruind prin faţa hotelului în care Willy Norton se chinuia în aşternut.

La două şi jumătate, după ce se închină şi rosti vorbele „iartă-mă, Doamne, dacă păcătuiesc”, fra Zef începu să traducă.

— O, Iisuse, gemu Willy Norton în pat Mai avusese ci insomnii, dar ca aceasta niciodată. Sentimentul de panică devenea tot mai stăruitor şi fosforul ceasului, la care se uita din când în când, îi amintea un film de groază.

La ora şase şi jumătate dimineaţa trăsura trecu din nou bocănind pe dinaintea hotelului, dar el nu-i mai dădu nicio atenţie. Se simţea sleit de puteri.

Au venit, Dumnezeule, îşi spuse subprefectul, auzind zgomot de roţi.

Se ridică cu grijă să nu o trezească pe nevastă-sa şi coborî la parter.

Pieter Prenushi îi întinse un plic. Pe chip i se putea citi uşor supărarea.

— Bravo, băiete, îl lăudă subprefectul, neînvrednicindu-l nici măcar cu o privire. Du-te de te culcă şi tu.

Urcă în birou şi scoase traducerea. Pe prima pagină, sus, se alia o scurtă însemnare: „Vă prezint materialul solicitat. P.P.”

Subprefectul expiră adânc. Ehei, bune erau rapoartele lui Dulie Badjaja. Nimic nu se poate compara cu ele, nici măcar i oi nanele de amor.

La naiba, îşi zise, rupând plicul. Paginile erau pline cu literele înflorate ale preotului. Să vedem niţeluş ce au în cap băieţii lu' tata, murmură şi simţi o înţepătură în piept: era sentimentul de vinovăţie că citea raportul altuia, şi nu pe al lui Dulie Badjaja,

La naiba, îşi mai spuse o dată şi începu să citească.

N.Y., 25 martie

Willy,

Am venit, dar nu te-am găsit. Aşteaptă-mă după-masă la cinci. Am găsit materialele căutate. Şi chiar mai mult decât atât. Am, de asemenea, două adrese pentru limba albaneză. Salut.

Max

N.Y., 26 martie

Willy,

Tot nu te-am găsit. Unde dracu' umbli? îţi las cărţile la poştaş. În afară de manualul de albaneză, îţi mai las două volume cu vechi balade albaneze, editate la Tirana. Şi, tot astfel, două lucrări în germană despre eposul balcanic din Evul Mediu timpuriu (variante comparate), precum şi cartea lui Schneling *Homer a fost orb?*

Cu bine, Max.

N. Y., 28 martie

Cred că, în momentul acesta, cele mai importante chestii sunt: L învăţarea limbii albaneze. Cel puţin cititul. Urgent. 2. Învăţarea stenografiei. Înregistrarea rapsozilor nu se poate face fără asta. 3. Fişarea lucrărilor propuse (idei, ipoteze, incertitudini). Obligatoriu. Util pentru viitoarea carte. 4. Asigurarea secretului. O neatenţie cât de mică poate fi catastrofală.

N. Y., 2 aprilie

Max drag. Eu bucuros mult. Telefonez ție după mas. Nadia bine, hello!

Willy

(Biletul acesta şi altele la fel sunt scrise în albaneză. Nota traducătorului.)

New-York, 4 aprilie, duminică

Prima duminică însorită după atâta vreme rea. In albaneză îi spune *e diela,* adică *e di elita*[1]

Afară e frumos, dar nu ne gândim nici la plimbare, nici la altceva. Suntem atât de absorbiți de descoperirea noastră, încât orice altceva ne pare inexpresiv şi neinteresant.

Nu-mi vine să cred că s-au scurs abia două săptămâni din ziua în care a început pentru noi această aventură pasionantă. Cea mai mare, fundamentală, absolută.

Îndepărtată precum un alt anotimp îmi pare acum după-amiaza aceea monotonă în care eu, plictisit, răsturnat pe canapea, am deschis radioul. La fel de cenuşiu ca şi ziua aceea mi s-a părut a fi interviul pe care-l dădea profesorul Stewart, nimic nou sau neobişnuit: problema homerică, o polemică veche de sute de ani, cu două dintre principalele puncte de vedere, apoi al treilea of, puteai să mori de plictiseală ascultându-l – era Homer, adevăratul creator al *Iliadei* şi *Odiseei* sau numai un fel de redactor al lor, mai bine zis un redactor şef? Desigur, vorbind în terminologia actuală, şi aici, exact la momentul potrivit, hohotul de râs al reporterului de-a valma cu cel al intervievatului. Mă pregăteam să mă ridic ca să închid radioul, zicându-mi chiar: o emisiune bună să impresioneze croitoresele, când, în clipa aceea, homeristul, răspunzând unei întrebări, a deschis o paranteză. O paranteză binecuvântată, care m-a lăsat cu gura căscată. Oare mai există vreo țară sau vreo

---

[1] Joc de cuvinte: *e diel* – duminică; *diell* – soare.

zonă în lume unde să poată să se nască şi în zilele noastre asemenea epopei? Nu, întrebarea dumneavoastră nu este nicidecum naivă, a spus profesorul, dimpotrivă, este extrem de interesantă. Şi homeristul, spre uimirea mea, nicidecum a croitoreselor, explicase că în realitate exista o astfel de zonă, o zonă restrânsă, unica în lume în care era cultivată acea specie. Ba chiar şi localizase regiunea: se afla în Peninsula Balcanică şi cuprindea întreaga Albanie de Nord, apoi continua în Muntenegru şi ici-colo în Bosnia. Această zonă, explica intervievatul, era singurul loc de pe glob unde se mai produceau poeme precum cele homerice sau, cu alte cuvinte, acolo se afla atelierul, ultimul laborator, ca să utilizăm un cuvânt modern, care mai dădea...

Evident că eu, Willy Norton, un simplu stagiar, venit împreună cu prietenul meu Max Roth tocmai din Irlanda ca să ne dăm doctoratul în problema homerică, încercând (fără prea multă convingere) să spunem ceva nou într-o dispută atât de veche, am rămas ca trăsnit în mijlocul camerei.

„Ultimul laborator”, am repetat. „Ultimul atelier”. Reluam ca obsedat aceste cuvinte, ca şi când rațiunea mea n-ar fi vrut să le accepte. Creierul începuse să-mi funcționeze haotic, cu opririle şi accelerările unui mecanism dereglat. Radioul continua să vorbească, dar nu-l mai auzeam. „Ultimul atelier din lume”, am strigat, încercând să-mi deblochez logica. Aş fi putut să pierd gândul acesta, iar el parcă şi începuse să se volatilizeze. Trebuia profitat, cât mai era încă vreme. Cât mai era viu, puternic şi tentant.

M-am trezit patrulând prin odaie. Aş fi vrut să gândesc în linişte, dar îmi era imposibil. O, Doamne, să mă grăbesc, îmi ziceam. Trebuie să merg acolo. In străvechiul laborator. Milenar. Să văd de aproape, ca la microscop, cum se naşte esența, primul nucleu al operei homerice, după care mai rămâne doar un pas până la dezvăluirea enigmei lui Homer însuşi.

Şşt, am făcut mai apoi, Nicio vorbă, nimănui, despre asta. Cu excepția lui Max Roth.

Creierul continua să-mi fiarbă. Ca un cazan în clocot. Cum oare nu se gândise nimeni la asta? Să fie analizat, să se studieze la fața locului mecanismul milenar care produce substanța magică? Şi minunea avea loc în vremea noastră, în timp ce acolo, în Manhattan, la Paris, la Dublin, la mii de kilometri distanță se purtau discuții sterile.

Singura zonă, repetam în sinea mea. Singura capabilă să producă încă eposul. Restul lumii era de mult la menopauză. Singura zonă rămăsese aceea. Încă sensibilă. Fertilă. Nu se ştia încă pentru cât timp. Pentru ca apoi praful şi uitarea să acopere totul.

Imediat, primul lucru la care m-am gândit a fost să-i telefonez lui Max. Dar telefonul lui a sunat în gol. Am ieşit în oraş şi i-am înjurat pe taximetriştii care nu opreau. Simțeam că nu pot păstra doar pentru mine descoperirea aceea care mi-a împărțit ziua, poate şi existența în două. Teribilă idee, o, Doamne, repetam vorbele acestea, nu ştiu de ce, ca pe o rugăciune. M-a copleşit teama că nu voi putea să vorbesc cu nimeni despre asta. Un accident neprevăzut şi totul avea să se piardă pentru totdeauna. Deasupra mea clipeau luminile vagi ale zgârie-norilor. Indiferența lor m-a durut. Măcar să-mi fi notat undeva. Pe o bucată de hârtie. Pe cartea mea de vizită. Pe carnetul de cecuri. Aşa încât să nu se piardă nimic.

In cele din urmă am dat de Max. El s-a entuziasmat imediat, ca şi mine. Eram fericit. Replicile noastre se derulau cu repeziciune. O idee formidabilă. Care va zgudui lumea. Catedra de istorie din Massachusetts. Congresul de studii sud-europene. Oraşul lor din Irlanda, unde oamenii vor clătina din cap cu neîncredere. Willy Norton şi Max Rotii? Poate c-ați auzit greşit. Trebuie să fie alții.

Am râs de toate acestea. Şi iar mi-am imaginat vâlva ce va urma. „Cântă, zeiță, mânia de la Harvard, de la International Center of Homeric Studies, mânia idioatei de soacră-mea, Diana Stratfort”, a adăugat Max.

O, Dumnezeule, oare n-am râs prea mult? Să plecăm imediat într-acolo, în țara, în zona, în laboratorul acela muribund. Să anunțăm presa chiar mâine dimineață. Să anunțăm? Dimpotrivă, să păstrăm secretul. Să ne prefacem că nu ne-am gândit niciodată la aşa ceva. Parcă puțini rechini or fi gata să ne-o ia înainte? Nu. Nicio vorbă măcar. Deci nu ne rămâne ceva de făcut decât s-o pornim imediat spre Albania. Fără a uita pe nimeni.

Am repetat de câteva ori vorbele acestea, până ce Max, privindu-mă cu atenție, a spus încet: „Ideea e bună, bineînțeles, dar... oricum trebuie... nişte pregătiri”.

Pentru prima dată, peste înflăcărarea noastră au căzut primii stropi reci. Trebuiau, fără discuție, făcute pregătiri, chiar serioase. Dar atunci, vrând să ne prelungim starea aceea euforică, nu ne-am ostenit să ne facem un plan. Era mai frumos să ne închipuim viitoarea celebritate, titlurile cu litere de-o şchioapă din jurnale: *Cine a fost Homer?* Un poet orb, cum şi-l imaginează milioane de şcolari, sau un redactor, un redactor şef, după cum spunea Stewart. Poemele antice *Iliada* şi *Odiseea,* culese şi editate sub îngrijirea lui J. H. Homer, membru al Academiei Elene, ha-ha-ha.

Deşi ne plăcea starea în care ne aflam, am simțit primele îndoieli legate de punerea în practică a planului nostru. Acolo, conform lui Stewart, încă mai existau rapsozi. Ultimii rapsozi, fireşte, deci ultimii „homerici”. Pe care-i vom asculta şi înregistra, comparându-i între ei. Fireşte, îi vom compara unul cu altul. Le vom compara variantele. Să fie oare de ajuns? Am notat ultimele cuvinte în carnet şi în clipa aceea am realizat că viitoarea noastră aventură avea să fie mult

mai riscantă decât ne-o imaginasem, Am înțeles, de asemenea, că nu puteam pleca în Albania nici peste două zile, nici peste două săptămâni şi nici chiar peste două luni, dacă nu voiam să fim luați drept doi aventurieri caraghioşi.

Şi astfel ne-am început serios pregătirile.

În continuare, vreme frumoasă. Dar nu ne interesează ce e afară. Motivul? E uşor de înțeles.

Lecţiile de limbă albaneză, O.K. Cele de stenografie, la fel.

Am găsit, în cele din urmă, o ultimă ediție aproape completă a eposului albanez. Cu numele rapsozilor de la care au fost culese cântecele. După cum s-ar părea, majoritatea lor sunt în viață. Fantastic! Este doar una din edițiile posibile. Rapsozii ne pot revela noi variante. Eposul ni se înfățişează aşadar sub mii de fațete. Precum în metempsihoză. Trebuie să ne grăbim.

NY. *Y., mijlocul lui aprilie*

Pe noi nu ne interesează eposul albanez în sine, ci tehnologia producerii lui, ca să utilizez un termen la zi. De aici, vom încerca să extragem un adevăr universal: cum ia naştere o astfel de epopee. Şi, prin asta, accesul la enigma homerică.

Una dintre cheile metodei noastre rămâne comparația. Dar nu numai compararea rapsozilor între ei. Mult mai importantă decât aceasta este compararea elementelor furnizate de acelaşi rapsod. Deci, cum apare astăzi eposul şi cum va arăta el peste o anumită perioadă de timp. Peste o lună. Peste trei. Pentru că, după cum afirmă cercetătorii, niciun rapsod, oricât de bună memorie ar avea, nu poate reproduce eposul la fel.

Din câte s-ar părea, aici nu este vorba doar de memorie. La punctul acesta operează un element de bază ai eposului oral: mecanismul uitării. Care nu este identic cu uitarea, ci are ceva în plus. Uitarea poate fi naturală, dar şi conştientă. Un fel de uitare care justifică intervenția personală.

Toate acestea evocă procesul de editare sau, mai precis, pe cel de reeditare, în zilele noastre. Reeditarea unei opere anonime. Apărată doar de gustul public. Rapsodul face parte din mecanismul eposului. El este şi editor şi librar şi bibliotecar, ba chiar mai mult decât atât, ei este şi un fel de coautor întârziat, îndreptăţit să modifice textul. Lucru perfect legal, de altfel. Necontestat de nimeni. Sau numai de propria conştiinţă.

Pentru noi este clar acum că întrebarea, care înainte ni se părea esenţială, referitoare la enigma homerică: oare câte versuri este capabil să memoreze un rapsod (unii spun că şase mii, alţii că opt sau douăsprezece mii), trebuie completată cu alta: câte versuri sunt uitate intenţionat? Sau, mai curând: există rapsod care să nu uite nimic?

Ajunşi aici, trebuie să recunoaştem că nu ştim prea multe despre lumea rapsozilor. Cine sunt, cum sunt selecţionaţi şi recunoscuţi ca atare de public, de ce depinde notorietatea lor sau lipsa de popularitate? Cum acţionează concurenţa dintre ei, care le sunt stilurile, şcolile, ce-i animă, ce înlătură mediocritatea şi cine selecţionează valorile?

Nu ştim aproape nimic despre toate acestea. Dar le vom cerceta acolo, la faţa locului. Şi, cu puţină şansă, vom pătrunde în lumea lor. Vom încerca să înţelegem cum supravieţuieşte sâmburele acela minuscul. Şi cum a supravieţuit până în zilele noastre. Încă din vremea lui, a lui Homer.

N.Y., aprilie

E pentru a doua oară, săptămâna aceasta, când mă jenează ochiul. Prima dată mi s-a înceţoşat privirea. Mi-am spus că este din cauza lecturii intense şi nu i-am dat importanţă. Astăzi s-a repetat, niţeluş mai altfel: vedeam totul ca printr-un geam crăpat, o imagine tremurătoare şi neclară. Am simţit cum jocul acela tulbure îmi răneşte retina. Apoi n-am mai văzut aproape nimic.

Trebuie neapărat să merg la oculist.

N.Y., mai, primele zile

Am descoperit câteva materiale noi ale cercetătorilor germani. Ei sunt primii care au studiat eposul albanez. Mai cu seamă motivele comune greco-albaneze. Împrumuturile dintr-o mitologie într-alta. Interferențele. Stratificările reciproce.

Unul dintre ei scrie că procesul creării eposului în Albania a încetat de mult, ceea ce ne-a dezorientat câteva zile. Am găsit, însă, şi afirmații contrare, că acesta continuă. Există şi o ipoteză de mijloc, care susține că în Albania procesul creării eposului a încetat, dar că ici-colo, ca un foc ce se stinge, mai pâlpâie ultimele scântei. Tot conform acestei ipoteze, deşi procesul de geneză epică se află în serios regres, atelierul, deşi considerabil de vechi, încă mai există.

Este evidentă starea noastră de spirit din ultimul timp. Să ne grăbim, să ne grăbim pentru a găsi jarul încă aprins. Şi atelierul întreg.

N.Y., mai

Cum intră materia vie a vieții, brută, ca să folosesc un termen banal, cum intră, deci, în mecanismul eposului, de unde renaşte transformată în artă?

Acesta este un capitol la fel de fascinant ca şi mecanismul uitării.

Germanii susțin că mai există rapsozi albanezi care transformă în epos (homerizează) evenimentele contemporane. Am avea, într-adevăr, mare noroc dacă lucrul acesta s-ar petrece sub ochii noştri. În cazul acesta am putea spune că ne-am afla în imediata vecinătate a enigmei.

În ultimele zile ne-a preocupat îndeosebi lucrul acesta. Ori de câte ori vine vorba despre el, îmi amintesc involuntar de o tăbăcărie veche din cartierul meu din Dublin, acum

părăginită. Tot astfel îmi imaginez şi străvechiul atelier homeric.

Cum era *prelucrat* evenimentul după ce intra între roți, pistoane sau în retortele cu substanțe misterioase şi opace? Ce aport aveau la desfăşurarea acestui proces miraculos trupul rapsodului, creierul, imaginația, pasiunile şi credințele lui?

Toate acestea aminteau de o îmbălsămare. Doar că nu era vorba de un cadavru, ci de o bucată de viață, de un fapt, de o fatalitate.

La urma-urmei, însuşi eposul, luat în general, nu este altceva decât un fel de morgă. Un frigorifer, cum se numesc dulapurile cu gheață descoperite de curând. Căci nu întâmplător, în epos, clima este întotdeauna rece, extrem de rece. Temperaturile sunt mereu sub zero. Şi apoi, se repetă o formulă ca un refren sinistru: *„Luminează ăst' soare straşnic, dar dogoarea-i e puțină*

N.Y., miezul nopții

Noapte fără somn. Afară sclipesc palid luminile zgârie-norilor. Rare, precum stelele galaxiei.

Printre ele, câteva reclame: sosuri şi vitamine pentru vedere, Mi se pare că una dintre acestea mi-a fost prescrisă de medicul oftalmolog.

Mi-am imaginat cum ar arăta numele lui Homer alături de ale noastre, Willy Norton şi Max Roth (pe Dumnezeul meu, părem un orb şi cei doi însoțitori ai săi), printre titluri de ziar şi reclame luminoase.

Nu ascund faptul că entuziasmul nostru nu a scăzut deloc. Acum, când se obişnuieşte ca în interviurile de la radio personalitățile abordate să fie întrebate, de exemplu, ce carte veți lua cu dumneavoastră dacă veți fi obligat să trăiți pe o insulă pustie sau, şi mai rău, dacă ați pleca pe o altă planetă, Max şi cu mine am putea fi mândri că ne preocupă o problemă extraordinară. Iar dacă ar fi obligatoriu

(mergând pe aceeaşi idee, a interviului) ca istoria Pământului să fie rezumată în 20 sau 30 de rânduri, nu mai mult, putem afirma fără teamă că numele lui Homer ar trebui inclus obligatoriu. În momentele de disperare, constatarea aceasta ne-a dat încredere în ceea ce făceam.

O zi splendidă. Fantastică. O zi a şansei.

O zi dăruită, într-adevăr, de zei. Pentru că şi cuvintele *magnet* şi *fon,* mai ales acesta din urmă, vin de departe, din lumea antică.

Aceste două cuvinte, mai precis ceea ce a rezultat din alipirea lor, cuvânt necunoscut până mai ieri, dar devenit pentru noi magic, *magnetofon,* şi-a pus pecetea pe tot ce avea legătură cu noi: ziua de astăzi, viitorul voiaj, munca noastră.

De bucurie, Max nu reuşea sa fie prea explicit la telefon. Se grăbea, urla ca ieşit din minți despre un soi de aparat abia inventat, o descoperire făcută parcă anume pentru noi. La naiba ca stenografia, mă auzi? striga el. Nu mai avem nevoie de ea, pricepi?

În fine, am reuşit cu mare greutate să pricep câte ceva. Era vorba despre un aparat care înregistra vocea omenească. Pe care-l puteai purta cu tine. Care nu numai că înregistra, dar şi reda vocea ori de câte ori voiai. „Este parcă făcut anume pentru noi, pricepi?” continua el să urle la telefon. „O, Doamne, ce tâmpit poţi fi!”

Se aştepta să zbier ca el, dar eram atât de uluit încât am tăcut o vreme, iar când am deschis gura am spus un lucru la care nu mă gândisem: „Eşti sigur?”

El a înjurat în telefon. Apoi, numindu-mă, nu ştiu de ce, necredincios şi iudă, mi-a spus că are în mână reclama decupată din jurnal, adresa firmei, ba chiar şi prețul aparatului.

Ne-am văzut la prânz şi toată după-amiaza am umblat amândoi ca beți. Aparatul părea, realmente, trimis de

providență anume pentru noi. O minunăție din toate punctele de vedere, în schimb, prețul era mare. Chiar foarte mare.

N.Y., 8 iunie

Fişe. Fişe. Fişe. Pregătirile avansează binişor.

Am cunoscut, din cărți, fireşte, Albania Țară mică. Popor vechi. Istorie tragică. La început, țară europeană. A urmat, apoi, stăpânirea asiatică. În secolul XX se reintegrează în Europa. Jumătate din populație în afara granițelor de stat.

În afară de epos, care, după părerea noastră, constituie principala bogăție a țării, exista, de asemenea, crom şi țiței. Țara are şi un rege cu nume de pasăre, Zogu! (Bird I)[2],

Ieri am fost din nou la oculist. Mi-a dat o altă rețetă.

Max are probleme cu nevastă-sa.

Încercăm să procurăm cât mai repede suma de bani necesară cumpărării magnetofonului.

Toate ideile noastre sunt acum revizuite în raport cu acesta. Ciudat, dar includerea lui în programul nostru nu ne creează greutăți. Este atât de naturală, încât s-ar putea crede că în momentul elaborării acestui plan am fi prevăzut descoperirea lui. Ideea lui a existat, pare-se, în conştiința noastră.

N.Y., sfârşitul lui iunie

Ne-am întors de la Washington, unde am depus o cerere de călătorie în Albania. Nu pot trece sub tăcere faptul că primirea la ambasada albaneză ne-a deziluzionat. Niciun pic de entuziasm. Din contră, suspiciuni şi neîncredere.

Ambasadorul însuşi ne-a făcut o impresie groaznică. Este un tip inteligent, ironic şi glumeț. Reprezentantul minusculului regat arhaic şi grotesc cunoştea perfect

---

[2] Zogu I. Regele Albaniei (1928-1939). Autoexilat la 5 aprilie 1939. Cu două zile înainte de invadarea Albaniei de către trupele italiene. Zogu = pasăre (lb. Alb.).

literatura universală, vorbea toate limbile de circulaţie, inclusiv suedeza, a fost prieten, ba chiar şi sponsor al lui Apollinaire, ironiza totul, în special propria ţară şi propriul popor. Când noi, încercând să ascundem cât se putea scopul călătoriei noastre, l-am pomenit, totuşi, pe Homer, el ne-a spus: „Ştiţi că în primul vers al *Iliadei* se spune aşa: *Menin aeide thes Peleiadeos Ahilaios,* iar cuvântul *menin*[3]*,* precum se vede, este albanezul *meni. Deci,* între primele trei-patru cuvinte ale literaturii universale, primul şi, din păcate, cel mai aspru este un cuvânt albanez Ha-ha-ha. Şi a început apoi din nou să-şi bată joc de Albania atât de crunt, încât Max i-a spus: „Nu înţeleg, excelenţă, când glumiţi şi când vorbiţi serios. De exemplu, în chestiunea cuvântului *meni* la Homer, exageraţi sau...” în privirea ambasadorului s-a aprins atunci o licărire ameninţătoare, un amestec de inteligenţă, cinism, regret şi răutate laolaltă. „Cred că în privinţa cuvântului *meni* e aşa cum v-ara spus, deşi...”

A tăcut, privirea i s-a întunecat şi mai mult, i-a devenit sticloasă şi rece. Momentul de linişte s-a prelungit, accentuând importanţa acelui „deşi”, dându-i greutate, până ce, nemaisuportând, Max a intervenit pentru a doua oară: „Deşi... excelenţă?”

„Deşi albanezii de astăzi nu sunt cum vi-i imaginaţi dumneavoastră, a spus, în fine, ambasadorul.” „Noi încă nu înţelegem aproape nimic, i-am zis eu. Dumneavoastră sunteţi primul albanez pe care l-am cunoscut şi nu vă ascund faptul că suntem... uluiţi.”

Ambasadorul a râs din nou, în timp ce consulul, care asista la întâlnirea noastră fără să spună nimic, m-a privit cu vădită neîncredere. „Dumnezeule, are impresia că suntem spioni”, mi-am zis când l-am văzut fixând cu

---

[3] Meni = mânie (lb. Alb.).

privirea hărțile pe care Max le-a scos din geantă şi i le-a arătat ambasadorului.

Consulul ne crede spioni, i-am spus lui Max după ce am plecat de la ambasadă. Am observat şi eu, mi-a răspuns el. Cum ți s-a părut ambasadorul? Ciudat, am zis. Ciudat, hm, a făcut Max. Puțin spus ciudat.

N. Y., septembrie

Ultimele pregătiri. Acum două săptămâni am cumpărat, în sfârşit, magnetofonul. Nopți albe. Probe de înregistrare (într-o noapte, Max a cântat ca un rapsod). Aparatul e minunat. Cam greu, însă. O să trezească, cu siguranță, suspiciune la vamă.

Iar am avut probleme cu ochii. Din pricina cititului, fireşte. Max s-a certat din nou cu nevastă-sa, căreia nu-i place ceea ce facem noi. Ieri, Max a zis: „S-o ia dracu' dacă nu-i de acord."

Aşteptăm viza de la Washington.

Aici se sfârşeau însemnările. Subprefectul se frecă la ochi. La naiba, îşi spuse. Se simțea dezamăgit.

Atenția îi fu atrasă de vremea de afară. Ploaia lovea din când în când în geam. Era una dintre diminețile acelea mizerabile, în care nu te gândeşti la nimic bun, ci doar la datoria pe care trebuie s-o plăteşti săptămâna viitoare sau la durerile ascunse ce te fac să te suspectezi singur de cancer.

„Consulul ne crede spioni, i-am spus lui Max..." Subprefectul citi şi reciti aceste cuvinte clătinând din cap. Ticăloşii, murmură. Îşi închipuie că au rezolvat totul pomenind cuvântul „spion". Se simt cu musca pe căciulă. Adică nouă, care suntem nevinovați, nu ne e frică de cuvântul ăsta... Dar pe el nu-l vor putea „duce". El îi ghicise după primele vorbe. Toate teoriile alea despre Homer şi rapsozi nu erau altceva decât o fațadă pentru intențiile lor netrebnice. Anume scriseseră toate alea şi anume le

lăsaseră în valiză, ca idiotul de Pieter Prenushi să le găsească imediat.

Tâmpitul, îl apostrofă în gând subprefectul. Minte-ngustă. Îi întinsese plicul acela cu atâta ostentație, încât nu mai lipsise decât să-l întrebe: vezi ce valoros sunt eu?

Ehei, prostănacul naibii. Te-au păcălit, boule, şi-au bătut joc de tine. Cu mine, însă, nu le merge. Toate astea sunt praf în ochi. Să vedem ce-o să ne spună Dulie Badjaja.

Ca de obicei, numele acesta îl calma. Nu degeaba îi plăcea să spună peste tot că Dulie e tihna lui, somnul lui fără griji. Ori de câte ori era neliniştit, cutreierat de o tristețe din acelea inexplicabile şi grele, şi-l imagina cățărat pe undeva, printre hornuri, pe scânduri înnegrite de fum şi imaginea asta-l liniştea. Dulie ascultă, îşi zicea, e vigilent.

Pe tine te-au tras pe sfoară, umflatule, începu din nou să-l ocărască în gând pe celălalt. Ți-au vârât sub nas câteva hârtii şi ți-au luat mințile. Spioni afurisiți... curvari...

O ură oarbă, pornită din cele mai grele străfunduri ale ființei sale îi întuneca vederea.

I se păru că scârțâie din nou fereastra, dar nu, zgomotul venea de la uşă. Se miră zărind-o în prag pe Dezi.

Abia ridicată din căldura aşternutului, în cămaşa de noapte transparentă, ea se apropie de biroul lui în linişte. Doamne, ce dulce mai era! Nu degeaba el îi repeta mereu că nesomnul o face să arate atât de bine şi nu fardurile...

— Ce faci aici? îl întrebă ea în şoaptă.

Involuntar, el acoperi hârtiile cu palma, deşi privirea ei era încă prea tulbure ca să-şi dea seama despre ce este vorba.

— Cum vezi, lucrez...

— M-ai speriat. S-a întâmplat ceva?

— Dormi, mai dormi. E devreme.

La geam vântul şuiera încetişor. În vreme ce ea ieşea din odaie, urmărindu-i unduirile trupului, bărbatul avu o sclipire rece în privire.

În hârtiile acelea scria ceva despre fertilitate, chiar despre sămânța homerică...

Căută febril pagina aceea. Găsi fraza. Era întocmai, numai că în locul cuvântului „sămânță” era „măduvă”. Acelaşi lucru.

Abia acum înțelese de unde-i venea ura aceea. Întotdeauna când cineva pomenea de fecunditate sau de sarcină avea impresia că se referă la nevastă-sa, la Dezi. Chiar şi mai rău: i se părea că acela ar fi vrut s-o posede, că abia aştepta s-o poată avea. S-o lase gravidă... cât se mai putea... cât încă mai era fertilă... şi bătrânețea...

Aseară, unul dintre *ăia* îi făcuse ochi dulci. Fireşte... îşi zise. Era aproape convins că special veniseră de la mama naibii, ca să se culce cu ea.

În gelozia aceea simți o urmă de dorință, mistuitoare până la nebunie.

De departe, dangătul clopotului de la mănăstirea franciscană se auzea trist, străbătând ploaia ca o rugă inutilă. Şi-l imagină pe fra Zef oficiind slujba de dimineață, cu ochii umflați de nesomn, şi gândul că preotul se culca, poate, cu una dintre călugărițe îi trecu fulgerător prin cap. Altfel n-avea cum să traducă atât de perfect cuvintele pline de pasiune ale irlandezului.

Gândul îi zbură din nou la trupul minunat al nevesti-sii. Evident că o doreau. Visau să se culce cu ea, s-o lase grea...

Simțăminte tulburi, necunoscute îl străbătură din cap până-n picioare. Se ridică, ieşi din birou şi intră păşind pe vârfuri în dormitor.

O văzu dormind liniştit şi, cu toate că o dorea mai intens ca altădată, nu îndrăzni s-o trezească.

Dar Dezi nu dormea. Auzind uşa, închisese ochii şi îşi domolise respirația. Probabil că spre ziua avusese visuri eretice, căci se simțea complet istovită.

Afară era o dimineaţă mohorâtă. Clopotul mănăstirii franciscane bătea la fel de trist.

Vru să se închine, dar căldura din aşternut o făcu să renunţe la orice mişcare de prisos. Totuşi, îşi plimbă palma peste sâni, apoi peste abdomen şi simţi că-i dau lacrimile.

Nu departe ele acolo, Willy Norton se închina de zor. Nu se trezise pe deplin şi totuşi, deşi auzea clopotul ea prin vis, mâna i se mişca mecanic peste piept.

Avusese o noapte groaznică. Doar către ziuă, coşmarul care nu-i lăsase colţişor de creier necutreierat îi dăduse pace. În lumina zorilor, capacul cenuşiu de metal al magnetofonului lucea vag. Eşti aici, drăguţul de tine, îşi zise Willy cu o bucurie tihnită. De afară se auzeau primele zgomote care vestesc dimineaţa. Chiar şi ciupiturile de ploşniţă deveniseră mai rare, semn că insectele obosiseră şi ele.

Şi clopotul sună altfel aici, îi trecu prin cap înainte de a aţipi din nou. Dar şi în somn sunetele acelea îl urmăreau cu insistenţă, teme şi deprimante ca nicăieri altundeva.

IV

IN FAŢA HOTELULUI „GLOBUS”, câţiva curioşi aşteptau ieşirea celor doi irlandezi sau, mai exact, aşteptau să le vadă bagajele, despre care hamalul Cute Arapi spusese că vor pricinui necazuri imprevizibile, începând cu rănirea sau ologirea servitorilor de la hotel care le vor purta (în zadar aşteptase Cute Arapi ca hotelierul să-l cheme pe el), până la sfărâmarea trăsurii şi, de ce nu, la prăbuşirea ei în şanţ. Pentru că, lăsând la o parte greutatea înfiorătoare a blestematelor de valize. Cute Arapi pomenea acum de un soi de halucinaţii provocate fără doar şi poate de acele bagaje. Căci, dacă creierul omenesc poate fi zdruncinat de blestemăţiile din ele, gândiţi-vă ce pot păţi caii, afirmase

hamalul, lăsând să se înțeleagă că nenorocirea cea mai mică ar fi fost turbarea animalelor şi sfărâmarea trăsurii, cu vizitiu şi pasageri cu tot.

Vizitiul Lym, deşi auzise toate acestea, se prezentase totuşi la ora fixată în fața Hotelului „Globus”, demonstrând în felul acesta că nu punea mare preț pe născocirile sumbre ale hamalului. Caii mei sunt mai deştepți decât Cute Arapi, se spunea că ar fi zis el în momentul în care cineva îi transmisese comparația făcută de hamal între creierul omenesc şi cel al cailor. Cu toate acestea, grupul de curioşi care aşteptau de un ceas să vadă ce o să se întâmple observară pe chipul său şi în mişcările pe care le făcea cu biciul un soi de nelinişte atunci când în uşa hotelului apărură cei doi străini.

Cădea o ploaie cu picături rare, ceea ce nu-i împiedică pe *cei* doi să aştepte mai întâi urcarea în trăsură a bagajelor. Slujbaşii hotelului avură într-adevăr probleme mari cu ele, în vreme ce le aduceau ajutați de recepționer şi de însuşi patronul hotelului, dar greutatea valizelor, deşi îi făcu să se clatine serios pe picioare, nu reuşi să-i îngenuncheze (or să se prăbuşească unul peste altul, pă onoarea mea, prezisese Cute Arapi).

Se întâmplă însă un fapt ia care nu se gândise nimeni: unul dintre străini, privind îngrijorat spre cer, îi spuse ceva celuilalt, apoi încercară împreună să-i vorbească unuia dintre slujbaşii ce căra o ladă, dar, în timpul acesta, primul străin îşi scoase pelerina şi o aruncă rapid peste ladă, ceea ce-l făcu pe celălalt să dea din cap aprobator.

— Aha, se vede că lădoiul ăla trebuie ferit de ploaie, zise careva. Acolo au toată...

— Ce? întrebă o voce.

Celălalt nu răspunse.

— Ce crezi c-o fi în aia? întrebă din nou vocea.

Cel întrebat se întoarse şi-l privi cu ochii holbați.

— Du-te şi întreabă-i, bodogăni.
Curiosul ridică din umeri.
Trăsura porni, provocând o mişcare unanimă de capete, ca şi când fire nevăzute ar fi legato de cei prezenți.
Peste un sfert de oră lăsa în urmă orăşelul şi intra pe şosea Fiecare pe partea sa, cei doi călători priveau curioşi câmpul pustiu şi trist până hăt-departe.
Willy Norton îşi frecă ochii cu dosul palmelor.
— E ceață pe câmp sau mi s-a tulburat mie vederea?
— Este, răspunse Max.
Willy răsuflă uşurat. Nu trebuie să mă mai gândesc la asta, îşi spuse. Încă de la ieşirea din oraş avusese impresia că are pe ochi un văl. Acum realiză că vălul acela acoperea câmpul, nu retina lui. Înveselit, începu să fluiere.
— Frumos, nu? zise. Am impresia că abia astăzi începe marea aventură.
Max dădu din cap bine dispus.
Peste căpițele de fân ude se învârteau păsări negre, cu aripi grele de ploaie.
— Cu cât hanul e mai departe, cu atât mai bine, observă Willy. O să lucrăm în linişte. Altfel va trebui să ne pierdem vremea cu vizite ca aia de aseară.
— Mi-e frică să nu ne găsească şi aici.
— Crezi? Atunci o să trebuiască să fim nepoliticoşi.
— Vorba vine, spuse Max. Dimpotrivă, e nevoie să fim cât mai atenți cu ei. Asta ca să n-avem probleme.
— Poate că ar fi bine să le explicăm în amănunt ceea ce facem aşa încât să ne dea pace, zise Willy. La urma urmei, studiile noastre sunt în beneficiul lor.
— Ai impresia că-i interesează prea tare chestia asta?
— Păi, ce să zic... Poate că ai dreptate. Fiecare țară, privită de departe, pare plină cu patrioți, dar, când te mai apropii... Şi la noi e cam la fel... Uite, alte căpițe.

— Hm, căpițele astea seamănă cu nişte cerşetori, făcu Max.
— Poate din cauză că sunt înjumătățite. Iarna-i pe ducă. Dar despre ce vorbeam?
— Despre ăia de aseară.
— A, da. Dacă ne-am lua după ei, s-ar duce naibii totul. Parcă aseară spuneau ceva de un bal.
— Da?
Max râse. O bucată de vreme glumiră, închipuindu-se la balul acela de provincie, apoi Max îl provocă pe Willy amintindu-i de soția subprefectului.
— Mi se pare că a pus ochii pe tine.
— Aşa crezi? făcu Willy, printre hohote de râs.

Rrashti i Buallit., Rrashti i Buallit[4], repetă în gând în ritmul roților trăsurii. Adevărat nume de han medieval. Cu cât era drumul mai lung, cu atât mai mic era pericolul bridge-ului şi al balurilor. Gropile şoselei, prin care trăsura se zgâlțâi a toată, erau o altă piedică în calea orăşenilor petrecăreți. Totuşi, or să ne găsească şi aici, îşi spuse el. Auzise undeva că jucătorii de bridge, când le vine damblaua, fac zeci de kilometri fără să clipească doar ca să-şi întâlnească partenerii.
Trăsura îşi încetini mersul şi se auzi glasul lui Max:
— Mi se pare că am ajuns.
Hanul era clădit chiar pe marginea drumului. Zăriră acoperişul aşternut cu plăci de piatră, magazia lungă din lemn cătrănit şi poarta cu cele două canaturi sparte de vânt. Un om, probabil hangiul, aştepta în picioare în fața clădirii.
— Fiți bine veniți, îi salută. Veți rămâne aici?

---

[4] Platoul Bivolului (lb. Alb.).

— Da, domnule, îi răspunse Max. Anunț v-am trimis, știți?

— Da, da, zise omul. Sunteți străini, nu-i așa? Hei, Martin! strigă, privind în spate. Vino repede și ajută-i pe domnii.

Un flăcău înalt, fălcos, încălțat cu opinci din scoarță de copac, vâslind prin aer cu palmele roșii și ude, se apropie cu pași înceți, pe care tropăitul opincilor îi delimita clar.

— Eu sunt hangiul, spuse omul care-i întâmpinase. Mă numesc Ștefan. Sunt bucuros să văd la ușa mea oaspeți atât de aleși.

Părea într-adevăr bucuros, deși colțurile mustății îi atârnau pleoștite de o parte și de alta a gurii.

— Mulțumim, răspunseră aproape într-un glas irlandezii. Atenție, sări Max către tânărul cu opinci, care se pregătea să ridice una dintre lăzi. E grea.

— Hanul de la Platoul Bivolului, citi cu voce tare Willy Norton textul scris pe tabla fixată strâmb pe poartă. Nume cu mare vechime, nu, domnule?

— Vechi, zău așa, zise hangiul. Așa i-au spus din moși-strămoși. Se zvonește că ar exista de vreo mie de ani.

Max fluieră a mirare, privind stâlpii de lemn înnegriți de deasupra capetelor lor.

— Camera dumneavoastră e sus, urmă hangiul. Cred că acolo o să aveți destulă liniște.

Urcară, unul câte unul, scara de lemn care scârțâia groaznic. Stăpânul hanului deschise ușa uneia dintre cele două camere de la etaj.

— Iacă, asta-i camera dumneavoastră, domnilor. Așternuturile sunt curate. Dacă vreți, puteți face focul în cămin.

— Aha, cămin, O.K.. Făcu Max.

— Noaptea vântul bate amarnic, dar dacă trageți obloanele nu se aude nimic. Sunt din lemn de stejar, nu le

străpunge nici glonțul. Aici aveți lampa. Ochii hangiului se luminară nițel, apoi omul se încruntă, gânditor. Ciudat, dar acum două săptămâni am visat că la hanul meu poposiseră nişte musafiri mai aparte. Aveau nişte cai care, în loc de căpăstru, purtau felinare stinse... Unde n-o da Dumnezeu, mi-am zis eu apoi. Şi uite, după asta am primit telegrama dumneavoastră.

— La hanul ăsta rapsozi poposesc? întrebă Willy.

— Rapsozi? se miră hangiul. Hm, fireşte că vin. Deşi...

Omul îşi deschise larg brațele, cu părete de. Rău.

— Înainte-vreme poposeau mai des, acum din ce in ce mai rar.

— Aşa, ă? făcu Max. Nouă altfel ni s-a spus. La hanul ăsta drumurile rapsozilor toate se întretaie. Aşa ne-au spus.

— Aşa şi e, domnilor, admise hangiul. Mă bucur că ştiți. Asta-i adevărul adevărat Poate că m-am pripit eu, am vrut de fapt să spun că înainte treceau mulți lăutari pe-aici.

— Fireşte, răspunseră cei doi la unison.

— Da. Trebuie să ştiți un singur lucru, domnilor, continuă hangiul zâmbind. Dacă vreți să întâlniți aşa ceva, nu există alt han în Albania în afară de Hanul celor doi Robert, care este tare departe de aici, unde să mai poposească lăutari.

— Despre treaba aceasta vom discuta, zise Max. Cu ei multă muncă avem.

— Oricând veți dori, domnule, încuviință hangiul, trăgându-se înapoi pentru a le face loc oamenilor cu bagajele.

Spre sfârşitul aceleiaşi zile, subprefectul, care întocmea un raport către ministrul de Interne, arunca din când în când câte o privire peste nota lui Dulie Badjaja în legătură cu sosirea la destinație a celor doi străini.

Bine mai scrie, puşlamaua, îşi spuse subprefectul. Polițai lară prea multă carte e el, dar scrie mai abitir decât

reporterii de la. „Realitatea albaneză”. De multă vreme îl invidia în secret pe agent pentru stilul său, mai ales când o întorcea astfel: in ciuda faptului că acest lucru nu intră în atribuțiile raportorului” sau la începutul frazelor cu „totuşi”. Acest „totuşi”, pe care el însuşi îl folosea anapoda, fiind apoi obligat să-l şteargă din text.

„Ajungând la hanul de la Platoul Bivolului, după ce schimbară câteva cuvinte cu hangiul (aici, deşi raportorul nu se crede obligat s-o facă, e de datoria lui să noteze că o parte din discuție, aceea referitoare la visul hangiului, fusese nu numai lipsită de sens, dar şi absolut nejustificată în gura unui cetățean albanez față de doi străini), după acest schimb de cuvinte, deci, cei doi au rămas singuri în camera lor.”

Subprefectul citi, mai jos, partea în care Dulie Badjaja raporta despre deschiderea valizelor şi mai cu seamă a lăzilor acelea misterioase unde se aflau aparatul şi sute, poate chiar mii de fişe, pe care cei doi le-au scos de prin dosare. Adevărul este, scria agentul, că nau arătat prea multă grijă sau atenție în ceea ce le priveşte, ba din contră, o parte din ele, hărțile în special, le-au fixat în cuie pe pereți, aşa încât, în următorul sfert de ceas pereții şi nu numai ci, chiar şi uşa, erau acoperiți cu hârtii.

Subprefectul trecu repede peste frazele în care agentul descria amănunțit modul cum fusese probat aparatul, lucruri cu care Dulie Badjaja avea de-a face pentru prima oară. După părerea lui, aparatul înregistrase vocile celor doi, deşi în redare erau mari diferențe față de vocea obişnuită a omului. Cu toate acestea, experiența îndelungată a agentului îl îndreptățea să afirme că cele două voci erau cu siguranță vocile străinilor, pentru că, în comparație cu vocile lor naturale, înregistrarea suferise modificările pe care le suferă glasul cuiva care vorbeşte (şi este auzit) din spatele

unei foi de tablă, în fața sobei sau lângă un perete de chirpici nevăruit de multă vreme.

Diavolul, râse subprefectul, Diavolul în persoană, pe onoarea mea.

Partea din raport în care agentul se referea din nou la hărțile atârnate pe pereți i se păru bună de introdus în nota către ministru. „Raportorul, după ce a făcut unele mici modificări tavanului, scria Dulie Badjaja, a reuşit să vadă mai clar şi din unghiuri diferite hărțile şi însemnările de pe ele.”

Subprefectul reciti de câteva ori frazele în care polițaiul descria hărțile. Conform părerii lui Dulie Badjaja, acestea semănau cu hărțile meteo, aşa cum le văzuse el la aeroportul din Tirana atunci când, domnul subprefect poate-şi mai aminteşte, o „însoțise” pe doamna Maria M., care pleca în Malta, şi existau îndoieli că voia să scoată din țară, în afara celor două icoane furate de la Biserica Mare din Shkoder şi o scrisoare secretă a monseniorului S.

Toate le ştie, îşi spuse subprefectul aproape cu admirație. Nu-i scapă nimic, ajunge să vadă ceva o singură dată, nu mai spun de auzit. Atunci e beton armat, o sută, două sute de ani dacă ar trăi, Dulie Badjaja n-ar uita nimic. Arhivă națională. Bibliotecă. British Museum sau cum naiba-i mai spune.

Deci hărțile, după descrierea amănunțită a lui Dulie, erau pline de săgeți, unele circulare, altele în semicerc sau drepte, întocmai celor care, în meteorologie, desemnează ploile şi vântul. Printre ele, deasupra lor sau dedesubt erau litere, cifre sau şi unele şi altele împreună: A. CRB. A4. Pe alte hărți, liniile reprezentau drumuri sau centre locuite. Una, chiar, avea trasată granița cu Iugoslavia.

Hm, aici e o treabă serioasă, îşi spuse subprefectul. Băieții nu-s deloc prudenți. Sau ne consideră, în continuare, nişte tâmpiți, sau… sau… aici e ceva mai cu schepsis.

Mai apoi, Dalie Badjaja relata unele lucruri şi mai interesante. Conform descrierii lui, unele hărţi aveau trasate cercuri mari, în care se afla scris: „Zona epică A” sau simplu „Zonă epică” sau „Zonă epică propriu-zisă”; existau, de asemenea, şi „Subzonă epică” sau „Zonă semi epică”.

Asta era, într-adevăr, culmea. Subprefectul vru să copieze în întregime partea aceea, dar apoi renunţă. Nu era vorba doar de orgoliu, pentru că la urma urmei nimeni n-ar fi aflat că el, subprefectul de N., îşi însuşea raportul unui simplu agent, ci altceva: îi era frică să nu facă vreo gafă. Faptele erau mult prea evidente, parcă anume aranjate aşa încât să bată la ochi. Sau poate că tocmai această lipsă de prudenţă era tot clenciul, de fapt.

Hm, mormăi din nou subprefectul. Rămase o bucată de vreme în cumpănă, cu creionul în mână. N-ar fi fost rău ca, în raportul către ministru, să adopte o asemenea poziţie încât nici să nu poată fi bănuit de indulgenţă faţă de străini şi nici învinuit că-i suspectează pe nedrept

Subprefectul începu iar să scrie şi, în vreme ce-şi rotunjea Frazele scrise până atunci, îşi aminti de Dulie Badjaja şi-l cuprinse din nou invidia. Cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât se dispreţuia mai tare. Încercă de trei ori să introducă blestematul acela de „totuşi”, dar în zadar, nu se potrivea deloc, era asemenea unui corp străin în trupul frazei, suna aproape caraghios. Lovi de câteva ori hârtia cu creionul, ca şi când ar fi biciuit-o. Ehei, bodogăni el, un terchea-berchea oarecare scrie mai bine ca mine. Nu-i nimic, se consolă apoi, nu se spune degeaba că floarea poate să apară chiar şi din gunoi.

După multe străduinţe, reuşi în cele din urmă să scrie un paragraf în care îi dezvăluia ministrului că, având în vedere hărţile cu semnele de pe ele şi interesul celor doi străini faţă de mişcările rapsozilor prin toată Albania de Nord, se putea emite concluzia că irlandezii erau spioni. Cum îi foloseau pe

rapsozi în acest scop (transmițând sau primind prin ei mesaje cifrate), asta urma să fie stabilit ulterior. În acel moment, în conformitate cu dispozițiile Excelenței sale, subprefectul îi ținuse sub o supraveghere permanentă, dar (aici îi ceru scuze ministrului pentru reluarea problemei) era obligat să insiste asupra faptului că supravegherea era, de fapt, incompletă.

Subprefectul își compară ultima frază cu textul agentului şi bucuria de la început i se topi într-o secundă. Cu excepția cuvintelor „domnule ministru”, care la celălalt erau „domnule subprefect”, textele erau aproape identice. Subprefectul își dădu seama că devenise prizonierul stilului lui Dulie Badjaja. La naiba cu asta, își zise, ostenit. Gândul îi zbură la altceva, să-i ceară din nou ministrului un agent care să știe englezește sau să nu-l mai plictisească cu asta? In urmă cu două săptămâni, când îi adresase şefului său aceeaşi întrebare, secretarul acestuia îi răspunsese foarte răspicat: există doar doi cunoscători de engleză în minister, dintre care unul reuşea cu mare greutate să supravegheze Ambasada Britanică, iar al doilea devenise inutilizabil deoarece îi slăbise auzul. Într-o atare situație, domnul subprefect trebuia să fie de acord că, oricât de importantă ar fi fost supravegherea celor doi străini ai săi, nu era posibilă trimiterea în N. A unicului agent cunoscător de engleză din capitală. Secretarul va încerca să găsească totuşi un om corespunzător altundeva, deşi era dator să-l informeze încă de pe acum pe domnul subprefect că o asemenea treabă este extrem de dificilă, deoarece în ultima vreme apăruse un „deficit” de agenți, lucru devenit evident mai cu seamă în urma recentului control medical din care reieşise clar că multe dintre cadre nu mai aveau de mult auzul corespunzător, deşi încercaseră să-şi ascundă această deficiență.

Aşadar, subprefectul decise că nu mai era cazul să insiste. Dulie Badjaja va trebui să se resemneze. Adevărul era că, dacă ar fi fost înştiinţat despre sosirea irlandezilor cu câteva luni mai devreme, l-ar fi obligat pe agent să înveţe englezeşte, ca să nu mai trebuiască să se roage de unul şi de altul. Fără discuţie că Dulie, priceput la toate cum era, ar fi reuşit. Oare nu tot el izbutise, în timp record, să înveţe niţică latinească, suficient ca să poată pricepe pe ici, pe colo discuţiile dintre episcopul de Shkoder şi parohii din subprefectură? Şi, imediat după asta, nu învăţase el aproape perfect limba ţigănească?

Nu-i nimic, îşi zise. Poate că însuşi prefectul ar fi trebuit să se ocupe de asta. Deşi, cum să-şi închipuie omul cu cine va avea de-a face, se consolă după aceea. Te pregăteşti cu engleza, şi te trezeşti cu turc sau japonez sau cu dracu'… În persoană. Treabă încâlcită, pe cuvânt.

Privi din nou peste raportul lui Dulie Badjaja. Sfârşitul era o adevărată capodoperă şi îi păru rău ca n-avea cum să-l introducă în informarea sa către ministru. Vorbeşte despre engleză, la dracu', se enervă brusc. Dar dacă ar încerca… Dacă, Iară a se referi la agentul cunoscător de engleză, şi-ar încheia raportul amintind de greutăţile pe care le ridică supravegherea surdo-mută a străinilor, adică fără a le înţelege cuvintele. Şi tot aici era locul cel mai potrivit pentru meditaţiile filosofice ale lui Dulie Badjaja legate de relaţia ochi-ureche în munca poliţaiului, pe care ar fi putut să le copieze integral.

Mai-nainte de a începe să scrie, subprefectul reciti textul celuilalt. Maestru, pe cuvânt, îşi repeta entuziasmat, Shakespeare, Dante Alighieri în persoană. Pentru că, precum domnul subprefect cunoaşte, scria Dulie Badjaja, supravegherea este mai ales arta trasului cu urechea. Ajutorul pe care-l oferă ochiul aici este de mâna a doua, ca

să nu spunem c-ar fi inutil. Ba chiar, agenții celebri au avut vederea slabă şi în unele cazuri au fost orbi.

Diavolul în persoană, murmură din nou subprefectul. Şi se puse din nou pe copiat.

V

UNDE MĂ AFLU? se întrebă. Ce caut aici? Ceva aspru îi gâdilă bărbia, apoi nasul. Deschise ochii înfricoşat şi mai că nu strigă văzând blana aceea roşie de lup sau de urs, ca-n copilărie, chiar în fața lui, apoi îşi reveni şi împinse cu palma colțul cergii, care în timpul nopții îi acoperise obrazul.

Se crăpa de ziuă. Printr-un colț de fereastră, pe care oblonul nu-l acoperea complet, pătrundea lumina de afară. Geamul se aburise şi, din această pricină, cenuşiul cerului părea ceva mai blând. Se întoarse către Max şi-l văzu dormind liniştit.

Platoul Bivolului, şopti. Se aflau chiar acolo, în hanul acela străvechi, acoperiți cu o cergă balcanică şi afară începea o dimineață cenuşie de iarnă. Aventura începuse. Acum, chiar dacă ar fi vrut, n-o mai puteau opri. Brr, ce frig era! O veselie ciudată, care te cuprinde atunci când tremuri de frig, puse stăpânire pe el. Încet, atent să nu facă zgomot, se ridică şi, călcând cu grijă pe duşumeaua care scârțâia, se apropie de fereastră. Privi îndelung cerul mohorât, ca şi când sub ochii lui s-ar fi petrecut un cataclism planetar.

De jos venea aromă de cafea prăjită. O dimineață adevărată, îşi spuse.

— Bună dimineața, îl salută hangiul, ieşindu-i în întâmpinare. Ați dormit bine, domnule?

— Bună dimineața, răspunse Willy. Bine tare am dormit, mulțumesc.

Ieşind pe uşă, observă în dreapta o sală mare cu o mulţime de paturi de lemn, aproape lipite unele de altele. Cele mai multe erau goale; doar în vreo două-trei se zăreau oameni adormiţi şi acoperiţi cu velinţe.

— E sala de dormit, domnule, îi explică hangiul. Aşa sunt hanurile la noi, dormitorul cel mare e comun şi au câteva camere separate, pentru ocazii deosebite, ca în cazul dumneavoastră. Localnicii sunt săraci, domnule.

— Aha, da, înţeleg.

Câteva minute mai târziu se trezi singur pe drumul ce tăia câmpia în două. Tufişurile de pe marginea şoselei erau acoperite de brumă. Un gard pricăjit, îngrădind probabil ograda hanului, îl însoţi o bucată de drum, până ce rămase absolut singur. Câtă pace, îşi spuse. Şi încă e puţin spus. Nu era numai atât. Bruma scârţâia sub tălpi, sporind şi mai mult liniştea aceea. Iar asta nu venea doar de la zgomotul paşilor săi. Ţi-ai fi putut închipui că era vorba ele o mişcare misterioasă, pricinuită de hârjoneala unor personaje din vis, ce-şi aleseseră câmpul acela drept loc dejoacă.

Willy Norton simţi brusc o prospeţime şi o bucurie neobişnuite cutreierându-i întreaga fiinţă. La ceasul acela nimic nu i se părea imposibil. Nici să cârmuiască lumea, nici să reproiecteze zilele, să schimbe anotimpurile şi nici chiar să rotunjească perfect globul pământesc. Va descoperi, fără îndoială, şi misterul poemelor homerice.

Fără să bage de seamă, se îndepărtase destul. Când privi în urmă, hanul abia se mai zărea. Poate că s-a sculat şi Max, îşi spuse. Intrând pe poarta hanului, constată că Max se trezise, într-adevăr, şi-şi bea cafeaua împreună cu hangiul.

După ce mâncară, ieşiră amândoi şi o porniră pe drumul de adineauri. Stăruia aceeaşi linişte de mai-nainte, dar Willy observă că-i dispăruse entuziasmul exagerat de atunci. La orizont câmpul fusese năpădit de ceaţă. Din negura aceea,

ca dintr-o altă lume, se iveau uneori păsări negre, care, după ce zburau razant cu câmpia, dispăreau ca nişte năluci. Avură în câteva rânduri impresia că îndărătul perdelei de ceață se zăreau Stâncile Blestemate, dar n-ar fi putut jura cu mâna pe inimă că erau chiar ele.

— Într-o zi obişnuită probabil că se văd de-aici, zise Max.

Despre ele discutaseră îndelung la New York, apoi pe drum şi abia aşteptau să le vadă. In primele lor proiecte se gândiseră să-şi înceapă treaba cu o expediție până la ele, dar mai târziu, după ce aflaseră de iernile aspre, drumurile impracticabile şi de celelalte piedici, se răzgândiseră. Dacă va fi necesar, poate că vor încerca să le vadă la vară. Toți cei ce cunoscuseră întrucâtva Albania de Nord susțineau că rapsozii pot fi întâlniți mult mai frecvent la răscruce de drumuri, la hanul de la Platoul Bivolului, de pildă, decât prin cele câteva cătune pe care le-ar fi străbătut în timpul unei asemenea expediții.

Aseară, hangiul îi asigurase că la hanul său poposesc rapsozi cel puțin de două ori pe lună. Nu mai e ca înainte, oftase el. Atunci veneau aproape în fiecare seară, dar, precum se pare, vremurile alea-s duse pe vecie. Ei nu trebuie, însă, să renunțe. Or să-i întâlnească fără doar şi poate.

Deşi hotărâseră să nu spună la nimeni, cei doi înțeleseră că ar fi fost imposibil să nu fie sinceri cu hangiul. Şi apoi, chiar dacă intențiile lor ar fi devenit un fapt notoriu, era imposibil ca alți cercetători să le mai calce aşa de curând pe urme. Aveau un avans de cel puțin şase luni.

Fără să mai aştepte prea mult, încercară să-i explice totul şi cât mai clar hangiului.

Înțeleg, domnilor, spunea Ştefan, clătinând din cap la fel ca atunci când i se comanda cafea. Înțeleg perfect, domnilor. Finul meu a fost făcut parcă anume pentru aşa ceva. Şi îndeosebi ca să-i puteți asculta de două ori la rând. Un

rapsod care trage astă-seară aici o sa se întoarcă iarăşi peste o săptămână, cel mult două, venind de la nuntă, de la înmormântare sau de oriunde s-ar întoarce. Alt drum nu există în Rrafsh. Poate pe sus, prin aer. Iarna, însă, nici pasărea nu zboară peste Stâncile Blestemate.

Singura rezervă pe care o avu hangiul era dacă rapsozii aveau să cânte sau nu în fața aparatului. Le-a explicat apoi că nici măcar un lăutar nu cântă fără un anume ceremonial şi un număr oarecare de spectatori. Dar să nu-şi facă griji nici cu asta. Se întâmpla ca în hanul său, îndeosebi în serile de iarnă, să se creeze o adevărată atmosferă de sărbătoare. El, oricum, va face tot posibilul pentru asta. Va aprinde în sala comună soba cea mare şi-i va cinsti pe oaspeți cu câte un păhărel cu rachiu. Cât despre aparatul de înregistrat, vom trăi şi vom vedea. Poate că li s-ar fi putut explica rapsozilor ce-i cu el sau poate că vor alege calea cea mai simplă: să-l ascundă sub o blană de oaie. Pe Dumnezeul meu, totul o să meargă strună.

În vreme ce păşeau alături, îşi amintiră de vorbele hangiului. Adevărul e că nici nu visaseră să dea peste un asemenea om. Era pasionat de cântecele acelea şi, apoi, cunoştea perfect obiceiurile, intențiile şi itinerarele rapsozilor. Cei doi puteau să-l considere un fel de enciclopedie folclorică. Despre cântăreți, Ştefan vorbea cu admirație şi regret. Când pomenea despre venirile şi plecările lor, într-un anotimp sau altul, parc-ar fi vorbit despre migrația păsărilor călătoare. Ba chiar şi cuvintele despre ei erau alese cu grijă şi duioşie, parcă special căutate ca să-ți provoace compasiunea. Ce mai, avuseseră noroc trăgând la hanul lui.

Tot discutând astfel, priveau când şi când în sus ca şi cum ar fi sperat că stâncile vor apărea, în fine, la orizont. Ceața acoperea, însă, ca şi până atunci, cotloanele cerului. Şi totuşi, în spatele ei se simțea presiunea masivului

muntos, aflat undeva, aproape de tot. Se găseau în plină zonă epică, pentru care traversaseră, de altfel, şi oceanul. În spatele negurilor acelea se afla ascuns misterul homeric, pe care se străduiau să-l descifreze. Dacă în urmă cu o oră Willy credea în succesul lor, acum se cam îndoia. Neînsemnați şi lipsiți de vlagă, vor da târcoale la nesfârşit acelui regat al umbrelor, fără a-i putea trece granițele. Reuşi cu greu să-şi reprime un oftat.

— Priveşte acolo, zise pe neaşteptate Max, sunt oameni sau mi se pare mie?

— Pe mine mă întrebi? râse Willy. Doar ştii că eu...

Max îşi puse palma streaşină la ochi.

— Oameni, spuse. E firesc, deşi mi s-a părut oarecum ciudat.

Willy recunoscu în sinea sa că nici el nu se aşteptase ca prin negura aceea să poată străbate ceva. Şi totuşi, punctişoarele negre care treceau parcă dintr-un tărâm într-altul se îndreptau acum către ei. După primul şoc, se convinseră că aşa era, într-adevăr, şi că printre stâncile acelea viețuiau oameni, ba chiar că existau şi legende, cântate după ritualuri străvechi. Dar chiar şi aşa, ele erau cu siguranță aproape înghețate, reci ca un muribund şi fiecare iarnă putea fi ultima pentru ele. Lata de ce ei ar fi trebuit să se grăbească, să alerge ca să ajungă ia timp şi, chiar şi în ceasul al doisprezecelea, să le smulgă enigma.

Îşi ascunseseră până atunci îndoielile ca să nu se descurajeze reciproc în momentele de disperare, când piedicile se succedau una după alta, ca şi când le-ar fi fost sortit să nu ajungă niciodată în Albania. Dar depăşiseră perioada critică şi iată că acum, ca o răsplată a răbdării lor, stâncile scoseseră la iveală acele creaturi vii care se îndreptau spre ei. O bucată de vreme tăcură. Era pentru prima oară când întâlneau munteni din zona aceea. Erau înveşmântați în straiele în care apăreau şi în balade şi cei

doi fură gata-gata să exclame: este oare posibil ca, într-o mie de ani, nimic să nu se fi schimbat? Bundele negre aveau pe umeri un fel de aripi scurte, care te înfiorau. Straie de oameni sau de zei, limite sau puncte de întâlnire, după cum ai fi vrut să-ți închipui. Eposul vorbea despre ei, exista chiar şi un vechi cuvânt albanez „oameni-zei” probabil inexistent în alte limbi, inclusiv în greaca veche. Sub bunde, cămăşile aveau albeața laptelui şi erau brodate cu linii negre în zigzag. Veşmintele acelea erau unice, îmbinând costumul balerinului transfigurat de o presimțire fatală cu pelerina cine ştie cărui ordin monahal medieval. Era în acele două culori ceva din spiritul ilir, din doliul balcanic şi încă ceva, care amintea de muntenii celți sau de făpturile din munții înghețați ai vreunui colț pierdut de lume.

— Tăietori de lemne, spuse Max în şoaptă, când zări topoarele atârnând pe spinarea țăranilor.

Aşa era, fără îndoială, cu atât mai mult cu cât ştiau că, potrivit legii pământului, care permitea, în caz de conflict, doar utilizarea armelor de foc, albanezii nu foloseau armele albe. Fireşte, sunt tăietori de lemne, repetă în sinea sa Willy Norton. Şi totuşi, dacă legea străveche e încălcată, tăişul securii poate fi înmuiat în sânge la iuțeală.

Muntenii se apropiau. Mersul lor avea ceva din mişcarea siluetelor pictate pe vasele antice. Misterul, jocul tragic al hazardului curmat brusc, încetineala care amână lovitura fatală sau poate graba ce te trimite în moarte, toate acestea erau evidente în mişcările acelea pe care kanunul le stilizase, fără îndoială, şi le diferențiase de mersul unui om obişnuit.

Bună ziua, îi salută primul muntean.

Cuvintele au venit atât de surprinzător, încât cei doi se fâstâciră. Willy îngăimă ceva între „morning” şi „bună ziua”, în vreme ce Max făcu un semn cu mâna.

După o bucată de vreme, privind în urmă, constatară că hanul nu se mai zărea deloc. Întorcându-se, îşi repetară de câteva ori că trebuia să-şi înceapă cât mai curând munca. Chiar de mâine, dacă avea să apară primul rapsod, chiar din seara asta.

La han era linişte. Urcară în cameră şi deschiseră lăzile cu fişe şi hărți. Sus, deasupra căminului, rămăsese puțin loc liber şi tot astfel în spațiul dintre ferestre.

— Oare avem şoareci? întrebă pe neaşteptate Max, privind spre tavan.

Ocupat să fixeze harta Peninsulei Balcanice deasupra căminului, Willy privi şi el în sus.

— N-aş crede.

Şi continuă să se uite la harta pe care lanțurile muntoase aminteau de coastele unor vite sacrificate şi azvârlite la întâmplare. Pe ele era scris „Albania de Nord”, „Platoul”, „Kosovo”, „Serbia Veche”.

Mai mult de o mie de ani, albanezii şi slavii se căsăpiseră aici încontinuu. Se înfruntau pentru orice: pentru pământ, pentru hotare, pentru păşuni, pentru râuri şi n-ar fi mirat pe nimeni dacă ar fi făcut-o şi pentru luna de pe cer. Şi, ca şi când n-ar fi fost suficient, se duşmăneau şi pentru vechiul epos, care, parcă spre a dramatiza şi mai mult confruntarea, exista în ambele limbi: albaneză şi sârbo-croată. Iar fiecare popor se încăpățâna să susțină că el e creatorul eposului, astfel încât celălalt trebuia să fie neapărat plagiatorul sau, în cel mai bun caz, imitatorul.

— Ți-a trecut vreodată prin cap că noi, ocupându-ne de Homer, ne-am amestecat fără voie în acest conflict? întrebă Willy, continuând să privească pe hartă.

— Aşa crezi tu?

— Este aproape inevitabil. Esența homerică a eposului lor pe care noi ne chinuim s-o demonstrăm, este legată direct

de vechimea albanezilor în peninsulă. Şi tocmai asta pricinuieşte invidia sârbilor.

— Hm, invidie, bodogăni Max. Ultimele scene cu nevastă-sa, la New York, fuseseră dea dreptul idioate: „Du-te, cară-te cu ce amant vrei. Du-te împreună cu curvarul ăla de Willy Norton, alergați după potcoave de cai morți. Nu vezi ce caraghioşi sunteți amândoi?”

— Ai auzit? făcu Willy.

— Bineînțeles. Vorbeai despre invidie.

— Da. Pentru sârbi este imposibil de acceptat faptul că albanezii au fost aici înaintea lor. Şi-n chestia asta, pornind de la problema orgoliului național, care la toți balcanicii capătă tonuri groteşti, maladive, se ajunge la o dispută concretă, politică, atunci când vine vorba despre Kosovo.

— E clar, îl întrerupse Max, care se străduia să uite cearta cu nevastă-sa. Albanezii le declară sârbilor: „Noi suntem aici dintotdeauna.” Sârbii răspund: „Ba ați venit după noi.”

— Aşa e, spuse Willy. Dar albanezii pot pune o întrebare la care cu greu se poate răspunde: „Dacă în Kosovo n-am fost noi, atunci cine a fost?”

— Mda, făcu Max. Mi se pare că s-a răspuns totuşi. Nu-mi amintesc unde, dar am citit ceva de avari, ostrogoți, ba chiar şi despre celți se spune că ar fi trecut pe aici.

— De trecut, puteau trece, observă Willy, parcă puține mişcări de popoare migratoare au fost prin părțile astea?

— Oricum, ai dreptate, spuse Max. De-acum suntem şi noi implicați în dispută.

Şi încercă să râdă.

Willy continua să fixeze cu privirea harta de pe perete. Avea ochii tulburi.

— O mie de ani de confruntări, zise îngândurat. Prea mult, nu?

— Mult. Numai că de aici s-au născut şi baladele, completă Max şi se întoarse spre cutia metalică. Curge sânge din eposul lor.

Sclipirea rece a metalului cenuşiu le captă o clipă privirile. Vor încerca să adune în cutia aceea baladele risipite pe toată întinderea Platoului.

— Germanii i-au spus conflict interrasial, spuse Max. Ba chiar au şi stabilit rasa superioară, care, după ei, ar fi cea albaneză.

— Că ar fi fost o confruntare gigantică, de acord, acceptă Willy. Dar când aud cuvântul rasă şi, mai ales, rasă superioară şi inferioară, mă apucă disperarea. Miroase a nazism.

— O asemenea explicație e modernă în zilele noastre.

Urmă o linişte îndelungă.

— Au vrut să le fure eposul, zise Willy, întorcând spatele hărții.

— Bineînțeles, îl aprobă Max, casa o furi cu tot ce se află înăuntru.

— Într-adevăr, curge sânge din eposul ăsta, spuse Willy, cu ochii la magnetofon, aşteptând parcă să picure sânge din el ca dintr-un butoi plin ochi.

— Frig, îşi suflă în palme Max. Lăsă apoi fişele şi-şi aruncă velința pe umeri. Willy îl imită imediat. Din cauza frigului simțiră cum li se face somn.

Sprijinit cu spatele de pernă, Willy se străduia să-şi imagineze sosirea primului val slav în Balcani. In epos era descrisă, ici şi colo, această năvală: gigantică, scurgându-se din nord-est şi est şi, sub presiunea ei, vechile popoare ale peninsulei retrăgându-se încet, kilometru cu kilometru. Valul slav părea nesfârşit şi, față de stăpânirea romană, era o cotropire fără armate, tratate de pace sau flamuri. Era o mişcare nesfârşită de femei, copii, scâncete, fără comenzi şi monumente, asemănătoare mai mult unui cataclism natural

decât unei cuceriri. Se pare că aceasta a fost cea mai mare traumă pentru străvechii balcanici şi îndeosebi pentru albanezi. Ei se aflau acum pe țărmul oceanului slav, care, imens precum era, de un cenuşiu euro-asiatic şi anonim, risca să decoloreze ținuturile cele mai hărăzite ale planetei. Şi atunci s-a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple: localnicii au însângerat coastele balaurului. Năvala s-a oprit undeva, în vecinătatea Kosovei.

Cineva ciocăni în uşă.

— Intră, zise Max.

Era Ştefan, cu un braț de lemne.

— Să fac focul în cămin? îi întrebă. Azi e tare frig.

— Aha, mulțumim, mulțumim. Despre ura sârbo-albaneză vorbeam tocmai. Adevărat este aşa cum se spune?

— Oho, chiar şi mai şi, zise Ştefan, aşezând lemnele pe vatră. Ştiți ce a scris un poet albanez? *„In ura unul-altuia născutu-ne-am. “*

— Un poet a scris aşa?

— Da, domnule, răspunse hangiul

— *„în ura unul-altuia născulu-ne-am*, repetă Willy. Din nou cuvântul *meni,* cu care începe *Iliada.*

Îşi amintiră de ambasadorul albanez de la Washington.

— Sunt şoareci aici? întrebă pe neaşteptate Max. De două ori mi s-a părut aşa.

Hangiul făcu, nu din cap.

— Am dezinfectat tot hanul special pentru dumneavoastră, domnilor, răspunse.

Focul se aprinse imediat. Ştefan plecă şi ei îşi continuară discuția, fie plimbându-se prin cameră, fie oprindu-se în fața căminului şi întinzându-şi palmele spre foc.

În după-amiaza aceea îşi sistematizară fişierul. Afară, lumina zilei îmbătrânea cu repeziciune şi sosi o clipă în care cuvintele rămaseră suspendate în aer şi cei doi se simțiră

disperat de singuri în hanul acela înecat în linişte. Aşa vor fi, Doamne, toate zilele ce vor urma?

Max fu primul care-şi aminti de lampa cu petrol şi o aprinse. Lumina ei împinse afară umbrele amurgului, care, asemenea unei măşti mortuare, acopereau întreaga lume.

VI

PRIMUL RAPSOD A POPOSIT LA HAN într-a patra zi. Era o vreme urâtă, vântul amestecat cu ploaia făcea canaturile de lemn să scârțâie atât de sinistru, încât cei doi confundară bătăile în uşă ale lui Ştefan cu zgomotul ferestrei.

Când hangiul apăru în prag, ei pricepură de pe fața lui că se petrecuse ceea ce aşteptau de câteva zile.

— E jos, zise Ştefan în şoaptă, ca si când le-ar fi spus un secret, şi apoi: am şi discutat cu el. E un tip capricios, ca toți lăutarii, totuşi sper că va accepta. Trebuie însă să stați de vorbă cu el.

Cei doi se ridicară într-o clipită şi buimaci din pricina surprizei, coborâră treptele în urma hangiului. Ştefan le mai arunca peste umăr câte un amănunt. Rapsodul călătorea cu treburi personale către un alt ținut. Avea să treacă înapoi tot pe aici, peste vreo două săptămâni. Astfel că era precum doreau, dacă el înțelesese bine, adică aveau prilejul să înregistreze de două ori acelaşi lăutar. Cei doi aprobau din cap când unul, când celălalt, fără să fie atenți la vorbele lui. Sigur că aşa era, o ocazie realmente extraordinară. Dar cel mai grozav lucru e că rapsodul fusese de acord să cânte. Sau încă mai avea îndoieli?

— Da, aşa e, avea de gând să plece, dar l-am convins să mai rămână, le explică Ştefan. Vremea e rea, i-am zis, e târziu, crede-mă, n-o fac pentru câştig, te țin chiar şi fără bani, o singură rugăminte am, şi i-am vorbit despre dumneavoastră

— Aha... Şi a acceptat?
— Aproape. Uite, o să ne spună acuma.
În sala comună de la parter se aflau câțiva munteni uzi de ploaie. Înainte de a-şi da seama care dintre ei era rapsodul, cei doi zăriră lăuta sprijinită de perete. Apoi Ştefan l-a atins pe umăr (chiar acolo unde începea prelungirea aceea ca o aripă a bundei) pe unul dintre munteni, care s-a întors către ei. Înțelegerea s-a încheiat rapid şi în picioare. Rapsodul i-a privit îndelung pe străini, de parcă ar fi vrut să se convingă de ceva. Ei recunoscură că rar poți întâlni aşa nişte ochi, a căror culoare deschisă, de cer străbătut de fulgere, dădeau privirii o putere de pătrundere ieşită din comun. Hangiul îi tot explica, dar omul nu-i dădea nicio atenție. În fine, dădu din cap şi spuse da. După vechiul obicei, nu acceptă bani, lăsând doar să se înțeleagă că nu-şi va plăti în seara aceea găzduirea la han. Irlandezii erau fericiți. Ar fi dat oricât, dar Ştefan le făcu semn să nu mai insiste, dacă nu voiau să strice totul..
Urcară sus tustrei, împreună cu Martin, ca să aducă aparatul. Tot conform obiceiului, rapsodul avea să cânte în sala mare a hanului în prezența tuturor oaspeților. Ajunşi în fața uşii lor, Willy observă cum uşa de la camera de alături se închide încetişor..
— Mai sunt călători aici? întrebă. Noi pe nimeni nu am văzut.
— Hm, făcu Ştefan, coborând glasul, e un călător cam ciudat. Stă închis în cameră toată ziua, iar mâncarea i-o aducem tot aici.
— Cuum? făcu Max.
— Nimic, zise Willy, lucruri obişnuite. În hotelurile noastre sunt destui dintr-ăştia, i se adresă el apoi lui Ştefan.
Coborârea aparatului, ca şi urcarea, s-a făcut cu multă zarvă. La parter, muntenii cercetau curioşi cutiile metalice.

— Atenție, repeta întruna Martin, apărând aparatul cu brațele întinse, nu-l atingeți! Nu vă apropiați. Aveți hainele ude şi umezeala îi face rău.

Roşu la față de efortul făcut, era mândru că i se încredințase o sarcină atât de importantă.

Se înserase, iar Ştefan aprinsese lampa mare cu petrol, cea pe care o aprindea rar, la ocazii ca aceasta. În han se crease o atmosferă deosebită, de sărbătoare. Doar rapsodul, conştient de rolul său special, stătea deoparte, privind liniştit la aparat. Willy, care îi arunca priviri pe furiş, încerca să-şi închipuie cam ce-o fi în capul lui, poate mirare, frică sau vinovăție față de strămoşi, lăutarii de demult. Într-adevăr, îşi zise, în spatele liniştii de pe chipul rapsodului trebuie să fie o uluială totală. Era pentru prima oară când glasul lui şi al lăutei urmau nu să se piardă în cele patru zări, cum se întâmpla de secole, ci să fie strânse în cutia metalică, aşa cum se adună apa în jgheab, aşa cum... Brusc, i se făcu frică să nu cumva să se răzgândească.

— Să începem, îi şopti lui Max, de ce-o lungim atâta?

Max făcu da din cap, apoi, zâmbind, îl invită pe rapsod să se apropie. Celelalte pregătiri, probele de motor fixarea microfonului în fața cântărețului fură făcute în liniştea deplină a celor prezenți. Spectatorii se aşezaseră în semicerc, cei mai mulți direct pe duşumea, şi aşteptau la fel de tăcuți, astfel încât, când Willy zise „linişte, vă rog“, îşi dădură seama cu toții că vorbele acelea erau de prisos.

— Începeți, îl îndemnă Max pe rapsod şi-i zâmbi iar.

Sunetele lăutei acoperiră în cele din urmă zgomotul motorului. Uruitul acesta era atât de monoton, încât aveai senzația unui vis cețos, din care cu greu se putea ieşi. Willy şi Max se priviră reciproc. Rapsodul începu să cânte cu o voce care n-avea nimic în comun cu vocea sa de adineauri. Era o voce nenaturală, metalică, obsedantă, ca venită dintr-o altă lume. Auzindo, Willy se cutremură tot. Încercă în

câteva rânduri să înțeleagă textul, dar inflexiunile vocii îl acaparară complet. Simți cum trupul i se destramă, ca şi când un ghem nevăzut se deşiră şi-l goleşte pe dinăuntru.. Glasul lăutarului avea însuşirea de a pulveriza totul. Încă puțin şi grupul acela de oameni avea să se descompună sub ochii lor. Brusc, rapsodul tăcu.

În liniştea ivită prin surprindere se auzi din nou zgomotul motorului şi Max îşi aminti că trebuia să apese pe buton.

Atunci, cei prezenți se înviorară ca ieşiți de sub efectul magiei. Toți se repeziră să-l laude pe lăutar. Willy şi Max spuseră şi ei „mulțumesc“, dar cuvântul acesta sună neputincios şi rece pe lângă frazele celorlalți pline cu formule străvechi, asemănătoare unui ceremonial bisericesc.

Când Max derulă banda, hangiul, crezând că vrea să închidă aparatul, îi şopti peste umăr:

— O să mai cânte.

Max dădu din cap în semn că a înțeles.

— Vreau să aud înregistrarea, zise.

Apăsă apoi pe buton şi brusc din aparat se auzi iar, de astă dată ceva mai înfundat, glasul rapsodului. Toți cei din jur rămaseră cu gura căscată. Omul era acolo, cu gura închisă, lăuta tăcea, dar vocea i se auzea din nou. Era incredibilă, într-adevăr, această dedublare. Uluitor cum o parte din ființa omului putea să fie ruptă din trup şi însuflețită în afara lui, independent de el.

Se strânseră cu toții în jurul aparatului şi priveau la cele două role, care se învârteau ca două pietre de moară minuscule. Aveau o mulțime de întrebări în priviri, pe care nu îndrăzneau însă să le pună. Deci glasul era închis acum în cutie, dar cum, ce formă luase acolo înăuntru?

După o pauză scurtă, rapsodul cântă a doua baladă.

— Nu se amestecă între ele? întrebă totuşi unul dintre săteni arătând cu degetul spre aparat. Willy se stăpâni cu greu să nu râdă.

Târziu, închiseră magnetofonul şi mulţumiră lăutarului.

— Peste două săptămâni, îi aminti Ştefan cântăreţului, când ai să treci înapoi, o să ni le cânţi din nou. Precum ţi-am zis, asta vor ei să facă, să compare naiba ştie ce. Mi-ai dat cuvântul, omule, să nu-ţi iei vorba înapoi.

— Nu, nici gând, spuse rapsodul încântat.

Willy şi Max ascultau în picioare cu acelaşi zâmbet pe chip. Se simţeau într-un fel vinovaţi şi ar fi vrut să le dea o altă explicaţie, dar le era foarte greu.

— Da' vocea stă acolo două săptămâni? întrebă un ţăran tânăr. Nu se pierde?

— Nu, îi răspunse Willy. Poate să stea aici luni, ani.

Lăutarul privea fix spre aparat. Willy avu impresia că zăreşte în privirea lui o lumină stranie. Parcă i-ar părea rău, se temu în sinea sa. Parcă i se pare a fi de rău augur să-şi lase vocea prizonieră în cutia aceea.

Cei doi străini spuseră „noapte bună" tuturor şi urcară în camera de la etaj. Ştefan le aduse lampa şi dormitorul comun de jos rămase în beznă. Willy avu senzaţia că neliniştea din somnul celor de la parter i se strecoară în pat. Mâine, îşi zise, ca şi cum ar fi simţit nevoia se gândească la ceva concret şi logic, în replică la presimţirile negre, apărute cine ştie de unde.

— Mâine o să avem atâta de lucru, Dumnezeule, suspină şi se înfăşură în velinţă.

Willy sări de câteva ori din somn, crezând că se luminează de ziuă, dar dimineaţa, în loc să se apropie, părea că se îndepărtează tot mai mult. Când se trezi ultima oară, văzu că se făcuse deja târziu. Aşa i se întâmpla întotdeauna ori de câte ori voia să se trezească devreme. Max, care sărise din pat imediat după el, păţea tot cam aşa.

Când coborâră la parter, văzură cu uimire că sala mare a hanului era goală.

— Au plecat, zise Ştefan, înțelegându-le nedumerirea. Muntenii se trezesc devreme.

Prin uşa întredeschisă a hanului se zărea cerul încărcat cu nori de ploaie.

— Şi încă pe o asemenea vreme, continuă hangiul.

Se auziră paşii grei ai lui Martin şi argatul apăru pe uşa din spate cărând două, găleți cu apă.

— Bună dimineața, spuse.

— Bună dimineața, Martin, cum ai dormit? îl întrebă Max.

— Hm, binişor, Mi-a fost frică pentru ăla, apa... aparatul ăla...

— De ce? se miră Willy.

— Ehei, cum să zic, mormăi Martin. Se poate întâmpla orice, domnule.

Avea în privire o teamă nelămurită şi Willy îşi aminti de noaptea trecută, de groaza ce-i păruse că urcă spre el de jos, ca dintr-un alt mileniu.

27 februarie, la hanul „Platoul Bivolului "

Prima noastră zi de muncă dedicată enigmei homerice.

Am ascultat, de câteva ori la rând cele două balade cântate de rapsod. Fiecare dintre ele are cam o mie de versuri.

Una a fost editată în volumul *Comori populare.* Am comparat-o cu cea din carte. Există destule deosebiri.

Este balada trădării Ajkunei, soția viteazului Mujs. Germanii au comparat-o cu Elena din Troia. Numai că, la albanezi, povestea este înfiorătoare.

Cealaltă trebuie să fie o variantă a legendei stegarului Zuk. Istorie mai tristă ca aceasta cu greu poți auzi. Sora îşi caută în munți fratele rănit de moarte în luptă, pe care-l găseşte într-o baltă de sânge; rănitul îi cere apă, dar izvorul este departe şi ei îi este teamă că, dacă pleacă, nu va mai şti să se întoarcă înapoi; el o sfătuieşte să-şi înmoaie năframa în sângele lui şi să picure pe drum ca să-i vină mai uşor la

întoarcere; ea face întocmai, dar începe ploaia şi şterge picăturile de sânge; fata se rătăceşte şi umblă la întâmplare până ce îi ies în față un corb şi un urs; corbul îi spune că a ciugulit ochii unui muribund; ursul, că s-a înfruptat şi el; în final, ea se pierde printre stâncile înecate-n negură şi nu i se mai aude decât țipătul de jale.

— Înfiorător, s-a cutremurat Max, după ce am închis magnetofonul..

Cealaltă parte a zilei şi zilele următoare le-am petrecut analizând a doua baladă.

Sfârşitul luni februarie, hanul „Platoul Bivolului “

Aşteptăm cu nerăbdare, ca să nu spun cu nelinişte, revenirea rapsodului.

Intre timp ne continuăm munca. Mii de fişe cu tot felul de însemnări şi ipoteze. Comparăm variante.. Întrebări ce aşteaptă răspuns. O mulțime de necunoscute.

Uneori ne preocupă gândul ca nu cumva să ne pierdem în universul eposului şi uităm scopul venirii noastre aici. Suntem homerişti. Ne repetăm zilnic acest lucru, ca pentru a ne aminti că nu ne aflăm în Albania ca folclorişti sau etnografi, ci atraşi de enigma homerică.

OK., dar toate astea sunt uşor de spus. Eposul te acaparează fără să vrei. Şi apoi, ambele probleme se înlănțuie mai ceva decât rădăcinile sub pământ. Uite de exemplu, despre necredința Ajkunei, soția lui Mujs, am găsit alte două variante. În fiecare dintre ele povestea este altfel redată. Acelaşi lucru pare a se fi întâmplat cu răpirea Elenei în poemele prehomerice, de unde Homer a ales una dintre variante.

Reiese clar, din varianta homerică, faptul că au existat mai multe explicații asupra comportamentului Elenei. De altfel, toată povestea reginei răpite este plină de echivoc. A acceptat să meargă cu Paris sau a fost răpită şi s-a îndrăgostit de el după aceea? Sau poate că nici la început şi

nici mai târziu nu l-a iubit, ci a fost pur şi simplu sclava prinţului? Sau, din contră, s-a îndrăgostit iniţial de el, după care şi-a regretat trădarea? Ori el a iubit-o, părăsind-o apoi, aşa cum se întâmplă de obicei?

Citindu-l pe Homer, îţi poţi pune toate aceste întrebări. Nici în timpul războiului Troiei şi nici după, atunci când enigma trădării ei ar fi trebuit dezvăluită, întrebările acestea n-au căpătat răspuns. Transpare doar o umbră de regret faţă de cele întâmplate, dar, şi în acest caz, destul de incert. De asemenea, atitudinea ei vizavi de soţul legal, Menelaos, este la fel de neclară: îl ura, îl dispreţuia sau îl iubea?

Diversele variante ale baladei albaneze, dând fiecare explicaţia sa asupra purtării Ajkunei, sunt, în logica lor, clare şi răspicate. Există o variantă în care Ajkuna, după ce este răpită de rivalul slav al lui Mujs, e transformată în sclavă şi, ca orice sclavă, aşteaptă ceasul eliberării. Dar mai există o variantă, conform căreia răpitorul, fermecat de victima sa, o face prinţesă şi-şi abandonează consoarta, ba chiar o obligă să asiste la primele nopţi de dragoste cu Ajkuna. În acest caz, balada nu ne transmite stările sufleteşti ale Ajkunei. Există, însă, două variante în care acestea sunt descrise: în prima, deşi prinţesă, ea îi rămâne credincioasă primului soţ. În a. Doua, imediat după răpire se îndrăgosteşte de răpitor şi nu numai atât, căci, când Mujs vine pentru a o elibera, îşi trădează soţul fără stea pe gânduri. Rapsodul a cântat tocmai această variantă, în care Mujs, legat de patul celor doi îndrăgostiţi, asistă la giumbuşlucurile lor amoroase.

E clar că aceste patru variante ale Ajkunei sunt influenţate de modelul Elenei sau, mai precis, modelul Elenei se află dispersat în ele. Sub acest aspect, figura Elenei este destul de neclară, ca şi poziţia lui Menelaos faţă de ea.

1 martie, hanul „Platoul Bivolului”

E frig. Dar noi suntem fericiți. Am ajuns la concluzia că există un fond şi un para-univers greco-iliro-albanez. Poeții albanezi medievali au afirmat cu sute de ani în urmă acest concept, dar cum se întâmplă de regulă cu poeții, sunt înțeleşi abia mult mai târziu.

Încercăm să ne punem în locul lui Homer pentru a înțelege ce forță îți trebuie pentru a ține sub control tot freamătul cumplit al poeziei.

Ne chinuie o veche nelinişte, care revine cu regularitate: nu cumva haosul acesta ne va pierde? Şi o altă nelinişte, concretă: se va mai întoarce, oare, rapsodul?

Ne temem să-i înfățişăm lui Ştefan îndoielile noastre, într-atât este el de sigur asupra acestei reveniri. Noi, însă, avem dubiile noastre.

1 martie, la han

În vreme ce numărăm ceasurile în aşteptarea primului rapsod, iată că se ivesc alți doi. Aveți într-adevăr noroc, ne-a zis Ştefan, niciodată n-au trecut pe aici atât de mulți. Unul dintre ei era calm şi măsurat la vorbă ca toți muntenii, celălalt agitat şi veşnic în mişcare, se aşeza şi se ridica des, mergea la uşă, privea pe drum ca şi când ar fi aşteptat ceva, o veste bună sau una rea. Spre mirarea noastră, acesta din urmă, după o discuție între patru ochi cu Ştefan, a acceptat să cânte.

Ne-a surprins când ne-a spus că va cânta fără lăută. Nu ne-a zis şi de ce, probabil că ori lăuta avea struna ruptă, ori pățise el ceva la mână. La fel ca prima oară, s-a făcut linişte înjur, dar, când rapsodul. Înainte de a începe, şi-a ridicat mâna dreaptă şi, răsfirându-şi degetele, a aşezat-o în dreptul tâmplei ca o creastă, noi doi, aproape într-un glas, am exclamat „majekrah“! E un străvechi gest ceremonial, amintit în toate cărțile şi sintetizat într-un cuvânt albanez intraductibil, gest pe care-l regăseam aici cât se poate de real.

A mai trecut ceva timp până când rapsodul a început să cânte. Încă de la primele versuri:

„Am de răzbunat o crimă veche.

Sorții au picat pe mine s-o răzbun”

eu şi Max am strigat. Împreună:

— *Balada stegarului Zuk*

Ea era, de astă dată, completă şi magnifică. De când am citit-o, am visat s-o şi ascultăm. Nu degeaba au numit-o germanii *„Ore ştia albaneză”.* În cuprinsul ei toate sunt ca în vechime: şi trădarea mamei lui Zuk, şi îndemnul surorii către frate să-şi ucidă mama, şi furiile, şi pedeapsa divină.

La sfârşit l-am întrebat pe rapsod când o să se întoarcă, dar, spre mirarea noastră şi mai ales a lui Ştefan, cântărețul ne-a spus că nu se va mai întoarce pe Platou.

Hangiul a rămas mut de uimire. Plecarea unui muntean de pe Platou e un lucru incredibil. Şi, înainte de toate, un semn rău, ceva ce prevesteşte mari nenorociri.

Când s-a convins că munteanul nu glumea, Ştefan s-a posomorât de tot. Se vedea că-i e ruşine de noi.

Ne-am întristat şi noi, dar, ca să nu-l supărăm mai mult, ne-am prefăcut că nu ne pasă. Am fi avut motiv să fim dezamăgiți: esența muncii noastre constă în ceea ce am denumit mecanismul uitării. Şi înțelegerea acestui mecanism se bazează pe înregistrări repetate.

Rapsodul nu ne-a dat nicio explicație asupra deciziei sale. Ne-am gândit la mai multe: poate că se temea de vreo răzbunare, era urmărit, poate că pleca la studii sau să înlocuiască pe cineva în închisoare (legea albaneză permite aşa ceva) sau poate că făcea chiar lucrul cel mai inacceptabil pentru un muntean – pleca la oraş.

Vremuri tulburi, ne-a zis Ştefan. Oamenii sunt în stare de orice neghiobie.

Martie

Hanul e gol. Ne continuăm munca, dar, când şi când, ne dă târcoale o întrebare: de ce nu se întoarce primul rapsod?

Aşteptarea aceasta e ca o fatalitate. Suntem convinşi că vom înregistra şi reînregistra şi alți rapsozi, dar, dacă nu se mai întoarce primul, avem să rămânem cu o îndoială în suflet. E la fel ca şi cu prima iubire.

Ştefan ne ocoleşte privirile. Se vede că suferă mai mult ca noi din această pricină. Uneori iese în fața hanului şi priveşte drumul mistuit în ceață. Dacă mai şi plouă, ne pierdem orice speranță.

Ieri, pe când ne beam cafeaua de dimineață, am auzit un zgomot neobişnuit. Un vuiet îndepărtat. Am ieşit afară să vedem ce se întâmplă.

— E un avion de pasageri, care trece pe-aici de două ori pe săptămână, ne-a zis Ştefan, cu ochii pe cer..

— Avion de pasageri?

Ne-am uitat unul la altul. Nepricepându-ne uimirea, Ştefan a venit lângă noi.

— Să nu vă faceți griji, ne-a spus încet, arătând cu capul în direcția de unde se auzea zgomotul. Pe Platoul de Nord nu există aeroport şi, chiar dacă ar fi, muntenii noştri nu s-ar urca în avion nici în ruptul capului.

— Aha, a făcut Max, parcă fără rost.

— Şi asta, credeți-mă, din mai multe motive, a continuat Ştefan. Dar ajunge să vă spun unul: ca să poată plăti prețul biletului, un muntean trebuie să muncească doi-trei ani.

Am dat amândoi din cap că totul era cât se poate de clar.

— Aşa că omul nostru o să vină negreşit, a zis Ştefan, vorbind exagerat de rar. Doar să nu fi murit, a urmat apoi aproape în şoaptă.

Într-adevăr, după cum a prevăzut hangiul, rapsodul s-a întors.

Era o zi apăsătoare, cu un cer întunecat, o zi în care ai fi putut jura că totul a împietrit, iar baladele au pierit pentru vecie. Omul părea atât de cătrănit, încât cei doi îşi închipuiră că s-a petrecut ceva cu ei, dar nu îndrăzniră să-l întrebe nimic. Nu mai sperau să şi cânte, ba chiar îi spuseră hangiului să nu aducă vorba despre promisiunea făcută, ceea ce îl făcu pe Ştefan să dea din cap sigur pe el: ba nu, o să cânte, şi-a dat cuvântul. Şi aşa s-a şi întâmplat: aproape fără să schimbe vreo vorbă cu nimeni, ca şi când ar fi avut o obligaţie de îndeplinit, cântăreţul se aşeză pe scaunul de lemn, în faţa microfonului, şi cântă, una după alta, cele două balade.

Îndată după plecarea lui, până noaptea târziu şi apoi a doua zi, compararară înregistrarea aceea cu primele texte. Crezuseră că starea sufletească a lăutarului va pricinui mari modificări în conţinut. Ba chiar, la început, Max înregistrase singurele cuvinte în engleză: „Baladă cântată după două săptămâni, de un rapsod care, după toate aparentele, a suferit o traumă psihică, disperare sau altă nenorocire“.

Dar, spre uimirea lor, textele nu se deosebeau aproape deloc. Din circa o mie de versuri lipseau doar două, iar la scena cu Mujs legat, versul:

„Scrumul făcliei în barba lui Mujs sclipea?”

devenise:

„Scrumul făcliei pe buze viteazu-l simţea”

Discutară îndelung asupra acestei modificări şi deciseră fie că versul acesta, plus cele două lipsă, erau singurele interesante printre celelalte o mie, fie că starea sufletească a rapsodului adăugase cântecului o doză suplimentară de disperare.

Mai târziu abandonară această idee ca pe ceva de mâna a doua şi priviră ca vrăjiţi versul subliniat în text. Aveau, în fine, în faţa ochilor prima modificare visată de mult. Era chiar acolo, departe de orice teorie, vie, reală. Şi apoi,

absența celorlalte două versuri, lacuna aceea, primul rezultat al uitării, tot acolo era.

Continuau să privească fermecați primele rezultate, modificarea şi lacuna, având acum convingerea că totul devenise posibil. Prinseseră unul dintre firele importante ale enigmei homerice, elementul de bază al modificării textului prin uitare, ceea ce se întâmplase cu primul lăutar într-un interval de două săptămâni. Cum se desfăşoară oare acest proces în câțiva ani, într-un secol, într-un mileniu şi nu doar în cazul unui singur rapsod, ci într-un şir întreg, într-o generație, în câteva generații, una după alta? Mecanismul uitării lua brusc dimensiuni înfricoşătoare şi cei doi simțiră cum le bubuie tâmplele, pentru că logica lor era neputincioasă în fața unei asemenea genuni.

Erau complet absorbiți de muncă în momentul în care primiră invitația la bal a subprefectului şi a soției acestuia. Pricepură cu greu la început despre ce era vorba, într-atât de neaşteptată, de ilogică, de îndepărtată, de inutilă şi de absurdă li se păruse vestea aceea. Spuseră într-un glas „nu“, gândind: ce treabă avem noi cu oamenii ăştia, este o neînțelegere la mijloc, fireşte, şi, pentru că nu pricepeau încă ce rost avea să fie invitați la un bal, bănuiră că e vorba, într-adevăr, de o încurcătură şi că invitația şi aducătorul ei trebuiau să ajungă în altă parte. Dar pe bucata de carton o mână grijulie le scrisese numele şi, în plus, maşina neagră a subprefectului îi aştepta în fața hanului. Aşadar, ca şi când invitația n-ar fi fost de ajuns, acesta le trimisese şi maşina să-i ia. Se pregătiră să repete primul „nu“, clar îşi amintiră ca prin vis că despre balul acela se vorbise chiar în prima seară şi că toată zona în care se aflau era sub jurisdicția subprefectului, deci şi hanurile şi mulți dintre rapsozii călători...

Jumătate de oră mai târziu, îmbrăcați în costume de seară, în cabina automobilului demodat, cei doi străbăteau

câmpul acoperit de faldurile reci şi stranii ale înserării. Căpițe de fân fantomatice se strecurau discret de sub lumina farurilor şi Willy şopti în câteva rânduri: „O, Doamne, încotro?“ Avu nevoie de câteva secunde să se dezmeticească şi să realizeze că mergeau la un bal de provincie, după care închipuirea i-o luă iar razna şi i se păru că-i târau, abulici, printre fel de fel de pericole, că-i treziseră fără voia lor dintr-un somn de piatră, cu gânduri ascunse.

— Ce amurg, şopti lângă el Max, niciodată n-am văzut un asemenea amurg.

Era, într-adevăr, o seară smolită, din care un sorb nevăzut înghițise şi ultima stea, ultima sclipire de lumină, ultimul sunet. O seară potrivită pentru hoții de femei, îşi zise Willy. Nevasta subprefectului, făclia, el însuşi şi subprefectul (ca în cele două variante ale rapsozilor), ah, cât de chinuitoare sunt toate acestea!

Când apărură în depărtare luminițele oraşului, Willy răsuflă uşurat. La poarta casei subprefectului ardeau felinare. În salon, în afară de invitații cunoscuți, zăriră figuri noi. Se părea că veniseră toate notabilitățile din N.

— Suntem foarte bucuroşi să vă vedem din nou printre noi, zise subprefectul, în vreme ce îi prezenta celorlalți. Medicul ginecolog al oraşului. Avocatul. Soția domniei sale. Cu domnul Rrok deja vă cunoaşteți. Şi cu directorul poştei. E într-adevăr o plăcere să vă avem printre noi. Şeful comisariatului militar. Soția.

O oră mai târziu se simțeau la fel de străini ca la început. Aveau, ca şi ceilalți, câte un pahar în mână, discutau, ba chiar şi dansaseră într-un rând, şi totuşi nu reuşeau să se simtă în largul lor. Totul în jur li se părea fad, ireal şi comic. Intuiau că nu se pot rupe de lumea eposului, ca să pătrundă în lumea de acolo. Purtarea lor ciudată fusese remarcată, fireşte, dar nu le păsa. Uite, doamnele bârfeau prin colțuri, observându-i pe furiş, dar ce conta? Ei erau

departe, la han, printre altfel de oameni, altfel de straie, de gesturi şi de ritualuri.

Sprijinit de căminul de marmură, Willy îşi aminti de muntenii de la han, de veşmintele lor croite parcă din albeața zăpezii şi împodobite cu găitane căzute din cer, ca fulgerele.

Cei de aici, în schimb, din salonul subprefectului, aşa-zisa elită a oraşului N., păreau nişte marionete comice, slujbaşi mărunți de care puteai fie să râzi în hohote, fie să te îndepărtezi scârbit.

— Păreți trist, îi spuse stăpâna casei lui Willy, apropiindu-se pe nesimțite. Cu siguranță că vă plictisiți la noi. Provincie, ce să i faci.

O, nu, doamnă, făcu el, luat prin surprindere. Adevărul era că femeia aceea i se păruse a fi singura excepție în atmosfera de carnaval din salon şi n-ar fi vrut s-o ofenseze cu nimic.

Luminițele din ochii gazdei erau aproape de tot, vii, jucăuşe, pline de dorința ultimelor zile. Chiar şi scânteierea inelului din deget părea să fi luat ceva din voluptatea privirilor ei.

El îi simți parfumul minunat şi brusc i se născu dorința de a o întreba cum de e posibil ca, în acelaşi timp şi spațiu, să poată exista simultan două Albanii diferite. Una perenă şi tragică în demnitatea ei şi o alta, cea de aici, care (să-i fie iertat cinismul!) aducea cu o farsă.

— Gânditor, zise ea. Tăcut şi gânditor. Totuşi, mie îmi plac oamenii ca dumneavoastră.

— Mulțumesc, îi răspunse el. Tocmai mă pregăteam să vă întreb ceva.

Bărbatul avu impresia că inelul se zbate în degetul ei. Poate că femeii i-ar fi greu să-l înțeleagă. Sau poate că ea nu cunoştea deloc cealaltă Albanie. La urma-urmei, oricine ar fi

putut să se întrebe: mai există oare şi o altă Albanie, sau nu este altceva decât o imagine poetică?

Îşi luă paharul de pe marginea căminului şi, după ce sorbi o înghițitură, îl puse la loc. Citise la un tânăr scriitor albanez că muntenii din partea locului, pe cât de mândri şi de nesupuşi pot fi unul cu altul, pe atât de umili devin în fața autorităților de stat. Deşi, de departe, lucrurile se văd altfel. Nu era nimic surprinzător în asta. Oare în timpurile homerice oamenii fuseseră chiar atât de măreți? însuşi Homer... O imagine de coşmar, asemenea unui vis promiscuu, îl torturase multă vreme: Homer, terminând de cântat cântul *al* doilea sau al şaptelea, îşi număra bănuții primiți drept plată. Doar când auzise că rapsozii contemporani nu primesc răsplată, răsuflase uşurat. Uf, slavă Domnului că nu era adevărat.

— Voiați să-mi spuneți ceva? îl întrebă Dezi cu dulceață în glas.

El o privi îndelung. Ar fi fost o prostie, fireşte, să-i spună ceea ce gândea şi mai ales cui? soției subprefectului, *fir st lady* din N.

Îi povesti în schimb lui Max despre toate acestea, îndată ce se văzu în maşină. Probabil că invitații ceilalți, întorcându-se acasă, îi bârfeau ca pe nişte țipi nesociabili, bizari, plini de ei sau chiar nebuni.

— Hm, făcu Max. Spune-mi, cum de e posibil ca un popor atât de uluitor să fie astăzi condus de un regim grotesc, ca să nu zic mai mult... Adevărul e că ai dreptate. Într-o familie de munteni ai să găseşti poate mai multă sobrietate ca-n parlamentul lor.

— Atunci, cum se explică? întrebă Willy.

— Cum se explică? Fireşte, e greu de găsit o explicație. Poate că asemenea popoare, trăind într-o lume fantastică şi delirantă, când vine vorba despre regimuri sau guvernări pot fi o pradă uşoară, ca omul surprins în somn.

— Aşa crezi tu? Mie mi se pare, totuşi, că lucrurile astea sunt mai complicate decât par.

In timp ce vorbea, Willy privea o luminiță pierdută în depărtare, ce făcea ca întunericul să pară mai înfricoşător şi mai dezolant.

— Îți aminteşti de polemica din presa lor, nu cu mult timp în urmă, în care era amestecat şi eposul? Ții minte că un grup de scriitori de stânga îşi acuzau colegii de dreapta pentru ifose naționaliste prosteşti, idealizarea tradițiilor, teoretizări absurde etc., etc., cu scopul de a abate atenția opiniei publice, după părerea lor, de la problemele sociale ale țării? Iar aceştia din urmă îi incriminau pe primii de idei socialiste, chiar comuniste, antinaționale, de filoslavism etc.?

— A, da, spuse Max, pe jumătate adormit. Îmi amintesc că nu ştiam cui să dăm dreptate. Primilor, celorlalți, ambelor tabere sau nici uneia.

— Da, da, văzute de aproape, lucrurile sunt într-adevăr complicate, adăugă imediat Willy. Oricum, după ce ai devenit independent, prin eforturi gigantice, e o adevărată calamitate să sfârşeşti sub un asemenea regim ignobil şi idiot.

Tonul vocii sale era jos şi monoton, ca şi când ar fi vorbit singur. Aşteptă apoi răspunsul lui Max, temându-se de dictonul „un popor îşi are conducătorii pe care-i merită“, dicton pe care-l ura profund.

Celălalt nu spuse, însă, nimic, semn că, mai mult ca sigur, ațipise.

VII

14 martie, hanul „Platoul Bivolului”

TOCMAI CÂND AŞTEPTAM CA VREMEA să se îndrepte, s-a răcit din nou. Băltoacele din jurul hanului au îngheţat. Au apărut iar ţurţurii sub streşini.

Am avut noroc. Gerul nu ne-a împiedicat să facem noi înregistrări. Succesul nostru cel mai mare: câteva dintre acestea au fost variante secunde.

Se confirmă ceea ce am constatat despre memorie: variantele secunde nu sunt niciodată identice cu primele.

Deci, la a doua interpretare, după cel puţin o săptămână (la un interval mai scurt de timp n-a fost posibil), fiecare baladă ascunde în materia sa un sâmbure de uitare

Sâmburele acesta este oare primul semn al dispariţiei, microbul, maladia care-i va aduce moartea sau, dimpotrivă, este vaccinul ce-i asigură perenitatea? S-ar părea că-i vorba de ultima ipoteză.

Se adevereşte astfel o mai veche bănuială de-a noastră: în cazul eposului oral, uitarea nu are nicio legătură cu posibilităţile limitate ale memoriei umane.

Ea este o piesă componentă a laboratorului.

Pe scurt, ca şi în procesul de metabolism al organismelor vii, ea este moartea ce asigură continuitatea vieţii.

Întrebarea pe care ne-am pus-o cândva: uitare voluntară sau involuntară, acum ni se pare naivă. Până acum, niciun rapsod nu i-a dat un răspuns şi, nu numai atât, dar nici măcar n-a înţeles-o. Se pare că este vorba de ambele tipuri de uitare, dar relaţia lor reciprocă a rămas până acum pentru noi un mister.

Aici ar trebui adăugat că uitarea este doar una dintre feţele medaliei. Cealaltă faţă strâns legată de prima, o constituie completările. Când elimină ceva, cântăreţul adaugă altceva.

După toate aceste raţionamente, ajungem la întrebarea fatală: care este procentul de reducţie într-o unitate de timp – zece săptămâni, zece ani, două sute de ani, un mileniu?

La prima vedere se creează impresia că în materia eposului există ceva care-l poate distruge, fapt infirmat însă de existența lui atât de îndelungată.

Am făcut un calcul simplu, care ne-a lăsat cu gura căscată. În cazul baladei despre soția necredincioasă a lui Mujs, schimbarea în text, în decursul a două săptămâni, a fost de unu la mie. Conform acestui calcul, în două mii de săptămâni, adică în circa patruzeci de ani, eposul ar fi trebuit să fie transformat în întregime. În realitate, lucrurile nu s-au petrecut așa.

Atunci, ce s-a întâmplat?

Ne-am bătut multă vreme capul cu această întrebare şi am ajuns la concluzia că cea mai mare parte a omisiunilor şi a completărilor nu sunt veritabile, ba chiar că ar trebui numite pseudo-omisiuni şi pseudo-completări.

Cu alte cuvinte, cea mai mare parte a adăugirilor nu sunt altceva decât omisiunile inițiale, reactualizate acum de rapsod, după cum omisiunile nu reprezintă decât completări provizorii, pc care rapsodul, din motive lui însuşi necunoscute, decide să le excludă din text şi aşa mai departe, la nesfârşit.

După ce vom face zeci şi zeci de alte înregistrări, probabil că vom putea înțelege mai bine această ciudată trecere din uitare în aducere-aminte şi invers. Atunci vom putea distinge între omisiunile şi completările reale şi cele false.

Toate acestea nu sunt, însă, deloc simple. Cine ar putea şti de ce şi pe ce căi misterioase un vers uitat în beznă ani la rând reapare iar la suprafață? Apoi, lucrul acesta i se poate întâmpla aceluiaşi rapsod sau, asemenea mişcării unor ape subterane, poate la fel de bine să apară la un altul, la mare distanță în timp şi spațiu de primul. Astfel, din mormântul în care rapsodul zace de zeci de ani, versul uitat poate țâşni din pământ şi apărea la lumină neatins nicicum de moarte.

Mijlocul lui martie, la han.

Scurte notițe despre rolul urechii în poezia orală. Raportul ureche-ochi. „Majekrah."

Descriind străvechiul obicei majekrah, însoțit de un desen, germanii au lansat ideea că acesta ar fi dictat de o necesitate fiziologică Atât şi nimic mai mult.

Credem că trebuie analizat mai profund. La întrebarea noastră asupra logicii acestui gest şi dacă este legat de un ritual antic sau de vreun sens simbolic, hangiul ne-a dat un răspuns neclar ce ne-a amintit de explicația cercetătorilor germani. Precum s-ar părea, necesitatea ca rapsodul să-şi acopere o ureche în timpul interpretării se leagă de transformarea vocii, care este modulată nu de coardele vocale, ci de cutia craniană, ceea ce subliniază, în contextul creat de baladă, rolul rațiunii.

Hangiul: „Nu puteți să vă dați seama cât de greu este să cânți aceste balade. Am încercat şi eu cândva, dar n-am reuşit. Capul îți bubuie ca un butoi. Dacă nu eşti deprins, poți chiar să înnebuneşti"

Pare neîndoios faptul că epica orală este în primul rând arta urechii. Ochiul, fără de care scriitorul de astăzi nu poate exista, nu juca cine ştie ce rol în timpurile homerice. Putea fi, cel mult, o piedică. Nu fără temei Homer este imaginat orb.

Rapsozii trebuie că au avut, în general, vederea slabă. Desigur, ochii au fost subapreciați. Sau chiar, cine ştie, slăbiți intenționat. Nu se spune, oare, că Democrit s-a automutilat pentru că ochii îl împiedicau să vadă în străfundul lucrurilor?

A ni-i imagina pe rapsozi – orbi poate fi un fel de credo, expresie a ideii că arta trebuie îndepărtată de realitate. Şi, mai concret, nu cumva lipsa vederii sau slăbiciunea ei este o componentă a acestui gen de epică? Altfel spus, nu cumva este necesară pentru o mai bună funcționare a memoriei?

Toate aceste ipoteze sunt tentante, dar noi va trebui să verificăm în primul rând dacă rapsozii moderni au într-adevăr vederea slabă. Şi putem s-o facem folosind testele pe care le utilizează oftalmologii.

Până acum nu am întâlnit niciun rapsod orb. Se spune că la oraş ar fi destui. Dar cei de acolo nu sunt rapsozi veritabili, ei cântă pentru bani. Această constatare ne-a dat planurile peste cap.

Totuşi, asta nu l-a împiedicat pe Max să scrie cu majuscule, pe caiet, un posibil titlu de disertație: *„300 de ani de evoluție, de la cecitatea completă homerică la pierderea parțială (cât la sută?) a vederii la rapsozii albanezi de astăzi*

21 martie, hanul „Platoul Bivolului”

Minune. Înregistrări succesive. O parte sunt reluări.

Începem să cercetăm sistemul de transmitere orală, împrumuturile şi influențele reciproce de la un rapsod la altul. Pentru asta va trebui să creăm un fond de înregistrări pe baza căruia să comparăm balada cântată de rapsodul A, de exemplu, cu varianta rapsodului B, care a învățat-o de la primul.

Nu e o treabă uşoară, mai ales dacă se au în vedere obiceiurile rigide ale cântăreților.

Circulația orală a eposului are logica ei, complet diferită de cea a tipăriturilor moderne. Totuşi, şi în cazul baladei, trebuie să funcționeze o modă a zilei, să existe eşecuri sau succese ocazionale.

Ăsta ar fi doar primul pas. Nu este suficient să se cerceteze doar ce se întâmplă cu eposul când se transmite de la un cântăreț la altul. Trebuie văzut ce evoluții apar atunci când transmiterea se face între două generații de rapsozi. Cum traversează eposul prăpastia dintre două veacuri sau chiar dintre două milenii.

Şi ar mai fi ceva. Datorită faptului că eposul există în două limbi, problema se complică teribil. Lucrul acesta atribuie tuturor neclarităților dimensiuni noi şi gigantice, pe care, în momentul de față, nu le putem înfrunta. Trecerea dintr-o limbă într-alta, de la un popor la altul trebuie să fie dureroasă. Aceasta este, pare-se, singura creație artistică din lume care există în duplicat. Şi e puțin să afirmi că există în două limbi, căci cele două limbi sunt vorbite de două popoare ce se află în permanent conflict. Ambele părți posedă eposul în egală măsură, albanezi şi sârbi, aşa cum utilizează, în acest război sui-generis, aceeaşi armă, cobza.

Varianta dintr-o limbă, comparată cu cea dintr-a doua, este complet diferită. Parcă ar fi privite într-o oglindă magică, în care eroii primei variante sunt într-a doua antieroi, albul e negru, bucuria – necaz, victoria-înfrângere şi aşa mai departe.

Este naiv să se creadă că eposul a luat naştere, la cele două popoare, în mod independent. Unul trebuie să fie autorul, celălalt plagiatorul. Noi suntem convinşi că albanezii, cei mai vechi locuitori ai Peninsulei, sunt creatorii eposului. Faptul că variantele lor sunt mai apropiate de sâmburele homeric o confirmă. Dar nu vrem să ne ocupăm de această problemă, în esență politică, după cum nu dorim să ne pierdem într-o chestiune care ne-ar îndepărta de țelul final: descoperirea tehnologiei homerice. Vom insista asupra bipolarității în măsura în care aceasta se leagă de mecanismul memoriei, de transformarea formulelor şi de tehnica transmiterii. Atât şi nimic mai mult.

Cuvintele: „Suntem în primul rând homerişti“, scrise cu litere roşii pe un petic de hârtie, Max le-a lipit pe sobă.

Martie, la han

Trecerea evenimentului în epos. Cu alte cuvinte, „homerizarea“ lui.

Este o problemă la care revenim tot mai des. Sunt multe întrebări aici: ce criterii a utilizat eposul pentru a-şi alege materia? De unde începe îmbălsămarea evenimentului în vederea înscrierii sale în nemurire? Care sunt părţile moi, amănunte şi fapte, ce-i erau eliminate şi ce formule sau reţete poetice străvechi jucau rolul lichidului de îmbălsămare?

Pentru a compara faptul de viaţă cu varianta homerizată am căutat un eveniment mai apropiat în timp de noi. Am găsit doar 12 versuri, atâta tot, despre Congresul de la Berlin din 1878. Ca un monstru polar, pironit între gheţurile veşnice fără a îndrăzni să se apropie, eposul s-a oprit la anul acesta. De ce oare? Ce-l împiedică, ce-l sperie?

Precum s-ar părea, el se apropie din ce în ce mai rar de lumea noastră, de care e străin.

Am fişat în amănunt întregul Congres de la Berlin: procesele-verbale, declaraţiile guvernelor participante, poziţia fiecărei puteri faţă de Imperiul Otoman şi de Albania, hotărârile luate şi manevrele de culise. Comparat cu descrierea lui în epos, evenimentul are aspectul unui cadavru recent, întins alături de propria-i mumie.

Căutăm inutil un alt eveniment mai apropiat în timp. Ne uimeşte faptul că 1913, anul tragic al ciopârţirii Albaniei, este reflectat în epos doar în câteva versuri. Pentru că ar fi trebuit să lase urme adânci. Asta demonstrează că eposul se află în pragul îngheţului.

Martie la han.

Ce glisează şi ce nu în epos? Există, oare, un nucleu fix care i asigură omogenitatea în timp?

Iniţial am fost convinşi că rolul acestui nucleu l-au jucat formulele poetice, tiparele, clişeele, într-un cuvânt schema de bază în care se toarnă aluatul poetic.

Am fost încredinţaţi, deci, că tocmai acestea au fost retortele vechiului laborator, care, rămânând aceleaşi, au asigurat unitatea producţiei poetice.

Acum, cu cât ne adâncim mai mult în studiu, ne convingem că formulele şi tiparele, deci laboratorul însuşi, se forma doar cu această metamorfoză, extrem de lentă., este la fel de Insesizabilă pentru ochiul omenesc ca şi îmbătrânirea lor.

Extenuaţi de intensitatea teribilă a studiului, cei doi se ocupau uneori de lucruri mai simple şi concrete, cum era viaţa pe care trebuia s-o aibă viaţa personală a rapsodului o aducea uneori eposului. Aşa, de exemplu, dacă rapsodul insista asupra amănuntelor scenei de gelozie după răpirea nevestelor trebuia cercetat în viaţa lui intimă pentru a găsi un fapt. Ar fi fost extraordinar dacă ar fi putut face o anchetă amănunţită, ceea ce era imposibil de fapt, pentru că, din câte ştiau ei, muntenii nu se lăsau intervievaţi asupra vieţii lor personale. Iar cei doi ar fi vrut să ştie totul. Chiar şi episodul cu petrificarea nuntaşilor în timpul călătoriei prin munţi ar fi fost minunat să aibă amănunte referitoare la împrejurările în care rapsodul se căsătorise, cu ce riscuri, sub ce presiuni etc. Compararea acestor elemente la diverşi cântăreţi avea să dea rezultate notabile pentru concluziile finale. Acceptând imposibilitatea de a-i intervieva pe rapsozi, puteau afla în schimb câte ceva de la ceilalţi, ceea ce avea să fie însă incert şi vag. Elemente mai precise existau în fişele secrete ale poliţiei, dacă acestea fuseseră completate şi în cazul rapsozilor, dar nici în asta nu puteau spera.

Of, greu e, tot mai greu, oftau ei, fără să-şi piardă însă încrederea. În realitate, erau mulţumiţi indiferent de dificultăţi, ideile le veneau una după alta. Erau încredinţaţi că nu doar viaţa intimă a rapsozilor avea importanţă în desfăşurarea eposului, ci că se crea, de la sine un raport

asemănător, oricât de ciudat părea, între epos şi viața lor personală. La urma urmei, deşi erau irlandezi, pentru simplul fapt că studiau eposul nu erați, într-un fel, redactorii lui? Homer (dacă se confirma teza că n-a fost decât un redactor), înainte de a-şi asuma unificarea materialului epic, cu siguranță că mai întâi l-a studiat. Deci, se aflau şi ei nițeluş în rolul lui Homer şi, prin urmare, viața lor personală, traumele, amintirile, geloziile trebuiau să aibă inconştient o pondere oarecare în importanța pe care o acordau uneia sau alteia dintre componentele eposului.

Uneori în glumă, alteori serios începură să-şi amintească scene din viața lor zilnică: locuințele lor din Irlanda, scene de pe stradă sau din barurile de pe York Avenue, itinerarul taxiului în ziua nunții lui Max, bănuielile lui din ultimul week-end, când soția îi lăsase un bilet că este la părinți, iar el o bănuia de-o aventură mai veche. Willy, la rândul său, îşi aminti de a doua căsătorie a maică-sii, care-l durea şi acum, după cincisprezece ani. Încet-încet, viața lor se derula secvență cu secvență dinaintea monstrului acela oral şi adesea, în amurg, peisajele irlandeze şi zgârie-norii din Manhattan se amestecau în imaginația lor cu tabloul Stâncilor Blestemate, pe care ei, deşi nu le văzuseră încă, le cunoşteau bine.

Ningea, oare, sau îi jucau ochii o festă?

Willy îşi lipi fruntea de geamul rece al ferestrei. Cernea, într-adevăr, o ninsoare rară, indiferentă. Max meşterea ceva la magnetofon.

Chiar din ziua în care Ştefan le spusese că circulă tot felul de zvonuri despre aparatul lor, încercaseră să-l folosească^ în surdină. Într-o dimineață, când derulau banda, cineva de jos începuse să urle îngrozit: „îi suceşte gâtul, săriți, îl sugrumă!“

In zadar încercase hangiul să explice despre ce era vorba.

Omul turbase de-a binelea: „Vasăzică aşa grozăvii fac ăia cu vocile lăutarilor, ă? Alea sunt glasuri de draci, nu de om. Iar tu le îngădui să-şi facă de cap chiar în hanul tău. Ruşine să-ţi fie, Ştefane!“

Din mijlocul drumului, călătorul mai strigase o dată: „Ai grijă, Ştefane! Ţi-a intrat dracu' în coşmelie, păzeşte-te!“

Deşi hangiul nu le-a relatat decât o parte din cele întâmplate, cei doi s-au întristat. Apoi îşi ziseră că trebuiau să se aştepte la o asemenea reacţie. Înregistrarea pe bandă a baladelor, ca şi editarea lor cu ani în urmă, nu era altceva decât începutul sfârşitului pentru rapsozi. Cu trecerea timpului, aceştia deveneau tot mai inutili. Şi astfel aveau să dispară unul câte unul aceşti proletari ai folclorului, până la ultimul, la fel cum forţa fizică a fost înlocuită de maşină.

Tocmai discutau despre toate acestea (Willy observă aici că expresia „proletari ai folclorului“, deşi sugestivă, nu cuprindea totul, pentru că rapsozii erau mai mult decât atât şi împuţinarea lor se datora ruginirii şi blocării străvechii maşinării), când la uşă bătu hangiul, pe care, de-acum, cei doi îl recunoşteau. Plicurile cu margine colorată din mâna acestuia îi făcură să se gândească imediat că venise poşta şi să se bucure.

Într-adevăr, aşa era. Nu-i uitaseră, în cele din urmă îi găsiseră şi aici. Nerăbdători smulseră hangiului din mână scrisorile şi le deschiseră fără să-i intereseze cine era destinatarul. Erau câteva scrisori şi vederi cărora ei, vrând să vadă de unde veneau, le citiră doar sfârşitul.

— Priveşte, Max, zise deodată Willy, scoţând dintr-un plic tăieturi din jurnale.

— Scrie despre noi?

Willy dădu din cap în semn că da.

Azvârliră celelalte scrisori şi, unul lângă altul, sorbiră din priviri la început titlurile, apoi textele articolelor: *„Enigma homerică va fi, în sfârşit, dezlegată?”* „ Erau tăieturi din

„New York Times“, din „Washington Poste“: *„O aventură misterioasă în zona unde se crede că sar afla ultimul sălaş al poeziei homerice „„.* Uite şi două ziare din Boston şi „Monitor“-ul din Chicago: *„Doi tineri irlandezi atacă din nou enigma homerică într-un mod absolut original. E vorba despre domnii Mar Roth şi Willy Norton, care, sfidând tradiția, îşi verifică teoria la fața locului. In acest caz este inedit faptul că cercetările nu se desfăşoară în patria lui Homer, ci în Albania vecină, unde se spune că tehnologia producerii poeziei epice încă funcționează, ca în urmă cu trei mii de ani*

— Adio conspirativitate, făcu Willy, cu nasul în hârtii.

— Mare lucru. Odată şi odată tot se afla. A picat chiar bine.

— Ia uită-te aici, îi atrase atenția Willy.

Era un text din „Herald Tribune“. Un text scurt, semnat H.E., în care era descrisă plecarea lor secretă din New York, ca-n romanele polițiste. O gazetă din Boston scria despre ei cu ironie şi neîncredere, alta, din contră, îi lăuda şi le ura spor la treabă. Într-un alt articol scria mai mult despre magnetofon decât despre ei.

Toată ziua aceea şi-o petrecură sub impresia articolelor din ziar. Le citiră şi recitiră de câteva ori, repetând că trebuia să-i trimită o telegramă de mulțumire cumnatului lui Max, care avusese ideea genială de a le trimite tăieturile. Ştefan le zise că în patru zile, cel mult o săptămână, telegrama putea să ajungă la New York.

Hanul îşi avea propria sa viață, care, văzută în rarele lor momente de respiro, părea stranie şi de neînțeles. Întâmplările din sala mare comună erau întotdeauna vagi, înecate în şoaptă şi mister. Muntenii albanezi erau sobri. Dispreţuiau vorbăria şi nici nu se arătau prea mult. Dis-de-dimineață dispăreau ca nişte umbre, aşa încât celor doi nici nu le venea să creadă că peste noapte sala fusese plină.

Martin îi ținea la curent cu tot ce se întâmpla. Într-o noapte a sosit un grup de bărbați tăcuți, părând a urmări pe careva. După ei s-au ivit jandarmii, apoi însuşi cel urmărit. Era imposibil să înțelegi ce se întâmplă. Într-o altă zi au apărut câțiva munteni de la Poienile Negre, ducându-şi un bolnav la oraş. Dimineață, când cei doi au coborât la cafea, bolnavul mai era încă acolo, întins pe o targă. Chipul îi semăna cu o mască. Ei întrebară ce are, iar Martin le spuse că e ceva molipsitor.

— Se bănuieşte că i-ar fi zidit umbra, le explică Martin. Dacă-i aşa, atunci degeaba îl mai duc la oraş. Nu mai are mult de trăit.

— Ce boală mai e şi asta? întrebă Max. Ce înseamnă „i-au zidit umbra“?

Martin s-a chinuit mult să le explice. Era o boală fără leac. Victima fusese zidar şi, după cum s-ar părea, în timp ce muncea la o culă, vreunul dintre ortaci, cu voie sau fără, îi zidise umbra, adică trântise cărămizi şi mortar peste umbra lui. De obicei, muntenii constructori se fereau de asta ca de dracu deoarece ştiau că dacă li se zideşte umbra vor rămâne robii zidului, adică vor muri. Dar, cum se părea, acest muntean a fost novice în meserie şi fără experiență. Aşa încât, intenționat sau nu, i-au venit de hac. E dureros, nu? Căci n-are nici douăzeci de ani.

Irlandezii se priviră unul pe altul.

— Poate că nu e asta, zise Willy. Chiar tu ai spus că numai bănuială este.

— Bineînțeles că-i doar o bănuială, răspunse Martin, altfel oamenii ăştia nu s-ar mai chinui să-l ducă la oraş.

— Ciudat, observă Willy în camera lor. Boli vechi sau, mai bine zis, credințe vechi, care-ți fac părul măciucă.

În lumina moale a după-amiezii, capacul metalic al magnetofonului lucea sumbru. Privirile lor încercară să-l ocolească, dar, deşi n-o spuneau, simțeau că neliniştea

profundă din străfundurile lor, tulburarea aceea vagă, cețoasă, inexprimabilă şi ilogică i se datorau mai ales lui.

Într-o sâmbătă, abia întorşi din plimbarea de dimineață, fură anunțați de Martin (care împiedica un cal în ogradă) că înăuntru îi aştepta un necunoscut.

Omul era înalt, îmbrăcat aproape ca un călugăr, cu o față mare şi roşie de țăran. Ar fi putut fi luat drept un bătrânel cumsecade, dacă zâmbetul nu i-ar fi aprins în ochi o luminiță rea. Vorbea engleza, albaneza şi sârba.

— Tocmai treceam pe aici, când am aflat de voi şi de treaba pe care o faceți, zise, zâmbind când spre unul, când spre celălalt. Excelent, pe cinstea mea. Am vrut tare mult să vă cunosc. Eu sunt sârb şi vin de la mitropolia din Peja, departe de aici. Am treburi la Shkoder. Treburi bisericeşti.

— Aha, făcu Max, neprietenos.

— Uite aşa, urmă celălalt. Şi eu am cules ceva folclor. Cât mă pricep şi când am timp. Noi, clericii, ne ocupăm uneori şi cu asta. Ca amatori, desigur, fără pretenții de muncă ştiințifică. Ce-i poți cerc unui călugăr modest? Totuşi, ceva-ceva tot am strâns, în speranța că-i va folosi, poate, cuiva.

— Asa, ă? se miră Max, oarecum interesat.

Călugărul îşi lăți iar zâmbetul, care, oricum, nu-i dispărea de pe chip.

— Când am auzit de dumneavoastră m-am bucurat mult. Înțelegeți, nu ştiu cum să vă explic mai bine, m-am bucurat asemenea discipolului care-şi cunoaşte maestrul. Noi, călugării, aşa suntem. Rupți de lume, în singurătatea noastră, aşa... Să vă spun drept, de mult visam să întâlnesc oameni ca dumneavoastră. Să discut cu ei despre vechile balade. Dar poate că aveți treabă, poate că aveți timpul drămuit.

— Cum nu? zise Willy. Şi nouă ne place să discutăm despre epos. Am făcut mii de kilometri pentru asta.

— Şi profitabil este, adăugă Max, făcându-i semn să şadă. I se făcu ruşine pentru primirea de adineauri. Nu vreţi să serviţi ceva?

— Vă mulţumesc, dar as vrea eu să vă cinstesc. Chiar dacă nu-s localnic, sunt vecinul lor de aici, de aproape.

— Peja e în Kosovo, nu, în Iugoslavia? întrebă Willy.

— Da, domnule. Totuşi, faţă de dumneavoastră, într-un fel eu mă simt aici de-al casei. Vă rog să nu mă refuzaţi.

Comandară câte un rachiu, pe care Ştefan, privind pieziş spre noul-venit, îl aduse numaidecât.

Nu peste mult timp discuţia se însufleţi şi deveni amicală, ca între prieteni. Încet-încet, cei doi reuşiră să-i explice cum lucrau, iar el dădea din cap cu admiraţie şi mirare, repetând întruna: „Da-da, asta-i ştiinţă. Le ai pe toate chiar sub nas şi nu ştii să le vezi. Suntem nişte bieţi călugări ignoranţi, vai de noi“'.

Încercară de două-trei ori să-l întrebe despre epos, dar el clătina din cap a neştiinţă.

— Nu cunosc teorie, domnilor. Ce-am făcut, am făcut anapoda. Ce pretenţii să ai de la un biet călugăr neştiutor?

După al doilea pahar de rachiu, ochii i se micşorară, dar privirea îi deveni mai atentă.

— Doar de baladele albaneze vă ocupaţi? Acestea, cred că ştiţi ca şi mine, există şi în sârbo-croată, îi iscodi călugărul.

— A, da, răspunse Max. Ştim că eposul există în ambele limbi. Dar, în faza actuală, ne ocupăm doar de variantele locale.

Zâmbetul celuilalt rămase, din inerţie, suspendat pe chipul său congestionat de băutură.

— De ce? îmi îngădui să vă întreb.

Irlandezii schimbară între ei o privire rapidă.

— Motivul e simplu, zise Willy. Poate că dumneavoastră, ca slav, n-o să vă convină, iertare, dar... noi credem că

variantele albaneze sunt mai vechi, ceea ce se leagă, fireşte, de scopul nostru final.

Zâmbetul începu să se descompună pe chipul călugărului, fără să dispară însă de tot. Cei doi nu mai văzuseră niciodată aşa ceva: surâsul se transformase pe nesimţite în rânjet. Iar rânjetul acela avea ceva otrăvit în el.

— Şi de ce, dacă-mi e îngăduit să întreb, credeţi asta? îi iscodi mai departe omul.

Irlandezii se înnegurară la faţă, ca şi când nemulţumirea călugărului li se transmisese şi lor. Discuţia devenise, într-adevăr neplăcută şi, dacă n-ar fi stăruit politeţea iniţială, ar fi întrerupt-o.

— Simplu de tot, răspunse de astă dată Willy. Un epos ca acesta nu se poate ivi instantaneu la două popoare. Unul îl creează, iar celălalt îl împrumută sau îl traduce. În cazul acesta, albanezii, ca popor mai vechi, autohton...

— E ăsta un argument? îl întrerupse călugărul.

— Staţi puţin, n-am terminat. În epos se găsesc multe elemente mitologice comune iliro-albanezo-greceşti. Slavii (vru să spună voi, dar se corectă la timp) n-au venit cu aşa ceva în Peninsulă.

— Şi? se miră călugărul. Poate tocmai că, venind mai târziu, au fost şocaţi de ele şi inspiraţi să creeze un asemenea tezaur.

— Nu vă pripiţi, interveni Willy. Nenorocirea e că în varianta slavă, din câte ştim noi, elementul mitologic e teribil de sărac. Iar în tipul acesta de poem mitologia e decisivă pentru a-i stabili vechimea. Şi în cazul de faţă vechimea nu este totuna cu paternitatea. Cred că sunteţi de acord cu mine, nu? Vă cer încă o dată scuze.

— O, nu-i nimic, făcu călugărul. Nu-i trebuiseră decât câteva clipe ca să-şi recompună zâmbetul de la început. Un zâmbet blând, de bătrân cumsecade. Nu-i nimic, domnilor, nu-i nimic. Mi-aţi făcut o mare cinste discutând cu mine un

biet călugăr neştiutor. Vă rog din nou să-mi iertați îndrăzneala. Dar înțelegeți, cred, ca sunt sârb şi trebuie să-mi apăr ideile. Asta e ceva normal, mai ales aici, în Balcani. Rogu-vă să nu mi-o luați în nume de rău.

— Fireşte, fireşte, spuseră într-un glas cei doi, sunt lucruri normale şi încă nu numai aici.

Interveni un scurt moment de linişte, care se cerea depăşit.

— Dumneavoastră, din câte îmi dau seama, plecând de la acest epos vreți să ajungeți la Homer.

Max îl aprobă din cap.

— Prin asta o să faceți o mare cinste eposului albanez şi albanezilor, în general, nu?

— Fără îndoială.

Călugărul zâmbi şi mai larg Acum părea un om teribil de cumsecade.

— Nu-mi ascund invidia. Aş vrea ca şi poporul meu să aibă o asemenea onoare. Dar... nare a face.

— N-are a face, repetară irlandezii unul după altul.

Călugărul scoase din rasă un ceas.

— Oho, ia te uită cum mai trece timpul! Plec, domnilor. Rămâneți cu bine.

Ieşi grăbit pe uşă şi, când cei doi ajunseră în camera lor, îl zăriră încălecând pe un cal negru şi îndepărtându-se cu un pas care de la distanță părea greu ca plumbul.

VIII

ERAU UNELE MOMENTE ÎN CARE aveau impresia că domină toată materia aceea poetică, că o stăpânesc până în cele mai profunde intimități, dar imediat îşi dădeau seama că nu era decât o iluzie. În clipa următoare, contururile eposului se diluau iar, tremurau, se pierdeau; la început exteriorul, apoi miezul, până la nucleul inițial. Atunci

simţeau că nu-l pot domina nicicum. Era ca şi când ai fi încercat să stăpâneşti haosul, în care evenimentele, personajele, totul se întruchipa în fel de fel de variante, ca într-un coşmar.

Marele epos se prezenta ca după un cataclism. Brăzdat în cruciş şi-n curmeziş de crăpături oribile., cu zone groaznic de mutilate. Din praful ruinelor, eroii apăreau însângeraţi, ducându-şi în spinare variantele hidoase.

Când, oare, avusese loc catastrofa aceea? îşi pierduse chipul în carambol, sau aşa fusese de la început, o nebuloasă poetică aşteptându-şi sfârşitul? întrebările acestea, puse şi repuse de zeci de ori, aveau ceva comun cu geneza poemelor homerice. Dacă şi acestea fuseseră la început la fel, un soi de conglomerat poetic neprelucrat, atunci este evidentă măreţia efortului homeric, care pusese cap la cap totul. Nu-şi închipuiau unii că, deposedându-l pe Homer de paternitatea lor, îi pricinuiau vreun rău. În realitate, gloria lui ca redactor este poate mai mare ca aceea de rapsod.

Gândind astfel, ei încercau din nou să se pună în situaţia lui, fără cărţi, fără fişe, fără magnetofon şi, de parcă astea n-ar fi fost îndeajuns, fără vedere. O, Doamne, exclamau, lipsit de toate, a cules Iliada sau, mai corect, *xxoXo-Iliada,* ca s-o metamorfozeze în Iliada. Cum a fost posibil, oare? Uneori li se părea că se apropie de adevăr, apoi vedeau iar cât de departe sunt. Ipoteza care părea logică la început se învăluia apoi din nou în mister, dispărea iar în adânc, după care reapărea asemenea scufundătorului care scoate capul din apă pentru o gură de aer şi se scufundă din nou.

Toate acestea erau legate inevitabil de întrebarea „ce fusese el“: poet strălucit sau redactor de geniu, curtean, contestatar sau ideolog? Era un fel de *publisher* al vremii sale, de cronicar monden al Olimpului, purtător oficial de cuvânt (unele fragmente din Iliada au ceva dintr-o conferinţă

de presă) sau un mare boss slujit de o mulțime de negri? Sau n-a fost nimic din toate acestea, nici măcar un personaj real, ci o instituție, al cărei nume, compus din inițiale, na fost Homer, ci H.O.M.E.R.?

Râdeau de toate aceste supoziții, ceea ce nu-i împiedica să facă altele. Pentru că, oricât de bizare ar fi părut, ele erau urnele în care se afla risipit adevărul asupra poetului. Acesta avea, realmente, o deficiență fizică, dar, înainte de a fi orb, fusese precis surd. Surzenie datorată zecilor de mii de hexametri ascultați. În realitate, surzenia i se potrivea cel mai bine. Orbirea e legată de timpuri mai noi, de carte. Şi totuşi, aşa a fost el reprezentat în sculptură, orb. Dar dacă sculptorul, aflat dinaintea acestei dileme, i-a înlocuit o infirmitate cu alta? La urma urmei, între ochi şi ureche a existat mereu un soi de asemănare, pentru că ele sunt organele omeneşti cele mai tipice şi mai vizibile.

— Aşa o să bâjbâim într-o zi şi noi, zise Willy într-un rând.

Max îl privi bănuitor. Avusese impresia că în locul cuvântului „bâjbâim“ intenționase să spună „orbim“. E adevărat că Willy vedea din ce în ce mai prost şi Max îşi zise că într-o zi va trebui să discute cu subprefectul despre un doctor. În N. Nu exista medic oculist şi probabil că trebuiau să meargă la Tirana. După toate discuțiile despre Homer, Max încercase în ultima vreme să evite problema ochilor lui.

Nu ezitau să se întoarcă la ipoteza că, înaintea catastrofei, eposul trebuia să fi avut o altă structură. (Termenul „catastrofa“ era de-acum consacrat.) Dacă a existat aşa ceva, aceasta s-a produs neapărat pe vremea confruntărilor cu turcii. Impactul Europei creştine cu lumea islamică a fost resimțit cel mai puternic în Albania. Totul s-a cutremurat, s-a surpat şi-a pierdut echilibrul. Iar cu eposul s-a petrecut acelaşi lucru. Secțiuni întregi din el au fost acoperite de dărâmături, ba chiar a fost interzis, cântăreții au fost obligați să se ascundă în munți, să se piardă unul de altul,

conservarea lui a fost dificilă, iar el, ca orice lucru făcut în clandestinitate, a suferit modificări. Poate că numai aşa se explică fragmentarea evidentă şi numeroasele variante, care-i conferă aspectul acela de mozaic.

Îşi spuneau că, dacă *Iliada* lui Homer n-ar fi fost fixată în scris, ar fi suferit aceeaşi fărâmițare şi, ulterior, aceeaşi recompunere modernă. Ciclurile formării şi fărâmițării unor asemenea eposuri trebuie că au ceva asemănător cu succesiunea de geneze, dezintegrări şi recompuneri caracteristice macrocosmosului.

Îşi imaginau tot mai des eposul ca pe un soi de galaxie poetică, în sânul căreia operau forțe misterioase. Poate că era vorba de mesajele secrete primite de la nucleul său, mesaje ce limitau libertatea de creație a rapsodului, dorința sa de răzvrătire. Şi, priviți din acest unghi, cântăreții îşi justificau aerul straniu, privirile pierdute în zare, glasurile neomeneşti, venite parcă din spații interstelare.

Uneori aveau impresia că eposul nu putea fi decât astfel, extrem de eterogen, iar ei doi, adunându-l cu de-a sila, făceau un act contra naturii. Atunci, el semăna mai puțin cu un ansamblu poetic şi mai mult cu un ordin religios medieval, ai cărui membri, rapsozii, mai degrabă oficiind decât cântând, îl transmiteau pretutindeni conform unui protocol şi ceremonial sever. Un asemenea testament național nu se putea moşteni altfel. Pentru că, dintre toate mesajele istoriei, eposul, presimțind şi avertizând asupra ruperii teritoriului Albaniei în două era, fără îndoială, cel mai important testament al albanezilor. Doar aşa putea fi explicat geamătul prelung, milenar, predicția aceea suspinată, devenită, prin reluări repetate, monotonă.

Se gândeau atât de intens la toate acestea, încât le apăreau până şi în somn. Ciudat, dar uneori li se părea că nu e aproape nicio diferență între ceea ce li se înfățişa în vis şi ipotezele pe care le formulau în timpul studiului. Spațiul

se desfăşura după o topografie delirantă, iar timpul avea alte legi. Acțiunea dura sute de ani, eroii mureau sau se sublimau, se cufundau în somn, se trezeau, îşi continuau faptele jumătate vii – jumătate morți, nunteau între două războaie, se odihneau o vreme prin morminte (o, Doamne, exclamase într-un rând Willy, parcă ar pleca în concediu), apoi se ridicau de acolo pentru a-şi relua chinurile s.a.m.d. Era oglinda unui conflict de-o mie de ani, în care totul e luat de puhoi. Am să-ți ucid copiii şapte sute de ani de-acum încolo, o amenința Mujs pe soacra potrivnicului său slav. Pe de altă parte, cei şapte fii ai săi, purtând acelaşi nume, Omer, tusşapte, sunt ucişi de sârbul Rado şi îngropări la Stâncile Blestemate.

În epos, uneori timpul trece ca vântul şi ca gândul, în câteva secunde se petrec toate nenorocirile prevestite pentru sfârşitul lumii sau, din contră, acelaşi timp lâncezeşte, îşi încetineşte pasul, vindecarea unei răni durează zeci de ani, iar nuntaşii împietriți de zâne pe drum sunt eliberați, îşi continuă călătoria şi ajung în plină nuntă după câțiva ani, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat.

Niciunde în eposul european, incluzând aici şi saga islandeză, nu mai întâlniseră o asemenea manipulare a timpului.

Luna martie era pe sfârşite, dar zilele erau la fel de reci ca şi în februarie. Cei doi aşteptau cu nerăbdare să se încălzească deşi aveau impresia că această schimbare avea să-i smulgă din atmosfera eposului. Aceasta, după cum observaseră, era iernatică şi la prima vedere părea ciudat că într-o țară mediteraneană, ca Albania, putea fi creată o atmosferă bântuită de crivăț şi împodobită cu țurțuri de gheață şi nea. Eposul întreg părea congelat. Bătea un vânt rece şi zăpada nu se topea niciodată, o climă specială, care justifica longevitatea eroilor, petrificați, morți pentru un

timp, apoi treziți din nou la viață. Alteori li se părea normal ca într-un epos creat la două mii de metri altitudine să fie stăpână o asemenea climă, dar, la o cercetare mai atentă, trăgeau concluzia că acea climă era caracteristică unor ținuturi mai înalte, chiar la 45.000 de metri, practic între pământ şi cer.

Făcuseră înregistrări noi, unele excelente, şi erau din nou bucuroşi. Munca avansa cu brio. Reuşiseră să completeze lista corespondențelor de motive albaneze şi greceşti. Exceptând cazul Atrizilor şi al lui Ulise, descoperiseră în epos şi alte motive străvechi: Circe, Nausica, Meedea, Furiile şi Eumenidele, cărora albanezii le spuneau zâne rele şi zâne bune. Cercetaseră din nou mecanismul uitării, intrând în amănunte precum alimentația rapsozilor, cantitatea de fosfor ingurgitată (straniu, dar muntenii aproape că nu foloseau peştele în alimentație). Apoi, reuşiseră să înregistreze un cântăreț despre care se spunea că în urmă cu o săptămână ucisese pentru a se răzbuna, fără a reuşi însă să precizeze cum influențase acest fapt asupra textului cântat.

Ignorând varietatea materialului, care le dădea uneori bătaie de cap, simțeau că, oricum, eposul putea fi rânduit, bandă după bandă, în măruntaiele magnetofonului. Dimineață, cum se trezeau, priveau mai întâi spre aparatul a cărui carcasă lucea stins. Le plăcea să repete că descoperirea lui fusese într-adevăr o minune. Parcă dezvăluirea enigmei homerice nu aşteptase decât apariția unei asemenea maşinării.

Acest gând le întărea convingerea şi le gonea îndoielile. Dacă nu ar fi avut magnetofonul, ar fi fost firesc ca în momentele de descurajare să se consoleze că şi predecesorii lor homerişti, după o muncă titanică prin cotloanele enigmei, renunțaseră la cercetări şi, luându-şi peste picior entuziasmul de la început, se persiflaseră şi îi persiflaseră

pe cei ce aveau să le repete greşeala. Dar aparatul lor de înregistrat îi ferea de toate acestea. Se gândeau cu plăcere că predecesorii lor ar fi putut dezlega de mult enigma homerică dacă ar fi avut şi ei magnetofon. Aşa încât erau convinşi, în ceea ce-i privea, că soarta însăşi le dăduse cheia succesului şi că ei nu făceau altceva decât să se supună impulsului divin.

Într-o seară, crezând că magnetofonul se stricase, turbaseră amândoi. Tocmai ascultau o înregistrare, când vocea de pe bandă s-a îngroşat brusc, tărăgănând cuvintele aşa cum se întâmplă cu cei loviți de dambla. Cei doi au pălit fulgerător. N-ar fi reacționat aşa nici dacă unui apropiat de-al lor i s-ar fi întâmplat o mare nenorocire. Pierduți cu totul, se agitau fără rost, răsfoind anapoda instrucțiunile de folosire, până în clipa în care lui Max i-a trecut prin cap să controleze bateriile. O, Iisuse, au răsuflat uşurați amândoi, bateriile erau consumate.

Puseră altele şi aproape că strigară de bucurie când văzură că aparatul reîncepe să funcționeze.

Şi totuşi, durerea pe care le-o lăsase în suflet glasul acela tărăgănat nu se potoli uşor. Aşa se uzase şi maşinăria eposului, iar vocile ei nu erau altceva decât strigăte de agonie. Iată, produsese cu greu douăsprezece versuri despre anul 1878, iar despre 1913 alte patru-cinci versuri chinuite, ca omul aflat în pragul morții. Acum se afla în comă şi ar fi fost aproape imposibil să mai producă ceva înainte ca gerul morții s-o înțepenească pe veci.

Într-o seară, înregistrară tunetele ce se auzeau în depărtare, la munte, iar altă dată şuieratul vântului. Puteau să le folosească la crearea atmosferei, în nopțile de studiu în Manhattan.

Într-o altă zi, Martin le spuse că-l zărise din nou pe călugărul sârb dând târcoale pe acolo, dar ei îşi amintiră cu greu despre cine era vorba.

Înainte de a vă pune la curent cu acțiunea de supraveghere de astăzi din Peştera. Cucului sau Peştera Eremitului, cum se mai cheamă, doresc să-i atrag atenția domnului subprefect că în raportul meu din 1 februarie am redat discuția celor doi irlandezi cu călugărul sârb Dushan, care a staf aproape o jumătate de zi la hanul „Platoul Bivolului“, fiind, de fapt, în drum spre Shkoder. Îmi permit să-l plictisesc pe domnul subprefect amintindu-i acest lucru dintr-un singur considerent şi anume că discuția din Peştera Cucului poate fi înțeleasă probabil mai bine dacă o avem în vedere pe prima. Pe de altă parte, înainte de a o reproduce pe cea de-a doua, vreau să-l previn pe domnul subprefect, şi asta nu pentru a-mi scuza minusurile profesionale şi nici greşelile în muncă, ci din respect față de adevăr, doresc, deci, să-l previn pe domnul subprefect că dialogul respectiv n-a fost ceea ce se numeşte o discuție între oameni normali, ci a semănat mai mult cu bâlbâielile a doi nebuni. În cazul acesta, domnul subprefect poate să-şi imagineze dificultatea de a o reproduce. Repet că nu doresc să-mi scuz...

Ah, al naibii, îşi zise subprefectul, luând ceaşca de cafea de pe raportul lui Dulie Badjaja, unde rămase un cerc cafeniu ca o ştampilă. Al naibii!

Mai jos, agentul îl asigura pe domnul subprefect că la controlul auzului ieşise întotdeauna bine (ultima consultație şi-o făcuse, conform regulilor, cu două săptămâni în urmă şi, după cum confirmase şi medicul, avea auzul mulțumitor). Apoi, ca să-şi conserve memoria, urmase cu sfințenie meniul optim, nu pusese alcool pe limbă şi, chiar dacă prefera alte feluri de mâncare, consumase regulat cantitatea de peşte prescrisă ca să-şi asigure fosforul şi băuse de trei ori pe zi suc de soc, conform sfatului medicului. După care, îi cerea iarăşi iertare domnului

subprefect pentru această nouă paranteză: făcea însă toate astea din conştiinciozitate, pentru a-i fi acordată toată încrederea, simțind că cea mai mică îndoială asupra veridicității raportului său putea afecta continuarea supravegherii celor doi suspecți, şi nu din carierism, lăcomie etc.

Eh, făcu din nou subprefectul, sorbind din ceşcuța care lăsase încă o urmă pe raport. Îşi dădea seama că oricâtă retorică ori avocatură, ori alte chestii dintr-astea ar fi făcut, n-ar fi putut ajunge niciodată la o asemenea măiestrie stilistică.

Destul, zise în cele din urmă, chipurile plictisit de introducere. În realitate, agentul ştia că, atunci când îi citea rapoartele, tocmai acele introduceri îi produceau subprefectului satisfacția cea mai mare. Acel „destul“ exprima nerăbdarea de a cunoaşte cât mai repede conținutul notei, după care subprefectul se întorcea şi citea încă o dată, pe îndelete, preambulul.

Dulie Badjaja scria mai apoi că pe data de 5 martie, după ce-l zărise din nou pe călugărul sârb Dushan dând târcoale hanului, fusese surprins că acesta nu încercase să-i întâlnească pe cei doi străini, ba chiar făcuse orice ca să-i evite. Pricepând că sârbul nu reacționase aşa cum se aşteptase el, adică nici nu rămăsese la han, nici nu-şi continuase drumul şi nici nu se întorsese dincotro venea, agentul devenise bănuitor şi-l luase în „obiectiv“. Astfel că, atunci când călugărul, după ce se învârtise fără rost prin curtea din spate a hanului, îşi continuase drumul şi, culmea, lăsându-şi calul la han, o pornise într-o direcție ce părea că nu duce nicăieri, ca omul capiu în mijlocul drumului, preț de-o clipă raportorul avusese îndoieli: să-l urmărească, deşi ieşea în afara ariei sale de supraveghere, sau să-l aştepte la han şi acolo, conform regulii, să acționeze asupra lui? Aici, agentul dorea să-i amintească domnului

subprefect că îndoiala lui nu era pricinuită de motive personale, nu venea din dorința de a avea inițiative proprii şi cu atât mai puțin de a decide de capul lui, când în joc erau regulile şi legile statului, nu, de o mie de ori nu. Dilema lui provenea din faptul că, la o recentă instruire a agenților se discutase mult dacă un bun polițist, în cazul deplasării celui urmărit, trebuie să-l urmărească sau, în numele conspirativității, să rămână la locul fixat atâta cât fusese prevăzut. Din nenorocire, la întâlnirea aceea nu se ajunsese la nicio concluzie, rezolvarea problemei se amânase, aşa încât, după cum îşi închipuia domnul subprefect, îndoielile raportorului nu fuseseră decât urmarea acelor polemici. Sau, mai precis, urmarea indeciziei finale.

Al naibii, făcu în sinea sa Subprefectul, subliniind cu unghia întregul paragraf.

Dulie Badjaja scria în continuare că îl urmărise pe călugăr în plin câmp, respectând, fireşte, regulile speciale, şi că, spre uimirea lui totală, acesta intrase în Peştera Cucului sau Peştera Eremitului, cum i se mai spunea în ultima vreme pentru că, precum poate ştia domnul subprefect, în ea îşi făcuse sălaş sihastrul Frrok.

Nu e greu de priceput, urma agentul, că între cei doi irlandezi, călugărul sârb venit din Iugoslavia şi eremitul Frrok, există o legătură, mai ales dacă ne amintim cu câtă obstinație doriseră cei doi să se fixeze tocmai aici. Profitând de faptul că raportorul cunoştea oarecum terenul şi că ştia, din fericire, printre altele, că Peştera Cucului are un horn de aerisire natural, acesta dăduse ocol dealului şi găsise cu destulă uşurință in virtutea experienței sale de *hornist* (domnul subprefect să-i ierte utilizarea unui asemenea cuvânt) – locul respectiv şi ascultase discuția celor doi.

Aici, autorul raportului îi cerea iertare domnului subprefect că se referă din nou la credibilitatea relatării sale, adică la calitatea auzului, a memoriei etc. Conştient că l-ar

fi putut enerva pe domnul subprefect cu toate acele insistenţe, stăruia totuşi asupra lor de dragul adevărului, deoarece o parte din discuţia ascultată la Peştera Cucului, îndeosebi primul fragment, se asemăna tare mult cu un dialog de surzi, după cum declarase şi mai sus, astfel încât ar fi putut trezi suspiciuni dintre cele mai serioase asupra celui care făcea relatarea.

Raportorul, continua mai apoi Dulie Badjaja, ar fi putut găsi o cale mult mai lesnicioasă pentru a preîntâmpina posibilele neînţelegeri renunţând să redea prima parte a discuţiei sau apreciind-o drept inutilă, cu atât mai mult cu cât ajunsese cu o oarecare întârziere şi o prinsese doar fragmentar. Ar fi putut proceda aşa ca să-şi uşureze munca, dar conştiinţa profesională nu i-ar fi permis o asemenea mistificare. Într-adevăr, prima parte a dialogului putea părea inutilă la prima vedere (adică, ascultare), dezlânată, nebunească, delirantă etc., dar aici se ridica o întrebare: dar dacă nu era aşa şi bâlbâială aceea putea să însemne un cod secret, prin care cei doi criminali comunicau între ei? Semnul acesta de întrebare fusese suficient pentru ca raportorul să înregistreze discuţia respectivă atât de fidel pe cât poate fi înregistrat un delir.

Când agentul pusese urechea la horn, cei doi, sau, mai exact, eremitul Frrok, care vorbea mai mult decât celălalt, se întreba unde o fi ochiul lumii. Din câte a înţeles raportorul, cei doi îşi închipuiau (sau, mai precis, eremitul, care pusese întrebarea) că lumea, adică planeta noastră, are doi ochi, ca orice fiinţă, ochi care se găsesc, după el, unul în Oceanul Atlantic, între Groenlanda şi Marea Nordului şi celălalt în pustietăţile Kaşmirului. Unul dintre aceşti doi ochi e aproape orb, a continuat eremitul, şi planeta vede tulbure cu el, dar sa nu-ţi închipui că acesta ar fi cel din Kaşmir, cum cred cei mai mulţi. Adevărul e chiar pe dos, ochiul cel

slab e cel din ocean, iar cel sănătos e ăla din pustiul fierbinte. Uite aşa, călugărule.

Trebuie spus, continua Dulie Badjaja, că sârbul, deşi vorbea rar, nu-l contrazicea pe eremit. El s-a mai însufleţit niţel atunci când Frrok a început povestească cum în ultimul timp ajunsese să deosebească fulgerul obişnuit de cel eşuat, pe care l-a comparat cu avortonii. De regulă, din şapte reuşite, unul eşuează, spunea eremitul, dar sunt perioade istorice dificile în care procentul acestora sporeşte.

Tot astfel a continuat apoi prima parte a dialogului, din care agentul nu a reuşit să afle dacă călugărul Duslian se cunoştea mai dinainte cu eremitul şi dacă aceasta era prima vizită în peşteră. Iar acum, raportorul avea să reproducă partea a doua a discuţiei, cerându-i iertare domnului subprefect că un fragment era redat sub formă de dialog, ceea ce atribuia, după părerea sa, mai multă exactitate cuvintelor.

Începu-şi cu teatrul, ă? îşi spuse subprefectul. Ehei, multă minte îţi mai trebuie ţie, fluşturaticule.

Dulie Badjaja scria că, pe când eremitul începuse iar să bolborosească despre ochii planetei, despre cel slab, care nu mai avea mult urma să orbească, lăsând pământul chior de un ochi, despre consecinţele acestui fapt pentru planetă, ca să nu mai vorbim despre orbirea totală, atunci când va fi ea, călugărul îl întrerupse brutal.

Călugărul sârb: „Ai auzit despre cei doi străini, irlandezi mi se pare, care stau de-o vreme la hanul «Platoul Bivolului»„?

Eremitul: „Nici nu ma interesează”.

Călugărul sârb: „Ai dreptate. Şi eu, în locul tău, tot aşa aş vorbi despre năpârcile alea. Doar că năpârca. Muşcă”.

Eremitul: „Ăia, şerpi? Mă faci să râd”.

Călugărul sârb: „Aşa mi s-a părut şi mie la început, de râs, dar când am aflat ce vor m-a luat cu frig. E puțin să le spui năpârci. Ăia sunt dracul, dracul gol”.

Eremitult: „Şi ce fac, mă rog? Am auzit că au o cutie în care strâng vocea omului ca ața pe mosor, ca să poată apoi s-o deşire”.

Călugărul sârb: „Asta, cu care ei prevestesc mari nenorociri chiar sub ochii omenirii, e unealta satanei şi toți stau şi cască gura fără să bănuiască urgia care-i paşte. I-ai spus cutie, dar e mai curând un sicriu şi cu asta n-am spus totul. E ceva blestemat. Coasa morții e o floare pe lângă ea, frate Frrok”.

Eremitul: „Ei da, e totuşi o amărâtă de cutie”

Călugărul sârb: „O amărâtă de cutie, ai? Mai bine să fi adus ciuma cu ei, cutremure şi revărsări de ape, decât blestemăția aceea. O amărâtă de cutie, ai? Dar este chiar groapa infernului, frate! Am să-ți explic cuvânt cu cuvânt totul”.

Aici, raportorul îşi cerea din nou scuze că trebuie să treacă la forma clasică de povestire, şi asta din motive tehnice, cu care nu voia să-l plictisească pe lector.

Deci, călugărul a început să-i explice eremitului Frrok de ce sunt periculoşi cei doi străini, dar mai ales cutia aia blestemată, magnetofon sau aparat, cum i se mai spune. E o unealtă drăcească, zicea el, mai afurisită decât vidma secetei şi a uscăciunii. Pentru că, dacă vidma ucide izvoarele şi iarba, cutia aia fură cântecele vechi, le zăvorăşte în ea şi ştii doar ce se întâmplă cu un cântec îngropat. E la fel ca şi cu omul căruia i se zideşte umbra. Se usucă şi moare, asta pățeşte. Mie nu-mi pasă, a urmat el, eu sunt străin, țara şi cântecele mele sunt departe, în siguranță, dar sufăr pentru voi. O să vă schilodească sufletul cu aparatul lor. O să vă răpească toate cântecele vechi, toată bucuria vieții, o să vă lase orfani de ele. Când o să vă dați seama o să fie prea

târziu. O să vă treziți într-o bună zi pustiiți şi o să vă dați cu capul de pereți, dar ei, blestemății de străini, o să fie atuncea departe. O să vă sărăcească de ele, o să vă condamne la surzenie. Generație după generație veți fi blestemați pentru asta. Aşa.

Dulie Badjaja scria mai jos că eremitul Frrok îl ascultase la început calm pe călugăr, apoi începuse să se enerveze şi să bolborosească. Adevărat, adevărat, îi spunea călugărului, da” ia spune-mi, ce-i de făcut acuma? Sârbul, însă, nu se grăbise să-i spună. Trebuie făcut ceva, trebuie să ne gândim la ceva.

Apoi, brusc, se ridicase, spusese că s-a făcut târziu, că trebuie să plece şi că o să vină altă dată să discute iar.

În finalul raportului, agentul scria că, întorcându-se la han, călugărul plecase în drumul lui.

IX

CU OCHII CÂRPIȚI DE SOMN, Dezi zări pe perna albă chipul soțului la două palme de obrazul ei şi-şi spuse somnoroasă: e duminică. În celelalte zile ale săptămânii se trezea singură în pat, pentru că el obişnuia să meargă la birou devreme. Duminica obişnuia să doarmă şi el mai mult.

Femeia deschise ochii larg şi privi câteva secunde obrazul bărbatului adormit, căruia somnul îi dădea o expresie de copil neajutorat. Caloriferul s-a răcit de tot, îşi zise, trăgându-şi cuvertura peste umeri. În cameră se mai păstra puțin din căldura de peste noapte. Şi aburul de pe geamuri se risipise, scurs din loc în loc în pârâiaşe subțiri. Iarna nu se mai îndura să plece.

La fel ca şi în alte dimineți, gândurile femeii, după ce colindaseră o vreme aiurea, zburară la cei doi irlandezi, pe care nu-i mai văzuse de mult. Ideea că iama nu mai pleca avea legătură, pare-se, cu ei. Spuseseră ceva despre

sfârşitul iernii, despre vremea caldă, când vor putea face o călătorie prin munţi.

Ca să plece şi mai departe, gândi ea cu tristeţe. Dar şi tristeţea aceasta era incompletă, la fel ca aburul de pe geam. Nu crezuse niciodată că cei doi (nu ştia de ce, dar când şi-l închipuia pe Willy parcă-ai vedea pe amândoi, Willy era pentru ea „ei“), deci, nu-i crezuse atât de indiferenţi faţă de persoana ei. Şi totuşi, nu se simţea jignită. Era convinsă că nu indiferenţa, ci depărtarea îi făcea atât de inaccesibili. Sunt atât de preocupaţi de Homer, ofta cu necaz. Aproape că-l ura pe Homer.

Era totuşi convinsă că între ei discutau despre ea. Şi ultima dată, când dansase cu Willy, iar acesta o privise în două-trei rânduri mai provocator, celălalt spusese ceva în engleză, la care cavalerul ei răspunsese pipăindu-i umerii cu privirea. Era convinsă că discutaseră despre ea.

My darling. My lord. Dezi respiră adânc, amintindu-şi singurele cuvinte pe care le reţinuse din filme. Adevărul e că ar fi fost fericită să ştie că undeva, într-un han pierdut pe câmpul îngheţat, se vorbeşte în engleză despre ea.

O să se organizeze din nou un bal, apoi o recepţie de adio, îşi spuse ea cu tristeţe. O să viseze iar o vreme la ei, câteva ceasuri de insomnie, după care iar deziluzii. Mai bine nimic. De ce să sufere aşa? De ce? repetă cu ochii înneguraţi.

Şi totuşi, foarte curând, se întâlniră din nou la o serată. Era adunaţi cu toţii, în sobă ardea parcă acelaşi foc, doar că discuţia se purta într-un mod ciudat. Ceea ce trebuia să spună directorul poştei spunea Willy Norton şi tot aşa mai departe, iar ea, o, ce cumplit, ea discuta cu soţia fabricantului de săpun.

Pe noptieră începu să sune telefonul. Îşi trase cuvertura peste cap şi înţelese, din mişcările soţului, că acesta întinsese mâna spre receptor.

— Alo, spuse el cu glas dogit. Alo.

Înainte de a-şi drege glasul, femeia simţi cum trupul bărbatului se încordează ca în aşteptarea unei lovituri.

— Da, vă rog, domnule ministru, făcu el, vă aud, domnule ministru. Aha, deci l-aţi primit? îmi pare bine, domnule ministru. Cum? Aţi aprobat trimiterea unui agent specialist în engleză? Mii de mulţumiri, domnule ministru. O veste într-adevăr minunată. Să fiu sincer, îmi pierdusem orice speranţă. Oo, să nu vă îndoiţi, domnule ministru. Acum o să-i prind pe porumbei cu mâţa-n sac. Chiar cât se poate de repede... vă anunţ eu, domnule ministru.

Câtă vreme el vorbea, Dezi împinsese cuvertura şi trăgea cu urechea. Ce-o mai fi şi cu specialistul ăla în engleză? se întrebă mirată. Bărbatu-său vorbea în continuare cu ministrul. Repetă cuvintele „să-i prind cu mâţa-n sac“ şi „porumbei“.

După ce lăsă telefonul, ea văzu cum de pe figura lui, ca dintr-o oală plină-ochi, zâmbetul dădea pe-afară.

— Ce-i cu specialistul de engleză? întrebă femeia.

— A, te-ai trezit? se bucură el. Adevărul e că nici n-aveai cum să mai dormi. Telefon blestemat!

— Vorbeai despre un agent specialist în engleză, insistă Dezi.

— A, chestiuni plicticoase de serviciu. Iţi dai seama cât de neplăcute-mi sunt.

— Nu cumva este vorba despre cei doi irlandezi?

— Ce? Hm, la ce te gândeşti şi tu. Şi... Dezi, mai bine dormi, nu-ţi mai bate capul cu prostii.

— Îi supravegheaţi?

El păru a înţepeni în aşternut. Apoi arcurile patului trosniră eliberate.

— Şi ce-i cu asta? Hai să zicem că fac ceea ce spui tu. Ia te uită, mare lucru.

Ea. Tăcu o bucată de vreme. Îşi simţea gura amară.

— E groaznic. Îi invităm la cină, după care...

— Ha, ha, ha, râse el, ai rămas tot un copil.

Întinse mâna ca s-o mângâie pe obraz, dar ea se retrase enervată.

— Totuşi, mie-mi place cum eşti.

— Lasă-mă, zise femeia, vreau să dorm.

Se prefăcu, într-adevăr, că adoarme, timp în care el, după ce aşteptă puţin, se ridică din pat şi, străduindu-se să nu facă zgomot, ieşi din dormitor. S-a dus în salon, fireşte, să vorbească la telefon cu spionii lui, gândi ea.

Îşi închipui cum sunau telefoanele în camerele lor igrasioase, iar agenţii, cu ochii umflaţi de somn, de băutură şi de boli ereditare, ridicau receptoarele la fel ca el, adineauri.

Sunt soţia unui slujbaş vulgar, îşi spuse ea. Degeaba le compătimesc pe soţia directorului puşcăriei sau pe cea a fabricantului de săpun. Soţul ei avea o muncă mai murdară ca a lor. Ea era cea care trebuia compătimită, nu ele.

Dezi deschise ochii. Pe geam, pârâiaşele de apă se scurgeau asemenea lacrimilor pe o mască tragicomică. Or să le asculte discuţiile, îi trecu prin cap. Iar ei sunt atât de boemi, încât or să se dea de gol imediat. „Porumbeii” Nu degeaba le spusese aşa. Sunt complet neajutoraţi, ca pisoii de-o zi, ar fi spus bunica Mara. Le vor asculta toate discuţiile, chiar şi pe aceea despre ea. Dezi se cutremură de scârbă. Urechile lor mizerabile, nespălate, vor auzi numele ei. Se foi nervoasă în pat. Trebuie făcut ceva, îi trecu prin cap. Nu mai era vorba de un joc al închipuirii, era momentul să facă, într-adevăr, ceva. Să-i anunţe...

O trăsură cu perdelele trase alerga nebuneşte în imaginaţia ei. În trăsură, o femeie în voaluri negre, ea însăşi. O, Doamne, toate astea parcă ar fi scoase dintr-un film. Şi totuşi, trăsura în care se afla femeia aceea speriată, acoperită cu năframă, continua să zboare spre hanul „Platoul Bivolului”.

Agentul specialist în engleză ajunse în N. Spre sfârşitul săptămânii. În afară de subprefect şi unul dintre oamenii săi, nimeni n-a ştiut la început cu ce se ocupa bărbatul în costum negru şi mustaţă subţire, pentru care fusese rezervată o cameră la Hotelul „Globus”. Era normal ca imediat după sosirea sa curiozitatea localnicilor să dorească amănunte despre vizitatorul din capitală şi, dacă amănuntele nu i-ar fi satisfăcut, era la fel de normal ca interesul să se amplifice în timp record. Despre nou-sositul s-a spus că ar fi negustor de antichităţi şi manuscrise vechi bisericeşti, crescător de albine, bolnav psihic venit la tratament. Poate că sar fi făcut şi alte supoziţii, bazate toate pe dispariţiile lui repetate de la hotel, dacă nu s-ar fi aflat o fărâmă de adevăr. Mai întâi s-a născut o bănuială printre agenţii poliţiei, din motive evidente (colegi, ambiţii profesionale etc.) sau şoapta apăruse în altă parte şi ei, din aceleaşi motive, au prezentat-o ca provenind din mediul lor. Era greu de dat un răspuns. Ceea ce putea fi uşor explicat era tocmai interesul poliţiştilor pentru descoperirea adevărului. Ca în toate mediile sociale, şi în lumea lor, o lume a şoaptelor şi semiobscurităţii, existau elite şi novici, ucenicii îşi admirau maeştrii sau, invers, era invidie şi ură, începătorii visau la glorie, circulau legende despre agenţii din capitală, despre aventurile şi isprăvile lor mult aplaudate, existau plângeri asupra lipsei de competenţă a celor din provincie etc. Toate acestea le-a stârnit, oarecum, bărbatul cu purtări nobile, cu părul lins şi mustaţa în furculiţă, care apărea extrem de rar în restaurantul Hotelului „Globus”.

Dar cel mai ciudat lucru era faptul că bârfa apărută printre agenţii secreţi a răzbătut în afară. Că cinstea şi devotamentul lor nu erau perfecte se ştia chiar de multă vreme, de la înfiinţarea în N. A acestei specialităţi de către neuitatul Palok Veshi (numele său adevărat fusese Gjoku,

dar a fost rebotezat de oameni, mai târziu, din motive evidente), deci, despre devotamentul lor nu se putea vorbi doar pozitiv şi totuşi, pentru ca lucrurile să ajungă până la un adevărat scandal, adică bârfa să răzbată dincolo de cercul lor închis în lumea de afară era, într-adevăr, uluitor.

Subprefectul, care a discutat îndelung despre asta cu ajutoarele sale, a ajuns la concluzia că, spre deosebire de alte dăţi, divulgarea secretului în cazul în speţă nu urmărea să-i ferească pe cei urmăriţi de vreun pericol. Subprefectul socotea chiar că este invers, adică atitudinea agenţilor nu conţinea niciun pic de bunăvoinţă faţă de cei doi străini, ci, din contră, după toate informaţiile, sosirea specialistului din capitală trezise sentimente de mândrie şi patriotism în N., unde acesta fusese primit cu entuziasm (să nu vă închipuiţi voi, străinii cu trabuc şi magnetofoane, că aici puteţi acţiona nestingheriţi, cum vă e voia. Nu, domnilor, noi vă ţinem sub observaţie, ba chiar şi engleza voastră o ştim). Probabil că acesta era motivul răspândirii zvonurilor.

Între timp, acestea continuau să circule. Numele agentului specialist în engleză circula acum şi printre doamnele din oraş. Se vorbea despre serviciile speciale făcute de el regelui, despre aventurile lui amoroase cu damele din capitală, ba chiar şi cu unele soţii de ambasador şi despre multe altele. Este un poliţist clasa-ntâi, fără glumă, şopteau cu invidie modeştii agenţi din N., dedat cu duşumele şi tavane de palate şi catedrale, nu cu podelele pline cu gândaci din oraşul lor. Dulie Badjaja, care trebuia să se întindă alături de el pe duşumelele de la han, se simţea, fireşte, stingherit de o aşa vecinătate. Mare onoare avea Dulie Badjaja să lucreze cot la cot cu un asemenea as. Sau poate că Dulie Badjaja devenise acum inutil şi avea să fie retras din povestea aceasta. Da, da, cu siguranţă că l-or fi şi retras. Căci ce nevoie mai era acum de el, după ce sosise maestrul?

Alte voci susţineau că Dulie Badjaja continua să lucreze la acest caz. Ceea ce părea logic: domnul din capitală nu putea fi ţinut zi şi noapte pe acoperişul hanului, ba chiar nici nu era nevoie de aşa ceva. El avea propriul său program, iar noaptea putea dormi liniştit în camera lui de hotel, lăsându-l pe Dulie Badjaja pe acoperiş.

Într-o zi, Dezi îi reproşă soţului:

— A venit specialistul în engleză şi tu nu mi-ai spus nimic.

— Şi ce-i cu asta? întrebă el. Mare lucru, trebuia să-ţi dau imediat raportul.

Privirea lui se refugie într-un colţ al salonului.

— Mersi, bine că de astă dată nu mă minţi, zise ea.

— Ă? făcu el, ca şi când n-ar fi înţeles ultimele cuvinte ale femeii.

Ea se trânti în fotoliu, privind ţintă desenul de pe covor. Simţea tristeţea aceea specială care o cuprindea uneori, o tristeţe moale şi rece ca un bulgăre de zăpadă, mai suportabilă decât o tristeţe adevărată şi mai vie. Nu se aventurase până la han. Ezitase, găsise destule piedici, ca, de pildă, cu cine să meargă sau cum să-i explice prietenei ce-o însoţea de ce merge acolo. Câteodată se autoliniştea: ce era de făcut se făcuse, iar ea nu-i mai putea ajuta cu nimic. Dar imediat îşi spunea şi altceva: poate că nu discutaseră încă despre ea. Încă mai avea timp să preîntâmpine pericolul.

Gândul să meargă o cuprindea iar. Formula justificările pe care i le va spune însoţitoarei sale, soţia directorului poştei, despre vizita la han, după care ezita din nou. Cât din adevăr ar fi putut să-i dezvăluie? Ce ar fi trebuit să-i spună şi cum?

Ce tortură, îşi repeta uneori. Nu se ştia atât de neputincioasă de a întreprinde ceva. Dar asta trebuie făcut, îşi spunea. Cel puţin să ajungă să le spună să nu-i

pomenească numele. Măcar atât. Poate de celelalte îşi vor da seama şi singuri.

Era o zi noroasă, totuşi se simţea apropierea primăverii. Bolta cerului părea mai adâncă. Willy stătea în faţa ferestrei şi privea afară. În spatele lui, Max umbla la magnetofon. Cântecul monoton al rapsodului îţi zgâria auzul.

Zgomotul roţilor unei trăsuri în curtea hanului îl trezi pe Willy la realitate. Se dădu mai aproape de geam, şterse aburul, dar tot nu reuşi să-l vadă pe cel ce se apropia de trăsură. Pentru o secundă silueta i se păru cunoscută, dar imediat imaginea se pierdu.

Cine-o fi această femeie, se întrebă, parcă am văzut-o pe undeva. Şterse nervos cu palma aburul de pe geam, dar realiză subit că ceaţa aceea nu era pe sticlă, ci în ochii lui, şi gândul acesta îl împietri. Aşa de mult îi crescuse tensiunea oculară că nu mai recunoştea omul de la câţiva paşi?

Situaţia ochilor lui îl neliniştise tot mai mult în ultima vreme. Decisese să meargă împreună cu Max în capitală, la medic, totuşi nu şi-a închipuit că boala o să i se agraveze aşa de repede. Glaucom galopant, repetă numele maladiei, care începuse să-l îngrozească. Închise ochii câteva clipe şi-i deschise apoi cu speranţa că era doar o tulburare de moment şi că avea s-o recunoască totuşi pe femeia care urca în trăsură. Totul, însă, era cufundat în ceaţa de mai-nainte. Iar trăsura fusese înghiţită şi ea.

— Max, se întoarse către prietenul său, trebuie să plecăm urgent la Tirana. Nu mai văd deloc.

Max îşi încreţi fruntea, cum făcea ori de câte ori venea vorba despre asta.’

O zi mai târziu, subprefectul nu-şi crezu ochilor când, deschizând plicul în care Dulie Badjaja îşi trimitea raportul obişnuit, găsi în el cererea de demisie a agentului.

Mi se pare mie sau a înnebunit Dulie Badjaja? se întrebă. O asemenea demisie tocmai acum, când supravegherea celor doi străini se apropia de sfârşit? Spre mirarea lui, scrisoarea agentului începea cam aşa: după ce-i cerea scuze domnului subprefect pentru deranj, continua spunând că, în momentul citirii cererii sale, acesta avea să-şi închipuie fie că-l înşală ochii, fie că Dulie Badjaja îşi ieşise din minți.

Nu, urma agentul. Nici pe domnul subprefect nu-l înşală ochii, nici Dulie Badjaja nu înnebunise. El îşi înainta demisia aflându-se în deplinătatea facultăților fizice şi psihice.

Răuvoitorii, scria mai departe Dulie Badjaja, vor încerca să-i Interpreteze gestul ca fiind pornit din motive josnice, avansare, salariu etc., dar el spera că, după cum îl cunoştea, domnul subprefect pricepuse că Dulie Badjaja nu a muncit niciodată împins de asemenea porniri. Alți răuvoitori se vor gândi că îşi dădea demisia împins de invidie şi din orgoliu, cărora, după ei, Dulie Badjaja le căzuse pradă după venirea în N. A agentului specialist în engleză. Aşa socotesc ei, continua agentul, şi este firesc câtă vreme, după cum castravetele este compus nouăzeci la sută din apă, tot astfel nouăzeci la sută din viața lor este formată din orgolii şi invidie.

Nouăzeci la sută apă, repetă în sinea sa subprefectul. Uite că Dulie Badjaja le ştie şi pe astea. Omul ăsta era croit să fie academician şi nu polițist.

Aşa socotesc ei, scria agentul, dar domnul subprefect ține minte cu siguranță că însuşi Dulie Badjaja a insistat cu o stăruință uneori supărătoare pentru aducerea specialistului din capitală.

Nu, nimic din toate astea nu rezistă, continua scrisoarea. Şi acum, ca să n-o lungească prea mult, Dulie Badjaja arăta în mod clar şi onest motivul demisiei sale. Pe 11 martie, orele 11,00 dimineața, după şapte ani de muncă cinstită în

slujba regelui, adormise pentru întâia oară în timpul serviciului.

Aha, deci asta era, îşi spuse uşurat subprefectul. Se ştia că jumătate din slujbaşii statului din N. Dorm în timpul programului, mai ales vara. Dulie Badjaja e însă un tip ciudat. Ca să accentueze ultima frază o înconjurase cu un chenar negru de doliu.

Nu-l văzuse nimeni, urma agentul. Ar fi putut să treacă totul sub tăcere, mai ales că în momentul acela era singur în podul hanului „Platoul Bivolului“. Ar fi putut, deci, să tacă, dar Dulie Badjaja e altfel de om. El n-a ascuns niciodată nimic superiorilor săi. Necontrolat de nimeni, exceptând propria-i conştiinţă, se supusese regulat, ani în şir, antrenamentelor pe care orice agent trebuie să le facă singur: ascuţirea auzului în condiţii grele si foarte grele, pe ploaie, vânt, tunete, valuri de mare, susur de pârâu sau lătrat de câine, croncănit de ciori, ţipăt de animale etc. Nu se lăsase doborât de somn nici în nopţile toride de vară, nici în gerul iernii, nici după 48 de ore de nesomn, nici în poduri de case sub care răsunau sforăiturile celor supravegheaţi. Apoi, Dulie Badjaja raportase întotdeauna cu exactitate cele auzite sau văzute, fără să adauge sau să reducă nimic, fără şmecherii şi vorbe goale. Treaba şi-o făcuse în linişte şi în secret, după cum cer regulile muncii, dar, cu cât fusese pentru alţii mai discret şi mai invizibil, cu atât mai sincer se arătase în faţa organelor statale. Aşa încât statului nu-i putea ascunde cele întâmplate în dimineaţa de 11 martie.

Înainte de a relua cititul, subprefectul oftă din rărunchi..

În 11 martie, scria mai departe agentul, pe la 11 dimineaţa, pe când se afla întins în podul hanului „Platoul Bivolului”, sub care cei doi irlandezi ascultaţi înregistrarea unor balade, auzise deodată zgomot de roţi în curtea din spate a imobilului. Ce-o fi cu trăsura asta, se întrebase mirat, cum a apărut, de ce n-o zărise mai devreme? Se

frecase la ochi, crezând că ațipise pentru o secundă, dar nu fusese așa. Era chiar somn, da, mare rușine. Somn adevărat, așa încât, când zgomotul de roți îl trezise, fusese atât de buimac că nu reuși s-o vadă pe femeia care se urcase în trăsură și plecase învăluită în ceață.

Era greu să-i descrie domnului subprefect tot ceea ce simțise atunci. Nu era vorba numai că n-o recunoscuse pe femeia aceea și nu auzise discuția ei cu cei doi străini. La urma urmei nici nu era sigur că venise la aceștia. Și, în ceea ce o privește, putea fi recunoscută mai târziu. Nu. Nu acestea erau motivele crizei sale sufletești. Catastrofa era una interioară. Agentul se simțea terfelit mai mult, decât își închipuia domnul subprefect. Suferința îi era supraomenească, teribilă, irevocabilă. De neiertat. Constatările acestea îi adânceau chinul. Dorea un singur lucru: retragere și uitare. Iată de ce îi prezenta domnului subprefect, într-o formă succintă și oficială, cererea de a demisiona din funcția de agent secret al statului.

Subprefectul rămase multă vreme cu ochii holbați peste cererea polițaiului. Un regret profund îi zgâlțâia sufletul. Ce naiba era și cu demisia asta? Să fie vorba, într-adevăr, de o problemă de conștiință sau sub ea se ascundea altceva?

Gânduri sumbre și neclare, acoperindu-se unul pe altul ca norii de ploaie, îl străbăteau inconștient. Cine să fi fost femeia aceea? Regretul că n-avea să mai primească rapoartele lui Dulie Badjaja, dureros, cu un gust uitat adolescentin, ca de sfârșit de aventură, se împletea cu îndoiala că agentul o recunoscuse pe femeia aceea, clar nu voia să-i divulge identitatea.

Subprefectul își simți mintea tulbure ca după boală. Retragere și uitare, repetă cuvintele celuilalt. Avea senzația că Dulie Badjaja se retrăgea acum din viața reală pentru a-și face apariția mai târziu ca musafir misterios, profet sau pretendent la tronul regal. Doamne, de orice este în stare

omul acesta. Alteori şi-l imagina urcând în sfere necunoscute, ireale, de unde supraveghea întreaga omenire. Această ultimă idee îl înfioră. Îşi închipuia tot soiul de tâmpenii, dar nu se putea stăpâni. Nu sunt chiar aberații vorbele acelea despre ochiul lumii din pustietățile Kaşmirului.

Brusc, subprefectul îşi aminti că nu-l văzuse niciodată pe Dulie Badjaja. Ani în şir îi citise rapoartele fără să ştie cum arată şi ce glas are. Nevăzut, neauzit, îşi spuse sumbru şi, imediat după asta, aproape că urlă: dar de existat, există oare?

Subprefectul sări de pe scaun cu dorința de a pune capăt acestei noi nebunii.

X

PE RETINA IMOBILĂ, CARE-ȚI TREZEA compasiune, picătura limpede de medicament părea un ochi de porumbel ucis. În urma ei căzu o alta şi o alta. Sub ele retina dispărea în cercuri tremurătoare.

— Ei, făcu Max şi puse sticluța cu soluție pe masă, te simți mai bine acum?

— Parcă, zise Willy.

După patru zile de tratament cu doctoria aceea care scădea tensiunea oculară, produs abia apărut pe piață şi pe care, spre mirarea lor, îl găsiseră într-una din farmaciile Tiranei (se spunea că regina-mamă, suferind de ochi, ceruse să fie importat), Willy avea senzația că ochii nu-l mai supără ca la început.

Lucrul acesta făcuse să le revină optimismul, oarecum afectat de boala lui Willy. Încălzirea uşoară a vremii era un alt motiv şi, într-o dimineață, bolnavul strigă plin de bucurie:

— Max, uite o pasăre, zboară către Stâncile Blestemate, nu?

Max îşi lungi gâtul spre fereastră.

— Tocmai într-acolo se duce. Ce minunăție, Willy.

Willy înțelese că ultimele cuvinte aveau un dublu sens. Ce minunăție că Willy reuşise să zărească o pasăre în zbor şi, mai ales, că vedea încotro se îndreaptă. Şi apoi, că semnele primăverii erau atât de evidente. În jurul Stâncilor Blestemate, multe luni pe an nu cuteza să zboare nicio pasăre, de asta se şi numeau aşa

— Ce minunăție, Willy, repetă Max, frecându-şi palmele fericit.

Călătoria lor în munți, care, din pricina ochilor lui Willy, li se păruse irealizabilă, devenea acum din nou posibilă. Ba chiar discutaseră cu Ştefan să închirieze o trăsură şi să li-l dea pe Martin drept însoțitor.

Voiajul acesta avea sa fie încununarea muncii lor. Aveau adresele a unsprezece rapsozi, dintre care unii urmau să fie înregistrați pentru a doua, iar alții pentru a treia oara.

Şi, în afara de asta, nutreau o speranță tulbure, ilogica de a putea descoperi un ultim geamăt de epos legat de vreun eveniment ulterior anului 1913. Câtă vreme despre anul 1878 existau douăsprezece versuri treizeci de ani mai târziu, despre 1913 – cinci, de ce să nu spere ca acum, două decenii după, atelierul acela ascuns ar fi putut făuri măcar două-trei versuri? La urma urmei, fața de vârsta eposului, câteva decade, aparent semnificative, nu sunt altceva decât nişte picături de timp: câteva minute, înainte sau după.

Ştiau, totuşi, că speranța le era iluzorie. Eposul se trezise, într-adevăr, din letargie în 1913, dar asta se întâmplase doar în urma unui adevărat cataclism: ciuntirea teritoriului țării. Iar istoria ulterioara a Albaniei fusese nespectaculoasă, banală. S-ar fi putut spune chiar că o perioadă mai prielnică pentru moartea eposului n-ar fi putut exista.

Discutaseră despre toate acestea, dar (culmea!) mai sperau să descopere un *ep-event,* cum denumeau între ei cu un cuvânt inexistent evenimentul contemporan transformat în epos.

Neliniştea resimţită la început, când socotiseră eposul fărâmiţat, anarhic fusese înlocuită cu certitudinea indiscutabilei lui sistematizări. Aparent dezordonat la început, destrămat în timp şi spaţiu, coama de curcubeu, de vânt şi val, eposul se afla acum rânduit în cutii metalice numerotate. Uneori se şi mirau cum de au reuşit să disciplineze toată acea furie şi turbare.

Niciodată până atunci Dezi nu privise cu atâta atenţie aleea pavată cu dale care lega poarta de uşa casei. Ploua şi dalele sclipeau excitant, dement. Le ştia pe de rost, mai ales în zilele ploioase, ştia care dintre ele te stropeşte pe picioare şi se ferea întotdeauna cu precizie de acestea. Dar aşa, de sus, de la etaj, nu le privise niciodată atât de atent. Acum i-ar fi fost greu să spună care dintre ele ar fi putut să stropească pantalonii necunoscutului pe care-l aştepta.

Agentul specialist în engleză trebuia să vină peste un sfert de oră. Un necunoscut, la ea acasă, la ora unsprezece dimineaţa, fără ştirea lui bărbatu-său... Tremuratul n-o ţinu mai mult de câteva secunde. Nu fără părere de rău, imaginaţia ei completă la iuţeală cadrul: necunoscutul venea chemat de ea pentru o treabă neobişnuită legată de profesia lui.

Decizia de a-i trimite biletul n-o luase cu uşurinţă: „Vreau să vă întâlnesc pentru o problemă importantă. Trebuie ca totul să rămână între noi“.

Asta se întâmplase la o săptămână după tentativa nereuşită de a-i întâlni pe cei doi irlandezi la hanul „Platoul Bivolului”. Drumul cu trăsura pe Şoseaua de Nord sub pretextul unei vizite la mănăstirea pictată Sfânta Maria,

oprirea la han, chipurile pentru un pahar cu apă. Puținele cuvinte schimbate cu hangiul şi reluarea călătoriei, toate acestea i se învălmăşeau în memorie ca şi când nimic n-ar fi fost real, ci rodul imaginației ei dintre vis şi trezie.

După eşuarea tentativei de a-i întâlni.. Îşi frământase mintea toată săptămâna pentru a găsi o modalitate de a le transmite ceva. Să încerce din nou să-i viziteze, ar fi trezit bănuielile hangiului. S-o ia cu ea pe soția directorului poştei, iar nu îndrăznea. Într-un rând îşi spuse că trebuie să le scrie o epistolă scurtă, pe care să le-o trimită prin servitoare, singurul om în care avea încredere. Gândindu-se la asta, îşi aminti din nou de agentul specialist în limba engleză. Dar dacă s-ar întâlni chiar cu el? La urma urmei, el era cheia întregii poveşti, alfa şi omega afacerii. Ideea i s-a părut tentantă, ca orice proiect prea îndrăzneț. Agentul acela era, într-adevăr, elementul principal al problemei. Urechea lui era în contact direct cu ei. Iar dacă ei discutaseră despre ea, în engleza lor magnifică, cine putea şti în afară de el? *My lord... My love...* Încet-încet, gândul acesta o subjugă pe de-a-ntregul. Şi, chiar dacă n-ar fi vrut s-o recunoască, simțea că scopul principal al tuturor tentativelor ei, cel care o determinase să-i scrie în cele din urmă biletul, fusese chiar el. Desigur, îşi spunea în puținele momente de luciditate, ei sunt cetățeni străini şi, prin asta, în afara oricărui pericol. Totuşi, se gândea că poate nu e chiar aşa şi mai tot timpul, chiar şi acum, când aştepta dintr-un moment într-altul să apară agentul, îşi imagina că-i salvează dintr-o mare primejdie.

Era aproape de unsprezece şi agentul specialist în engleză se putea ivi în orice secundă.

Mai târziu, amintindu-şi de venirea lui, ea trecu în revistă ambele variante In prima, şi-l închipuise intrând încet, privirea ei înregistrând în amănunt fiecare pas al lui, ca pe nişte mişcări redate cu încetinitorul. Zgomotul porții

închise, paşii rari pe dalele ude, soneria de la uşă urcatul scării, privirile lor la primul contact şi vorbele lui: „Doamnă, sunt fericit că pot să vă fiu de folos“’...

În a doua variantă, mersul lui de la poartă până la salonul de la etaj semăna mai mult cu o plutire prin aer, care i-l apropia cu ochii sclipind de curiozitate, bucurie şi încă ceva, ceva între bărbăție şi mister, o, Doamne, chiar ochi de iscoadă, fremătase ea. Apoi, cuvintele: „Doamnă, sunt fericit că pot să vă fiu de folos“.

Fusese şi nu fusese aşa cum şi-l închipuise ea. Părul lins sclipea întunecat, teribil de asemănător cu ochii. Nu mai văzuse niciodată vreun bărbat la care părul şi ochii să se potrivească astfel. Ochi de spion şi de fante. Din felul cum o privea, ea înțelese că cel din fața sa îi auzise pe cei doi vorbind despre ea. Da, da, avea o privire plină de subînțeles, ca şi când între ei ar fi existat un secret. Dorința de a auzi cât mai repede din gura lui tot ce ştia puse stăpânire pe ea. Dacă n-ar fi fost o fire mai reținută, l-ar fi rugat imediat: „Te implor, spune-mi repede, aşa cum ai auzit de la ei, în engleză (traducerea mai târziu) tot, tot ce au vorbit despre mine.”

Dar Dezi putea să se stăpânească. Şi începu să-l ia pe departe. Mai târziu, partea aceasta a întâlnirii şi-o aminti mult mai vag. Ba chiar nu-şi mai amintea nimic concret, decât că, în vreme ce ca îi vorbea, ochii lui sclipeau ca doi tăciuni peste care cineva sufla din când în când, timp în care ea îşi spunea: ştie despre mine mai multe decât îmi închipuiam.

— Eu îi cunosc pe cei doi străini, zise în cele din urmă ea, cu glasul stins. Poate că o să vă mirați cum i-am cunoscut, dar...

— Doamnă, o întrerupse el calm, având parcă grijă să nu deranjeze pe cineva din somn, văd că vă e greu să vorbiți, dar fiți convinsă că eu am experiență în asemenea situații.

— A, da, făcu ea şi-şi ridică privirea. Obrazul bărbatului era aproape de tot de obrazul ei şi ea îşi aminti fugitiv toate câte se zvoneau despre el. Desigur, îşi zise şi zâmbi vag. Palma lui se aşeză peste braţul ei gol.

— Sunteţi frumoasă.

— Cum îndrăzniţi? sări ea cu ochii larg deschişi.

Fără să-i dea drumul, el îi căută privirea.

— Doamnă, prin profesiunea mea, de multe ori am avut prilejul să...

— Ah, ştiu, se vorbesc destule.

El zâmbi. Vocea îi deveni mai insinuantă.

— Pe multe doamne de lume, la care unii visează de la distanţă, eu am avut ocazia să le văd goale în baie sau în dormitor... Poate chiar şi pe dumneavoastră, când aţi venit în capitală, la Hotelul „Continental.

„O, Doamne“, făcu ea. Trăsese, într-adevăr, acolo. Această constatare îi blocă logica. Dacă el a văzut-o, aşa cum spune, goală, atunci... Ce? Ce, auzi un glas interior. Dacă a văzut-o goală, e ca şi când...

El îşi cufundase obrazul în părul ei, dar ea nu mai reacţiona deloc. Simţea nevoia să se sprijine de ceva. Toate gândurile i se învârteau în jurul unui singur punct. Dacă se întâmplase, realmente, ceea ce spusese el, atunci orice altceva rămânea o simplă formalitate.

Îi simţi palmele pe coapse şi, în loc să-l îmbrâncească, aşa cum îşi imaginase până în acel moment, se lăsă culcată de el.

A plecat, îşi zise Dezi când auzi poarta trântindu-se. Puse ceva pe ea aşa cum se găsea, se apropie de fereastră şi trase perdeaua. Afară, ploaia se cernea la fel ca şi înainte, indiferentă la tot ce se întâmplase acolo. Să fi aflat, cel puţin, ce discutaseră irlandezii despre ea, se gândi tulbure. Nu mai apucase nici să-l întrebe. Acum, însă, n-o mai

interesa prea mult. Ceva se frânsese în ea. Păşind cu grijă intră în baie, deschise apa caldă şi se băgă în cadă.

Când bărbatu-său veni la prânz, încă mai era acolo.

În timp ce ea punea masa, el începu să-i povestească despre o posibilă logodnă a regelui cu o prinţesă unguroaică.

— Ce ai? o întrebă soţul, văzând că, spre mirarea lui, discuţia n-o prea interesa. Te doare capul?

— Da, spuse ea. Toată dimineaţa m-a durut.

El se aplecă deasupra farfuriei cu acelaşi sentiment de culpă care-l cuprindea ori de câte ori era vorba despre migrenele ei. Ştia că acestea vin de la absenţa în viaţa lor a unui copil.

Prânzul trecu în linişte, apoi ea îi spuse că se întinde puţin, iar el, după ce-şi făcu siesta, plecă la birou.

La cină toate acestea se repetară, cu singura excepţie că el nu se mai întoarse la serviciu, ci se închise în camera de lucru.

Dezi încercă să adoarmă, dar îi fu imposibil. Era clar că o aştepta o noapte albă, fragmentată de bătăile ceasului de bronz, care, spre dimineaţă, deveniră mai stresante şi mai vagi. Nu pricepea de unde i se trăgea insomnia. Îşi înşelase soţul pentru întâia oară şi totuşi avea convingerea că nu asta o frământa atât. Era vorba de altceva, de o goliciune sufletească insuportabilă, ce-i răvăşea întreaga fiinţă. De unde-i venea, de ce? Fu gata, într-un rând, să râdă cu amărăciune: era clar ce avea, visase altceva, o relaţie cu homeristul străin, limba engleză etc. Etc. Şi sfârşise în braţele unui agent de poliţie. Şi ce mai agent! Cel care-l supraveghea pe omul dorit! Era, într-adevăr macabru.

Si, ca şi când toate acestea n-ar fi fost destul, îşi imagina de pe acuma scena viitoarei consultaţii la ginecolog, privirea adormită a acestuia, devenită apoi de-a dreptul indiscretă cu cine?... Nu, strig în sinea sa, n-avea să-i spună niciodată

adevărul. O să inventeze tot felul de poveşti, de istorii romantice, de accidente... (ameţită de vin, la un bal şi neapărat întâmplător, întâmplător, întâmplător), doar despre agent n-o să povestească nimic. Gândul acesta o linişti oarecum. Bătăile din tâmple i se mai răriră. Poate că nu sunt gravidă, îşi spuse, simţind că se mai calmează niţel. Poate că m-am speriat fără motiv. La urma urmei, nu era nici prima, nici ultima... Jumătate din filme arătau aşa ceva, fără a mai socoti şi romanele. Anna Karenina şi Greta Garbo şi altele, care nu-i mai veneau în minte, ah, să adoarmă odată, durerea de cap începuse s-o lase, o adevărată minune, doar tâmplele... De unde loviturile astea cumplite... ca nişte clopote... venite parcă de afară... îşi înfundă capul în pernă cu dorinţa de a înăbuşi bătăile acelea de clopot, moment în care soţul, simţind parcă ce se întâmplă cu ea, se mişcă în pat. Ar fi fost posibil, oare, ca el să fi priceput ceva, sau toate astea veneau realmente de-afară şi se amestecau cu zgomotul de sub fruntea ei? Auzea încă loviturile acelea în creier, când bărbatu-său tresări din somn:

— Bate cineva la uşă.

— Cum? întrebă ea buimacă, simţind cum braţul lui se întinde să aprindă veioza, după care repetă, parcă pe alt ton:

— Bate cineva la uşă.

Bătăile se auzeau acum clar între ele, glasul cuiva: „Domnule subprefect, domnule subprefect!“

Vocea asta... îşi spuse ea îngrozită, apoi clătină din cap ca pentru a scăpa de gândul acela, în vreme ce bărbatul, coborând din pat, se apropie de fereastră.

— Domnule subprefect, domnule subprefect! se auzi iarăşi de afară, de astă dată mai clar..

— Agentul de engleză., zise el speriat. Trebuie că s-a întâmplat ceva

Cu priviri îngrozite, Dezi îşi urmărea soţul care îşi puse cămaşa, pantalonii, haina.

— Nu, gemu ea brusc cu o voce scârţâită, străină, aşa încât el, oricât de surprins era, o privi câteva secunde ca şi când n-ar mai fi recunoscut-o. Nu ieşi.

Ea îşi imagină rapid cam ce ar fi putut să-l aducă pe celălalt la poarta lor, în miez de noapte. Nimic bun nu l-ar fi putut face să bată în halul acela şi să strige. O, Doamne, o, Dumnezeule, ce mă fac? Nu cumva agentul, împins de nebunie, venea s-o ia cu el sau să-i spună bărbatului ce se întâmplase între ei, să-l convingă s-o lase, s-o batjocorească, să-şi râdă de amândoi sau s-o ucidă, ori, poate, să-i ceară iertare? Toate acestea i se păreau când verosimile, când nu. Nu cumva regreta cele întâmplate sau, mai rău, într-o criză idioată de conştiinţă, de slujbaş cinstit al statului, venea să-i raporteze şefului încălcarea regulamentului, divulgarea secretelor într-un moment de slăbiciune... Dar eu nu i-am cerut nimic, nici n-am apucat să fi spun de ce l-am chemat, argumentă ea cu greu. Toate acestea continuau să i se învârtească nebuneşte prin cap, în vreme ce-şi privea hoţeşte soţul îmbrăcându-se.

— Nu ieşi, mai zise o dată.

— Dezi, nu te speria, încercă el, ceva mai calm, s-o linişte ască. Temerile lui aveau, fireşte, alte motive. S-a întâmplat ceva, asta e sigur, dar tu nu ai motive să te sperii.

Ea nu mai apucă să-i spună iar „nu ieşi“, pentru că el coborâse deja la parter. S-a sfârşit, îi trecu prin cap. Acum nu se mai poate face nimic.

Coborî din pat dintr-o zvâcnire şi merse la fereastră. Se auziră iar bătăile în poartă şi strigătul „domnule subprefect”, ceva mai răguşit. Deschise fereastra. Aerul rece şi umed o înfioră. Auzi paşii bărbatului ei, zgomotul zăvorului tras şi se cutremură. Se sprijini de pervaz ca să nu cadă. Vocile celor doi bărbaţi se amestecau la poartă. Era

imposibil de aflat ce discutau. Cuvintele erau amestecate cu întuneric, ceață şi picături de ploaie.

Acum veneau către uşă şi n-ar fi fost imposibil să se audă vreo împuşcătură. Ea stătea mai departe lipită de pervaz, aşteptându-şi parcă pedeapsa. Treptele scârțâiau groaznic sub paşii lor. Deşi ar fi trebuit ca dintr-o clipă într-alta cei doi să intre în dormitor, îi auzi strecurându-se în birou. Discul telefonului se învârti de câteva ori şi ea recunoscu glasul soțului: „Alo, jandarmeria!“

Cum? aproape că striga. Să se termine oare totul atât de banal? Când s-or fi înțeles atât de repede? Nu, nu era posibil. Din birou se auziră cuvintele subprefectului: „Urgent, zece jandarmi, imediat!“

Nu ştia ce să creadă, când auzi deschizându-se uşa dormitorului. Două-trei secunde el tăcu, până ce îşi dădu seama că patul e gol. Apoi o zări.

— S-a întâmplat ceva îngrozitor, spuse el. Trebuie să plec îndată.

— Cum? Ce?

— Acolo, la han... I-au atacat pe irlandezi... câțiva necunoscuți.

— I-au ucis?

— Nu. Se pare că sunt doar răniți. Plec. Tu dormi.

El închise uşa, iar Dezi se apropie din nou de fereastră. Deşi tremura într-una, rămase acolo până ce glasurile de afară şi zgomotul de motoare se pierdură în întuneric.

Ce noapte dementă, şopti ea cu ochii întredeschişi, masându-şi tâmplele. Apoi îi trecu prin cap că nici ziua n-a fost mai liniştită..

Când subprefectul se întoarse, spre ziuă, îi povesti lui Dezi o istorie dezlânată. Ascultându-l, ea avea impresia că, în loc să se clarifice, povestirea lui devenea şi mai încurcată.

Încercă în câteva rânduri să-l întrebe ceva, dar bărbatul nu-i dădu voie:

— Nu mă-ntreba nimic. Nici eu n-am priceput mare lucru. E aşa o halima, o, Doamne, încât... O să dorm vreo oră, să-mi mai vin în fire. Simt că-mi plesneşte capul.

Ea îl aşteptă să se trezească, sperând să mai afle amănunte de la han. Imposibil însă. Bărbatul era şi mai confuz, ca şi cum somnul îi încâlcise şi mai mult gândurile. Puteai să crezi că nici singur nu-şi dădea seama dacă întâmplările acelea erau reale sau nu. Păreau atât de incredibile, încât Dezi se îndoia total asupra lor, socotind că agentul specialist în engleză le inventase anume pentru ca pe drumul până la han... Renunță definitiv la această ipoteză când auzi soneria telefonului şi evenimentul, care cu trecerea orelor căpăta proporții, deveni public şi cuprinse tot oraşul.

E adevărat că mai apoi, dimineață, când veniră primele procese-verbale şi declarații, rânduite, mai târziu, într-un dosar penal ale cărui ecouri apărură şi în presă, lucrurile nu s-au clarificat prea mult față de povestea pe care subprefectul i-o spusese soției în zorii acelei zile de pomină. Ba chiar, Dezi avea impresia că era aceeaşi istorie, relatată doar ceva mai îngrijit şi cu mai mult talent.

Conform rapoartelor şi diverselor mărturii (printre care cele mai importante rămâneau ale agentului specialist în engleză), evenimentul se petrecuse cam astfel:

în jurul orei două noaptea, agentul, care, din pricina plecării tară nicio explicație a lui Dulie Badjaja, fusese obligat să-l înlocuiască pe acesta deasupra camerei celor doi irlandezi, auzise la început un zgomot, apoi un strigăt puternic. Acest strigăt apărea în toate mărturiile, dar era explicat diferit. În timp ce agentului i se păruse că cel ce strigase fusese Martin (credibil de altfel şi datorită faptului că atacatorii îl răniseră primul pe argat), ceilalți, chiar şi

Martin însuşi, afirmau că strigătul fusese al altcuiva. Unii spuneau că uriaşe vreunul dintre clienții hanului, călcat în întuneric de atacatori, alții susțineau că, din contră, strigaseră bandiții, răniți de Martin în beznă sau dinadins, pentru a crea confuzie printre cei atacați.

Ştefan credea că irlandezii strigaseră, ceea ce li s-ar fi părut credibil tuturor, dacă Martin n-ar fi susținut sus şi tare că urletul se auzise înainte ca bandiții să spargă uş celor doi străini. Erau unii care credeau că însuşi agentul răcnise aşa.

Răsfoind dosarul, subprefectul era tot mai mirat că, în derularea evenimentului, toți cei prezenți la han în noaptea aceea acordau o asemenea importanță strigătului, când în realitate el n-avea nicio relevanță pentru caz. Le comunicase martorilor această constatare, dar ei l-au privit în aşa fel de parcă ar fi spus o mare nerozie, ceea ce l-a convins că n-aveau să cadă de acord niciodată asupra acestui lucru. În realitate, treptat, subprefectul a ajuns la concluzia că nu strigase nimeni şi că strigătul acela, pe care şi-l atribuiau unul altuia, nu fusese de fapt decât alarma intimă a fiecăruia dintre ei.

Astfel, deci, după strigăt sau aşa-zisul strigăt, pe uşa hanului năvălise un grup de necunoscuți, luați la început drept bandiți, criminali sau nebuni. Primul care i-a înfruntat a fost Martin, pe care l-au rănit la cap cu o bară de fier. Unii dintre muşterii aveau arme, dar nau putut să le folosească din pricina Întunericului, surprinderii sau temerii că vor ucide un nevinovat. Hangiul Ştefan a reuşit să aprindă lampa cu gaz, dar imediat cineva, unul dintre atacatori, i-a spart-o chiar în mână. Totuşi, în puținele secunde cât a fost lumină, hangiul l-a recunoscut printre bandiți pe eremitul Frrok, ceea ce a fost de rău augur pentru atacatori. În beznă şi îmbulzeală, călcând, cum s-a văzut mai apoi, peste trupul lui Martin, aceştia s-au repezit

spre scara de lemn, încercând să ajungă la etaj, la irlandezi, lucru care demonstrează că aveau un plan stabilit dinainte. În vreme ce spărgeau uşa, cei doi străini au început să strige „Ce se întâmplă?”, „Cine loveşte?“ şi „Ajutor!” Agentul specialist în engleză, care în momentul acela se mai afla deasupra camerei lor, a auzit tot ce s-a întâmplat după aceea: zgomotul uşii sparte, urletele amestecate ale atacatorilor şi victimelor, gâgâiturile, blestemele şi izbiturile în ceva metalic. Tocmai atunci el şi-a părăsit postul sărind pe geam în curtea interioară a hanului, a luat-o la goană spre oraş pentru a anunța autoritățile.

Când subprefectul şi jandarmii au ajuns la han, au găsit un tablou incredibil. Lumina singurei lămpi rămase întregi scotea la iveală urmele vandalismului atacatorilor. În afară de argatul hangiului Martin, fuseseră loviți şi alți câțiva munteni de asemenea, unul dintre cei doi străini. Celălalt îşi pusese mâinile în cap şi plângea. Lucrurile lor şi mai cu seamă aparatul de înregistrat fuseseră distruse complet. Se pare că magnetofonul a fost ținta furiei lor. După ce-l distruseseră în modul cel mai barbar cu putință, se năpustiseră asupra benzilor, pe care le sfâşiaseră, le rupseseră şi le împrăştiaseră peste tot.

Toate acestea nu duraseră prea mult. Văzându-i pe muşterii că-şi revin, atacatorii au dispărut în întunericul de afară. După părerea hangiului, în vreme ce subprefectul şi jandarmii ajungeau la han, bandiții încă se mai aflau pe drum. Unul dintre ei trebuie să fi fost rănit atunci când un muntean trăsese cu puşca în grupul de bandiți care fugea (împuşcătura o auziseră toți), aşa încât domnul subprefect putea să captureze destul de uşor pe câțiva dintre atacatori.

În clipa în care subprefectul le dădea jandarmilor ordinele necesare pentru începerea urmăririi şi prinderea răufăcătorilor înainte de a ajunge în zona muntoasă,

hangiul îşi aminti că printre ei îl recunoscuse pe eremitul Frrok.

Urmărirea începuse imediat. Spre ghinionul celor urmăriți, era o noapte cu lună, astfel că jandarmilor le-a venit uşor să zărească, din maşină, siluetele atacatorilor. Primii capturați au fost rănitul şi cei doi care-l ajutau. Ceilalți au fost prinşi mai departe, chiar înainte de a urca pe munte, în vreme ce eremitul Frrok a fost găsit în peştera sa, într-o stare de delir.

Dimineața devreme întregul N. Aflase întâmplarea. Pe drumul spre puşcărie, pe unde urmau să fie aduşi bandiții nebuni ale căror fapte încă păreau ilogice, se adunaseră câteva grupuri de oameni. Începuse să plouă din nou mărunt, dar curioşii rezistau. Şi aşteptară aşa până când în capătul străzii apărură în cele din urmă, legați doi câte doi, arestații. Chipurile lor păreau şi mai palide din cauza părului ud ce le atârna pe frunte ca nişte bucăți de sfoara. Şi tot ploaia le făcea ochii să pară mai mari mai ieşiți din orbite.

— Eremitul Frrok, eremitul Frrok. Se auzită două-trei glasuri înspăimântate, când şirul arestaților şi jandarmii se mai apropiară. E chiar pustnicul ăla.

Eremitul, mai palid decât ceilalți, dar de o paloare rece, pe care ochii îşi păstraseră în mod misterios strălucirea sălbatică, îi privea fix pe curioşi.

— Au mâinile însângerate, Dumnezeule, exclamă o bătrână. Nu trebuia.

— Nu, măicuță îi explică cineva. Nu-i sânge e rugină de la cătuşe.

Două zile după aceea, într-una dintre gazetele capitalei, reportajul despre eveniment începea cu descrierea arestaților, numiți când bandiți, când fanatici, când membri ai unei secte misterioase. Articolul oferea apoi amănunte despre întâmplare şi se încheia cu descrierea aparatului şi

benzilor distruse şi cu un scurt şi ciudat interviu luat celor doi cercetători străini. Acum eposul e din nou împrăştiat cum a fost, spusese cu lacrimi în ochi unul dintre ei, arătând cu mâna spre benzile încâlcite şi rupte. Noi am încercat să-l strângem, dar... el s-a risipit din nou, uite-aşa, ca argintul viu... Ziaristul scria că cercetătorul străin pomenise de multe ori cuvântul „catastrofa”, ba chiar şi „catastrofa cosmică”.

XI

CEI DOI AU STAT ÎNCHIŞI DOUĂ ZILE în camera lor de la Hotelul „Globus” fără să accepte să vadă pe nimeni, după care, în ziua a treia, au mers la hanul „Platoul Bivolului” după valize. Era o vreme rece şi posomorâtă, ca în miez de iarnă. Singur în absenţa lui Martin, Ştefan i-a ajutat fără o vorbă să-şi urce valizele în trăsură. Magnetofonul, transformat acum într-un hârb fără valoare şi benzile încâlcite le-au lăsat la han. Au vrut să ia cu ei doar câteva benzi ce păreau întregi, cu speranţa că le vor mai fi de folos, dar, în ultima clipă, Willy a spus: mai bine lasă-le, nu cred să mai avem vreodată nevoie de ele.

Se freca mereu la ochi deşi nu se mai văita, Max pricepu că iar se simţea rău. Întreruperea tratamentului cu soluţia cumpărată la Tirana (sticla cu medicament fusese spartă în noaptea atacului) îi afecta grav vederea.

Urcând în trăsură, întoarseră încă o dată capul spre poarta hanului, unde firma ştearsă pe jumătate părea că aruncă peste peisajul din jur o umbră de uitare şi abandon. Toate gesturile şi sunetele întăreau senzaţia de amărăciune şi de pierdere ireparabilă. Fuseseră aproape de secretul lui Homer şi, tocmai când să-l atingă, li se scursese printre degete, se volatilizase. Câteodată, ca să-şi mai dea curaj, îşi spuneau că se vor întoarce aici la anul sau peste câţiva ani,

ca să-şi reia studiul, deşi ştiau sigur că nu vor mai reveni. Pentru că, chiar întorcându-se, ar fi fost aproape imposibil să-i mai găsească pe rapsozi sau îi vor afla surzi şi împuținați; nu numai atât, dar însuşi laboratorul va fi atunci acoperit de colb şi de uitare. Epoca eposului era sfârşită pretutindeni şi numai hazardul îi pusese în fața ultimelor licăriri prevestind finalul. Le avuseseră sub ochi şi le pierduseră definitiv. Negurile amurgului învăluiau pentru totdeauna ținutul epic.

Aşa era: amurgul se înstăpânea definitiv. Revenirea lor, deşi n-o recunoşteau, şi-o imaginau ca pe-o călătorie pe o planetă înghețată, abandonată şi unde, prin cenuşa rece, se zăreau urmele toiagului orbului celui mare, de a cărui enigmă încercaseră în zadar să se apropie.

Astfel gândeau cei doi, în vreme ce trăsura se apropia de N „unde aveau să rămână câteva zile în aşteptarea autobuzului de Tirana.

La fel ca şi până atunci, nu ieşiră din hotel şi nu se întâlniră cu nimeni. Ultimii cu care au discutat fură patronul hotelului şi hamalul Cute Arapi, care, după ce i-a dus la autobuz, s-a înfundat în cârciumă şi s-a îmbătat zdravăn, plângând-o apoi şi pomenind-o pe prima lui nevastă, despre care, până atunci, nu discutase niciodată.

Trecură câteva zile. Era spre mijlocul unei săptămâni obişnuite în N „o săptămână fără evenimente, în care ploaia măruntă ce cădea peste oraş îți crea imaginea reală a atmosferei de aici. Ploaia aceea i se potrivea oraşului nu numai ca arhitectură, ci şi ca stil de viață. Dansul monoton al picăturilor îți sugera să te lepezi de lehamitea zilnică şi să reintri în existența normală.

Într-adevăr, iarna aceea, deşi discret şi aproape ilogic la început, adusese în oraş evenimente extraordinare. Sosirea celor doi cercetători străini, numele lui Homer legat de-acum de urbe, bârfele şi zvonurile, misteriosul sejur la „Platoul

Bivolului”, apoi sosirea agentului specialist în engleză, atacul inexplicabil de la han, cătuşele însângerate şi gazetarii din capitală, toate acestea fuseseră prea mult pentru un orăşel ca N., mai ales că se petrecuseră într-o singură iarnă.

Acum însă totul reintrase în normal. În cafenelele oraşului, cei care şi până atunci se opuseseră zvonurilor, cedând în cele din urmă presiunilor celorlalți, acum triumfau: „Aşa ne trebuie, domnilor, ce nevoie aveam noi să ne legăm numele oraşului de cel al unui orb mort acum patru-cinci mii de ani. A fost o mare tâmpenie. Dac-ar fi fost vorba de vreo fabrică de conserve sau de un centru balnear, despre care s-a tot discutat, mai mergea, avea un rost, da' asta cu orbul e absolut anapoda. Naționalism romantic. Idolatrie desuetă. Ca si când ai vrea să priponeşti o fantomă de gard. Şi ce mai fantomă, domnilor: o fantomă oarbă!»„

Ascultătorii dădeau din cap încetişor, adică: „Chiar aşa, ce nebunie, cum de nu ne-am gândit şi noi la asta? O fantomă oarbă, Dumnezeule! Lasă, slavă cerului că s-a isprăvit cu bine, putea să iasă rău de tot.

Aşa se comenta prin cafenele, lucru pe care nu-l făcea însă şi medicul ginecolog din N., în după-amiaza aceea de joi, stând pe terasa de la parter transformată în cabinet medical. Femeia pe care tocmai o consultase păşea cu atenție pe aleea îngustă, evitând cu grijă băltoacele. Pe chipul prelung al doctorului, între barbă şi buza de jos (totul se petrecea invers pe un asemenea chip lunguieț) mai stăruia un fel de zâmbet, ceva între uluială, ironie şi curiozitate maladivă, îndelung reprimată. Nu, urmările trecerii prin oraş a celor doi străini nu dispăreau aşa uşor.

Privirea lui trecu fugitiv peste instrumentele medicale ce luceau slab pe polița albă. Ca să facă să dispară consecințele acelea trebuia să-şi utilizeze instrumentele pe trupul femeii de adineauri, incredibil, îşi spuse, holbându-se

după silueta feminină care tocmai dispărea. O aşteptase mulți ani ca pacientă. Lunile treceau una după alta şi el îşi repeta: „După cum s-ar părea, n-o să-l înşele pe subprefect". Iat-o, însă, că venise şi tocmai atunci când el îşi pierduse speranța. Nu numai atât: era şi gravidă.

Ea îi primise vorbele cu un aer jenat: „Sunteți gravidă, doamnă". Şi, fără a aştepta întrebările medicului, ca şi când ar fi fost înțeleşi demult, femeia începuse să povestească. Nu, n-avea intenția să mintă (ar fi fost şi inutil), deci nu dorea să ascundă nimic, avusese o aventură cu unul dintre cei doi homerişti străini, cu cel bolnav de glaucom... Astea au fost, aproximativ, vorbele ei, spuse aproape automat, ca o poezie, în vreme ce se îmbrăca la iuțeală, cu ochii la uşă şi fără a-i răspunde medicului când avea intenția să facă avortul. El îi repetase că, chiar medic de provincie fiind, ştia să fie un gentleman, deci ea să fie sigură că soțul n-avea să afle niciodată adevărul.

Ehei, făcu doctorul, stând mai departe în fața ferestrei ude de ploaie. Cine ar putea bănui ce întâmplări ciudate se pot petrece şi pe-aici? Şi, asemenea împunsăturilor unui reumatism mai vechi, stârnit de vremea rea, simți un regret adânc că nu-şi notase ultimele reflecții.

Poate chiar în aceeaşi zi, pe puntea vasului de călători Durres-Bari, care pleca spre Italia, Willy Norton şi Max Roth, înfăşurări în pelerine, priveau țărmul care se tot îndepărta. De fapt, doar Max îl zărea, pentru că celălalt nu mai desluşea aproape nimic. In zilele când aşteptaseră vaporul, Max încercase în zadar să-şi convingă prietenul să-şi reia tratamentul, pentru că acesta respinsese cu dispreț orice sfat. Într-un rând răspunsese că o va face doar la New York, dar în tonul său se putea observa o doză imensă de fatalism.

Max privea pe furiş profilul prietenului său, spunându-şi că o anumită doză de fatalism constatase şi la sine însuşi. Răzbunarea lui Homer... Ori de câte ori încercase să alunge gândul acela, el îi rămânea mai departe fixat în conştiinţă. Marele orb se răzbuna pe cei care încercau să-i dezlege enigma. Era cutremurător s-o gândeşti, fireşte. Sau poate că pierderea vederii era ceva necesar, un fel de prag ce trebuia trecut pentru a putea înainta în noaptea homerică...

Se scutură brusc, încercând parcă să se lepede^ de gândul acela. Îşi aminti că avea în buzunar ziarul cumpărat în port înainte de plecare. Îl scoase şi, apărându-l de curentul de pe punte, spuse:

— Ia te uită, scrie despre noi.

— Chiar? făcu Willy.

Găsiră un colţ mai liniştit şi Max începu să citească articolul.

— În curând vor fi judecaţi banditii de la han, zise apoi, întrerupându-şi lectura. Există o ipoteză interesantă asupra acelora care i-au asmuţit împotriva noastră.

— Adevărat? Cum adică?

— Stai, făcu Max şi citi o bucată de vreme în linişte. Hm, aici sunt pomeniţi sârbii.

— Aha, bănuiam eu, spuse Willy. Călugărul ăla cu aspect de bătrân cumsecade, îţi aminteşti?

— Bineînţeles. Uite, ascultă ce scrie: „Nu-i pentru prima oară când naţionaliştii slavi îi atacă pe savanţii preocupaţi de problemele etniei şi culturii albaneze. O ură şi o invidie barbară, pricinuite, printre altele, de un complex de inferioritate îi cuprinde mai ales atunci când se discută despre originea iliră a albanezilor. Orice savant care studiază direct sau indirect această temă este declarat inamicul lor numărul unu. Şi astfel, cei care, cu zece ani în urmă, pe o străduţă întunecoasă din Zagreb, l-au ucis cu un

drug de fier pe savantul iugoslav Milan Suflaj, n-au ezitat să-i atace pe cei doi homerişti veniți de peste ocean”

Willy duse mâna la tâmplă, unde mai avea urma loviturii.

— Cum de a permis cenzura oficială apariția acestui articol? întrebă în şoaptă. Din câte ştiu eu, relațiile regelui Zogu cu Iugoslavia sunt bune.

— Le-a scăpat, zise Max. A, uite, mai este ceva despre noi.

Citind, ridurile de pe frunte i se încrețeau de curiozitate. Dădu din cap de două-trei ori, schiță un zâmbet, apoi şopti: „Incredibil!“

— Cum? întrebă Willy.

— Incredibil, murmură fără să-şi ridice ochii din ziar. Am găsit ceea ce căutam. Ştii ce publică? într-adevăr, de necrezut. Cel mai nou epos care poate fi imaginat. O baladă despre noi.

— Ce tot spui acolo?

— Uite, priveşte. Ah, dar tu nu vezi să citeşti. Scuză-mă, Willy. Am uitat complet. Aşteaptă, o să-ți citesc eu. *„Un aprat negru s-a ivit din mare”* Cu asta începe.

— Cum, cum? făcu Willy.

— *„Un aprat negru s-a ivit din mare. “*

— Ce înseamnă „aprat”? Nu înțeleg.

— Cred că e „aparat”, transformat conform limbii albaneze, zise Max. Asta trebuie să fie. Ascultă mai departe:

Un aprat, da, s-a ivit din mare,
Unii zic că e trimis de Domnul,
Alții că otravă poartă-n vine
Scoală versul, unii zic, din moarte,
Il ucide, măre, spune altul.

Max îşi privi prietenul, ca pentru a-i cântări uluiala. Tot nu credea în realitatea celor citite.

— Mai e? întrebă Willy. Zi mai departe.

Max înghiți în sec, apoi continuă să citească:

Eremitul Frrok ieşi din grota

Unde şapte ani a stat retras.
Unii sfânt îl cred şi i se-nchină,
Alții – şarpe zămislit de iad.
S-a luptat el, măre, cu apratul,
Sânge negru, urlete de moarte,
I-a scos iute mațele afară,
Munți şi cer răsună de durere.

Max îşi ridică privirea de pe ziar şi se uită din nou la Willy. Ochii celuilalt păreau inaccesibili, pierduți în indiferența ultimelor zile.

— E scris să rămână aşa, zise el în albaneză. Ce confuzie tragică!

Acum era prea târziu s-o mai repare. De aici înainte, prin confuzia aceea, aveau să fie fixați definitiv în universul enigmatic al eposului. Cercul vicios se închisese. Sirena vaporului urlă îndelung. Max ar fi vrut să răsfoiască mai departe ziarul, dar expresia feței lui Willy îl făcu să renunțe. Avea senzația că trebuia să se întâmple ceva cu chipul acela. Pe fața lui Willy totul se resorbea la iuțeală, lăsând o piele zbârcită de timp şi nişte ochi care, cum se întâmplă în asemenea cazuri, semănau ochilor sculptați.

— Un aprat negru s-a ivit din mare, murmură neauzit Willy.

Oarecum surprins, Max vru să întrebe „Ce?“. Dar apoi simți că întrebarea n-avea rost.

Brusc, cu o mişcare străină parcă de trup, Willy îşi scoase mâna de sub pelerină, o ridică până în dreptul feței şi, răşchirând degetele, îşi lipi palma de frunte în dreptul urechii. Degetele desfăcute păreau o creastă deasupra capului. Majekrah, îşi spuse Max, dar nu avu vreme să se întrebe altceva, pentru că celălalt începu, cu un glas tărăgănat şi anonim, să cânte versurile pe care le auzise ceva mai-nainte.

Le repetă cu o exactitate ciudată, însoțite de un fir de melodie monotonă, care le conferea o distanță uriaşă în timp şi spațiu.

O, Doamne, îşi spuse Max, e bolnav, e bolnav de moarte.

Repetă de câteva ori cuvântul moarte, dar în minte nu-i stăruia decât o singură imagine, obsedantă: trupul străin ascuns sub învelişul cunoscut.

Tirana, decembrie 1981

MONSTRUL

Nota traducătorului

CA ŞI ÎN ALTE „CITADELE” COMUNISTE, regimul marxist albanez a profitat de pericolele externe – reale sau inventate – pentru a înăspri oprimarea şi a anihila orice urmă de disidență internă. Justificate prin *iminența unui atac extern, sprijinit de trădătorii din interior* („agenți ai imperialismului, revizionismului, sionismului” etc., etc.), măsurile draconice luate de Enver Hodja şi de cei din anturajul dictatorului de-a lungul a 40, de ani au urmărit, în fond, menținerea populației sub teroare şi supunere oarbă şi decimarea opoziției, chiar şi a celei provenite din rândurile nomenclaturii.

Având în vedere cele de mai sus, Monstrul lui Ismail Kadare poate fi privit sub două unghiuri diferite, dar complementare. Deşi inițial, la apariția sa în foileton în revista „Nentori” (1965), a fost interpretat ca una dintre prozele rezistenței albaneze în fața agresiunii ideologice sovietice din anii ’60, cenzura comunistă de la Tirana a criticat cu asprime modernismul abordării evenimentului şi a interzis editarea romanului. Sloganul „Albania – cetate

inexpugnabilă”, transmis de autor la primul nivel de percepție, nu poate deruta într-atât încât să nu putem sesiza şi al doilea nivel semantic al prozei. În toate romanele sale, şi mai cu seamă în Slujbaşul de la *Palatul Viselor* şi *Monstrul,* Kadare analizează tenace mecanismul asaltului ideologiei comuniste asupra personalității umane. „Instituția coşmarului a fost una dintre primele creații ale oricărui regim”, declară scriitorul la un moment dat prin gura personajului Gent Ruvina, referindu-se (în anii cei mai terifianți ai enverismului!) la regimul abandonat de albanezi – irevocabil, după toate semnele – la începutul lui 1992.

Pentru că monstrul ce striveşte conştiințele, încercând să le pervertească, să modifice însăşi natura omului, răpindu-i tot ceea ce-i bun şi firesc în el – iubirea, demnitatea, chiar şi ura, acest monstru se numeşte simplu: *comunism.*

M. D.

I

LA CÂȚIVA KILOMETRI DE ORAŞ, la periferie, în câmp deschis, se afla un furgon mare abandonat. Piesele metalice îi fuseseră demontate de mult, astfel încât nu mai rămăsese din el decât caroseria masivă de lemn. Aceasta era fixată pe patru stâlpi scurți înfipți în pământ. Probabil că cineva se gândise că în felul acesta va fi protejată de băltoacele şi umezeala din câmp. În zilele cu soare, furgonul se vedea tocmai de pe terasele şi din balcoanele blocurilor din oraş, dar pe timp de noapte sau când ceața acoperea câmpul era greu sau chiar imposibil să-l vezi, ca şi cum ar fi dispărut subit. Lucrul acesta se întâmpla mai cu seamă în octombrie.

De fapt, el nici nu se afla acolo de prea mult timp şi ar fi fost greu să găseşti pe cineva care să-ți spună de unde a apărut şi cine l-a remorcat până în locul acela. Adevărul e că fusese observat abia târziu: într-o zi de primăvară, în

timpul unui picnic (un picnic dintre acelea care devin, cu trecerea vremii, amintiri dintre cele mai senzaționale), câțiva inşi au observat că în furgonul acela s-ar fi putut ascunde cineva.

II

ÎNTR-O ZI DE OCTOMBRIE (una dintre zilele acelea care au calitatea să confere întregii luni o însemnătate specială în viața cuiva), Gent Ruvina, student la filosofie, întors de la Moscova în urma „răcirii" relațiilor dintre Albania şi Uniunea Sovietică, a cunoscut o fată din anul doi la Litere, Elena. Pe ea o chema, de fapt, Lena şi provenea din zona de şes a Albaniei, dintr-unul din oraşele acelea mici unde, după ce a rulat filmul „Elena din Troia", copiii din cartiere nu le mai strigau pe fetele blonde decât cu numele „Elena din Troia".

Cei doi s-au cunoscut la una dintre numeroasele seri dansante prilejuite de începerea cursurilor, unde studenții din Tirana, impresionați de situația colegilor lor mai ghinionişti retraşi de la studii din străinătate, a praghezilor, cum le spuneau celor întorşi de la Praga, a varşovienilor, celor de la Varşovia ş.a.m.d., îi invitau, deci, la seratele lor, lucru pe care-l regretau adesea, deoarece aceştia din urmă, blazați şi indiferenți cum erau, le luau de cele mai multe ori fetele.

Gent Ruvina a fost atras încă de la început de părul blond al Lenei, care-i amintea de o cunoştință din Moscova, apoi, văzând-o mai bine, şi mai ales dansând cu ea, a ajuns să o placă tot mai mult. Era înaltă, suplă şi, chiar dacă ochii ei ascundeau o umbră de mister, privirea îi era neobişnuit de tandră.

După prezentări, în fraze măsurate, amintind de limbajul diplomatic, în care utiliză întregul său ascendent de student în străinătate, rămas într-un fel pe dinafară, lovit de

neprevăzut, membru al unei eventuale generații pierdute, în timp ce orchestra cânta ceva languros, el îi propuse fetei să iasă împreună afară să vadă luna de octombrie, iar ea, spre uimirea lui, ca şi când ar fi aşteptat această invitație, se îndreptă fără un cuvânt spre uşă. Îmbărbătat de această primă şi facilă victorie, îndată ce ieşiră, el îi cuprinse umerii cu brațul şi o mângâie pe păr. Lipsa ei de reacție îl miră din nou, mai ales când o sărută, iar ea, nu numai că nu se împotrivi, dar îl cuprinse în brațe şi-l sărută la rândul ei.

Compatrioatele noastre au progresat în timpul absenței mele, îşi spuse Gent Ruvina, uluit de aceste succese. O îmbrățişă din nou şi în sărutul ei simți de astă dată ceva ciudat: un soi de durere, un regret, o tristețe imensă. Îi ținu obrajii lipiți de ai săi, încercând parcă să desluşească mai bine sentimentul acela, reflectat în luciul părului ei auriu mai bine decât în orice suspin. Avu, însă, brusc revelația că tristețea, melancolia ei n-aveau nicio legătură cu persoana lui, că el intrase întâmplător în jocul acela şi că ea se afla, de fapt, doar cu trupul aproape de el. Bucuria succesului i se topi într-o clipă.

— Ce s-a întâmplat? o întrebă.

Ea tăcu, iar lui îi dispăru toată siguranța de sine. Încercă s-o îmbrățişeze din nou, dar ea se desprinse din strânsoare şi se îndreptă spre intrarea clubului, alergând cu paşi care lui, într-o altă situație, i s-ar fi părut neverosimili; în cazul ei, însă, fuga aceea părea firească.

După toate acestea, el încercă s-o întâlnească iar în sala zgomotoasă, dar îi fu imposibil. Era mereu invitată la dans. Se căzni să-i prindă cel puțin privirea, dar ea îl ocolea, având întipărite pe chip melancolia şi absența de adineauri. Atunci, el îşi spuse că tot ceea ce se petrecuse cu puțin timp în urmă afară nu fusese decât o întâmplare şi că suferința fetei venea din cu totul altă parte, fără să aibă nicio legătură cu el. Dorința de a-i vorbi din nou deveni mistuitoare.

În cele din urmă reuşi.

— Am crezut că o să dansezi numai cu mine, îi zise. Tu, din contră, mă eviți.

— Da? făcu ea, cu gândul în altă parte.

— Acolo, afară, a fost altfel.

Ea îl privi o secundă şi el avu impresia că fata uitase cu desăvârşire cele întâmplate. Acum nu numai zâmbetul, ci toată expresia feței ei era enigmatică.

— Unde să te caut? o întrebă.

— N-ai să mă găseşti, veni răspunsul ei.

El se încruntă.

— Crezi că aşa devii mai interesantă?

Ea se strâmbă, ca şi când ar fi vrut să spună: n-ai decât să crezi ce vrei, nu-mi pasă.

— Unde să te caut? repetă el.

— Nicăieri, zise ea.

El se enervă vizibil. Se simțea înşelat.

— Am obosit, gemu ea şi încercă să plece, dar el o strânse de cot. Lasă-mă!

— Unde să te caut? şopti el pentru a treia oară. Glasul îi era răguşit.

Privirea ei se opri o fracțiune de secundă pe chipul lui, apoi coborî din nou.

— Peste două săptămâni mă logodesc, spuse. Dacă vrei, poți veni la logodna mea.

Avea în ochi o lucire tăioasă, un resentiment, un soi de dispreț prematur..

El o privea uluit, dar ea, surprinzându-l şi mai mult, cu aceeaşi expresie pe jumătate ironică, pe jumătate disprețuitoare, îi dădu adresa la care urma să aibă loc logodna.

Ciudat, îşi spusese el după aceea de nenumărate ori.

Trecură apoi zile obişnuite, pigmentate cu aceeaşi întrebare: va pleca sau nu înapoi la studii, dar speranțele se împuținau şi el rememora tot mai des serata şi pe fata aceea enigmatică, îndoindu-se la fel de frecvent de realitatea lor. Cu siguranță că şi-a bătut joc de mine, îşi repeta el şi, într-o zi, îşi întrebase un prieten, student la Litere, dacă cunoaşte o fată Lena din anul doi. O blondă simpatică? făcuse celălalt. Da. Se logodeşte duminica viitoare, şi-a invitat toți colegii la ceremonie. Din dragoste? insistase Gent. Prietenul ridicase din umeri. Apoi adăugase că nu crede şi că s-ar fi putut să fie una dintre logodnele acelea forțate, prin care unele familii îşi apărau fetele când intrau la facultate.

Cele ce s-au întâmplat după aceea, în ziua logodnei, zi în care Gent Ruvina a devenit personajul principal al evenimentelor povestite cu mândrie de studenții de „afară” în toamna aceea, în aşteptarea plecării prezentate ca pe o confirmare a faptului că nu erau nişte molâi, precum se mai şoptea, ci adevărați şi curajoşi cavaleri, toate acestea, deci, sunt întâmplări ce se petrec din ce în ce mai rar astăzi, ecou îndepărtat al răpirii mireselor de altădată, cântată în vechile balade.

Gent Ruvina se trezise, într-adevăr, în apartamentul de trei camere în care se dansa, printre studenții invitați, iar prezența lui nu mirase pe nimeni. Doar ea, Lena, strălucitoare şi mai frumoasă ca oricând, îi zâmbise de departe, parcă întrebându-l: chiar ai venit?

Ceea ce s-a petrecut mai apoi a stat sub semnul irealului. Dansau împreună, când unul dintre colegii Lenei, prieten cu ea pare-se din liceu, puțin amețit de băutură, strigase: „Elena, Elena din Troia!“

— Aşa ți-au zis în liceu? o întrebă Gent Ruvina, dansând. Şi, pentru că ea dădu afirmativ din cap, el continuă: Şi ți-a plăcut?

Orice altă fată, în locul ei ar fi negat sau ar fi râs de naivitatea întrebării, dar ea răspunse fără să zâmbească:

— Da!

Gent îşi aminti de sărutul ei de la serata studenţească, atât de ireal acum de parcă s-ar fi petrecut într-o altă viaţă.

— Elena din Troia nu poate fi imaginată fără răpire, îi spuse el, râzând. Am dreptate?

Ea zâmbi trist.

— Ştiu, zise. Pentru asta, eu ţin să rămân doar Lena.

— Şi totuşi, n-ai vrea să fii Elena?

— Cine să mă răpească? în privirea ei, el redescoperi dispreţul şi melancolia din cealaltă seară. Abia acum realiză brusc de unde proveneau. Eram supărată pe toţi, îi explică ea mai târziu. Pe toţi cei care mă împinseseră să fiu a cuiva pe care nu-l iubeam: pe părinţi, fireşte, dar şi pe ceilalţi, pe colegii de facultate, pe băieţi, în general. Vezi, deci, cine să mă răpească? repetă ea cu amărăciune, dar, parcă, întrebarea era alta: mai sunt, astăzi, asemenea bărbaţi?

Discuţia avea din nou ceva între joacă şi provocare şi avea loc la doi paşi de logodnicul ei, un inspector de cultură specializat în muzee, ai cărui obraji roşcovani, mustaţă blondă şi ochi teribil de scormonitori nu se potriveau deloc cu meseria pe care o avea.

— Dacă vrei, aş putea să te răpesc eu, îi spuse Gent Ruvina.

Ea râse neîncrezătoare.

— Da?

— Bineînţeles.

Apropiindu-se mai mult, el îi şopti că, dacă ea vrea, ar putea lua un taxi, cu care să plece împreună de la ceremonia aceea nedorită. Ea râse fără a-i promite nimic, dar, după un ceas, când el o invită din nou la dans şi-i spuse că taxiul aştepta afară, ea râse absentă, fără un

cuvânt, după care se apropie, dansând, de fereastră. Într-adevăr, sub teii desfrunziți din stradă aştepta un taxi.

Şi astfel, parcă în joacă, ea rupse logodna din pricina căreia suferea şi avea de multă vreme remuşcări.

Cu taxiul acela, el o duse într-un orăşel de provincie, la hotel, unde avea să rămână până ce se vor linişti ai ei, dar mai ales rudele logodnicului, care trimiseseră în câteva rânduri amenințări fățişe. Lena îi promise lui Gent că-l va aştepta până la terminarea facultății.

Dar, între timp, se anunță că studenții de „afară” nu se vor mai întoarce la studii. O dată cu răcirea vremii, se „răceau” şi relațiile Albaniei cu lagărul socialist şi, chiar dacă presa şi radioul nu dădeau prea multe ştiri despre asta, ruptura devenise acum evidentă pentru toți.

Peste tot se vorbea numai despre trădare, despre cucerirea cetății din interior şi Calul Troian apăruse din nou la orizont.

— Vezi? îi spunea el uneori Lenei, ascultând la radio sau citind în revistele literare poeme pe aceste motive. Nu ne gândim doar noi la războiul Troiei.

După prima amenințare venită din partea familiei fostului logodnic al Lenei, o primiră şi pe a doua, la fel de belicoasă, ceea ce-i făcu să fie mai atenți pe unde se plimbau. Gent Ruvina se înscrisese la Universitatea din Tirana, dar tot timpul liber şi-l petrecea cu Lena. În mass-media nu se anunțase încă nimic despre fricțiunile din „lagăr”, deşi prin cluburi şi cafenele se discuta deja fără teamă despre ruptură.

A treia amenințare yeni direct de la logodnicul părăsit, printr-un bilet pe care Lena îl găsi la recepția hotelului. „îți aminteşti ce am discutat într-o zi la muzeu? Eu am să mă distrug, dar nici pe tine n-am să te iert” Spre mirarea lui Gent, Lena păli de spaimă. Părea complet, pierdută.

— Ce ai? o întrebă el. Aşa de mult te-a îngrozit amărâtul ăla de bilet? Te credeam mai tare.

Lena nu-i răspunse, ceea ce pe el îl enervă. Vorbele îi deveniră mai dure şi o strânse de braţ ca atunci, în seara aceea de la club.

— Ce-aţi discutat la muzeu, ă? Lai jurat credinţă veşnică? Vorbeşte!

— Nu, zise ea în cele din urmă. El mi-a spus că dacă o să-l las, o să mă ucidă cu una din armele acelea vechi expuse acolo.

Îşi acoperi apoi ochii cu palmele.

— Prostii, făcu Gent. Doar fricoşii ameninţă.

— Nu, Gent, gemu ea. El poate s-o facă. Trebuie să avem grijă.

Atunci, pentru prima oară, Gent realiză seriozitatea pericolului.

Câteva zile ocoliră subiectul acesta, dar fiecare dintre ei simţea că, oricât s-ar fi străduit să n-o arate, celălalt se gândea numai la asta.

Pretutindeni se vorbea doar despre pericolul iminent în faţa căruia se găsea ţara şi, în acest context, celor doi nu le era clar dacă asta le sporea sau nu nesiguranţa.

O stare sufletească ciudată era pe cale să pună stăpânire pe oameni. Se răspândea de la unul la altul, cuprinzându-i pe nesimţite pe toţi, aşa cum moartea frunzelor se lasă peste întreaga natură, toamna.

Ameninţări? Pericole? De unde naiba le-aţi mai scos şi pe astea? se întrebau unii, fără să-şi ascundă zâmbetul ironic. Pe onoarea mea, e prima oară când aud aşa ceva. Apoi, privirea omului îl cerceta cu atenţie pe interlocutor: nu cumva ai fost bolnav în ultima vreme? Sau, şi mai rău: să-ţi recomand un psihiatru?

Dar, după câteva zile, rolurile se inversau. Acum primul rămânea perplex când celălalt afirma că nu auzise nimic despre pericol.

„Văd unele lucruri pe care înainte nu le vedeam”, îi scria Gent Lenei, într-o scrisoare cu care-i era dator de mult.

Şi într-adevăr, acolo unde nu era nimic altceva decât câmp el vedea ziduri şi alte năzdrăvănii la care nu se gândise niciodată.

Toate acestea încerca să le explice în scrisoare, o scrisoare cu paranteze ample, cu fragmente de amintiri, ba chiar şi cu veşti şi dialoguri auzite pe ici-colo.

Cred că în locul unei scrisori de dragoste o să-ți trimit un eseu, dacă nu o teză de doctorat, îi spunea el în glumă, dar ea insista: scrie ce vrei, important e ca scrisoarea să aibă multe pagini. Vreau să te descopăr întreg în ea, repeta Lena, jucându-se cu părul lui.

„în ultima vreme televiziunea a deschis o stație de bruiaj. Suntem înconjurați de unde magnetice invizibile”

Mai jos îşi exprima părerea despre asta. Alte presupuneri, variante şi zvonuri despre evenimentele zilei însoțeau, de obicei, o amintire banală. Şi astfel., scrisoarea se complica, maieu seamă când el revenea la senzațiile duble pe care i le produceau obiectele din jur.

Într-o zi, în timpul unui picnic în împrejurimile oraşului, zărise un furgon părăsit. Nu-şi dădea nici singur seama de ce începuse scrisoarea cu aceste cuvinte: „La câțiva kilometri de oraş, la periferie, în câmp deschis, se afla un furgon mare abandonat”. Citise şi recitise de câteva ori fraza aceasta, întârziase gânditor o vreme asupra ei (multă, multă vreme), apoi ştersese cuvintele „un furgon mare abandonat” şi în locul lor scrisese „Marele Cal de Lemn”.

III

LA CÂȚIVA KILOMETRI DE ORAŞ, în plin câmp, se înălța Marele Cal de Lemn. În zilele cu soare se vedea tocmai de pe terasele sau din balcoanele blocurilor urbei. Noaptea, în schimb, sau când câmpia era acoperită de ceață, calul se topea şi dispărea în pâclă. Lucrul acesta se întâmpla mai cu seamă în octombrie. Era destul, însă, ca negura toamnei să fie luată de vânt pentru ca el să apară din nou. La început îi apărea capul, puțin întors lateral, spre oraş, apoi coama, gâtul şi, la urmă de tot, trupul şi picioarele. În asemenea momente, oamenii aveau impresia că bidiviul se apropiase de oraş, lucru care nu era adevărat. Era doar o impresie, provocată de transparența specială a aerului de toamnă. În realitate, calul nu se mişcase niciodată din loc şi lucrul acesta nici nu se putea întâmpla de la sine, pentru că era totuşi o construcție din lemn care nu putea fi deplasată decât prin tractare.

Deşi picioarele masive şi grele îi dădeau un aer inert, constructorul său reuşise, luptând cu scândurile de brad supradimensionate, să imprime construcției o tentă de mişcare. Aceasta era evidentă mai ales dacă ai fi privit calul de la distanță. Aveai senzația că, ieşind din adâncul spațiului într-un galop greu, patrupedul se oprise deodată pe câmpul acela pustiu, la câțiva kilometri de oraş şi de acolo privea încruntat, cu capul puțin întors lateral. Dacă te-ai fi apropiat, ai fi văzut că scândurile vechi de la piept, de pe coaste şi de pe spinare erau crăpate de soare şi ploaie, amintindu-ți de pielea unui monstru ale cărui picioare greoaie se înfundaseră, cu trecerea anilor, în pământ până la genunchi.

Era o zi cu ploaie. Cei câțiva bărbați care se ascundeau în pântecele calului priveau plictisiți peisajul de afară prin crăpăturile scândurilor. Era acelaşi tablou pe care-l mai văzuseră de mii de ori din locul acela: coşurile înalte ale fabricilor, năpustindu-şi fumul spre cer, străzile şi

bulevardele, firmele multicolore ale cafenelelor şi restaurantelor. Un avion ateriza silențios pe pista aeroportului.

— Se răceşte, zise Odiseu K. Vine toamna. Am impresia că ție-ți place vremea asta, Robert.

— Ba nu, îl contrazise Robert. Poate că mi-a plăcut cândva, dar acum nu-mi mai place. Acum, urletul vântului mă deprimă. Îți aminteşti ce-a fost iarna trecută?

— Cum să nu-mi amintesc?

— Nicicând nu am auzit aşa urlete cum se aud prin găurile astea blestemate.

— Crăpăturile n-au nicio vină, zise Constructorul. Ți-am explicat de nenumărate ori că, fără ele, construirea acestui cal n-ar fi fost posibilă. Spune-mi, cum puteau fi evitate?

— Nu ştiu, spuse Robert, nu mă pricep la tâmplărie, totuşi calul ăsta are prea multe crăpături.

— E uşor să vorbeşti, zise Constructorul. Dar aminteşte-ți puțin în ce condiții a fost construit. Ştii prea bine.

— N-ai o aspirină? Cred că am răcit.

Stăteau în cele mai diverse poziții: unii întinşi pe spate, alții într-o rână sau sprijiniți de coastele de lemn. Într-un colț, Max ținea pe genunchi un radio minuscul şi, cu capul într-o parte, asculta melodia *„Dacă mă părăseşti” „.*

— Despre ce vorbiți? întrebă Odiseu K.

— Despre urletul vântului, zise Robert. Ne îmbolnăveşte de nervi.

Odiseu K. Îi privi ironic.

— N-aveți altceva de făcut, mormăi.

— Şi ce-ai vrea să facem, mă rog? întrebă Constructorul.

— Să discutăm despre diversiune? Am făcut-o de sute de ori, zise Robert Cât o să mai batem apa-n piuă?

Odiseu K. Îl privi lung. Avea ochii înfundați în orbite de oboseală.

— Cât o să mai batem apa-n piuă? De o mie de ori, de zece mii de ori. Până când vom pătrunde acolo. Şi arătă cu mâna în direcția în care trebuia să fie oraşul.
— Până ce or să ne bage acolo, îl corectă Robert.
— În regulă, până ce or să ne bage acolo, dacă ții neapărat.
Constructorului îi scăpă un oftat.
— Dar dacă n-o vor face?
— Of, Doamne, iar au început, făcu Max disperat. O vor face, n-o vor face, zilnic acelaşi refren.
Îşi trecu degetele prin păr, apoi îşi privi palma cu atenție.
Millosh, care îi urmărea mişcările, îi zise în şoaptă:
— Nu te mai gândi la asta. Se spune că, cu cât te preocupă mai mult, cu atât mai repede cheleşti.
Max pufni înfundat.
— Ce? întrebă Constructorul, crezând că vorbise cu el.
— Nimic, zise Millosh, banalități.
— Banalități... repetă Constructorul. Viața e anostă şi ne-am epuizat toate subiectele. Am uitat cine a spus asta. Unde-i sticla, Max?
— Aici, spuse Max şi ridică de pe podea o sticlă cu coniac.
— Văd că ai înjumătățit-o.
— Mor de plictiseală.
— N-ai încotro. Şi vremea e urâtă.
— Mizerabilă. Nicio amintire frumoasă, nimic. Doar banalități. Atât.
— Aşa e când se apropie iama.
— Nu-i vorba de iarna aia, îl contrazise Max. Iarna mea e aici.
Şi se lovi cu palma în coşul pieptului.
— Nu pune la suflet, trece.
Constructorul începu să fluiere un cântec vechi: *Frate, iarnă mi-e în suflet...*
— Ehei, o să treacă şi asta, zise.

— Nu, nu trece. Eu nu iert aşa uşor.
— Timpul le rezolvă pe toate.
— Timpul... timpul... Nu mai suport cuvântul ăsta.

Constructorul bău şi apoi îşi fixă privirea pe chipul tras al lui Max. O suliţă lungă, niţel ruginită era sprijinită de scândurile ce închipuiau coastele calului. Ca urmărit de o idee fixă, Max privea doar într-acolo.

E al naibii de greu când te lasă iubita, îşi spuse Constructorul. Nu fusese niciodată logodit şi totuşi avea impresia că celălalt se gândea la sinucidere.

Constructorul mai bău o înghiţitură. Apoi, sprijinindu-se de stâlpi, se apropie de spărtura din gâtul calului. În locul acela se aflau mai multe crăpături, prin care ploaia picura în voie. Privi prin orificiul dintre scânduri. Afară era o seară tristă de octombrie. În oraş se aprinseseră luminile. De aici se putea zări şirul de becuri de pe bulevardele principale ale Tiranei, care tăiau oraşul în cruciş şi curmeziş, se distingeau vitrinele luminate din centru, licăririle roşii, verzi şi albastre ale magazinelor. Toată marea aceasta de lumini tremura în linişte la orizont, diluându-se de jur împrejurul oraşului până ce dispărea aproape complet la staţia de radio şi, mai departe, la aeroport. După asta începea întunericul, sub care pământul stătea chircit şi fără vlagă.

Constructorul privi afară o bucată de vreme apoi se întoarse la ceilalţi..

— S-a înserat şi Akamant nu a venit încă, zise Robert.
— Începe furtuna, observă Millosh. Auziţi vântul?
— Urlă ca ucigă-l toaca.
— Akamant trebuie să fie ud leoarcă.
— Ah, găurile astea blestemate, şuieră Robert, ne îmbolnăvesc de nervi.
— Robert, i se adresă cu asprime Constructorul, iar începi?

Vântul izbea violent picăturile de ploaie pe scândurile vechi. Intra apoi, hăuind, prin crăpăturile de pe burtă si piept, cutreiera gâtul uriaş şi, năpustindu-se în bortele negre, urla jalnic aidoma sălbăticiunii căzute în cursă.

Y Mizerabil anotimp, făcu Max. Nici la radio nu se aude nimic.

Îşi trecu degetele prin păr şi, ca de obicei, privi o vreme la firele rămase în palmă. Închise apoi radioul şi îşi pironi privirea pe sulița ruginită.

Constructorul începu din nou să fluiere melodia aceea veche şi nesuferită:

Frate, iarnă-mi e în suflet.

Simt o gheară-n piept şi nu ştiu ce-i...

IV

AKAMANT S-A ÎNTORS NOAPTEA TÂRZIU. Când apăru printre stâlpii de lemn luminați de lampa cu petrol, ceilalți ațipiseră.

— Hei, făcu Odiseu K.

— Groaznică vreme. Cu greu am răzbit prin băltoace.

Le arătă cizmele mânjite de noroi.

— Ai adus ziare?

— Îhî.

— Altceva?

— Nimic deosebit. Ne înjură.

— Ca de obicei, zise Odiseu K.

— O, câtă ură! făcu Akamant. Oriunde ai fi, la cafenea, pe stradă, la casa de bilete, peste tot o simți.

— E normal, spuse Odiseu K. Nu poate fi altfel.

— Chiar şi copiii. Într-o sală, lângă poştă, se desfăşoară campionatul de şah. În fața clădirii au pus un panou uriaş pe care se află desenat un cap de cal, înconjurat de pătrățele albe şi negre. Astăzi, când treceam pe acolo, i-am

auzit pe copii strigând: „Hei, Calul de Lemn, scuipă Calul de Lemn”

Odiseu K. Se strâmbă cu dispreț.

— Te-a urmărit careva? întrebă Robert.

Akamant râse.

— Crezi că sunt unul dintre aceia care pot fi urmăriți?

— Mănânci?

— Nu, mulțumesc. Am mâncat la un birt.

Millosh se apropie de el.

— Povesteşte-mi despre femei, îl rugă. Ai văzut femei frumoase?

Akamant îl săgetă cu privirea.

— Eu nu mă țin după fuste zise răguşit.

Millosh oftă şi se retrase în coltul său să se culce.

Akamant privi cu atenție chipul somnoros şi disprețuitor al lui Max. Se gândi puțin, apoi se apropie de el..

— Max, îi şopti, am văzut-o pe Elena ta.

— Cee?

Max tresări, iar ochii, roşii de nesomn, îi luciră scurt.

— Am văzut-o pe Elena, repetă Akamant.

— Unde?

— La „Cafeneaua de iarnă”. Era cu un student.

Se vedea clar că lui Max i se pusese un nod în gât. Scânteierile din ochi i se descărcară în mustăți şi-n barba stacojie.. Îl înşfacă pe Akamant de mână şi îl trase lângă el.

— Stai aici, scrâşni.

Akamant se supuse.

— Povesteşte. Mai povesteşte.

Akamant îşi trase mâna şi-l privi disprețuitor.

— Ce să-ți spun? Cei doi beau ceva, cred că vin, şi discutau.

— Te-a văzut? Te-a recunoscut?

— Nu, nu m-a văzut. Eram ascuns după un stâlp.

— Ai auzit ce vorbeau?

— Am stat un pic în spatele lor şi am ascultat.
— Hai, spune.
— Cuvinte obişnuite de dragoste. Multe nu le-am înțeles, nu ştiu bine albaneza.
Max gemu.
— Crezi că pe el îl iubeşte cu adevărat, că n-o să-l lase aşa cum m-a lăsat pe mine?
Akamant râse.
— Curva, murmură Max.
Akamant vru să se ridice.
— Aşteaptă, îl rugă Max. Voiam să te întreb ceva. Da, mi-am amintit. Era acelaşi tip cu care a fugit de la logodnă?
— Nu ştiu, pe ăla nu-l cunosc. După vorbă mi s-a părut că-i unul dintre studenții întorşi de „afară”.
Max îşi muşcă buzele.
— El e, rosti printre dinți. Ea cum era pieptănată? întrebă apoi.
— Obişnuit, zise Akamant.
— Era blondă?
— Da. Ba chiar mai mult, părea platinată, aşa cum se poartă acum.
— Probabil că s-a vopsit, curva.
— Poate. Nu mă pricep la chestii dintr-astea.
— Şi ce vorbeau? îl iscodi Max din nou.
— Dulcegării de îndrăgostiți.
— Ea îi zâmbea?
— Da. Cu multă tandrețe.
— Chiar aşa?
— Uneori îşi strângeau şi mâinile.
Max îşi muşcă din nou buzele. Apoi îl privi pe Akamant cu ură.
— Eşti un mizerabil, îi zise.
Celălalt se ridică.
— N-am chef de ceartă. E târziu.

— Eşti un mizerabil că mi-ai povestit toate astea, icni Max. Te bucuri când sufăr.

— Muiere, îi aruncă Akamant. M-ai rugat de atâtea ori să încerc s-o văd pe Elena şi să-ți povestesc despre ea, iar acum...

— Da, adevărat, te-am rugat. Iartă-mă, spuse Max.

— Altă dată, chiar dac-am s-o văd, n-o să-ți mai spun o vorbă.

— Ba nu, să-mi spui, gemu Max.

— Ca să mă faci iar mizerabil?

— N-am să-ți mai spun aşa.

— Bine. Acum mă duc să mă culc.

— Stai, făcu Max. Cum ți s-a părut., au de gând sau nu să se căsătorească?

Akamant clătină din cap.

— Ce să spun, nu mi-am dat seama. Dar se vor căsători fireşte, după ce el va primi locuință.

Max pufni şi sări în picioare.

— Ascultă, zise. Tu mi-ai spus muiere, dar n-ai dreptate deloc. O să vedeți voi cu toții cât de neîndurător voi fi. O să mă răzbun şi răzbunarea mea va fi groaznică.

— Pe cine o să te răzbuni?

— Pe ea şi pe el.

— N-aş crede.

— De ce?

— Pentru că ştii prea bine că-i imposibil să pătrunzi acolo... Sau, poate, te gândeşti la ziua când vom cuceri oraşul? In ziua aceea vom face un măcel atât de cumplit, încât răzbunarea ta va părea o biată picătură de apă într-un ocean, sau, cum bine spune Constructorul nostru, o mărime insignifiantă.

— Nu, n-am în vedere ziua aceea sfântă, zise Max, nu pot aştepta până atunci. Răzbunarea mea va fi mult mai curând.

— Nu prea-mi vine să cred.

— Răzbunarea mea va avea loc, poate, într-o noapte caldă de aprilie cu lună, urmă Max încruntat. Am să aştept, până când cei doi, înfrângându-şi teama, vor ieşi din oraş şi se vor plimba pe câmpul pustiu, pe câmpul tuturor. Atunci, voi lua această suliță veche şi voi coborî încet-încet acolo jos. Pe cei doi îi voi găsi poate îmbrățişați, întinşi pe iarba crudă, beți de miresmele câmpului şi de dragoste. O să-i recunosc de departe după părul ei bălai. N-or să-mi audă paşii, acoperiți de zgomotele nopții. Acolo, sub razele lunii, ea va uita de toate şi va fi vulnerabilă. Eu mă voi apropia cu luna în față, aşa încât să nu-mi zărească umbra. Şi când voi fi lângă ei, voi înfige sulița mai întâi în pieptul Elenei, apoi îl voi străpunge pe el. Tu ştii, Akamant, ce răni îngrozitoare pricinuieşte o suliță ca asta. Mi-am petrecut multă vreme prin muzee şi mă pricep la astfel de treburi. De multe secole nu se mai produc asemenea arme. Şi, tot la fel, asemenea răni de secole nu s-au mai văzut în trupurile oamenilor. Răni uriaşe, roşii, cu margini zdrențuite, asemenea soarelui în amurg, când la orizont mai întârzie doar câteva raze însângerate. Uite, aşa am s-o ucid pe Elena.

O vreme tăcu. Respira încă greu, după cât vorbise.

— O rană care-i va îngrozi pe contemporani. Ce zici de asta?

— Te cred, Max, spuse Akamant. Acum, noapte bună, sunt groaznic de obosit.

V

IZBITE DE VÂNT ÎN GEAMURI, picăturile de ploaie abătură atenția lui Gent Ruvina de la ceea ce făcea. Ridica ochii de pe paginile împrăştiate pe masă şi privi un timp pe fereastră. Era o ploaie fermecătoare ca un surâs de copil. Ce s-o mai fi întâmplat, oare, cu furgonul acela de pe câmp? O

mai fi acolo, la marginea oraşului, sau l-or fi luat între timp muncitorii municipalităţii?

Pe masă erau paginile scrisorii pentru Lena. De câteva ceasuri bune graniţa dintre cele scrise şi cele gândite se pierduse în neant. Uneori credea că pe hârtie nu sunt decât gândurile lui, ^alteori se îndoia de asta.

În ziua aceea, poate şi din pricina ploii, îi tot revenea în memorie fuga lor cu taxiul în noaptea logodnei. Zorile zilei următoare îi găsiseră pe şoseaua udă şi pustie, la intrarea într-un orăşel de provincie. „Ce oraş e ăsta? Mi-e frică”, scâncise ea. Cu paşi şovăitori se îndreptaseră spre primul hotel care le ieşi în cale, mai mult han decât hotel, construit înainte de război.

Uşa decolorată îţi trezea în suflet o tristeţe grea. „Bate mai tare”, îl sfătuise şoferul.

În fine, apăruse şi hotelierul, cu ochii cârpiţi de somn. „Ce dracu' vreţi la ora asta?”

Luând-o înaintea celor doi, şoferul îi explicase cum stăteau lucrurile. Erau nedormiţi, rupţi de oboseală, voiau să se odihnească măcar câteva ceasuri.

„A răpit-o?“ se mirase hotelierul, clătinând din cap cu neîncredere. Astfel de chestii se întâmplă din ce în ce mai rar în zilele noastre.

În camera dezolantă şi rece ea plânsese cu suspine în braţele lui. Prin geamurile murdare se zărea o clădire părăginită şi, vizavi, câteva barăci acoperite cu carton asfaltat.

Tu continuai să plângi, iar eu încercam să acopăr cu umărul peisajul de afară, moara aceea veche şi blestemată, acoperişurile negre ale barăcilor. Acum o să încerc să-ţi povestesc ceva, ceva ce n-am îndrăznit să-ţi spun în dimineaţa aceea, de teamă să nu mă consideri cinic: în taxi, de câteva ori, dar mai ales în camera aceea de hotel, am asemuit fuga ta cu răpirea Elenei. M-am imaginat pe o

corabie zgâlțâită de valuri. Chiar şi astăzi există o polemică (Doamne, ce mai polemică!) asupra locului, insulei unde Elena i s-a dat pentru prima oară lui Paris.

Nu m-ai întrebat dacă există baie, pentru că ți-ai dat seama că în hoteluri ca acela întrebarea n-are sens. M-a durut sufletul văzându-te căutând WC-ul comun. Apoi, am auzit din nou duşumeaua scârțâind pe coridor şi tu te-ai întors în cameră cu chipul desfigurat de nesomn, de suferință şi poate de regret. Te-ai întins lângă mine pe pătura care, asemenea tuturor păturilor din hotelurile astea, nu înțeleg de ce, avea miros de motorină şi o bună bucată de vreme m-ai privit în ochi, dar cu atâta stăruință, încât s-ar fi putut, crede că vrei să-mi citeşti gândurile. După asta, aflând probabil ceea ce căutai, într-o secundă, aşa îmbrăcată cum te culcaseşi, ai şi adormit. Am încercat să stau nemişcat, gândindu-mă că în urmă cu zece ore aproape că nici nu ne cunoşteam, iar acum aş fi fost în stare să răstorn lumea pentru tine.

Mai târziu, mi-ai mărturisit că tocmai în momentul acela (când ai intrat în cameră şi, privindu-mă în ochi, ai înțeles că n-aveam de gând să-ți cer ceea ce ar fi putut periclita totul între noi) ți-ai spus: omul acesta mă iubeşte cu adevărat. Toată suferința, îndoiala şi regretul tău au dispărut într-o clipită şi la fel de repede ai şi adormit.

Gent îşi mai amintea că, ațipind când şi când şi aşteptând-o să se trezească, privise involuntar spre clădirea şi barăcile de afară, care, sub picăturile ploii ce abia începuse, păreau şi mai mohorâte. Cum de nu s-a nimerit o cameră în aripa cealaltă, se întrebase. Poate că şi împrejurimile ar fi fost altele. Şi, chiar dacă i se păruse ilogic, chiar cinic şi nelalocul lui, gândul îi zburase la tabloul care i se înfățişase Elenei în prima dimineață petrecută la Troia.

Fără îndoială, coloane de templu. Şi mulțimea tinerilor la centrele de recrutare. Capete tunse. Apoi, după o vreme, corturile grecilor. Războiul, care părea a nu avea sfârşit. În fine, teribilul Cal.

Toate acestea trebuie să-i fi atras atenția, pentru că se iscaseră datorită ei, dar Calul o tulburase incomparabil mai mult. Se zvonea că în el ar fi ascunşi grecii, poate chiar şi bărbatul ei... Şi se mai zvoneau multe altele.

Încă din dimineața aceea de neuitat de la hotel, Gent Ruvina îşi amintea din ce în ce mai des evenimentele războiului troian şi mai ales Calul de Lemn, sursa nenorocirilor Elenei.

Când s-a întors la Tirana, trei săptămâni după răpirea Lenei, a rămas uluit de ecoul aventurii lui. Faptele fuseseră atât de mult deformate, încât nu şi le mai recunoştea. „Cum e posibil?” îşi întrebase prietenii la „Cafeneaua de iarnă”. Toate astea nu sunt decât scorneli. Lipsea doar vreun duel cu fostul logodnic al Lenei, pe o plajă pustie din Albania Centrală.

Mai apoi, îşi spusese: de vreme ce, după trei săptămâni, evenimentele sunt atât de mult deformate, la ce te poți aştepta după trei mii de ani? Când se gândea acum la ceea ce citise, era tentat să pună totul sub semnul întrebării. Nu era, însă, o suspiciune chinuitoare, ci, din contră, una destul de plăcută.

Faptul că picase definitiv în această cursă îl realiză întorcându-se în oraşul său natal, la părinți, unde Lena se plictisise în absența lui. Tată-său părea mai posomorât ca de obicei. Primise o telegramă de la familia fostului logodnic al Lenei şi, după aceasta, o scrisoare amenințătoare în care cereau întoarcerea fetei.

Tot astfel îi fusese cerută lui Priam regina fugară.

Nu-i adevărat, tată, îi spusese Gent tatălui său, înapoindu-i scrisoarea. Eu n-am luat-o pe Lena cu forța. Şi nici n-am mințit-o.

Era tentat din ce în ce mai mult să pună sub semnul îndoielii tot scenariul cunoscut al Iliadei. La început, fără să ştie de ce. Mai târziu, înțelese: doar în felul acesta ar fi putut contesta sfârşitul tragic al poemului. Totul e o prostie, îşi spunea uneori. Ce legătură putea fi între realul sau irealul destinului Elenei şi el însuşi? Imediat, însă, trecea în extrema cealaltă. Simțea că face parte de-acum din tagma răpitorilor, una dintre rotițele care mai țin în viață această sectă străveche şi. Deci, orice asemănare cu ceilalți nu era întâmplătoare.

Pe masa de lucru se afla o foaie de hârtie pe care notase cuvintele *Ilion, Yllijorn* şi *Ylli jone* legate cu semnul egal, în virtutea unei ipoteze mai vechi, care forma numele Troiei nu de la grecescul *Ilia,* ci de la cuvintele albaneze *Ylli jone,* la fel cum Iliria venea de la *Ylli i riz*[5]. Deşi ştia că, în multe cazuri, aceste explicații sunt fanteziste, îi plăcea totuşi să creadă în ele. Ipoteza era susținută oarecum şi de cuvântul *Troje,* care în albaneză înseamnă *ținut îndepărtat,* ca şi numele *Dardania* al unuia dintre orăşelele-satelit ale Troiei, care venea probabil de la *ilirii dardani.*

Se înțelege că toate acestea îl făceau pe Gent Ruvina susținător al troienilor. Compasiunea pentru Troia, pe care o considera firească la un om normal (Gent credea că doar sadicii se puteau bucura de căderea oraşului), lua la el proporții neobişnuite. În realitate, însă, se gândea mai mult la Calul de Lemn decât la cetate. Nu era o întâmplare că-şi începuse scrisoarea către Lena cu descrierea furgonului abandonat, în unicul moment al zilei în care acesta semăna

---

[5] Steaua nouă (albaneză, original).

cu un cal. Era doar o secundă, suficientă însă ca toată nemărginirea să tremure într-un spasm prelung.

Era clipa în care, în sinea lui, apărea vechea întrebare: Calul de Lemn a existat, oare, într-adevăr şi Troia a fost cucerită cu ajutorul lui sau Calul n-a fost altceva decât o stratagemă pentru a masca adevărata cale de a pătrunde în cetate, cale pe care grecii au ascuns-o cu grijă?

N-ar fi fost o noutate. Se ştia de mult că adevăratele cauze ale războiului, începutul campaniei, tratativele, ezitările, diferitele propuneri, estimarea resurselor, toate au fost ținute în mare secret, înlocuind complet dosarul conflictului greco-troian cu povestea flirtului unei femei frumoase, care nici n-ar fi fost imposibil, de altfel, să aibă o aventură amoroasă.

Şi dacă e sigur că adevăratele cauze ale războiului au fost ascunse, de ce să nu ne îndoim şi asupra modalității de a cuceri Troia, invincibila Troie? Era absolut normal ca grecii să fi păstrat cu străşnicie secretul cuceririi cetății pentru a-l putea folosi apoi din nou, la fel cum dosarele marilor spioni sunt ținute sub lacăt o lungă perioadă de timp, tocmai pentru a nu se devaloriza experiența conținută în ele. În acest scop, propaganda grecilor a trebuit să creeze ceva care să mascheze adevărul. Iar arhiva troiană a dispărut în scrum o dată cu oraşul. Tot ce se ține minte este imaginea unui cal uriaş, plutind peste flăcări şi panică. Acesta putea fi un cal de lemn, după cum, la fel de bine, ar fi putut fi un delir colectiv, născut din groaza troienilor ce-şi abandonau cetatea.

Gent Ruvina construia şi anula, rând pe rând, ipoteze dintre cele mai fanteziste asupra căderii Troiei. Povestea cu calul trezise suspiciuni încă din Antichitate. Circulaseră tot soiul de teorii care susțineau că obiectul denumit mai târziu Calul de Lemn fusese, de fapt, altceva, în însemnările sale, Gent Ruvina înşirase toate opiniile criticilor mai vechi sau

mai noi ai lui Homer. Unii susțineau că ceea ce cucerise Troia a fost o maşinărie sau un mecanism de spart zidurile, în formă de cal. Alții avansau ideea unei porți secrete, pe care fusese poate pictat un cal, poartă prin care grecii intraseră, cu ajutorul unui trădător troian, în cetate. Sau că, probabil, calul fusese imprimat pe veşmintele grecilor, astfel încât aceştia să se recunoască uşor în noaptea fatală. Existaseră şi alte ipoteze: calul fusese desenat la iuțeală pe uşile acelora care căzuseră la înțelegere cu grecii. Sau că grecii, după ce şi-au incendiat tabăra pentru a-i induce în eroare pe troieni, s-au ascuns în valea muntelui Hippios, care în traducere înseamnă cal. În fine, că Troia fusese cucerită în urma unui atac al cavaleriei greceşti.

Dar Gent Ruvina nu credea în niciuna dintre aceste explicații. Singurul lor merit era că puneau la îndoială existența Calului de Lemn, dar şi obstinația cu care susțineau că în noaptea căderii Troiei fantoma unui cal bântuise peste tot, n-avea importanță unde: pe uşi sau pe straiele oştenilor, ori, pur şi simplu, în sufletele oamenilor. Ceea ce se ştia cu certitudine este că umbra unui cal planase peste tot haosul acela.

Calul de Lemn ar fi putut nici să nu fi existat, lucru contrazis de înşişi troienii scăpați din măcel. O altă ipoteză nega existența Calului ca atare, dar susținea un principiu similar lui. În cazul acesta, simbolul trebuia analizat. Mai circulase o teorie, care, într-o anumită măsură, le întrunea pe primele două: Calul de Lemn existase în realitate, dar numai pentru a masca adevărul. Într-un cuvânt, el a existat şi totuşi n-a existat. Această variantă părea cea mai enigmatică.

Gent Ruvina fixă vreme îndelungată pagina pe care mâna sa, involuntar, desenase trei cercuri distincte, unde scrisese: „Calul nu a existat”, în primul, „a existat ca principiu”, în

cercul al doilea şi „Calul a existat şi n-a existat”, în al treilea.

Vedea că oricât de mult şi-ar fi bătut capul, tot nu reuşea să scape din capcana ipotezelor. Avea momente în care credea că reuşise, cu propria-ilogică, să spargă labirintul acela, dar imediat ghemul se încurca la loc. Stai, îşi repetase de câteva ori, încercând să-şi pună ordine în gânduri. Să luăm totul de la capăt. Ajunsese să gândească aproape cu voce tare, numai pentru că astfel avea impresia că va putea domina tot haosul acela. Deci să luăm prima ipoteză, aceea a existenţei Calului. Se confirmă sau nu? Deloc, ar fi fost tentat să zică, dar se stăpâni. Nu te grăbi, îşi spuse. Mai gândeşte-te. Întrebarea aceea putea fi pusă şi altfel: era verosimil, oare, ca Troia, după zece ani de război, să poată fi trasă pe sfoară cu ajutorul unui cal de lemn? Părea, într-adevăr, o naivitate şi totuşi, pentru a o putea respinge, trebuia argumentat..

Între timp, mâna lui Gent desenase în jurul cuvintelor „Calul nu a existat” alte câteva cercuri, ca şi când ar fi vrut să le izoleze complet. Stai, repetă în sinea sa, nu te pripi.

Căută niţel printre foi. Incredibil! şopti printre dinţi, citind textele. Repetase de multe ori aceste cuvinte şi simţea că le va mai rosti încă, ori de câte ori avea să citească versurile transcrise acolo. Era, într-adevăr, extraordinar ceea ce scrisese Homer în Cântul al patrulea din *Odiseea.*

In Calul de lemn noi, prinţii, şedeam tupilaţi
Când te-ai ivit tu, Elena...

Astfel îi plăcea lui Menelau să-şi amintească, mulţi ani după aceea, cel mai dramatic eveniment din viaţa sa.

Mai jos era descrisă întâmplarea cea mai absurdă din lume: pusă de troieni, Elena dăduse ocol de trei ori Calului, strigându-i pe ahei cu glasul nevestelor lăsate în Elada. Deci, atât de serioase erau bănuielile troienilor, atât de precise, poate, informaţiile pe care le aveau, încât o

puseseră pe Elena să imite tocmai glasurile soţiilor celor închişi în pântecele Calului, înfioraţi, grecii voiseră să răspundă, dar Odiseu i-a oprit. Ba chiar a fost nevoit să-i pună palma peste gură lui Menelau, înnebunit de vocea iubită. Era evident că, având astfel de îndoieli sau, altfel spus, după ce se jucaseră de-a şoarecele şi pisica, troienii ar fi trebuit să controleze Calul, ori, cel puţin, să facă o gaură în el pentru a vedea ce-i înăuntru. Dar ei, ca şi când le-ar fi luat cineva minţile, procedând ca-ntr-un joc de copii, au fost convinşi că în cal nu se află nimeni şi au dus blestemul în cetate. Era o idioţenie formidabilă să crezi în varianta aceasta. Deci, Calul de Lemn, aşa cum a fost el cunoscut, cu oştenii greci în pântece, nu a existat niciodată.

Involuntar, mâna lui Gent încadră încă o dată într-un dreptunghi cuvintele „Calul nu a existat", apoi, lăsând pixul pe birou, scoase bricheta din buzunar şi aprinse o ţigară.

Trăgând fumul în piept, privi lung foile risipite pe masă. Era clar că Troia nu fusese cucerită cu ajutorul Calului de Lemn. Se năştea întrebarea: totuşi, cum a fost cucerită? Că se folosise o metodă nouă, neutilizată până atunci, era de presupus prin însuşi faptul că noua tactică fusese descoperită după zece ani de război crunt, în cursul căruia fuseseră întrebuinţate toate metodele cunoscute şi toate dăduseră greş. Deci, a fost elaborat un principiu nou, care ar fi constituit, probabil, ultima şansă de victorie. Faptul că s-a hotărât ca metoda utilizată să rămână secretă chiar şi după cucerirea cetăţii demonstrează că descoperitorul acesteia ştia că tactica respectivă e absolut originală şi că ar mai fi putut fi utilizată şi în viitor. Dacă nu cu ajutorul Calului, cetatea fusese cucerită printr-un procedeu asemănător.

Mâna lui Gent Ruvina trasă o elipsă în jurul cuvintelor „a existat ceva asemănător în principiu".

Dar de ce? strigă el în subconştient, mai curând pentru a-şi demonstra logica decât pentru a şi-o contrazice. Dacă ai decis să-ți ascunzi tactica, de ce trebuie ca falsul, ceea ce ai creat pentru a o masca să fie atât de aproape de adevăr? Logic ar fi fost ca falsul să nu aibă nicio legătură cu adevărul, nu doar ca nicio componentă a lui să nu-şi găsească echivalentul în celălalt, dar nici măcar să nu se poată face vreo asociere de idei cu el. In acest punct, însă, logica lui Gent dăduse la iveală tocmai contrariul: falsul avea ceva din adevăr.

Gent Ruvina se gândea de mult la asta. Conform părerii lui, după, ce stabiliseră metoda secretă de cucerire a Troiei, deci după ce descoperiseră ceea ce putea fi numit Marele Vicleşug, comandanții greci căzuseră de acord că acesta trebuia tăinuit, mascat, aşadar, sub o minciună. După cum s-ar părea, grecii ajunseseră la simbolul Calului de Lemn de nevoie. Poate că ar fi preferat o altă variantă, prin care înşelăciunea să fie perfectă, să nu fie posibilă, prin urmare, descoperirea simbolului, dar circumstanțele i-au obligat să utilizeze tocmai varianta Calului, care, mascând Marele Vicleşug, confirma totuşi ideea înşelătoriei.

Desigur că prinții greci au avut la îndemână şi varianta înşelăciunii perfecte, să-i spunem varianta A, care ar fi putut explica în mod absolut fals maniera în care a fost cucerită Troia, de exemplu: Troia a fost ocupată fără niciun vicleşug, printr-un asalt încununat de succes. O asemenea variantă a fost abandonată, însă, repede, pentru că existaseră destui martori, care, mai târziu, ar fi putut-o infirma. Nu era vorba numai de martorii troieni. Căci, dacă ar fi fost doar aceştia, dilema putea fi rezolvată uşor. Se cunoaşte hotărârea comandanților greci ca Troia să fie rasă de pe fața pământului împreună cu locuitorii ei. Faptul că a fost luată o asemenea decizie, chiar împotriva dorinței zeilor, se leagă din nou de acoperirea urmelor Marelui Vicleşug. Şi

într-adevăr, grecii au făcut tot posibilul ca într-o singură noapte oraşul şi locuitorii săi să dispară în totalitate. Ordinul a fost precis: Troia să fie arsă, fără a se lua prizonieri sau pradă, să dispară orice mărturie, orice document şi orice arhivă, astfel încât nu numai să nu rămână nimic din ea pentru generațiile viitoare, dar nici măcar grecii să nu descopere vreo urmă a doua zi. Aşa s-a şi întâmplat. Dar, dacă arhivele şi tot ce a fost scris au ars în întregime, a fost imposibil să fie ucişi toți troienii, mulți dintre ei reuşind să fugă acoperiți de noapte şi vacarm. Totuşi, chiar dacă troienii ar fi fost ucişi până la unul, după cum sunase ordinul, varianta A putea fi aplicată cu dificultate, şi asta datorită oştenilor greci înşişi. Pentru că păstrarea în secret a tacticii de cucerire a Troiei depindea în primul rând de aceştia, care, chiar şi după întoarcerea din război, n-au aflat niciodată adevărul celor întâmplate acolo, continuând să creadă că Troia a fost cucerită realmente cu ajutorul unui Cal de Lemn. Minciuna aceasta au difuzat-o chiar ei, fără voie, de-a lungul şi de-a latul Greciei şi Peninsulei Balcanice.

Deci, pentru că Marele Vicleşug trebuia ținut secret în primul rând față de, greci s-a renunțat la varianta A în contradicție evidentă cu adevărul, în favoarea unei variante mai credibile, B, conform principiului că o jumătate de minciună este mai viabilă decât minciuna întreagă. Pe scurt, s-a acceptat că Troia a fost cucerită prin vicleşug, fără a se dezvălui însă Marele Vicleşug, care a fost disimulat sub o stratagemă obişnuită de război, Calul de Lemn. Astfel, varianta Calului Troian, fiind mai credibilă ca minciună, se apropia de realitate pentru că, deşi neclară, avea în ea, totuşi, un sâmbure de adevăr. Deşi conținea un procent de risc, reprezenta, în ultimă instanță, un sacrificiu util.

Atunci, care să fi fost Marele Vicleşug, ascuns în umbra Calului de Lemn? O pătrundere prin şiretlic în cetate, asta e

cert, dar cum, prin ce mijloace? Un tunel subteran, utilizat pentru prima oară în război, după care, pentru a i se păstra secretul, fusese metamorfozat într-un Cal de Lemn? Era posibil. (Uşa secretă, poate subterană, nu sugera, oare aşa ceva?) Tunelul avea în comun cu calul ideea de utilizare a unor mijloace originale de asalt. Apoi, mulțimea de oşteni ascunşi în el. Un grup de comando înghesuit în Cal sau în tunel, aşteptând noaptea pentru a pătrunde în cetate, e cam acelaşi lucru. Aici, însă, dispărea noțiunea de dar mincinos, unul dintre motivele de bază ale operațiunii şi, alături de asta, îşi pierdeau rostul polemicile „pro“ sau „contra” Calului, provocarea pusă la cale de Elena, moartea lui Laocoon. Pe urmă, varianta cu tunelul cădea prin însăşi alcătuirea grupului de comando grecesc. Cei stabiliți pentru această operațiune importantă, cei care aveau să pătrundă în Troia prin tunelul subteran, să ucidă gărzile şi să deschidă porțile cetății puteau fi cel mult câtiva ofițeri de elită, special antrenați, în niciun caz însă un grup de comandanți dintre cei mai cunoscuți, precum Ulise, Menelau etc., cu autoritate, experți în tratative, competenți în luarea hotărârilor, cu alte cuvinte prea importanți pentru a-şi risca viața într-un tunel.

Nu, Calul de Lemn n-avea cum să fie un tunel subteran. Gent se gândea tot mai des că simbolul Calului era legat de ceva mai general, depăşind sfera banalului (tuneluri, catapulte mascate etc.). Sensul putea fi acesta: în timpul lungului asediu, între două lupte, grecii nu stătuseră cu mâinile în sân. Prin diverse metode, ei au reuşit să-i atragă de partea lor pe unii dintre troieni, îndeosebi slujbaşi de rang mijlociu şi înalt. Au izbutit, într-un cuvânt, să creeze o facțiune filoelenă printre cei asediați. Existența acestei facțiuni reiese din polemica dusă în jurul Calului de Lemn, în seara anterioară dezastrului. Calul pictat pe uşile unor troieni, exceptați de la măcel, demonstrează clar că la Troia

erau destui colaboraţionişti. Partida filoelenă dorea concilierea cu grecii, în vreme ce partida adversă, condusă de Laocoon, crunt pedepsit mai apoi, cerea continuarea războiului. Într-un cuvânt, grecii reuşiseră să pătrundă oarecum în cetate, realizare pe care legenda, distanţa în timp şi tendinţa naturală a oamenilor de a transforma în simboluri simple întâmplările cele mai misterioase, au transformat-o într-un cal-ofrandă de lemn.

Ceva îl împiedica, totuşi, pe Gent Ruvina să se bucure de această descoperire. Era convins că acesta era sensul simbolului, dar nu reuşea să înţeleagă cum se petrecuse procesul invers, adică cum se transformase evenimentul în simbol. Pentru că evenimentul nu fusese filtrat prin conştiinţa unui singur om, ci fusese văzut şi trăit de zeci de mii de oameni. Atunci, cum de se ajunsese la o asemenea similitudine de percepere, la un acord între atât de mulţi oameni, ca un secret atât de bine păzit, cum era influenţa elena în cetate, să ia chipul unui Cal de Lemn?

Calul nu putuse fi, desigur, un tunel, deoarece forma tunelului infirma orice asemănare fizică cu calul; cu atât mai puţin se potriveau ca idee. Cel mult, putea fi plauzibil ca un fapt concret să ia aspect de simbol în imaginaţia unui singur om, a unui poet, în cea a unui grup de oameni sau de poeţi şi asta, de regulă, după un timp, în vreme ce aici avem de-a face cu un simbol creat pe loc, în faţa a două oştiri, în câmp deschis. E clar, deci, că cineva a provocat, chiar şi artificial, naşterea acestui simbol, cineva a împins mulţimea către el, i-a vârât pe gât identificarea evenimentului cu Calul de Lemn.

Degetele lui Gent băteau darabana în tăblia mesei. Comandanţii greci, închişi în Cal sau în tunel, experţi în negocieri, cu drept de decizie... Mai curând o delegaţie oficială decât un grup de comando. Acum, când îşi sistematiza ideile, lucrul acesta i se părea ceva inedit. Da, o

delegație. Mai mult ca sigur că în ea se aflase şi Menelau, unul dintre cei mai influenți comandanți, dar şi cel mai puternic implicat în această aventură militară, deoarece pretextul războiului fusese trădarea Elenei, soția sa. Dacă, exceptând celelalte hotărâri importante ce urmau să fie luate, trebuia găsită şi modalitatea unui compromis între cele două tabere, menajându-le onoarea şi demnitatea, Menelau era acela care trebuia să-şi dea acordul asupra părții din tratat referitoare la statutul Elenei, statut care, indiferent de faptul că n-avea deloc de-a face cu motivele adevărate ale războiului, ocupa un loc important în viitorul tratat de pace.

O delegație de armistițiu, ba chiar mai mult, îşi spuse Gent Ruvina. O delegație de pace. Homer povestea că în ultimele luni de război contactele dintre greci şi troieni se înmulțiseră. Negocierile ratate asupra înapoierii Elenei, deplasarea lui Priam la Ahile pentru a-i cere leşul lui Hector. Deci, cele două tabere nu-şi erau atât de străine una alteia. Ori de câte ori simțeau nevoia să facă schimb de opinii sau de propuneri, găseau lesne modalitatea de a se întâlni. Ca în orice război multinațional, aproape mondial, asemenea contacte nu erau dificil de realizat. Şi, cum s-ar părea, în cei zece ani de conflict tratativele nu fuseseră un lucru atât de rar, deşi eşuaseră mereu.

A fost, deci, o delegație de pace aceea care pătrunsese în Troia şi nu un grup de comando. Desigur că pacea pe care o propuneau nu era cinstită. Acesta a fost Marele Vicleşug, nemai folosit până atunci. Probabil că doar în momentul acela condițiile punerii lui în aplicare erau prielnice.

Mai mult ca orice altceva, delegația aceasta putea fi asimilată Calului de Lenin. Pentru că includea, în primul rând, ideea vicleşugului, a adormirii vigilenței celuilalt. Apoi, o delegație de pace însemna un grup de oameni care să pătrundă în oraşul-cetate al adversarului. Şi nu cu forța, ci

cu voia acestuia, exact cum a pătruns şi Calul de Lemn, însoţit de opiniile „pro“ şi „contra” care însoţesc de obicei asemenea schimbări politice.

Aşadar, asemănarea cu Calul era deplină, chiar dacă negociatorii, spre deosebire de grupul celor înghesuiţi în pântecele Calului, n-au venit pe furiş. Mincinoase le erau, în schimb, gândurile, şi la fel pacea pe care o aduceau cu sine. Iar încercarea Elenei de a-i deconspira se explică prin dorinţa ei, care-i cunoştea pe mulţi dintre delegaţi, de a le ghici intenţiile în timpul tratativelor. Apelul lui Odiseu la vigilenţă în faţa strigătelor provocatoare ale Elenei, în vreme ce grecii se aflau în interiorul Calului, arată tocmai că vicleanul grec pricepuse pericolul şi i-a avertizat pe ceilalţi să fie prudenţi cu Elena.

Delegaţie – Cal. Delegaţie – Cal. Gent scrise de câteva ori pe hârtie aceste cuvinte. Apărea din nou aceeaşi problemă: cum fusese posibilă identificarea delegaţiei cu un cal? Cum de-au acceptat miile de oşteni o asemenea păcăleală? Pentru că, la urma urmei, ei creaseră legenda şi o răspândiseră în lume. Întreaga Grecie, întreaga lume cunoscută atunci a aflat că Troia fusese cucerită cu un Cal. N-a existat nicio contestaţie, nici din partea grecilor şi nici chiar din cea a troienilor, plecaţi în surghiun prin lumea largă; şi ei, ca şi grecii, au fost convinşi că nenorocirea le venise de la acel Cal de Lemn. Acelaşi lucru l-au susţinut şi celelalte popoare participante la război de partea unora sau a altora, care au văzut evenimentele, cu certitudine, ceva mai clar decât cei implicaţi direct.

Atunci, cum se explică încăpăţânarea de a crede în Cal? Pixul din mâna lui Gent Ruvina închise într-o altă elipsă cea de-a treia ipoteză: „Calul a existat şi n-a existat”. Probabil că aici se ascundea adevărul. Calul de Lemn existase, dar nu aşa cum îl descria Homer. Poetul a comis o eroare: Calul fusese gol. O solie de pace existase, fără îndoială. Calul şi

delegația au existat amândouă, în paralel. Acțiunea avusese un dublu sens. Solia de pace fusese esențialul, sufletul acțiunii. Calul a fost forma exterioară, masca. Delegația a intrat în Troia, în vreme ce învelişul ei a rămas afară. Pentru un timp.

Gent miji ochii şi avu impresia că asta îl ajută să se odihnească nițel. Acum putea să reproducă, mai mult sau mai puțin exact, succesiunea evenimentelor: comandanții greci pun la cale Marele Vicleşug, alcătuind falsa delegație de pace. La Troia, condițiile sunt probabil coapte. Într-o conspirativitate deplină, solia este introdusă în cetate. Nici grecii, nici troienii de rând nu ştiu nimic despre tratativele secrete. Puzderia de greci care mişună pe câmpia din jurul Troiei văd că se construieşte un obiect ciudat: un Cal de Lenin. Se învârt în jurul lui, încearcă să afle la ce foloseşte, poate că îşi bat joc, râd împreună cu constructorii şi fireşte căi încurcă, amestecându-se printre ei. O atmosferă destinsă se simte peste tot. Nimeni nu-şi dă seama la ce serveşte o asemenea nerozie. Pe de altă parte, troienii văd de pe ziduri acelaşi lucru râd şi ei de greci care par nebuni de-a binelea Niciunul nu pricepe la ce-l bun Calul acela. Singurii care ştiu totul sunt prinții greci.

Multe zile şi nopți, în paralel cu conceperea Marelui Vicleşug, ei s-au chinuit să-l disimuleze nu numai pentru contemporani, ci şi pentru viitorime. Pentru că Vicleşugul nu trebuia cunoscut niciodată, nici măcar după terminarea războiului. Puteau fi dezvăluite toate celelalte secrete, şiretlicurile tactice, trădările, distrugerile, crimele, genocidul, doar el, Marele Vicleşug, trebuia păzit cu orice preț. Nu era vorba doar de disimularea unei tactici de luptă ce putea fi utilizată cu succes şi în viitor, ceea ce constituia, fără îndoială, unul dintre motive, dar şi de altceva, mai important decât acesta. Era vorba de prestigiul oraşelor-state greceşti.

Războiul greco-troian a fost realmente, pentru epoca aceea, un război mondial. La el au luat parte zeci de state şi popoare, circumscrise celor două tabere. State şi popoare europene, asiatice şi euro-asiatice, aproape toate populațiile din Balcani şi chiar şi mai de departe. Este clar că încălcarea prin vicleşug a unui tratat de pace abia încheiat avea să însemne o mare ruşine şi dezonoare pentru Grecia în fața întregii opinii publice internaționale. După un asemenea act, toate aceste state, cu care Grecia avea încheiate convenții şi tratate, ar fi considerat la fel de morală orice încălcare a acestora, oricând ar fi dorit-o, dezechilibrând astfel întregul eşafodaj politic în care se afla Grecia. Apoi, nu trebuie uitat că, în vremea aceea, grecii se considerau centrul lumii, campioni ai democrației şi civilizației. Înfăptuind o asemenea înşelăciune, ar fi avut mult de pierdut nu doar în ochii celorlalți, ci în primul rând în fața propriului popor, a generației tinere, mai ales, a cărei educație avea pentru ei o mare importanță. Nu, în niciun caz Grecia nu trebuia să facă publică o asemenea monstruozitate şi acesta a fost motivul pentru care, imediat după ce s-a pus la cale Marele Vicleşug, s-au căutat şi modalitățile de a-l masca. Poate că la început lucrurile au fost mai simple: avea să se spună că un grup de comando a pătruns noaptea pe furiş în Troia şi a deschis porțile. Totuşi, putea apărea următoarea întrebare: dacă planul acesta era atât de simplu, de ce nu fusese aplicat mai de mult, oştirea greacă fiind lăsată să se chinuie zece ani la rând în fața zidurilor unei cetăți care putea fi cucerită atât de uşor? Apoi, cu o asemenea stratagemă puteau fi păcăliți alții, de aiurea, nu zecile de mii de oşteni care ştiau bine cât de greu e să pătrunzi în Troia. Şi, înainte de a fi difuzată în lume, minciuna trebuia înghițită mai întâi de propriile trupe.

Storcându-şi creierul să descopere modalitatea de a fi credibili, imaginând şi renunțând la diferite variante, prinții

greci au ajuns la ideea Calului de Lemn oferit în dar. Adevărat, era un vicleşug, dar unul permis, un vicleşug tipic de război, eroic, aproape demn. Era una dintre acțiunile despre care s-ar fi putut spune după aceea: bravo celor ce şi-au riscat viața pentru victorie, troienii şi-au meritat soarta dacă n-au fost vigilență.

Astfel, cu ideea în buzunar, planul este pus în aplicare. În vreme ce delegația greacă intră în Troia, în afara zidurilor începe construirea Calului de Lemn. Între timp, e răspândit zvonul că grecii se vor întoarce în patrie. Pentru asemenea zvonuri, înainte se dădeau pedepse grele, acum însă nu-i pasă nimănui. Ba chiar, există semne că armata se pregăteşte de evacuare. În timpul acesta încep şi tratativele. Poate că troienii au pretins o retragere dincolo de fruntariile cetății, ca pe o condiție preliminară, uzitată de regulă atunci când se negociază o pace.

Deci, evenimentele se desfăşoară pe două planuri. Delegația se află în Troia, la masa tratativelor, în vreme ce dincolo de ziduri Calul e aproape gata, în batjocura mulțimii de oşteni ce nu contenesc să se învârtă în jurul lui.

Polemica „pro“ şi „contra” e în plină desfăşurare, dar nu referitor la Cal, ci în chiar inima Troiei, în cercurile puterii care urmăresc mersul tratativelor. Unuia i se par inacceptabile condițiile păcii, altuia, din contră, favorabile, unul are suspiciuni în privința garanțiilor oferite de greci... Laocoon este acolo, la masa tratativelor, membru sau poate chiar şeful delegației troiene. Vorbele lui îi enervează pe greci. Poate că, înainte, chiar se împotrivise primirii soliei.

Sondajul Elenei are loc tot acolo, dar nu ca un baba-oarba pueril în jurul Calului de Lemn, ci în mediile apropiate sălii unde au loc discuțiile, poate chiar nu departe de rezidența delegației greceşti. (Palma cu care Odiseu i-a acoperit gura lui Menelau asta demonstrează. Mai ales tu să ai grijă, Menelau, pentru că tu vei fi ținta ei preferată.)

în cetate, tratativele avansează anevoie. Calul, afară, e pe terminate. Deocamdată, între delegaţie şi Cal nu se face nicio legătură. Calul, se zvoneşte, e un fel de dar (poate de adio, culmea ironiei!) pe care grecii vor să-l lase troienilor. În cursul discuţiilor, amintind de acest lucru, ce pare o naivitate, dar care este sugestiv pentru poziţia binevoitoare a mulţimii de oşteni greci faţă de troieni, unul dintre membrii delegaţiei elene le cere localnicilor ca, în semn de împăcare, să nu-i ofenseze pe greci refuzându-le darul, ci să-l accepte ca pe un mesaj de pace. În caz contrar, solilor le-ar fi fost greu să ia o decizie, pentru că oştirea ar fi putut să nu fie de acord. Este o atmosferă paşnică în tabăra noastră, poate că o fi spus grecul, de ce n-ar face şi troienii un pas în întâmpinarea ei, primind darul care simbolizează ramura de măslin?

Aici e punctul culminant, nu doar pentru grupurile care negociază^ ci şi pentru înalţii dregători troieni care urmăresc tratativele. Laocoon e aproape furios. În acordul acesta de pace el vede nenorocirea Troiei, dar susţinătorii săi se împuţinează treptat. Între timp, ca pentru a urgenta desfăşurarea evenimentelor, oştirea greacă începe într-adevăr să-şi părăsească tabăra. Când câmpul de luptă se goleşte complet, troienii ies pe porţile cetăţii, uluiţi de linştea aceea nefirească. Câmpia, care zece ani la rând a fost străbătută de strigăte şi nechezat, de gemete, comenzi şi pasiune este acum pustie. În mijlocul ei se înalţă Calul de Lemn, a cărui prezenţă, în loc s-o însufleţească puţin, sporeşte sentimentul de abandonare. Troienii se apropie de el, îi smulg o scândură ca să vadă ce-i înăuntru şi, după ce-l cercetează cu atenţie (desigur, Calul este gol) aşteaptă să vadă ce vor face cu el. Ordinele de „sus” nu sunt prea clare, se anulează unul pe altul, o vreme chiar nu se mai ştie nimic. Tot acum, în condiţii absolut misterioase, este ucis Laocoon. Legenda vorbeşte clar despre cauza morţii: se

pronunțase împotriva păcii cu grecii. Circumstanțele morții nu ni se dau.

Imediat după moartea acestui lider soseşte ordinul de a se băga Calul în cetate. Pare-se că tratativele depăşiseră faza critică. După ce controlează încă o dată Calul, troienii îl trag spre una dintre porțile cetății. Întâmplător, este mai înalt cu două-trei palme decât poarta, drept pentru care trebuie dislocată o porțiune din arcadă, slăbindu-i astfel structura de rezistență.

Poporul, care ia acest fapt drept un alt semn cert al încheierii războiului (de mult timp nu se mai şopteşte decât despre asta), sărbătoreşte evenimentul. În vreme ce Calul este tras cu odgoanele în cetate, se poate ca asupra sa să izbucnească polemici, acestea nu mai sunt oficiale, ci simple certuri între cetățeni. (Erau oameni care nu le iertau uşor grecilor cei zece ani de distrugeri şi nenorociri, nu-şi puteau uita uşor morții şi nici mizeria adusă de blocadă, după cum alții erau în stare să plătească pacea oricât de scump.)

Deci, Calul de Lemn a parcurs cam acelaşi itinerar descris de legendă, numai că pântecele îi era gol.

În fine, este introdus în oraş. Între timp, delegația pune punct la iuțeală tratativelor. Sunt pregătite documentele, experții ambelor părți revăd pentru ultima oară textul. Delegația şi Calul sunt amândouă în Troia. Forma şi conținutul sunt gata de a se contopi. Urmează să se suprapună.

Troienii continuă să sărbătorească pacea. Delegația şi Calul sunt acum o singură entitate, în acest moment, delegația poate fi imaginată chiar şi în pântecele Calului. Într-adevăr, pentru eternitate solia poate fi considerată acolo.

După semnarea tratatului de pace, a convențiilor, a compromisurilor reciproce, a protocoalelor de navigație, a acordului referitor la Elena, delegația greacă pleacă din

Troia, grăbindu-se să ajungă din urmă armata, care chipurile luase calea Greciei. Ca să nu existe suspiciuni, ei nu se grăbesc s-o ia pe Elena (poate că regina nici nu-şi terminase pregătirile). Această întârziere a înlăturat şi ultimele semne de neîncredere. Troienii renunță complet la vigilență. Noaptea, însă, flota grecească face o manevră strălucită şi se întoarce la țărm, oştirea este debarcată lângă cetate şi, ridicându-i-se moralul cu vestea că Menelau, Odiseu şi ceilalți au reuşit să pătrundă în Troia în pântecele Calului, urmând să deschidă porțile (adevărat, prinții amintiți nu mai fuseseră văzuți de mult printre greci), oştirea, deci, este aruncată într-un ultim asalt asupra cetății, cel mai cumplit dintre toate.

Cu acest asalt a fost cucerită Troia. Adevărul este, aşadar, n-a deschis nimeni porțile pe dinăuntru, dar în vârtejul luptei nu s-a mai dat atenție acestui amănunt. Grecii s-au năpustit ca turbați să facă una cu pământul cetatea pe care o urau atât de mult. În timpul măcelului, cineva a avut grijă ca documentele de pace să fie arse în totalitate...

Gent Ruvina îşi masă fruntea cu vârful degetelor. O bună bucată de vreme privi vlăguit paginile cu însemnări. Notase pe ele de câteva ori numele lui Laocoon, dar acum se simțea mult prea obosit pentru a se concentra asupra morții troianului. Altă dată, îşi zise, poate altă dată. Totuşi, numele lui Laocoon parcă nu i se dezlipea de pe retină. Laocoon, Laocoon. Mâna lui Gent îl sublinie cu o mişcare lentă. Dacă vei lovi Calul de Lemn, asemeni lui Laocoon, vei fi la rândul tău lovit, gândi. Ai început să urăşti Calul de Lemn, îşi spuse în continuare. Atenție, nu e aşa uşor.

Nu e uşor... Se miră în sinea sa de aceste cuvinte. Îşi aminti de amenințările fostului logodnic al Lenei şi încercă să zâmbească. Se ridică de la masă şi, îmbrăcându-şi pardesiul, îşi zise că nu era vorba doar de fostul logodnic al

Lenei şi de familia acestuia. Toţi se simţeau într-un fel sau altul ameninţaţi, uneori chiar tară să se ştie dincotro.

Îşi privi ceasul. După-amiază avea întâlnire cu Lena. Mergând pe stradă, izbuti cu greu să-şi uite teoriile. Asta e scrisoarea mea? îl întrebase Lena într-o zi, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios. Hm, făcuse el. Într-un anume fel, da. Şi încercase să-i explice că acolo era, fără îndoială, şi scrisoarea ei, amestecată printre paginile lui. Parcă aş fi căzut într-o capcană, îşi spusese altă dată, vrând să-i explice unele dintre teoriile lui pe marginea legendei. Uneori am impresia că-s fragmente din teza mea de doctorat abandonată.

Amintindu-şi toate acestea, grăbi pasul. S-ar fi putut ca astă-seară ea să-l întrebe din nou. Iar el trebuia să-i dea un răspuns. Un răspuns oarecare. Un răgaz pentru această scrisoare-capcană-teză de doctorat.

O zări de departe pe trotuarul din faţa „Cafenelei de iarnă” şi-i făcu semn cu mâna până ce-l văzu şi ea.

VI

CA DE OBICEI, SÂMBĂTĂ SEARA „cafeneaua de iarnă” era ticsită. Geamurile se opacizaseră de abur şi, dacă ai fi privit din afară, rămâneai cu impresia că grupurile de clienţi se contopiseră într-o masă comună. Paharele mici cu alcool, ceştile de cafea şi ochelarii clienţilor schimbau între ele sclipiri vesele, iar roşul de pe buzele femeilor, de o nuanţă închisă, plină de vino-ncoace, nu se aflase niciodată atât de aproape de buzele bărbaţilor, care se deschideau ritmic.

Gent şi Lena se aşezaseră lângă vitrinele mari, de unde se zărea o parte din intersecţie.

— E bine aici, zise ea.

Când şi când întorcea capul spre fereastră şi privea afară porţiunea aceea de stradă ceţoasă. Lui îi plăcea s-o vadă

aşa, din profil, mai ales când privirea ei devenea gânditoare. În clipa în care pe trotuarul de vizavi se aprindeau literele firmei, „Farmacie”, chipul ei căpăta o nuanță albastră, străină, aparținând parcă unei alte lumi. Atunci, aproape nerăbdător, el număra: unu, doi, trei, patru, până ce izbucneau literele roşii ale magazinului de mobilă, iar figura ei se umaniza, ca şi când s-ar fi aflat în preajma şemineului. Brusc, pentru el ea redevenea^ tandră, până ce, trei secunde mai târziu, totul se repeta de la început.

— Îți aminteşti? o întrebă el. În seara când ne-am cunoscut aveai părul pieptănat exact ca acum.

— Da, zise ea în şoaptă.

— Ciudată a fost seara aceea. S-ar părea că femeile, înaintea unor schimbări majore, se fac mai frumoase.

— Poate.

Ca tuturor îndrăgostirilor, le plăcea să-şi amintească de prima zi a relației lor, vrând parcă să descopere sau, poate, să repare vreun gest mai neîndemânatic făcut atunci.

Evocară, un timp, diferite detalii, melodia pe care o cânta orchestra când ei ieşiseră afară, sărutul sub clar de lună, privirea lui sumbră de după aceea, când ea îl respinsese.

— Cu siguranță că te-ai întrebat: ce-o fi şi cu stricata asta, care se aruncă în brațele primului venit?

El învârtea paharul în palmă.

— Să fiu sincer, aşa m-am şi întrebat, numai că în loc de „stricată” ți-am spus „ciudată”.

Ea râse.

— Am observat că acest cuvânt poate înlocui multe altele.

Râseră împreună, după care el zise:

— Oricum, ai reuşit foarte repede să-mi schimbi părerea.

Lena schimbă subiectul. Şi totuşi, nu reuşiră să ajungă decât la ziua logodnei ei. El ar fi vrut de fiecare dată să discute mai mult despre asta, în vreme ce ea simțea nevoia

să uite. „Taxiul ne aşteaptă afară, regină”, îi repetă ea vorbele.

— În maşină tremurai, spuse el. Mai ții minte?

— Vag.

— Apoi te-ai pierdut de tot. Vorbeai dezlânat, parcă delirai.

— Da. Mi-ai mai spus asta.

— Rosteai nişte cuvinte ciudate, confuze. Chiar şi stilul frazelor era arhaic, un mod neobişnuit de a rosti, un ritm străin.

Lena inspiră zgomotos.

— În anul acela am făcut cursul de literatură antică. Poate că a fost influența lui. Apoi, *el,* precum ştii, se ocupa de muzee şi uneori îmi arăta şi mie fel de fel de inscripții. Dar mai bine s-o lăsăm baltă. Nu vreau să mi-l mai amintesc, pricepi? Mă ia cu frig când mă gândesc la el.

— Bine, zise Gent. Hai să ne amintim de ceva mai vesel.

La uşa cafenelei, câțiva inşi aşteptau să se elibereze vreun loc.

— Uite o fată care seamănă cu tine, spuse el şi arătă în direcția aceea. Am observat, sau e poate o părere de-a mea, în ultima vreme s-au înmulțit blondele în Albania.

Se întoarseră din nou la seara în care se cunoscuseră, la prima îmbrățişare, la întrebarea ei dacă fetele din Moscova au temperament şi la răspunsul lui că da, după care ea îi zise:

— Tu, după prima noastră îmbrățişare, atât de pătimaşă, ai crezut că sunt o temperamentală, nu?

El o aprobă din cap.

— Apoi te-ai convins că nu-i aşa, zise ea mâhnită.

— Nu.

Ea zâmbi amar.

— De ce nu eşti sincer?

— Sunt sincer, nu m-ai dezamăgit.

— Ba da, repetă ea cu tristeţe.

— Nu.

— Te-am dezamăgit, insistă ea. Înţelegi la ce mă refer. Crezi că nu ştiu că sunt o femeie rece?

— Povestea clasică, spuse el. Rece, caldă. Pentru mine asta n-are prea mare importanţă.

— Şi totuşi trebuie să accepţi că te-am dezamăgit.

Pentru mine nu contează, îşi zise Gent. Ar fi vrut să-i spună că era firesc să fie aşa, câtă vreme... câtă vreme... în sinea sa, strigătele copiilor din cartier: Elena din Troia, Elena din Troia, după cum îi povestise ea, împreună cu povestea frumoasei adormite, trezită după trei mii de ani (desigur, devenită între timp frigidă), se împleteau într-o singură frază şi vru să-i spună asta, dar apoi se temu că ea n-avea să-i priceapă gluma.

Într-adevăr, din pricina studiului din ultimele zile, îi plăcea, ca şi copiilor din cartier, să regizeze dialoguri fanteziste cu Lena, imaginându-se a fi ziaristul contemporan ce o intervievează pe regina de altădată. De când îi povestise despre toate acestea, ea intra uneori în jocul lui şi-l accepta, dar asta se petrecea mult mai rar decât ar fi dorit el.

Radioul de pe tejghea transmitea ştirile de la ora opt şi cu siguranţă că şi în ziua aceea., la fel ca în fiecare seară începând cu memorabila zi în care fusese inventaţi, eterul era străbătut de declaraţiile unui stat împotriva altuia, de proteste, de ameninţări deschise sau voalate, ca să nu mai vorbim despre războaiele în curs de desfăşurare.

Lângă ei se eliberă o masă şi doi dintre tinerii care aşteptau la intrare, blonda care i se păruse lui Gent că seamănă cu Lena şi Însoţitorul ei, veniră şi se aşezară râzând.

Fata puse pe masă un plic încărcat cu timbre, cu numele şi adresa scrise cu majuscule. Fără să vrea, Gent citi textul:

ANA SHUNDI. LABORANTĂ LA ÎNTREPRINDEREA INDUSTRIALĂ-CHIMICĂ TIRANA.

— În Evul Mediu, în Albania predominau blondele, zise el. Mai apoi, însă, după invazia otomană, la noi şi în toată peninsula blondele s-au rărit.

Lena întoarse capul cu grijă ca s-o vadă pe fata care, după părerea lui, îi semăna, dar privirea îi lunecă pe alături de îndată ce cealaltă se simţi observată. Apoi, cu şi mai multă prudenţă, încercă s-o privească din nou, ceea ce o convinse că avusese dreptate în ezitarea de adineauri. Fata o fixa speriată, cu ochii dilataţi.

Lena încercă s-o ignore. În ultimul timp nervii le slăbiseră şi atât ea, cât şi Gent sesizau acum lucruri cărora înainte nu le dădeau importanţă.

— Ce presiuni, făcu Gent şi dădu din cap. Se referea, desigur, la vreuna dintre ştirile difuzate la radio.

Ea întoarse capul pentru a treia oară spre cealaltă. Chipul necunoscutei părea nu numai speriat, ci de-a dreptul înnebunit de groază.

Ce e? se întrebă Lena, privind în jur. Dar nu, ochii necunoscutei o fixau pe ea şi ar fi fost o naivitate să-şi închipuie că motivul neliniştii celeilalte putea fi altul.

Îi trecură rapid prin minte tot felul de supoziţii: familia lui Max? O iubită mai veche a lui Gent? Cineva care avea o presimţire, care ştia un secret?...

Mâinile necunoscutei închideau şi deschideau cu nervozitate poşeta şi, în timpul acesta, atingeau plicul acela plin de timbre. Lena citi cu dificultate literele răsturnate:

ANA SHUNDI. LABORANTĂ LA ÎNTREPRINDEREA INDUSTRIALĂ-CHIMICĂ TIRANA.

Ce ai? ar fi vrut s-o întrebe pe necunoscută.

N-avea puterea să gândească în linişte. Dar, chiar s-o fi avut, şi-ar fi explicat cu greu panica pe care cealaltă izbutea să i-o insufle.

N-avea puterea să gândească în linişte. Dar, chiar s-o fi avut, şi-ar fi explicat cu greu panica pe care cealaltă izbutea să i-o insufle.

Brusc, asemenea celui care s-a hotărât, în fine, să pună punct torturii întrebându-l pe torționar: „Ce ai cu mine, ce ți-am făcut?”, ea se răsuci iarăşi, dar de data aceasta masa cealaltă era pustie.

Mi-e rău, îşi spuse.

Fără să observe nimic, Gent încerca, în zgomotul general, să asculte ştirile. Deocamdată nicio vorbă despre ruptura din interiorul lagărului socialist. Şi totuşi, în toate anunțurile se simțea un fel aparte de nervozitate. La fel fuseseră răspândite şi atunci zvonurile despre războiul greco-troian. Urmase repatrierea studenților troieni care învățau la academiile greceşti. Retragerea specialiştilor eleni de la Troia, sosiți probabil pentru a-i deprinde pe troieni cu utilizarea „focului grecesc”. Declarațiile dure ale părților înainte de rechemarea ambasadorilor...

Brusc, privirea Lenei fu străbătută de o umbră de groază. Fata şopti ceva.

— Poftim? o întrebă el.

— Să plecăm de aici, spuse ea în şoaptă.

El îi prinse palma şi i-o strânse uşor.

— De ce?

— Să plecăm, repetă ea, privind speriată spre masa vecină.

— Tot psihopatul ăla? Gent întoarse capul şi-l zări pe cel care se aşezase la masa de alături şi-i fixa cu privirea. Era acelaşi de data trecută, doar că era mai gălbejit la față, iar în ochi îi ardea un foc ciudat.

— Te cunoaşte? o întrebă Gent. Poate că l-ai cunoscut cândva.

— Nu ştiu. Uneori cred că l-am mai văzut pe undeva

— Ne urmăreşte fiecare mişcare, spuse Gent. O să-l satur eu...

Lena îi atinse încetişor braţul.

— Hai mai bine să plecăm.

— Nici vorbă.

— Gent, te rog. Fă-o pentru mine.

Lui i se păru o prostie să plece din cauza unui nebun, dar ea insistă ca niciodată, spunându-i că oricum n-avea chef să mai rămână, că avea o migrenă îngrozitoare etc., ceea ce-l obligă pe el să cheme chelnerul cu nota de plată.

Când se ridicară de la masă, gălbejitul îi urmări cu privirea până ce ieşiră în stradă.

— Ce idiot, pufni Gent când fură afară.

Ea nu-i răspunse.

Era frig. Păşeau alături, trecând pe lângă vitrinele luminate feeric de neon. Pe străzi era încă destulă lume, care se îndrepta spre centru. Totuşi, se simţea că peste oraş se lasă încet-încet liniştea. Din intersecţiile pustii, tăcerea se strecura în localurile de vizavi, bântuia intrările în cinematografe, unde afişele şi reclamele păreau ale nimănui, urca în autobuzele urbane, cu pasageri gânditori şi serioşi şi casieri obosiţi.

— De ce te-ai întristat aşa deodată? o întrebă el când ajunseră în centru.

— Nu sunt tristă, răspunse Lena, doar puţin supărată.

— Psihopatul din cafenea?

— Da.

— Tare ciudat. Mi-ai spus că nu-l cunoşti sau, cel puţin, că nu ţi-l aminteşti. Atunci, de ce-i dai atâta importanţă?

— M-a speriat figura lui ofilită, zise ea încet.

— Părea abia ieşit din spital. Poate că-i bolnav de hepatită.

— Şi apoi, ochii. Ochi de mort. I-ai văzut., ochii? Erau teribili.

— Eşti ca un copil, o linişti el şi o cuprinse pe după umeri.

Se opriră un timp dinaintea afişelor de cinema şi, când ea se depărtă câțiva paşi de el şi se opri aşteptându-l să vină, Gent îi admiră picioarele zvelte pe tocurile înalte şi-şi închipui cât de dureros e să te părăsească o asemenea femeie şi câți ani de atunci încolo ai fi putut să-i simți tocurile strivindu-ți fiecare părticică a trupului, fiecare nerv. Aproape că-i fu milă, în clipa aceea, de fostul ei logodnic.

— S-au adus maşini de spălat noi, observă ea, trecând prin fața unui magazin universal. Îmi place să mă uit la vitrine, urmă apoi, mai ales când au aşa ceva. A, uite şi detergent, se miră şi căzu din nou pe gânduri.

El îi privi profilul la care ținea atât de mult. De unde atâta interes pentru detergenți?

— Mi-am amintit de ceva neobişnuit, continuă ea.

— Spune-mi şi mie.

— Ceva care, pentru mine, e inexplicabil.

— Misterioasa mea mică, o alintă el. Mereu îți aminteşti ciudățenii dintr-astea.

— E, într-adevăr, o ciudățenie, zise ea. Mi-am amintit când am văzut detergentul din vitrină. Într-o zi, am vrut să-i spăl cămăşile, cămăşile lui Max, cu detergent. Era pentru prima oară când foloseam detergent. Auzisem că albeşte perfect şi ardeam de nerăbdare să-l probez.

Am luat, deci, valiza în care-şi ținea cămăşile şi am deschis-o. Scoțându-le una câte una am rămas deodată uluită de ceea ce am zărit. În valiză, printre cămăşile albe, se afla o cămaşă de zale.

— Cămaşă de zale?

— Întocmai. Una dintre cămăşile acelea de zale care se purtau în vechime. Dintre acelea din care nu poți vedea decât prin filme.

— Poate c-o fi găsit-o undeva şi voia s-o predea la muzeu, spuse el. Era doar domeniul lui, nu?

— Cu toate astea, am fost extrem de surprinsă. Am crezut că visez. Era groaznic de grea. Grea şi rece. Ruginită de vreme. Seara, când a venit, l-am întrebat de ea.

— Şi ce ți-a răspuns?

— Nimic. S-a cutremurat tot şi mi-a aruncat o asemenea privire încât n-am îndrăznit să-l mai întreb nimic.

— Şi nu ți-a explicat ce era cu cămaşa aceea?

— Nu.

— Biata de tine, făcu el. Ai avut de-a face cu un nebun.

Mergeau pe o stradă cu tei şi, dincolo de şirul de pomi, se zăreau vile singuratice. Gardurile de fier erau ude de ploaie. De undeva se auzea muzică.

— Ce stradă frumoasă, zise ea. Pe aici n-am mai călcat niciodată.

Din spatele teilor desfrunziți, la orizont, luna strălucea rece. Era o lună mare, de iarnă, fixată parcă pe un cer de gelatină.

— Ne-am îndepărtat destul de centru, observă ea. Unde mergem?

— Unde-om vedea cu ochii. Ai spus că-ți place strada asta.

— Îmi place. Şi totuşi, îmi plac mai mult străzile agitate din centru. Omul se simte acolo în siguranță.

— Ți-e frică de vagabonzi?

— Nu. De regulă, mă cuprinde neliniştea atunci când străzile sunt pustii noaptea. Primele care se golesc sunt piețele şi magazinele. Oamenii dispar, înghițiți parcă de autobuze, de restaurante, de propriile locuințe. Ai impresia că pe undeva bate un clopot: „dispăreți, dispăreți, dispăreți!” Şi oamenii se fac cu toții nevăzuți, doar tu rămâi pe stradă, speriat şi neputincios, ca-ntr-un coşmar în care alergi să scapi de singurătate, dar nu zăreşti pe nimeni, doar pustiu şi răceală şi fatalism. „O, ce mult mă sperie toate astea!”

făcu ea cu glas tremurat şi se strânse şi mai mult la pieptul lui.

El. O strânse de umăr.

Merseră din nou o bucată de drum în linişte. Teii desfrunziți foşneau sub vântul nopții. Era un foşnet monoton şi prelung, asemenea umbrelor de pe asfalt.

Pe lângă ei trecu un autobuz. Maşina opri ceva mai încolo, după colț, şi oamenii care coborâră din el se risipiră cât ai bate din palme.

— E ultima stație, capătul, spuse el.

— De ce nu urcăm în el?

— Ne mai plimbăm puțin. Ori ți-e frig?

— Nu.

Lăsară în urmă ultimele case şi merseră mai departe pe drumul întunecos. Ici-colo se zărea câte o luminiță însingurată. Ceva mai departe începea câmpia.

— Ieşim din oraş, zise ea. Hai să ne întoarcem.

— Vrei să ne odihnim nițel? Aici, în apropiere, e un parc micuț cu bănci.

— Bine, hai.

El o conduse de mână în parcul părăsit de pe marginea drumului.

— Vara, aici se dansează. E frumos.

— Adevărat. Sa venim şi noi.

— Desigur.

Se aşezară pe bancă. El o cuprinse iar cu brațul.

— Ți-e frig?

— Nu, deloc.

El aprinse o țigară.

— Ascultă cum foşnesc teii, spuse ea. Vara, aici trebuie să fie splendid. Muzică, tineret. Dans. N-ai să uiți să mă aduci şi pe mine?

— Sigur că nu.

— O să mergem în multe locuri împreună. Nu-i bine să ceri prea mult de la viață.

— De ce? Avem multe zile şi nopți de petrecut împreună. Şi toate sunt numai ale noastre. Ne ajung să mergem oriunde.

— Uneori viața pare scurtă, oftă ea. După cum, alteori, lungă, fără sfârşit. Ai impresia că te afli de secole pe pământ, nu-i aşa?

— Poate, făcu el. Dar, în sinea sa: în ceea ce te priveşte, ai dreptate, frumoasă adormită.

— Ştii, acolo, la cafenea... nu sunt sigură, ai observat ceva? îl întrebă ea.

— O, nu-mi mai aminti de psihopatul ăla.

— Nu mă refer la el, zise ea. Vorbesc despre fata care ți s-a părut că-mi semăna. Am avut senzația că s-a speriat de mine.

— Da? Ai speriat şi tu pe cineva?

Gent râse zgomotos.

— Nu-i nimic de râs, spuse Lena. Vorbesc serios. Am zis că fata s-a speriat de mine, dar cred că a fost de-a dreptul îngrozită.

El ridică din umeri.

— Poate că ți s-a părut.

Lena trase aer în piept cu zgomot. Un timp se jucă cu bareta poşetei. Apoi spuse:

— Probabil. Adevărul e că ai dreptate. Cu altă ocazie poate că aş fi zis şi eu la fel.

El o sărută pe tâmplă, şoptindu-i cuvinte de dragoste. Fusese convins întotdeauna că locul acela este cel mai prielnic pentru a-i şopti unei femei vorbe drăgăstoase.

De pe banca pe care stăteau se zărea câmpia nesfârşită. Lumina lunii dizolva întunericul, dar îşi pierdea şi ea, în acelaşi timp, din strălucire. Câmpul părea de două ori mai pustiu sub lumina aceea tristă.

Ea privea gânditoare întunericul.

— Ştii ce încerc să zăresc? zise într-un târziu. Calul tău de Lemn.

El râse.

— Adevărat?

— Uite, acolo, în dreapta, se zăreşte o pată întunecată, incertă. El e?

— Poate, spuse Gent.

— Ieri, la facultate, se vorbea deschis despre „ruptură”. Tu cum avansezi cu doctoratul?

El râse.

— Ai tot dreptul să râzi de mine.

Ea se strânse şi mai mult la pieptul lui.

— Nu râd deloc. Uneori mă gândesc în mod serios la asta. Ca şi când Calul de Lemn ar putea apărea într-o bună zi dinaintea oraşului.

— Dar el a şi apărut, zise Gent.

— Nu aşa, ci în realitate, în... în carne şi oase, am vrut să spun, râse ea, făcut din scânduri şi cuie, ca atunci.

— E acelaşi lucru, îşi urmă el ideea.

— De când mi-ai povestit despre studiul tău, mi-am imaginat în câteva rânduri următoarea scenă: apare Calul şi, înăuntrul lui, printre ceilalți, şi fostul meu logodnic, în cămaşă de zale. Ce groaznic ar fi, nu?

El râse fără să spună nimic.

— Când ți-a venit ideea să scrii despre Cal? îl întrebă ea.

— Cam pe vremea când ne-am cunoscut, răspunse Gent. Dar cred că ideea mi se născuse de mult în subconştient. Când eram elev, ori de câte ori profesorul ne vorbea despre căderea Troiei, mă cuprindea o tristețe imensă. Profesorul povestea despre vicleşugul grecilor, iar eu îmi spuneam: ce bine ar fi fost ca troienii să nu fi băgat Calul în cetate, să-l fi făcut țăndări, să-l fi pus pe foc sau măcar să-l fi lăsat afară, să putrezească în ploaie şi vânt.

— Ar fi fost bine, murmură ea.

— Te-ai gândit şi tu? Eu cred că toţi elevii din lume, când vorbesc la literatură despre Homer, au aceeaşi strângere de inimă.

— Aşa e.

Trei mii de ani de regrete, îşi spuse el. N-ar fi fost un titlu rău pentru eseul lui.

— Dintre toate câte i s-ar fi putut întâmpla Calului de Lemn, cel mai mult mi-ar fi plăcut să fi fost abandonat în afara porţilor oraşului un an, doi, o sută, o mie de ani, urmă Gent. Să vină, apoi, o zi în care să fie sparte scândurile şi înăuntru să se dea peste o grămadă de oase. Ale lui Odiseu, ale lui Menelau...'

— Brrr, mă ia cu frig, făcu ea.

El începu să-i povestească despre toate variantele de interpretare a mitului şi, cum i se întâmpla mereu în asemenea situaţii, în vreme ce vorbea îi veneau idei noi. Se întrebă, deci, cum să includă în notele lui discuţia din astă-seară, operându-i modificările necesare şi închipuindu-se împreună cu Lena dinaintea Calului cel Veşnic. În realitate, era convins că, printre scenele cu personaje arhaice pe care le scrisese, printre teoriile şi proiectele prin care încerca explicarea mitului şi care semănau, uneori, unor formule matematice, ar fi fost mai mult decât necesară introducerea unor scene vii, care să-ţi amintească de discuţiile unor turişti în faţa ruinelor tri-milenare ale cetăţii. În vreme ce discutau despre Cal, cu privirile străpungând întunericul câmpiei, unde, probabil, se afla furgonul părăsit, fragmente întregi din discuţia lor căpătau în imaginaţia lui concreteţe, ca sub bagheta magică a unui vrăjitor.

(„Ce sinistru! “ zise ea, fără a-şi lua privirea de la Monstrul de Lemn. „Stă aici zile, luni la rând şi aşteaptă, aşteaptă. Ce mai vrea, oare? Nu înţelege că nu-l dorim?

„După cum se pare, încă mai speră “, spuse el. „Poate că sunt unii care-l vor.

„Ai dreptate. Sunt, cu siguranță, Şi dintr-aceştia. “

„Totuşi, nu va înainta niciun pas spre cetate “, urmă el. Acolo o sa putrezească, în câmp deschis, până ce coastele de lemn or să i se surpe una după alta şi, împreună cu ele, se vor rostogoli la pământ şi oasele celor dinăuntru.

„Parcă nu-mi vine să cred“, se îndoi ea.

„De ce?

„A trecut atât de multă vreme şi nici ploaia, nici vântul nu l-au năruit. “

„Aşa se vede de la distanță, dar dacă te apropii, o să vezi că scândurile sunt sparte din loc în loc, iar picioarele afundate în pământ.

„Poate.

„Oricum, nu e atât de amenințător precum pare.

Ea dădu din cap în semn de neîncredere.

„Nu ai dreptate. Calul acesta de Lemn nu-i atât de nesemnificativ. El face parte de multă vreme din însuşi destinul oraşului.

„Şi cu toate acestea, oraşul o să-i vină de hac.

„Tot aşa vorbeai şi la început, în dimineața aceea memorabilă când el ni s-a arătat pentru întâia oară. Atunci spuneai că nu va trece mult şi va putrezi sau îl va spulbera furtuna. Şi nu a fost aşa. Iți aminteşti ziua aceea?

„Mi-o amintesc.

„îmi amintesc ca acum macii care acopereau câmpul. Îmi venea să plâng văzându-i pe oameni călcându-i sau şezând peste ei, aşternându-şi fețele de masă sau aruncând sticle de bere şi de oranjadă. Eram pentru întâia oară la un picnic atât de grandios. “

„Mi se pare că era şi muzică.

„Da, da. Veniseră câteva orchestre, în afara aparatelor de radio cu tranzistori. Totul a fost atât de vesel la început, până când, brusc, ne-a apărut în cale el. “

„Copiii au început să strige: «Uite, mamă, un vagon!». “

„îmi amintesc că, la început, unul a zis că este vagonul lui Cen Tufiina, prăbuşit cu câtva timp în urmă într-o râpă dincolo de drum..

„Acum, când îmi aduc aminte, mi se pare ciudat cum, la început, toţi şi-au închipuit că este doar caroseria unui furgon abandonat “

„In general, nimeni nu şi-a bătut capul cu el, spuse ea. Îţi aminteşti, l-ai întrebat pe un bărbat cu ochelari: «Ce-i asta?», iar el ţi-a răspuns cu ciudă: «Da’ tu n-ai ochi, flăcăule, sau îţi baţi joc de mine: e un furgon., o caroserie de furgon». “

„Toţi se întrebau: «De unde a apărut furgonul ăsta în mijlocul câmpului?» Tu, însă, ai început să tremuri de îndată ce l-ai zărit şi te-ai lipit de mine. Ţin minte ca acum că, atunci când te-am întrebat: «Ce-i cu tine?», ai murmurat cu glas stins: «Furgonul acela din câmp... mi se pare că seamănă cu un Cal de Lemn». “

„Tu, însă, ai râs tare: «Ce cal de lemn, ai exclamat, nu vezi că e un furgon obişnuit?» Cu toate acestea, am văzut în ochii tăi primul semn de întrebare. “

„La început mi s-a părut că e într-adevăr un furgon, apoi am avut impresia, preţ de o secundă, că în spatele siluetei aceleia mătăhăloase se ascunde conturul unui cal. “

„Şi totuşi, n-ai cedat, susţinând încontinuu că este un furgon. Ba chiar ai Şi râs de mine. “

„Am făcut-o ca să-ţi dau curaj. “

Lena respiră zgomotos.

„August, desigur, şi alţii care au văzut în furgonul acela ce am văzut şi noi, spuse ea. Asta se observa pe chipul lor.

„Probabil. Celor mai mulți, însă, nu le-a păsat. Se învârteau în jurul vânzătorilor ambulanți Şi se cinsteau cu bere Şi înghețată.)

— La ce te gândeşti? îl întrebă Lena, mângâindu-i părul de pe ceafa. Ai amuțit cu totul.

— Îmi imaginam că suntem împreună la un picnic unde, în realitate, am fost singur.

— Într-adevăr, uitasem să-ți spun, o să mergem, într-o zi, să vedem furgonul?

— Desigur, zise el. Locul este foarte frumos; păcat că e toamnă şi nu se mai fac picnicuri ca vara. Ți-am povestit despre duminica aceea când nu ne cunoşteam?

— Ceva-ceva mi-ai spus.

— Da, atunci mi-a venit ideea cu eşecul. Regret că n-am fost împreună. Totuşi, eşti atât de mult implicată în viața mea, încât nu-mi pot imagina nicio împrejurare în care să nu fii şi tu.

Ea continua să-l mângâie pe ceafa, în vreme ce gândul lui încă mai era prizonierul picnicului acela îndepărtat. „Ce caută furgonul ăla chiar în mijlocul câmpului?” strigase cineva. „Oare primăria ştie ce se întâmplă?” „Ai dreptate”, răspunsese un altul, „locuri ca ăsta sunt numai bune de culcuş pentru tâlhari si cei certați cu legea” „Tâlhari şi răufăcători?” intervenise un altul, cu sticla de bere în mână. „Dacă ar fi vorba numai de atât n-ar fi mare lucru. Să nu fie spioni sau dracu’ mai ştie ce.” Fără a-şi termina bine vorbele, întinsese mâna şi aruncase cu toată puterea sticla de bere în direcția furgonului. Sticla se făcuse țăndări de peretele de lemn. Imediat după asta, ca la un semnal, toți cei din jur, veseli şi fără griji cum erau, începuseră să-şi arunce sticlele înspre furgon. Laocoon, îşi spusese mai târziu Gent Ruvina, amintindu-şi scena. Numai că nu doar unul, când vechea poveste, ci cu zecile.

Mâna ei îi mângâia mecanic ceafa.

— Crezi că tot lagărul socialist o să ne întoarcă spatele? îl întrebă ea. Şi Ungaria şi Germania de Est?

— Bineînțeles că toți.

Avea în glas un soi de tristețe, amestecată cu o urmă de speranță.

— Se spune că specialiştii unguri şi germani de la noi se comportă oarecum diferit.

— Speranțe deşarte, zise el. Totul s-a sfârşit.

Ea oftă din greu.

— Cum de s-a întâmplat tocmai acum, când noi abia ne-am cunoscut?

— Ți-e frică? o întrebă el.

— Nu ştiu ce să spun. Este ceva inimaginabil. Viața în afara lagărului socialist... E greu să te obişnuieşti cu ideea asta. Nu pot să spun că nu mi-ar fi frică. Sau poate că sentimentul acesta vine din faptul că te-am cunoscut.

(„Ție frică?”, o întrebă el.

„Nu ştiu ce să-ți spun”, zise ea. „Când am văzut acest cal pentru prima oară, o voce mi-a şoptit: «Acesta este calul tău. De nuntă, Elena. Calul acesta se află aici pentru tine.» “

„Dar tu ştii că nu este adevărat. Tu ştii că prezența lui ne priveşte pe toți. “

„Mi se cuvine şi mie un crâmpei din drama generală”, insistă ea. „Uneori mă tem“, continuă în şoaptă. „Mai ales noaptea. Am senzația că acolo, departe, pe câmp, el se urneşte brusc din loc şi înaintează în lumina lunii pe picioarele acelea greoaie... Clap-clap-clap fac potcoavele lui de lemn.

„Cât de prostuță eşti“, îi zise el şi râse. „Nu faci bine că-ți chinui imaginația cu asemenea bazaconii.

Elena oftă.

„Vor sa ma ia înapoi, spuse. „Sa mă târască de păr până acolo. “

„Elena, destul! “

„Chiar tu ai spus că în Calul de Lemn se află, alături de ceilalți, şi fostul meu logodnic.” „Acolo e tot trecutul omenirii.

„Da. Pentru asta, câteodată mi se pare că acela e calul meu, venit dinadins să mă ia de aici.

„Destul, Elena. Calul acela va rămâne țintuit acolo în vecii vecilor. O să putrezească şi o să cadă în locul unde a fost lăsat. Pentru că este un Cal de Lemn şi un Cal de Lemn nu se poate urni singur din loc niciodată.

„Dar îl pot împinge.

„Pericolul acesta a fost la început, atunci când oamenii puteau fi înşelați, derutați de aspectul lui. Ceea ce acum nu mai este posibil.

„Ş i totuşi, pot veni alți oameni, o altă generație, care va dori să-l aducă în oraş. Ce se va întâmpla atunci? “

„Fiecare generație răspunde înainte de toate pentru soarta ei şi a urmaşilor ei.

„In timp ce noi... Oh, o parte a vieții noastre, ca să nu spun că toată, se va scurge sub ochii lui. Ce ghinion c-a apărut tocmai acum., când abia ne-am cunoscut!”

„Elena, ți-am mai spus... Calul va putrezi acolo, pe câmp.”

„Dar dacă asta se va întâmpla cine ştie când? Dacă el, cu trecerea anilor, va deveni un fragment etern de orizont, astfel încât va veni o zii în care să nu ne mai putem imagina orizontul fără el? Ne va strivi sufletele, ni le va face una cu pământul.”

„Ba va pieri înainte de ziua aceea.”

„Fa pieri... Când, oare? Să nu-mi spui că peste treizeci-patruzeci de ani, atunci când vom fi bătrâni şi cea mai mare parte a vieții noastre se va fi petrecut sub amenințarea acestui monstru.. Ce păcat că s-a ivit tocmai acum. “

„Poate că, dacă n-ar fi apărut el, nu ne-am fi cunoscut nici noi.”.

Ea întoarse capul, căutându-i privirea în beznă.

„N-am dreptate?” zise el.

Ea îşi sprijini fruntea de pieptul lui. Era mai liniştită. Totuşi, el îi simţea din când în când respiraţia parcă venind de departe, dintr-un alt trup, străin.

Deodată, ea îşi întoarse ochii către el. Ochii ei erau acum aproape de ai lui, teribil de aproape, ca şi când ar fi vrut să vadă împreună, tot ce vedea şi el.

„Ce-ar fi dacă toate acestea n-ar fi reale? îl întrebă cu un glas ca de gheaţă.

Ce anume? Ce să nu fie real? “ se miră el.

„Tot ce-i în jurul nostru: Calul de Lemn, conflictul, pericolele. Ce-ar fi ca toate, acestea să fie simple năluciri? “

„Năluciri?”

„Nu ştiu nici eu, “ răspunse ea iritată. „Habar n-am. Poate că vorbesc în dodii.”

El îi mângâie cu tandreţe părul, încercând să-i culce capul pe umărul lui.

„Mi-ai spus că cei din vechime se îndoiau adesea de ceea ce vedeau cu propriii lor ochi. Ba chiar, îmi amintesc, mi-ai povestit că ai avut ezitări chiar în privinţa Elenei.”

A da. Există o afirmaţie a poetului, cum că nu Elena ar fi fost adusă la Troia, ci doar imaginea ei. “

„întocmai. “

„Lucrul acesta poate fi explicat într-o oarecare măsură“, continuă el. Grecii au căutat-o, o vreme, pe fugară, până ce Paris a ajuns cu ea la Troia. Din cauză că se temea de tatăl său, regele, şi se simţea vinovat, Paris a peregrinat o vreme de colo-colo împreună cu. Ea. “ In vreme ce vorbea, îşi aminti de cele două zile petrecute în hotelul trist de provincie, timp în care tatăl său primise prima telegramă ameninţătoare, firesc, aşadar, ca solilor greci, care cereau înapoierea reginei fugare, troienii să le răspundă de-a dreptul uluiţi: oare nu sunteţi în toate minţile sau aveţi vedenii? Nu e nicio Elena pe-aici, doar dacă n-o fi venit umbra ei.

Ea râse.

„Nu mi-ai spus niciodată până acum aceste amănunte. Şi pe urmă, ce s-a mai întâmplat pe urmă? “

„Pe urmă, a ajuns şi Elena.. Dar zvonurile despre ea circulau deja (prin piețe, troienii de rând pesemne că se întrebaseră de multe ori unul pe altul: «se spune că prințul nostru a răpit o regină grecoaică, oare să fie adevărat?» «Minciuni, o fi răspuns celălalt, minciuni scornite de cei ce vor să submineze statul!»), acest gen de discuții se purtaseră atât de frecvent, deci, încât, atunci când Elena sosi într-adevăr, ceva-ceva din ele tot mai stăruia. “

„Amuzant”, observă ea, după care oftă iar. „în toate aceste povesti străvechii găseşti întotdeauna ceva amuzant. Doar când îmi vorbeşti despre Calul de Lemn mă cuprinde groaza. Acolo e granița dintre lumină Şi infern. În timp ce vorbeai, adineauri, îmi spuneam: din ce văgăuni înfricoşătoare o fi apărut Calul acesta funebru?

El îi mângâia părul, în vreme ce se chinuia să descopere silueta întunecată de la orizont.

De ce pojarul Ilionului lăsatu-l-ai în urmă, ce mai vrei,
Că secole străine străbați hai-hui, ca somnambulii?
Nu-ți fură de ajuns cumplitele distrugeri ale Troiei?
Tu, monstru însetat de sângele cetăților!

Oare citise undeva aceste versuri sau apăruseră de la sine în conştiința lui, aşa cum apare muşchiul pe zidurile casei?

„Nu, Elena”, spuse el. „Calul acesta nu a ieşit nici din mit şi nici din groapa istoriei. E o creatură contemporană, doar înfățişarea e a celuilalt, căci, de obicei, numai formele pot fi împrumutate.

„S-a făcut târziu”, zise ea.)

— S-a făcut târziu, zise Lena. Portarul de la cămin iar o să bodogăne. Hai să mergem.

Se ridicară de pe bancă, ieşiră în drum şi o porniră îmbrăţişaţi spre oraş. Îi întoarseră spatele câmpiei şi umbrele lor, abia încropite de lumina lunii, se lungeau nefiresc şi ezitant pe asfaltul negru, ca şi când n-ar fi avut nicio legătură cu ei.

Intrând în oraş, văzură că străzile erau complet pustii. Un poliţist înfăşurat în mantaua neagră fuma în poarta unei ambasade. Undeva, departe, pe nişte străzi lăturalnice, se auzeau glasuri.

— Au ieşit măturătorii, spuse el. Cu siguranţă că e miezul nopţii.

Ceva mai încolo, câţiva oameni, întorcându-se probabil de la o petrecere, îşi luau zgomotos rămas-bun. Încă de pe acum, Gent Ruvina îşi formula în gând primele fraze ale noului capitol al cărţii sale şi acestea, cine ştie de ce, poate din pricina vocilor măturătorilor ori ale chefliilor ce se despărţeau, conţineau cuvinte precum „Noapte bună” sau „La revedere” sau alte formule de salut asemănătoare.

VII

— BUNA SEARA, ZISE AKAMANT, strecurându-se prin borta piciorului din spate al calului.

— Bună, îi răspunseră ceilalţi.

Ca de obicei, el scoase din buzunar ziarele şi, după ce le aruncă spre ei, se aşeză pe un capăt de scândură.

Odiseu K. Luă ziarele şi se retrase cu ele lângă lampă.

— Nimic... pe-acolo? întrebă fără să ridice ochii de pe ziar.

— Nimic, zise Akamant, o sâmbătă seară obişnuită.

Privi apoi pe rând ochii congestionaţi ai lui Max şi pe cei ai lui Millosh, rugători.

— Pe stradă erau, ca de obicei, o mulţime de femei şi de fete frumoase, urmă ironic. După, care redeveni serios şi privi lung spre Max.

— Ai văzut-o? îl întrebă acesta, închizând tranzistorul.
Akamant făcu „da” din cap.
— La cafenea?
— Eram la cafenea, când ea m-a recunoscut si a trebuit să plec. Acum se plimbă prin parc., cu siguranță.
— Era cu el?
Akamant dădu iar din cap.
— Ai întrebat de cărțile alea? îi întrerupse Constructorul.
— Da, zise Akamant. Mi-au spus c-or să apară cam peste două săptămâni.
— Vasăzică, tot cu el.
— Da, ți-am mai zis.
— E la fel de frumoasă?
— Îhî.
— Îi zâmbea?
— Bineînțeles.
— Târfa!
— Deci, nimic important, zise tărăgănat Odiseu K., punând ziarele deoparte.
— Aproape nimic, confirmă. Akamant. Ştii ceva? se întoarse apoi spre Millosh. Am aflat că în curând or să-i înalțe prietenului nostru o statuie în fața teatrului dramatic.
— Ce prieten? se miră Millosh.
Akamant făcu cu ochiul.
— Ăluia pe care l-am „lucrat” în noaptea aia. Aşa de repede ai uitat?
— Aha, ăla pe care l-am ucis împreună cu copiii?
— Cum aşa? făcu Robert. Îi fac statuie celui care a dat în Calul nostru?
— Tâmpit mai eşti, Akamant, spuse deodată Odiseu K. Nu-ți dai seama cât de importantă e vestea asta pentru noi.
— Importantă.? N-aş zice.

— Nu-i greu de priceput. Vor să eternizeze memoria celui care ne-a ofensat Calul. Asta le dezvăluie atitudinea vizavi de noi în momentul de față.

— A, mie nu-mi trecuse prin cap aşa ceva, spuse batjocoritor Akamant. Eu mânuiesc mai bine cuțitul decât asemenea sofisme.

— În ce film ai auzit cuvintele astea? îl luă peste picior Odiseu K. Tu eşti singurul dintre noi care merge la film.

Akamant scrâşni din dinți.

— Lăsați-mă în pace, strigă. Sunt obosit, lua-v-ar naiba!

— Culcă-te, îl îndemna Odiseu K. Nimeni nu te-mpiedică să te culci.

Urma un lung moment de linişte, întrerupt doar de fâşâitul velinței în care se înfăşurase Akamant. Odiseu K. Luă din nou teancul de ziare şi se trase lângă lampă.

— Cred că e straniu să-l vezi turnat în bronz pe acel pe care l-ai ucis cu mâna ta, zise Millosh. Dacă mi s-ar întâmpla mie, cu siguranță că pune mâna pe şiş.

— Şi ai sări la el? îl iscodi Constructorul.

— Poate.

— Nu-i aşa uşor să înjunghii o statuie.

— Cel puțin aş zgâria-o, zise Millosh.

Constructorul zâmbi.

— Eşti tânăr, spuse. Îți fierbe sângele-n vine. Tu i-ai omorât pe copii? întrebă apoi.

— Nu, Akamant. Înainte de asta ne-am vorbit să-l „terminăm” mai întâi pe bărbat, apoi fiecare să ucidă câte un copil. Dar, după ce omul s-a prăbuşit mort la pământ şi Akamant l-a înşfăcat pe unul dintre copii de păr şi i-a înfipt şişul în ceafă, nu ştiu ce m-a apucat pe mine că mi-a tremurat mâna, iar puştiul, zbătându-se, a ajuns tot sub cuțitul lui Akamant. Iar el a isprăvit treaba şi am tulit-o amândoi pe o străduță întunecoasă.

— Copiii poate că nu erau vinovați, zise Constructorul, şi totuşi am făcut ce trebuia făcut. Cel care a lovit în Cal trebuia pedepsit teribil, pentru că şi gestul lui a fost teribil.

— Eu n-am fost atunci de față, dar am auzit, spuse Millosh.

— Da. Pe atunci, tu încă nu veniseşi la noi.

Constructorul respiră zgomotos.

— Ziua aceea trebuia să fie cea mai minunată zi din viața noastră, dar n-am avut noroc. Nu ți-e somn? Bine, am să-ți povestesc cum a fost.

Constructorul începu, deci, să vorbească despre noaptea neagră şi umedă în care a fost făurit Calul, despre muncitorii ce cărau şi băteau în cuie scândurile şi stâlpii de brad şi despre sine, cel care pusese rânduială în tot haosul acela. El povesti cum, la venirea zorilor, în semiobscuritatea lăptoasă, Calul se ivise, măreț şi înfricoşător, în fața sutelor de ochi osteniți.

— Părea că din adâncul erelor preistorice ne-a apărut pe neaşteptate dinainte acest oaspete sinistru, înfipt pe cele patru picioare ciclopice în creştetul colinei. Atunci, Odiseu a dat ordin să plece cu toții, în afară de aceia pe care sorții i-au ales să rămână aici. Ceilalți au plecat, aşadar, şi am rămas doar noi cinci. Pe câmpul acesta imens păream minusculi, pierduți în peisaj. Cei patru tovarăşi ai mei s-au urcat unul după altul şi au dispărut în pântecele Calului.

Eu am rămas afară. Se crăpa de ziuă. Ceața începuse să se risipească şi, din spatele orizontului, dimineața apărea tulbure. Mi-am privit încă o dată opera, realizându-i măreția, apoi am scrutat cerul şi zarea necuprinsă. Eram extenuat, trupul meu țipa după somn, dar numi venea să plec. Stăteam înaintea *lui* cu ochii larg deschişi gândindu-mă la gloria ce avea să-mi acopere numele. Eram un constructor epocal. Proiectasem un lucru unic, nou şi nerepetabil în istoria omenirii. Ce era zidul chinezesc? Ce

erau, la urma urmei, piramidele faraonilor egipteni în fața creației mele? Blocurile, autostrăzile, turnurile, templele, cetățile, apeductele, catedralele nu erau altceva decât nişte mase de piatră şi fier ce se copiau una pe alta, mase colosale şi statice fixate o data pentru totdeauna în pământ, condamnate să piară în acelaşi loc. Eu, însă, am construit ceva genial, ceva între realitate şi vis, între temporar şi veşnic. Calul făcut de mine era o maşină cu picioarele înfipte în mit şi cu fruntea în vremurile modeme. O maşinărie de produs frica, uşor de adaptat oricărei epoci, capabilă să amplifice angoasele a generații întregi. Ignorând legile mecanicii, ea va schimba destinul omenirii, ivindu-se pe neaşteptate dinaintea națiunilor şi cetăților nesupuse, dominându-le şi întunecându-le rațiunea, trezindu-le mereu îndoieli, uimire şi temeri. Nici năvălirile barbare, nici ciuma, şi nici vreunul dintre tiranii cunoscuți nu ar putea face atât de bine ceea ce face acest Cal. Uriaşa presiune morala a piramidelor s-a banalizat de-a lungul mileniilor, ghilotina revoluției franceze a intrat deja în desuetudine şi tot astfel uneltele de tortura, doctrinele şi represaliile poruncite de dictatori au fost deconspirate repede sau aparțin deja istoriei. Din pricina concretețe! lor, pricepi? Calul meu e, însă, cu totul altceva. El este vizibil şi invizibil în acelaşi timp, e înăuntrul şi în afara oamenilor, bun şi totodată nemilos, astfel conceput încât întinzi mâna să-l loveşti şi mâna nu reuşeşte decât să-l mângâie. E aici şi concomitent acolo. Poate să-ți apară sub orice formă, la fel cum poate să dispară subit. Oamenii caută răul acolo unde nu e şi nu-l văd când el le iese în cale. Tu eşti acela, vor urla unul la altul. Pentru că va veni ziua în care suspiciunea va fi atât de mare, încât fiecare îşi va blestema semenul... într-o lume în care se crede că au fost deja inventate toate relele, eu am creat o teroare noua, cea mai totală dintre ele, teroarea politică... Am proiectat acest Cal uriaş de Lemn, ale cărui

potcoave vor tropăi, scânteind şi răspândind panica, peste epoci şi continente... La asta m-am gândit atunci. Apoi, când am văzut că se lumina de ziua, m-am cățărat şi eu şi m-am strecurat în pântecele propriei mele creații. Camarazii mei dormeau lângă arme, ca şi acum, întinşi peste scândurile şi stâlpii umezi. Calul mirosea tare a răşină. Prin crăpături începuse să pătrundă lumina tulbure. M-am întins şi eu alături de ei şi am adormit imediat. Somnul mi-a fost greu ca plumbul. Nu ştiu cât am dormit aşa. Ne-a trezit un zgomot îndepărtat, confuz, ce venea de afară. Ne-am sculat unul după altul şi am privit prin crăpăturile dintre scânduri. „Se apropie!” a strigat Akamant, care urcase în capul Calului şi privea prin găurile ochilor. Departe, pe câmp, se zărea o mulțime de oameni care sporea pe măsură ce venea către noi. Împreună cu ei se apropia şi vacarmul de glasuri. „Vin, vin!“ strigarăm cu toții, agitați. Oboseala ne-a dispărut ca prin farmec. Ne simțeam uşori ca fulgul şi inima ne bubuia în piept ca barosul. Se apropia momentul decisiv, clipa de triumf a Calului de Lemn. Am simțit deodată că-mi tremură mâinile şi, mai târziu, Robert mi-a spus că mă îngălbenisem la față. Aveam şi de ce. Între timp, mulțimea se apropiase şi se oprise la vreo zece paşi mai încolo. Bărbați, femei, copii, băieți şi fete tinere. Păreau că veniseră la un picnic. Priveau către Cal mirați, arătau cu degetul, dădeau din cap, se sfătuiau, țâțâiau din buze. Mai încolo, alte câteva sute se împingeau. Era mare îmbulzeală. Noi stăteam ca vrăjiți în spatele crăpăturilor şi găurilor din lemn şi aşteptam cu nervii întinşi la maximum. Se întâmpla ceea ce trebuia să se întâmple. Aşteptam să vină din oraş oameni cu scări şi funii, apoi să ajungă în fugă tâmplari şi mecanici, să înfigă cârlige şi sfredele în picioarele Calului, după care să înceapă să-l târască spre oraş, cu cântece de bucurie. Dar, cum îți spuneam, soarta ne-a fost potrivnică. În loc să se întâmple ceea ce trebuia, s-a petrecut cu totul altceva, un

fapt înfiorător. Omul acela, căruia nu i-am aflat nici măcar numele şi pe care tu, împreună cu Akamant, l-ai ucis o lună mai târziu, a făcut câțiva paşi spre Cal şi, cu un urlet de ură, la izbit cu sticla de bere pe care o avea în mână. Calul a tresărit ca lovit de o suliță gigantică. Sau poate că doar nouă ni s-a părut aşa, din pricina încordării. Lovitura aceea a fost ca un semnal. O parte dintre ei au început să urle, să blesteme, să amenințe, să fluiere, să înjure. Alții stăteau nepăsători şi beau oranjadă. Vacarmul devenea tot mai insuportabil. „Omul acesta trebuie să moară!” a spus Odiseu K. Despre primul atacator. Calul a fost lovit apoi de sute de oameni, dar dintre ei doar unul singur trebuia pedepsit, primul. Tumultul din jurul Calului a durat câteva ore. Apoi, oamenii au început să plece către oraş. Cei mai înverşunați au plecat ultimii. Către seară, câmpul a rămas pustiu, la fel ca dimineață. Pe jos se zăreau o grămadă de pachete de țigări strivite, pagini rupte de ziar şi, aruncate ici-colo, sticle de bere şi oranjadă, care, multe nopți la rând după aceea, au lucit trist sub razele moi ale lunii. Chiar şi azi, după atâția ani, dacă ai să priveşti pe câmp într-o noapte cu lună, ai să ghiceşti ici şi colo sclipirea singuratică a cioburilor ce par încă a pulsa de ură. Asta e povestea zilei aceleia, Millosh. A zilei în care a început aşteptarea, nesfârşita şi blestemata asta de aşteptare. Noapte bună, acum vreau să dorm.

— Noapte bună, îi răspunse Millosh.

După care plecă ținându-se de stâlpi şi, împreună cu el, se mişcă şi umbra-i diformă, modificându-şi conturul la fiecare pas. Ajunse la locul său şi se întinse, deşi nu-i era somn. Ceilalți dormeau de mult. Akamant sforăia uşor. Singur, Max se foia sub pătură. Millosh se ridică şi se apropie de el.

— Max, i se adresă în şoaptă.

Max scoase capul de sub pled. Avea ochii mai roşii ca de obicei.

— Ce e?

— Nimic, zise Millosh, mi s-a părut că nu dormi.

— Nici nu dormeam.

— Nici eu n-am somn.

— Şi ce mă interesează pe mine? îl repezi Max, nervos. Eu am problemele mele.

— Iartă-mă că te-am deranjat, se scuză Millosh. Noapte bună.

Max îşi acoperi iar capul cu pătura, dar imediat, o dădu la o parte.

— Hei, strigă uşor în urma lui Millosh, ia stai puțin!

Celălalt se întoarse.

— Ce te trombonea Constructorul? îl întrebă Max.

— Poveşti vechi, amintiri.

— S-a dat mare?

— Nițeluş.

Max râse batjocoritor.

— Intelectualii ăştia sunt ca nişte muieri. Le-ar plăcea să-i mângâi mereu.

Millosh nu-i răspunse.

— Deci, ți-a umplut scăfârlia cu teorii şi idei, zise Max. De asta nu te ia somnul.

Millosh îl privi tulbure. Se gândea la cu totul altceva. Încerca să-şi imagineze cum barba roşcovană a omului ăla atinsese cândva obrazul frumoasei Elena.

— Ce mă priveşti ca un nerod? Eu ştiu despre ce-ți place ție să vorbeşti, spuse Max. Te gândeşti numai la femei.

Millosh făcu un efort să zâmbească.

— Vrei să-ți povestesc despre femei? făcu Max. Stai jos.

Millosh părea nehotărât.

— Stai, îți spun, o să-ți istorisesc într-adevăr câte ceva.

Celălalt şezu.

— Cam ce-ai vrea să afli? Vrei să-ți povestesc despre bordeluri?

— Vorbeşte-mi despre Elena, zise Millosh calm.

— Max îşi lăsă privirea în jos şi se înnegură la față. În realitate, ar fi vrut să vorbească numai despre Elena, dar orgoliul nu-i permitea să deschidă el discuția. Lucrul acesta îl ştiau toți.

— Bine, consimți în şoaptă. O să-ți povestesc.

Se gândi, apoi, o lungă bucată de vreme, cu ochii în podea, după care murmură ceva, înjură şi dădu din cap.

— Taxiul a stat mult în fața porții, începu brusc să vorbească, şi nimeni dintre invitați nu sa întrebat de ce. Continuau să vină mereu râzând şi glumind unul cu altul. La taxiul ăla nu s-a gândit nimeni. Dacă ar fi fost oameni cu scaun la cap s-ar fi întrebat ce-i cu el. Măcar unul ar fi putut să se întrebe: pe cine aşteaptă maşina de colo? Dacă aşteaptă pe careva, cine e acela, de ce întârzie atât? Iar dacă nu aşteaptă pe nimeni, de ce nu se cară de unde a venit? Orice om normal şi-ar fi pus aceste întrebări. Dar în seara aceea toți erau parcă de pe altă lume. Nu se gândeau decât la băutură şi la dans. Parcă erau nebuni, o sorbeau din ochi pe Elena, iar pe mine mă invidiau: „Ferice de tine!” Cuvintele astea le-am auzit de multe ori în seara aceea.

Eu nu-mi dădeam bine seama dacă eram fericit sau nu. Un presentiment vag mă neliniştea. Mă speria apatia ei. Avea în priviri ceva ce-mi scăpa. Ceva ce-i flutura peste retină asemenea unei păsări rănite. Altfel ar fi trebuit ea să se poarte atunci. Sărbătoream logodna noastră, ei erau acolo pentru noi si ea era cea mai frumoasă dintre toți. Niciodată, de când ne-am cunoscut. N-am mai văzut-o într-o asemenea stare. „Ce ai?“ am întrebat-o de câteva ori. M-a privit ca năucă. „Nimic, sunt nițel emoționată” Asta în timp ce taxiul aştepta la poartă, câțiva metri mai încolo, pe şosea. Ca un tigru în aşteptarea prăzii. Înțelegi? Un tigru hămesit.

Şi niciunul dintre invitați, nici chiar cei veniți la urmă, nu l-au marcat. Sau, mai corect l-au remarcat, dar pe niciunul nu l-a tăiat capul să se întrebe: „Ce dracu” aşteaptă ăsta aici, la ora asta?” Pentru că toți se gândeau la bufet, la mâncare şi la băutură. O, ce tâmpeniei Ce oameni şi ce soartă împuțită! Doar după, când totul se sfârşise, mulți dintre ei au observat uluiți: „Am văzut un taxi afară, dar nu m-am gândit la asta”. În timpul ăla eu eram la bucătărie, unde mă dusesem să cer ceva. Când m-am întors, ea nu mai era printre invitați. „Unde-i Elena?” am întrebat în dreapta şi-n stânga. Pe nimeni nu a neliniştit întrebarea mea. Ba chiar, vreo doi dintre invitați mi-au zâmbit malițios. Apoi, eu. Am început iar s-o caut, au început şi ei, au închis magnetofonul şi au strigat-o: „Elena, Elena!“ Elena nu era, însă, nicăieri. Atunci, cineva a exclamat: „Era afară un taxi, care a dispărut!” Da, avea dreptate. Taxiul acela o aşteptase toată noaptea pe Elena mea.

Max murmură câteva cuvinte de neînțeles, apoi clătină din cap şi amuți.

— Tu urăşti oraşul acesta pentru că, pe lângă celelalte, aici locuieşte Elena, zise Millosh. Şi eu îl urăsc.

— Niciodată n-ai să-l poți urî ca mine.

— Ba da, chiar şi mai mult. Acolo l-au împuşcat pe tata.

— Oricum, nu poți să-l urăşti ca mine.

— O să vedem cine-l urăşte mai mult în ziua în care vom fi acolo.

— Ah, măi băiete!

Tăcură.

— Din seara aceea urăsc de moarte taxiurile, spuse Max într-un târziu.

Continuară să-şi declare unul altuia lucrurile pe care le urau cel mai mult în viață. Şuierul vântului, acoperişurile cu olane, sobele, caimacul de la lapte, trezitul de dimineață, costumele bej, varul, sfârşitul de săptămână.

— Oare cât să fie ceasul? întrebă Millosh.
— E aproape de miezul nopții.
— Povesteşte-mi altceva. Ceva vesel.
— Despre ce?
— Despre aia... despre Elena.
— Nu-mi amintesc nimic vesel în legătură cu ea.
— Povesteşte-mi despre trupul ei, îl îndemnă Millosh, cu un tremur în glas. Despre şoldurile ei, despre...
— Hei, tu, ai grijă cum vorbeşti!
— Povesteşte, îl rugă Millosh nerăbdător. Te-ai culcat cu ea? Cum avea trupul, cum era îmbrăcată şi cum se dezbrăca? Hai, povesteşte-mi cum se dezbrăca.
— Cum îndrăzneşti? aproape că strigă Max.
— Ce dacă? Acum, toate astea le face cu altul. Acum, tu nu mai ai nimic.
— Ticălosule!
— Povesteşte-mi, Max. Hai, povesteşte-mi.
— Îți sclipesc ochii ca la lup. Cât de mizerabil poți fii
— Înjură-mă, spune ce vrei, numai povesteşte.
Max îl privi cu părere de rău.
— Era frigidă, spuse gânditor, şi, în afară de asta, am impresia că nici nu face copii.
— Altceva, făcu Millosh nerăbdător.
— Ce altceva ’?
— Povesteşte-mi cum ai făcut cu ea... Povesteşte-mi totul.
— Cât de josnic eşti, zise Max. Apoi, gândindu-se o clipa, începu să povestească cu lux de amănunte. Millosh asculta cu atenție. Când şi când îl întrerupea, cerea explicații, uneori gemea.
— Pleacă acum, îl goni Max, cu glas ostenit, realizând că nu mai avea ce povesti.
— Ți-e somn?
— Nu. Dar vreau să fiu singur.
— O să se facă ziuă cât de curând.

— Tot nu ți-e somn?
— Nu, zise Millosh.
— Trebuie să-i spunem lui Akamant să ne aducă luminai când s-o mai duce în oraş.
— Asupra mea nu are niciun efect.
Millosh oftă din rărunchi.
— Atunci, noapte bună.
— Noapte bună.
— Stinge lampa, zise Max.
Millosh suflă în lampă şi se strecură de-a buşilea în colțul lui. Se înfăşură în pled şi închise ochii. Dar somnul nu voia să vină. Îl durea capul. Începu să deruleze în memorie fragmentele mai excitante din povestirea lui Max. Apoi începu să se închipuie împreună cu Elena. Îşi aminti de peregrinările lui solitare pe câmp şi se imagină făcându-le alături de ea.
Totuşi, întâlnirea imaginară cu Elena nu-l mulțumi până ce nu găsi varianta cea mai potrivită. Era în noaptea în care el, ud până la piele de ploaia rece de iarnă, descoperise în beznă Calul de Lemn, care, în primul moment, i se păru a fi un furgon imens şi vechi. Revăzuse de nenumărate ori noaptea aceea mohorâtă şi rece, când Calul îi apăruse în față parcă atunci răsărit din pământ. Se strecurase apoi sub picioarele lui pentru a se adăposti de ploaie şi rămăsese acolo toată noaptea, încercând zadarnic să ghicească ce căuta monstrul acela de lemn pe câmpul pustiu de lângă oraş. Acum îşi imagina întâlnirea lui cu Elena tocmai în noaptea aceea. Apoi, cum s-ar fi strecurat împreună la adăpost sub pântecele Calului. El i-ar fi dat haina lui, ar fi ajutat-o să se încălzească, după care ar fi urcat amândoi pe picioarele din spate ale Calului şi ar fi pătruns în grota de lemn. Pântecele uriaş ar fi fost gol, părăsit, şi ei s-ar fi îmbrățişat cu nesaț. Afară ar fi urlat furtuna, vântul ar fi scrâşnit prin bortele sinistre, iar de pe stâlpi ar fi picurat

picături de ploaie. Ea s-ar fi speriat, dar el ar strâns-o la piept, ca s-o liniştească. Apoi, ar fi început să o dezbrace pe îndelete.

Ajungând la punctul acesta, imaginaţia i se blocă. I se păru că trecuse prea uşor peste momentul hoinărelii lui pe câmp şi că ajunsese nepermis de repede în punctul culminant, înainte de care ar fi vrut să zăbovească mai îndelung. Apoi, se imagină din nou cu Elena pe câmp, prelungi plimbarea prin ploaie şi, în timp ce se adăposteau sub pântecele Calului, încercă să încropească o discuţie cu ea. Dialogul, ce-i drept, îi ieşi destul de nereuşit şi lipsit de sens, dar asta nu-i ştirbi cu nimic din bucuria visării. Demult, într-o dramă cu subiect de dragoste pe care o văzuse, auzise un schimb de replici aproape la fel. După asta, intrară amândoi în burta Calului şi o bună bucată de timp imaginaţia lui se fixă asupra şuieratului vântului. După vânt urma secvenţa cu dezbrăcatul şi el se opri la şuierat aşa cum omul flămând îşi freacă palmele şi priveşte câteva secunde, fără a se atinge de nimic, masa încărcată cu bunătăţi care-l aşteaptă. Acum, trebuia să-şi imagineze totul cu încetinitorul, cu atenţie şi în detaliu, conform descrierii lui Max, aşa încât să nu-i scape niciun amănunt, dar închipuirea începu s-o ia înainte şi să nu-i mai dea ascultare.

Vântul începuse, într-adevăr, să şuiere prin orificiile Calului şi, pare-se, asta spulberă totul. Vântul acesta blestemat care nu ne mai lasă în pace, şopti el doar pentru sine şi-şi acoperi urechea cu cotul pentru a nu-l mai auzi. Gest ce se dovedi, de altfel, inutil.

VIII

PESTE SCÂNDURILE CRĂPATE SE ZĂREAU din loc în loc documente vechi. Vântul care pătrunde prin găuri le

învârtejea cu zgomot până ce le fixa prin colțuri, de unde, un nou vârtej le scotea şi le arunca iar încolo şi încoace.

Uf, şi hârtiile astea, făceau ei încercând să nu le calce, dar picioarele amorțite de sedentarism făceau ce făceau şi călcau tocmai pe ele. Ceva mai-nainte, Odiseu K. Se enerva cumplit văzând una ca asta. Le atrăgea atenția, îi ocăra, până ce, sătul de propriile-i strigăte, sfârşea pe un ton aproape rugător: „O, Doamne, repeta întruna, țineți minte. Într-o zi toate astea or să ne trebuiască".

Erau documente foarte vechi, proiecte de tratate în diferite probleme: utilizarea unor cursuri de apă, acordarea de credite pe termen lung pentru templul lui Zeus, crearea unei baze militare maritime comune, proiecte de declarații oficiale, un proiect de răspuns în presă pentru Amnesty International, diverse protocoale, pe scurt, o cantitate uriaşă de materiale privind convenții bilaterale, toate rămase în faza de proiect. O parte dintre ele erau scrise în alfabete arhaice, care nu se mai foloseau de mult, altele erau chiar în limbi moarte. Existaseră, în timp, tentative de a le converti în limbi sau alfabete modeme, care, şi ele, ieşiseră cu vremea, din uz.

La început, încercaseră să le păstreze în ordine, ba chiar avuseseră dosare pentru fiecare, dar cu trecerea anilor şi prin intervențiile repetate ale lui Odiseu K. Atenția ce li se arăta scăzuse, dosarele fuseseră folosite pentru acoperirea crăpăturilor prin care ploua şi bătea vântul, astfel că documentele ajunseseră să fie aruncate de curent prin colțuri. Acum, ele zăceau grămadă peste tot pentru că nimeni nu se ostenea să le strângă şi să pună de o parte, ba chiar însuşi Odiseu K., plictisit, după cum se părea, de numeroasele intervenții făcute, se făcea că nu le mai vede.

Era o zi rece de iarnă. Cerul de decembrie înalt şi cenuşiu era acoperit cu nori imobili. Norii formau o masă uriaşă, densă şi uniformă mai ales în mijlocul bolții. Pe ici, pe colo,

prin colțurile orizontului, păreau chiar că încearcă să încropească din când în când contururi volatile şi interesante, dar masa cenuşie le înghițea imediat în monotonia ei greoaie şi amorțită, după care cerul semăna iar cu un pustiu gri, creat cu multe secole în urmă.

Constructorul îşi sprijinise fruntea de o şipcă şi privea gânditor o fâşie îngustă de cer, atât cât îi permitea crăpătura dintre scânduri. Gândurile îi erau toropite şi îşi simțea sufletul obosit si trist.

Auzi brusc larmă în depărtare. La început crezu că-l înşelau urechile, dar nu era aşa. Era, într-adevăr, zgomot de glasuri. Se ridică încet şi privi afară. Ceea ce văzu îl surprinse. Câmpul era de la un capăt la altul plin de oameni. Încet, ca un val negru şi vâscos, mulțimea se apropia de cal. Vuietul ei venea când mai slab, când mai puternic. Constructorul zâmbi.

— Băieți, zise, întorcându-se către tovarăşii săi, vin.

Ceilalți se ridicară şi se apropiară de el.

— Vin, într-adevăr, spuse şi Max.

— În sfârşit, oftă Odiseu K.

O bucată de vreme priviră în linişte.

— Vin ca la nuntă, observă Robert.

— Ehei, ce nuntă va fi!

Priviră apoi din nou în tăcere. Mulțimea se apropia mereu. Tumultul ei se auzea tot mai clar. Cei din față ajunseseră la circa o sută de paşi, în vreme ce ultimii erau departe, abia se vedeau în zare. După cum se părea, întregul oraş ieşise pe câmp.

N-avea cum să fie altfel, gândi Constructorul. Oraşul va accepta în cele din urmă „darul”. Aşa îi era scris. Iată, orăşenii veneau să-l ia.

— Priviți, observă Millosh, au trecut linia de demarcație.

Mulțimea se apropiase mult şi, în câteva clipe, înconjură Calul din toate părțile, lăsând doar un spațiu restrâns în

jurul lui. Mii de bărbați, de femei, de copii şi de bătrâni îl priveau şi clătinau din cap. Mii de mâini se ridicau în direcția lui. Glasuri, însă, nu se auzeau. Se auzea, în schimb, murmurul de la început, ca un zgomot de fond surd şi nelămurit.

— Se sfătuiesc, zise Odiseu K. Vedeți? Se ceartă.

Deşi nu se auzea nimic distinct, nu era greu de înțeles că printre cei de afară izbucnise sfada. Se desluşeau fluierături, ocări, strigăte. Atunci, unul dintre ei ieşi în fața celorlalți şi aruncă spre Cal cu sticla de bere pe jumătate plină pe care o avea în mână. Sticla se învârti câteva secunde prin aer, descrise lent un arc de cerc şi căzu la picioarele Calului fără a-l atinge. Omul acela era, după cum se văzuse, un neputincios.

Constructorul zâmbi iar. Max şi Akamant râdeau de-a binelea. Millosh îl înjură gros pe temerar.

— O, ce mai erou, şuieră Odiseu K. Printre hohote.

Mulțimea devenise agitată. Îl înghiți în rândurile sale pe cel care încercase să-şi bată joc de Calul uriaş şi se apropie şi mai mult, ocupând tot spațiul din jurul construcției. Deodată, dintre oameni apărură unii purtând odgoane, apoi alții cu roți şi cu ferăstraie. Jos, la picioarele Calului, se auziră izbind ciocane.

— Excelent, se bucură Odiseu K., frecându-şi palmele, fixează roțile. Aşa cum prevăzusem.

Ciocanele bubuiau din ce în ce mai tare. Apoi se auzi zgomot de ferăstraie.

— Taie porțiunile înfipte în pământ, zise Robert. Îți masacrează opera, se întoarse apoi spre Constructor.

Acesta nu-i răspunse. Zgomotul ferăstraielor îl întrista, deşi n-o arăta. De dragul zilei acesteia mărețe suntem dispuşi să sacrificăm multe, îşi spuse, consolându-se singur.

Tăierea picioarelor nu ţinu mult şi apoi, repede, fură montate roţile. Apărură odgoanele, groase şi zdravene, care, înhăţate de mii de mâini, se întinseră într-o clipă. Fiecare picior fusese legat cu zeci de funii. Oamenii alergau şi se împingeau să apuce de ele.

Constructorul îşi aminti de nopţile de Revelion; când, în timp ce se dansează, se aruncă spirale colorate. Aici, însă, era complet diferit. Funiile se zvârcoleau, se încolăceau ca şi când ar fi fost vii, şi tăiau mulţimea încercând parcă să cetluiască de mâini şi de picioare şi să supună masa aceea rebelă şi agitată, colcăind încă energic şi plină de forţă

Brusc, Calul se zgâlţâi o dată, de două ori. Stâlpii de lemn şi scândurile uscate scârţâiră jalnic. Constructorul păli. Calul se clătină pentru ultima oară înainte de a se urni din loc.

— Slavă Domnului! exclamă Constructorul şi-şi şterse sudoarea rece de pe frunte.

Ceilalţi îl priviră cu admiraţie.

— Eşti cel mai mare Constructor al omenirii, îi spuse Odiseu K.

— Mulţumesc.

Calul meu a rezistat şocului, îşi zise Constructorul. Bătrânul, dragul meu Cal.

Scândurile şi stâlpii scârţâiau acum plăcut şi zgomotul acesta i se păru a fi cea mai frumoasă simfonie din câte auzise în lunga-i viaţă.

Privi afară şi văzu un tablou maiestuos. Tumultul de la început se domolise şi mulţimea uriaşă înainta spre oraş cântând vechi imnuri, îmblânzită şi supusă, legată cu sute de odgoane de Calul de Lemn, care venea ascultător în urma ei. Fete tinere, femei, bătrâni şi copii, neputând să-i ajute pe bărbaţi, mergeau fericiţi în pas cu aceştia, atingând cu mâna, ca pe ceva sfânt, funiile întinse.

— Calul se îndreaptă spre oraş, observă Odiseu K. Pe un ton solemn. Să ţineţi minte momentul acesta.

— Acum, oamenii noştri, risipiţi pe câmp, se pregătesc de asalt, zise Max.

Constructorul rememoră de câte ori îşi imaginase aceste clipe sau le visase sau şi le proiectase pe retină în intervalul dintre somn şi trezie. Visele acelea fuseseră însă întotdeauna chinuitoare şi-l obosiseră. Îi lăsaseră în suflet un abur îngheţat. Visase cum Calul este tras de mulţime la fel ca acum, către oraş, dar mişcarea aceea era dureroasă şi nesfârşită. Calul părea că se apropie de oraş, dar, de fapt, nu se apropia. Sau, când se apropia, oraşul parcă se mişca din loc şi distanţa dintre ei rămânea aceeaşi, iar el se răsucea şi asuda în somn. Chiar şi atunci când, în visele lui, Calul parcurgea în cele din urmă drumul până la oraş, Constructorul pătimea la fel ca şi înainte, ba chiar şi mai rău. Şi asta pentru că, pe măsură ce Calul se apropia, contururile oraşului începeau să se descompună. În faţa ochilor lui, totul se înceţoşa şi devenea evanescent. Clădirile, podurile, drumurile îşi pierdeau consistenţa, se transformau într-un fluid inexpresiv şi fără sens, ce nu aducea cu nimic, dar încerca, totuşi, să semene cu ceva. „

De astă dată, însă, se apropiau într-adevăr de oraş. Distanţa descreştea cu repeziciune şi începuseră să se distingă ferestrele blocurilor. Afară, mulţimea continua să cânte monoton vechi imnuri de slavă, acompaniată de scârţâitul scândurilor. Calul era acum aproape de intrarea în oraş. Constructorul reuşi să citească primele firme ale magazinelor universale. Erau absolut de neînţeles pentru el, dar asta n-avea importanţă. Se vedea bine centrul oraşului, viu, plin de mişcare, de oameni şi de maşini. Vitrinele de sticlă sclipeau, se zăreau afişe de cinema şi de teatru, pe străzi treceau încet autobuze. Lângă Constructor, Millosh holbase ochii şi privea uluit..

— Ai vederea bună, îi spuse Constructorul, poţi să citeşti ce film rulează acolo?

— Literele le disting, dar nu pricep nimic, se plânse celălalt.

— Ciudat, făcu Constructorul.

Luminile hotelului fuseseră aprinse, deşi era ziuă. Constructorul încercă să vadă cât arăta ceasul mare de la gară, dar nu reuşi. De pe aeroport, un avion decolă fără zgomot. Din coşurile fabricilor ieşea fum.

Deodată, Calul se opri chiar la intrarea în oraş.

— Ce se întâmplă? întrebă Millosh. De ce s-au oprit?

Nu-i răspunse nimeni. Toţi priveau prin crăpături afară. Mulţimea se îngrămădise de jur împrejur. Ferestrele şi terasele clădirilor de pe ambele părţi gemeau de lume. La fel şi trotuarele. Doar strada pe care trebuia tras Calul era pustie. După cum se părea, circulaţia fusese oprită pentru a se preîntâmpina vreun accident.

— De ce au oprit aşa de brusc? se miră Max.

— Nu cumva s-au răzgândit? Poate că vor să verifice Calul, zise Robert, palid ca un mort.

— Nu se poate, îl contrazise Odiseu K.

Constructorul privea ca buimac. Concentrarea îl obosise. Şi totuşi, fu primul care înţelese ce se petrecea afară. O sută de paşi mai încolo, electricienii oraşului demontau rapid firele electrice din calea Calului. Probabil că înălţimea la care se aflau era prea mică şi exista pericolul de a fi smulse de pe stâlpi.

Constructorul zâmbi. O, Doamne, la fel ca atunci, îşi zise. Ca atunci... repetă, dar când oare s-a mai întâmplat aşa ceva?

Avusese întotdeauna o memorie tulbure, ca orice memorie formată din alte memorii, moştenită de la generaţii omeneşti de mult dispărute, mai mult instinct decât aducere-aminte. A, da, îi trecu prin cap, atunci apelase la un vicleşug,

calculând ca înălţimea Calului să depăşească cu două palme înălţimea porţilor Troiei, doar două palme, nu mai mult, astfel încât de la distanţă să nu se vadă nimic, ba din contră, să pară că monstrul va intra pe poartă, şi doar atunci când Calul se apropiase de aceasta, atunci când nimic nu-i mai putea opri intrarea în oraş, se ivise problema înălţimii. Troienii fuseseră deci obligaţi să dărâme puţin din arcada porţii, puţin de tot, atât cât să-i slăbească structura de rezistenţă...

Când electricienii îşi terminară treaba, funiile se întinseră din nou, mulţimea începu să cânte şi Calul prinse să înainteze pe strada principală. Urechile şi coama îi ajungeau la nivelul etajului al patrulea al blocurilor pe lângă care trecea. Cei dinăuntru priveau prin crăpături la mulţimea strânsă ciorchine pe la ferestre. Ferestrele erau foarte aproape, la câţiva metri numai, şi totuşi chipurile oamenilor nu se zăreau prea clar. Aveau toate o expresie ţeapănă, nehotărâtă, aproape indiferentă. Ici-colo, prin ferestrele deschise se vedeau camerele. Într-una din ele Constructorul zări doi bătrâni, bărbat ş femeie, stând la masă şi neinteresându-i, după cum se părea, ce se petrece afară. Intro altă cameră, un băiat şi o fată pe jumătate goi stăteau întinşi pe canapea, îmbrăţişaţi şi cu privirile sticloase, osteniţi, probabil, după ce se iubiseră. Apoi, la o fereastră, o văzu pe Elena. Palidă complet la faţă, ca un cadavru, fata îşi acoperise îngrozită ochii cu palmele.

Astă-seară ea va muri, îşi spuse Constructorul. Oriunde se va ascunde, Max tot o va găsi. Dar ce mă interesează asta pe mine? Am si aşa destule griji pe cap. Uite, stau în picioare de ceasuri în şir şi a început să-mi bubuie. Mai bine m-aş aşeza.

Suferea de tensiune. Se aşeză pe o traversă şi-şi sprijini fruntea în pumni. Acum, Calul nu se mai clătina ca pe câmp. Asfaltul era neted şi înaintau lin spre centrul

oraşului. Imnurile mulțimii de afară se auzeau surd. Mai auzise undeva aceste imnuri străvechi, dar nu-şi mai amintea unde şi când. Triste şi dezarticulate, ele îi evocau vag întinderi imense, roşietice, ecouri de clopote şi alarme, cruci strâmbe, reflexe de focuri pe cupole de templu şi nesfârşite şiruri de refugiați.

Cât stătuse oare aşa, cu gândul departe, cufundat în muzica aceea? Poate că ațipise sau chiar leşinase din cauza tensiunii. Când îşi reveni, vocile nu se mai auzeau. De jur împrejur era o linişte de moarte. Era singur în pântecele Calului. Ceilalți coborâseră, probabil, în oraş. Ştiindu-l bolnav, pe el îl lăsaseră acolo.

Luaseră şi armele cu ei. Lancea ruginită, care stătea de obicei sprijinită de perete, nu mai era la locul ei. Pe asta Max a luat-o, îşi spuse. Doar plugul mai era acolo. Încă nu-i venise vremea.

Se ridică încet, urcă în capul Calului şi privi afară prin găurile ochilor. Erau chiar în mijlocul oraşului. În jur nu se simțea nici suflare de om. Piațeta, trotuarele, magazinele păreau pustii. Un pustiu adevărat.

Ce înseamnă asta? se întrebă. Să cobor.

Se apropie de piciorul din spate şi observă că funia pe care ceilalți coborâseră atârna încă până la pământ. O prinse cu grijă şi îşi dădu drumul pe ea.

Pământul era la numai câțiva metri. De cât timp, oare, nu-l mai simțise sub tălpi? Nu-şi aducea aminte. Se apropia de el puțin câte puțin, strângând funia groasă. In cele din urmă ajunse. Dădu drumul odgonului şi rămase ca împietrit în mijlocul pieței pustii. Era spre prânz, o zi cenuşie de iarnă.

Ce înseamnă asta? repetă în sinea sa. De ce e încă ziuă? Cum se poate ca ei să-şi fi început treaba pe lumină? De ce n-au aşteptat să se întunece? Totul fusese prevăzut să se

întâmple noaptea. Doar discutaseră de atâtea ori, în amănunt, planul de asalt.

Amiaza aceasta era, însă, mai tăcută şi mai pustie ca o noapte. Funiile cu care mulţimea trăsese Calul zăceau aruncate într-un colţ al pieţei. Probabil că oamenii, epuizaţi de corvoadă, abia aşteptaseră momentul să scape de odgoane, care semănau acum cu un morman de şerpi uriaşi dormitând pe asfalt. Prezenţa lor acolo dădea un aer şi mai sinistru centrului.

Camarazii mei au avut dreptate, gândi Constructorul. Amiaza aceasta e mai pustie ca noaptea. Linişte. O linişte de moarte.

O porni încet şi gânditor chiar prin mijlocul platoului.

Toate firmele acelea impunătoare ale magazinelor, cafenelelor, restaurantelor, frizeriilor, staţiilor de taxi pe care le văzuse clipind multicolor de la distanţă de cine ştie câte ori, erau acum aproape de tot, deasupra lui chiar, cu literele lor mari, străine şi moarte înregistrându-i trecerea de sus, de pe ramele lor. În literele reclamelor se bănuiau o aroganţă şi o ameninţare făţişe, în vreme ce în golurile dintre ele se cuibărise liniştea.

Într-adevăr, era o linişte ciudată. Păşi mai departe citind afişele de teatru şi cinema. Premieră cu „Agamemnon". „Depuneţi-vă economiile la bancă" Afişe cu meciul de fotbal de duminică. Reclame: „Frecventaţi «Cafeneaua de iarnă»„. Tăbliţe pe uşile magazinelor: „închis", „închis", „închis".

Oraşul doarme obosit după serbare, îşi spuse Constructorul. O să moară în somn, fără a mai apuca să priceapă ce se petrece.

Când ajunse la o intersecţie largă şi întoarse capul să vadă cât se îndepărtase de Cal, zări primele incendii. Erau departe, în direcţia aeroportului. Probabil că ardea clădirea Radiodifuziunii.

Începe, constată în sinea sa Constructorul.

Merse mai departe şi văzu pe partea dreaptă alte incendii. Era edificiul Guvernului. Apoi, flăcările se iviră din toate direcţiile. Erau mari şi ciudate, palide, aproape albe, învăluind aerul de decembrie fără niciun zgomot. Poate că păreau astfel din pricina faptului că era ziua în amiaza mare, dar, oricum, asemenea flăcări el nu mai văzuse nicicând. Totuşi, asta nu-l mira deloc. Merse mai departe. Iată, ardeau în lanţ clădirea Băncii Naţionale, Fabrica de încălţăminte, Biblioteca de stat, Hotelul. Spre capătul străzii principale, flăcările dănţuiau peste clădirea gării. Observă că se îndepărtase destul de mult şi, când întoarse capul, zări cu greu Calul în marea de foc. Făcu stânga împrejur. Înainte de a ajunge în centru, dădu de primii spânzuraţi. Leşurile se legănau paşnic atârnate de stâlpii de telegraf. Mai încolo, întinşi unul lângă altul pe trotuar, plini de sânge, se aflau împuşcaţii. Dinaintea vitrinei unui magazin erau două cadavre ciopârţite. Le privi cu dispreţ şi trecu mai departe.

Totul se derulează cu precizie, gândi. Odiseu K. Îi repetase de multe ori: „în vreme ce flăcările vor asalta cerul, pe străzi vor apărea primii spânzuraţi şi împuşcaţi". Constructorul simţi o mare satisfacţie. Întotdeauna îi plăcuse ca lucrurile să se facă riguros.

Trecu printre câteva leşuri de împuşcaţi. Salvele pistolului-mitralieră spărseseră vitrinele şi bucăţi de geam, năclăite în sânge, erau împrăştiate în jurul cadavrelor.

Încă mai rezistă, îşi spuse Constructorul. Îşi ridică privirea spre cer. Era aceeaşi boltă cenuşie şi înaltă. Părea că timpul stătuse în loc.

La o altă intersecţie îi întâlni pe Akamant şi Millosh. Cei doi veneau grăbiţi dinspre stadion, târând de braţe şi de păr un om. Aveau mâinile şi chipul mânjite de sânge. Omul se zbătea şi încerca să scape, dar, după fiecare tentativă a sa, ei îl loveau cu ciotul unei sticle de bere.

— Hei, te plimbi? zise Akamant. Vezi ce măcel e?

— Ce-i cu omul ăsta? întrebă Constructorul.

— Este cel care a încercat, de dimineață, să dea în Cal cu sticla, îi explică Millosh. Mai ții minte?

— Desigur.

— A încercat să scape, dar l-am prins. Aşa e? şi Akamant se întoarse spre rănit şi-l izbi cu ciobul însângerat în față. Aşchiile de sticlă îi sclipeau în tăieturi ca nişte diamante.

— La revedere, spuse Millosh şi, împreună cu Akamant, dispărură după un colț, târându-şi şi lovindu-şi întruna victima.

Măcel, repetă ca pentru sine Constructorul. Fusese ceva previzibil. Îşi simțea gândurile amorțite şi înțepenite aidoma norilor de decembrie.

Se învârtea în jurul centrului, admirând pentru ultima oară basorelieful de pe imobilul imens al poştei, care ardea. Contemplase adesea, prin ochii Calului, de la distanță clădirea aceea superbă, ale cărei fațade îmbrăcate în sticlă sclipeau în soare. Acum, zidurile ei erau înghițite de flăcări. Sus, pe fronton, literele PTT, Poştă-Telegraf-Telefon, păreau că alcătuiesc un tremurător PIETA.

În momentul acela îl văzu pe Millosh ieşind în dintr-un imobil de vizavi. Ținea de mână o fată foarte tânără îmbrăcată într-o cămaşă de noapte aproape transparentă, care se zbătea El o trânti pe trotuar, îi sfâşie cămaşa şi...

Asta a fost cea mai mare dorință a lui, îşi spuse Constructorul. Bietul flăcău. A stat atâta timp închis în pântecele Calului, ca un sihastru.

Nu peste multă vreme, Millosh o lăsă pe fată întinsă pe trotuar şi plecă fără să privească în urmă. Ea se ridică încet, ca buimacă şi, privind în pământ, intră în clădire.

„Adevărat masacru”, şopti Constructorul, pornind-o către centru. Acum, de toți stâlpii de telegraf atârnau oameni spânzurați, care se legănau leneş. Trotuarele erau înțesate de cadavrele împuşcărilor şi hăcuiților. Recunoscu printre

leşuri pe cel al bărbatului care aruncase cu sticla în Cal. Akamant şi Millosh terminaseră repede cu el. Cioburile groase ale sticlei de bere îi împănau pieptul, brațele şi fața.

Pc treptele Universității, Constructorul îl zări pe Max, care țâra pe cineva de păr. Într-o mână ținea lancea, iar în cealaltă îi sclipea un smoc de păr auriu. A găsit-o pe Elena, îşi spuse Constructorul. Păcat că-i mânjeşte cu sânge părul acela frumos.

După cum se părea, Max o scosese pe Elena din căminul studenților şi acum fata se zvârcolea întinsă pe treptele de marmură. Sânii ei albi parcă implorau iertare.

Max a spus că n-o va ierta nici măcar dacă ea i se va oferi, îşi aminti Constructorul. S-a jurat că va străpunge pieptul necredincioasei cu lancea ruginită. Să vedem dacă are inimă să facă aşa ceva. Dar de ce sunt atât de ostenit?

Mai bine m-aş întoarce, îşi zise. Toate incendiile acestea vor produce, cu siguranță, în scurt timp, o mare zăpuşeală. Unicul loc este pântecele Calului. Să merg să mă întind nițel. Cu atât mai mult cu cât s-ar fi putut întâlni din nou cu Akamant, care o să-l privească iarăşi ironic şi o să-i spună: „Ah, voi, intelectualilor, voi nu vă mânjiți mâinile cu sânge, treaba asta vi se pare insuportabilă, potrivită numai pentru noi, cei de jos, în vreme ce voi vă delectați cu filosofii, cu idealisme sau naiba mai ştie cu ce”. Nu-l pot suferi pe prostul ăla, îşi zise.

O porni din nou spre centru. Acum, zona centrală era împânzită cu incendii şi, printre flăcări, se ridica sfidător spre cer Calul de Lemn, uriaş şi negru. Omul avu impresia că, din moment în moment, Calul ar fi putut arunca pe neaşteptate, peste pădurea focurilor, un nechezat înfiorător.

„Până la urmă ai pustiit oraşul”, murmură Constructorul.

S-a terminat, deci, continuă în sinea sa, ostenit. Mâine dimineață oraşul va, fi mort. Atât ia fost dat să trăiască. Oraşele sunt ca şi oamenii. Se nasc din câteva locuințe

aşezate pe malul vreunui pârâu sau fluviu, care-i duc la vale toată necurăţenia. La început, sunt simple şi gingaşe precum copiii, colibe curate şi case de lemn crud, mirosind a proaspăt. Apoi cresc, încep să muşte din câmpul dimprejur, la temelii li se pun fier şi beton, turlele şi hornurile înnegrite de un fum banal prind să se înalţe ameninţătoare către cer, devin duşmănoase, încâlcite şi aspre, după care se iveşte bătrâneţea, cu ruine cenuşii, cartiere mute şi străzi părăsite, peste care începe să răsară iarba. Câmpul îşi ia treptat înapoi bucăţile înghiţite de oraş cu mult timp în urmă. Oraşul neputincios îşi abandonează unul după altul cartierele. Iarba, ivită la început pe trotuarele de la peri feri ev avansează încet, dar sigur, către zona centrală. Zidurile se prăbuşesc, curţile rămân pustii. În cele din urmă, iarba străpunge pieptul oraşului, centrul. Asta înseamnă că oraşul moare. Dar rar, extrem de rar, oraşele pier astfel, de moarte naturală. Majoritatea lor mor tinere, la apogeul frumuseţii şi tinereţii lor, cum e acesta. Mor de cutremure, de ciumă, în războaie. Iată, acesta i-a căzut victimă, în douăzeci si patru de ore, Calului de Lemn. Mâine, Millosh si Robert or să dea jos din pântecele Calului vechiul plug şi apoi sorţii vor decide care dintre ei va avea onoarea de a trage prima brazdă aici, în mijlocul oraşului.

Cufundat în gânduri, Constructorul nu băgă de seamă că se depărtase din nou de centru. Lângă amfiteatru zări primul grup de refugiaţi, care înaintau pe străduţa îngustă precum un pârâu tulbure. Majoritatea lor erau femei cu copii în braţe, bătrâni care păşeau târşâit şi icicolo câte un bărbat. Unul dintre aceştia, cu o rană pe obraz, îşi sprijinea bătrânul tată. Toţi aveau feţele arse de foc. Se pare că scăpaseră cu greu din incendii şi măcel, iar acum se grăbeau să părăsească oraşul. Constructorul se ascunse în gangul unui restaurant şi îi privi îndelung. Unii duceau cu

ei mici statuete, care-i amintiră când de nişte penaţi, când de bustul lui Marx.

Şirul de refugiaţi dispăru printre dărâmături.

Vor pleca departe, cugetă Constructorul, se vor răspândi pe o altă câmpie şi poate că vor ridica un nou oraş. Vor încerca să uite grozăviile din noaptea asta, deşi nu vor putea. Or să creadă că le-au uitat, dar uitarea aceasta va fi vremelnică. În nopţile lor calde de dragoste, acest coşmar se va transmite tulbure în embrionul viitorilor lor copii. Iar aceştia, când vor creşte, îşi vor arunca privirile îngrozite în zare, pentru a descoperi cu o secundă mai devreme apariţia Calului de Lemn.

Constructorul se întoarse în centru. Se apropie de Cal şi se opri la picioarele lui. Privi cu tristeţe lemnul crăpat de ani, de soare şi de ploi, pe alocuri putrezit, greabănul împuns şi zgâriat de lovituri.

Bătrânul meu Cal, dragul meu. Îmbătrâneşti, oasele îţi scârţie, trupul ţi-e costeliv şi plin de cicatrice.

Încercă să-l mângâie pe greabăn, dar era mult prea sus.

Şi totuşi, ai învins acest oraş. Potcoavele tale au tropăit peste pieptul lui însângerat. Eşti mândru de asta, nu-i aşa, bătrâne?

Calul părea o pată întunecată pe amurgul liniştit.

— La-ţi în stăpânire pustiul! strigă Constructorul şi brusc, undeva aproape, auzi pe cineva râzând. Se cutremură si deschise ochii. Lângă el, doi paşi mai încolo, Akamant şi Millosh râdeau în hohote.

Ce e? întrebă buimac Constructorul.

Nimic, zise Akamant. Vorbeai în somn.

Te ascultăm de multă vreme, adăugă Millosh.

Constructorul îşi duse mâna la frunte.

— Cred că sunt bolnav, spuse. De când delirez aşa?

— Cam de trei sferturi de oră.

Constructorul privi afară. Era pe la amiază. O amiază cenuşie de decembrie. Se zăreau cu greu în depărtare coşurile fabricilor din oraş. Un elicopter stătea atârnat peste linia orizontului.

— O, Doamne, şopti, fără să ştie nici el de ce.

— Astăzi e vernisajul statuii, spuse Akamant.

— Aşa, ă?

— Dacă am fi avut un binoclu bun, am fi putut vedea solemnitatea din centru.

— O, Doamne! făcu din nou Constructorul. Doamne Dumnezeule!

IX

MULȚIMEA TRECĂTORILOR SE SCURGEA pe străzile ce porneau din piața centrală a oraşului. La intrarea în Galeria de Artă, unde abia fusese inaugurat un grup sculptural, încă mai forfoteau vizitatorii, majoritatea studenți la arte.

Gent şi Lena se apropiară de monument pentru a-l vedea mai bine. Sculptorul încercase să imprime chipurilor de bronz o mişcare interioară, din care să se nască instantaneu ideea că grupul acela mic de fete şi de femei se afla în centrul unui uragan năprasnic. Fuseseră ucise cu ani în urmă de câțiva consăteni, țărani înapoiați din Nord, în urma unui bal, primul bal la Stâncile Blestemate[6], unde ele dansaseră primul si ultimul tangou din viața lor. Grupul statuar aşa si fusese intitulat: „După bal”.

Gent se aplecă puțin pentru a citi plăcuța care era descris evenimentul şi înşirate numele victimelor. Încercă apoi s-o ia pe Lena de acolo, dar era deja prea târziu. Ea se apropiase şi citea textul de pe plăcuță.

---

[6] Zonă muntoasă din nordul Albaniei, renumită prin conservatorismul cvasi-medieval al locuitorilor ei (n. Tr.).

Abia acum zăriră un grup de femei şi bărbaţi îmbrăcaţi ca la ţară, rude, desigur, cu victimele, stând mai ţepeni decât sculptura în jurul autobuzului cu inscripţia „Albturism“ cu care veniseră din Nord.

In centru fusese reluată circulaţia obişnuită, întreruptă din pricina vernisajului. Prin faţa monumentului începură să treacă în viteză maşini, motociclete, dube vopsite tern.

— Intrăm la Galerie? o întrebă Gent pe Lena. Mi se pare că s-a deschis o expoziţie foto cu sculptură antică.

Ea îl urmă fără vorbă. Intrând în clădire, mai întoarseră o dată capul să privească grupul statuar. Acesta se reflecta acum În ferestrele autobuzelor absolut firesc, ca şi cum s-ar fi aflat pe locul acela dintotdeauna..

— Ştii ceva? zise ea. Astăzi, la facultate, am auzit despre descoperirea unui complot. Tu ştii ceva?

Gent ridică din umeri.

— Ceva-ceva am auzit şi eu, dar vag. Lam întrebat, la fel ca tine, pe doi amici întâlniţi întâmplător pe drum: „Se vorbeşte despre un complot, aţi auzit şi voi?“ Nu numai că nu ştiau, dar s-au uitat la mine ca la un nebun.

— Mi se pare că ţi-am mai spus: am impresia că toate acestea se petrec doar în imaginaţia noastră.

— O, nu, făcu el. Întrebarea trebuie pusă niţeluş altfel: nu cumva toate acestea ne sunt strecurate pe ascuns în cap, aşa cum îşi închipuiau cei vechi că visele sunt picurate de zei în creierul omului adormit?

— Tot coşmarul acesta, suspină ea, punându-şi palma pe piept.

Gent îi sărută buclele.

— Iată şi faimosul Sfinx, alături de piramida lui Kefren, spuse el. Spui „tot coşmarul acesta”, dar trebuie să ştii că instituţia coşmarului a fost una dintre primele creaţii ale oricărui regim. După atelierele de arme şi cătuşe, urmă ea. Priveşte Sfinxul. Crezi că poliţia faraonului a putut face mai

mult pentru a paraliza orice nemulțumire decât privirea misterioasă a Sfinxului?

De astă dată fu rândul ei să-l mângâie.

— Sfincşi, semne mistice, cai de lemn... Toate acestea sunt produsele unei singure uzine.

(E pretutindeni timpul trădărilor, spuse el. Timpul Calului de Lemn total, dacă poate fi utilizat un asemenea termen. Sau, mai pe scurt, timpul „total calului”.

Timpul „total calului”? repetă ea. Sună îngrozitor”.)

Ea se întoarse şi mai privi o dată fotografia piramidelor pozate în amurg şi, preț de câteva secunde, rămase în urma lui.

Când se apropie, văzu că el se oprise în fața pozei cu Laocoon.

— Alt personaj misterios, zise Gent, făcând semn cu capul spre fotografie.

— Misterios?

— Fără discuție, întări el. Toată încordarea, toată suferința asta nu este doar trupească, provocată de şerpi. Nu sunt eu primul care susține acest lucru. Este o polemică veche, ştiai? Vergiliu scrie că, în momentul morții, Laocoon a scos un urlet neomenesc. Vezi, sculptura nu redă aşa ceva. Gura este deschisă puțin, ca pentru a exprima mai mult o suferință interioară Şi mai există o polemică: Vergiliu, ca şi sculptura îl prezintă murind împreună cu fiii săi. Poeții cei vechi susțin că şerpii i-au atacat doar fiii. Se vorbeşte, deci, despre o „lucrătură” secretă împotriva lui, o metodă ce aminteşte de vremurile noastre: şantaj prin copii.

— Ce grozăvie! exclamă ea şi dădu să se depărteze, dar el nu se clinti din loc.

— Priveşte-o cu atenție, spuse şi o prinse încet de braț. Nu simți o pierdere totală a speranței? Ghemul acesta de mâini şi picioare, lipsa oricărei perspective, a oricărei soluții...

Blocarea mişcării, a posibilităților de exprimare. Totul e pierdut, totul compromis. Enigma, însă, şi-o ia cu el.

Ea încercă să zâmbească.

— Crezi că şi povestea lui a fost altfel decât se povesteşte?

— Fără îndoială.

— Hai să mergem, zise ea. Nu mă simt bine. Poate aerul de aici e de vină.

Într-adevăr, se făcuse extrem de cald şi, când ieşiră afară, respirară eliberați.

— Mergem să mâncăm la un restaurant? o invită el.

— Cum vrei tu, răspunse ea.

De obicei, mâncau la cantină, dar ziua aceea li se păruse întrucâtva deosebită de altele, deşi în fond fusese o zi banală de sfârşit de decembrie.

La uşa restaurantului, Lena rămase o clipă pe gânduri, privind înjur ca şi când ar fi căutat un alt local prin apropiere.

— Nu-ți place aici? se miră el.

Ea ridică din umeri, vrând parcă să spună „nu-ți face griji din cauza mea", apoi împinse uşa restaurantului. Mai fusese o dată în acest local, de unde păstra amintirea amară a petrecerii cu rudele fostului logodnic, câteva zile înainte de logodnă. Recunoscuse în ultima clipă restaurantul, dar i se păru inutil să-i povestească lui Gent despre toate acestea.

În salon era puțină lume. Se aşezară lângă fereastră şi priviră la pomii din parc, care, desfrunziți cum erau, păreau subțiri ca nişte lumânări. O picoliță pieptănată cu grijă le aduse meniul. Două mese mai încolo zăriră un om beat. Omul îi privea cu atenție. Fata le aduse pahare, linguri şi furculițe. Apoi, se trase la o parte şi fixă cu privirea părul Lenei. Bețivul bâigui ceva.

— Ce vă aduc? îi întrebă chelnerul, apărut din spate.

Era acelaşi chelner, cu mărul lui Adam neobişnuit de proeminent şi roşu într-un punct, probabil de la bărbierit.

— Ce comanzi? o întrebă Gent.
— La fel ca tine, zise ea.
În vreme ce el dădea comanda, Lena privea grădina desfrunzită, în care vara se dansa pe terasă. Alături, bețivul vorbea de unul singur.
Ea rămase aşa, cu ochii pe geam, şi din pricina chelnerului, care probabil că o ținea minte din ziua petrecerii aceleia ratate.
Bețivul mormăi ceva, fără să-şi ia privirea de la Lena.
— Ce salon frumos, spuse Gent, după ce chelnerul plecă. Îți place aici?

(Veniți, veniți, am rezervat mese ceva mai încolo.
— Câte?
— Patru. Cred că ajung.
— Bineînțeles că ajung.
— Câte ai spus?
— O, tu eşti, unchiule? Patru.
— E bine.
— Slavă Domnului
— Veniți!
— Aici, aici.
— Aici, mamă.
— E năucă de tot, săraca.
— Explicabil. Cu toate astea pe cap...
— Stai, mamă. Stai, tată socrule.
— Da' cuscrul şi pețitorul?
— Uite-i, că vin.
— Ce mustăți are cuscrul!
— Şşşt!)

Lena îşi aminti de părinți şi simți un junghi în inimă. După ruperea logodnei îi mai văzuse doar de două ori. Atunci, complet depăşiți de amploarea scandalului, se

dăduseră singuri de o parte, stăpâniți de un sentiment de vinovăție, fără să-i spună nimic, nici de rău, nici de bine, în urmă cu o săptămână îi trimiseseră o scrisoare, scrisă strâmb, din orăşelul pierdut în câmp în care locuiau. „Am aflat că acolo, la Tirana, mergi prin cafenele” scria taică-său. „Suntem oameni simpli, fato, am greşit că te-am logodit, a doua greşeală nu vrem s-o mai facem. Tu ai şcoală şi ştii mai bine ca noi dacă trebuie sau nu să mergi la cafenea. Un singur lucru îți cer, fata tatii, să nu ne ruşinezi pe-acolo. Uite, asta te rog. În celelalte, fă cum crezi” în încheierea scrisorii nu uitase să scrie, după obicei, „sfârşit”. Şi, sub rândurile lui, maică-sa, mai blândă decât el, după cum îi plăcea să facă totul în umbra lui bărbatu-său, să meargă în urma lui, să şadă la masă, să intre în odaie, aşternuse pe foaia albă rămasă de la el doar patru rânduri: „Lena, draga mamei, să nu ne faci de râs, sufletul meu, ai grijă prin cafenelele alea şi păzeşte-te de blestemat, că ne-a trimis iar amenințări, te sărută mama ta care te iubeşte mai mult ca orice pe lume”.

Chelnerul veni cu sticla de vin şi Lena privi din nou spre grădină, convinsă că, dacă Gent va deschide discuția despre vinuri, ospătarul îşi va aminti de ea.

(Ce ați spus, doamnă? Vin alb sau roşu? N-am avut niciodată „Kallmet“. Cum doriți. Dar unchiul? Mi se pare că pe el l-am uitat. Ba nu, eu am comandat. Cum spuneai, ginere, în vechime oamenii beau din cranii? Hm, câte nu afli când lucrezi la muzeu... De ce vorbiți despre lucruri dintr-astea? Max are dreptate, unchiule. Chiar şi în zilele noastre, la băutură, suedezii spun la „hai noroc“ – „skoll“, care nu este altceva decât cuvântul englez „skull“, adică „craniu”. Vai de mine, tineretul ăsta te lasă cu gura căscată câte mai ştie. Noroc, nepoate! Sănătate! Săraca maică-ta, e pierdută de tot. Te rog, da’ nu-i nevoie. Hei, mătuşă, stai bine acolo? Chelner!

Aici mi se pare că e nițel curent. Nu, nepoate, stau bine. Unde-i tanti? Uite-o colo, în spatele pețitorului. O, te rog, lasă acum. Vezi, aşa îi spune, mă jur că nu vă mint. A?)

Chelnerul aduse farfuriile. Începură să mănânce tăcuți. În salon era linişte. Se auzea doar zgomotul făcut de furculițe şi cuțite. Ospătarii aşteptau ceva mai încolo, privind prin salon cu mâinile la piept.

— Ăăă? făcu bețivul. Al treilea război mondial, ziceai? Ce război, veri cule, mie mi-a fugit nevasta şi tu mă ameţeşti cu prostii?

Unul dintre ospătari merse la masă la el şi discutară o vreme în şoaptă, până ce bețivul se linişti iar şi-şi fixă privirea în fundul paharului.

(In sănătatea mirelui şi a miresei, să se înmulțească, hai, Lena, ridică paharul, „skoll“, of, of ce e, ce-ai spus, că n-am auzit, lasă-ne, cuscre, ne-ai băgat în sperieți cu astea, vă jur, bravo, bravo, Max, nu, nu, te rog, săraca mama, ați zăpăcit-o de tot cu aiurelile voastre, i-am spus, bea, Lena, până la fund, te rog, nu mai bea, nu, calitate extra, a-ntâia, ha, ha, ha!)

Lampadarele galbene, atârnate în şir pe tavan, amplificau liniştea în salon.

— Îți place vinul? o întrebă el.

Ea dădu din cap că da.

— De ce eşti aşa visătoare?

Lena ridică din umeri. El avu impresia că, sub pânza subțire, umerii ei tremură uşor. Cu o mişcare lentă, dar tenace, mâna fetei se strecură printre pahare, printre cuțitele ce sclipeau moale şi răsturnă solnița, în căutarea mâinii lui.

— Ce e cu tine, Lena?

— Nimic.

Spusese „nimic”, deşi mâna ei o strângea pe a lui cu disperare şi nervozitate, ca omul care cere ajutor.

(Pentru sănătatea şi fericirea ta, Lena! Ascunde-ţi lacrimile, lacrimile, lacrimile... Cum îi spune în suedeză. Lena Elena? Ah., da skoll.)

— Ceva e cu tine, repetă Gent.

— N-am nimic. Mă doare puţin capul.

— De la vin?

— Poate.

Ochii ei se aflau în situaţia aceea aparte în care lacrimile, deşi refuzau să apară, îşi puneau pecetea pe chip. Dragoste, îşi spuse el. Poate că acesta este chipul iubirii.

— Ee, făcu beţivul. Ce se întâmplă aici? Dacă s-ar şti la stăpânire...

Unul dintre chelneri merse din nou la masa acestuia şi începu să-l dojenească în şoaptă, dar omul n-avea de gând să se potolească.

— Nu mă duci tu pe mine, spunea el. Am văzut cu ochii mei ce se petrece aici. Cum ce-am văzut? Iţi spun eu ce am văzut, pentru că voi încercaţi să mă duceţi cu preşul. Am văzut un scafandru aici, la masă. Da, da, e aşa cum spun eu. A intrat în local cu costumul pe el, pentru că tocmai ieşise din lac, apa şiroia pe jos şi ierburile îi atârnau pe spinare, da, da... şi voi l-aţi servit. Ba chiar responsabilul vostru, lani, La ajutat să-şi deşurubeze casca şi i-a turnat supa pe gât. Uite, chestii dintr-astea se petrec pe-aici şi tu îmi spui să-mi ţin gura.

Gent Ruvina izbucni în râs.

— Nu mai râde, te rog, îi şopti Lena. Tocmai se uită la noi.

Beţivul îşi întrerupse monologul şi privi, într-adevăr, în direcţia lor. Îi fixă cât îi fixă, apoi ridică braţele ca şi când ar fi vrut să spună: „N-am ce să mai fac“.

— Mai bine am merge, zise Lena. Afară trebuie să fie tare frumos.

Gent făcu un semn spre chelner.

— Poate că v-ați supărat, spuse acesta, făcând nota. Scuzați-ne.

— N-are a face, zise Gent. Cum e cu scafandrul ăla?

Chelnerul zâmbi.

— E pentru prima dată când aud de aşa ceva.

Gent îi dădu banii şi se ridicară de la masă.

Străzile erau pline de agitație şi de lume. Cerul era la fel de mohorât şi de înalt, doar că acum soarele reuşise să spargă pentru scurtă vreme norii şi să apară peste oraş.

— Uite ce frumos e! exclamă ea, în vreme ce străbăteau scuarul din centru. Poşta parcă a luat foc.

Într-adevăr, razele anemice ale soarelui de iarnă în amurg se reflectau în geamurile mari ale clădirii poştei, alcătuind un soi de curcubeu fluid.

— Chiar aşa, parcă ar fi în flăcări, zise şi el.

Ea privi gânditoare o bucată de vreme, parcă întrebându-se dacă nu cumva mai văzuse scena aceea.

— Uite şi grupul statuar. După-amiază e parcă şi mai expresiv.

Pe trotuar se circula greu din pricina trecătorilor. Un grup de eleve cu şorțuri negre o priviră pe Lena cu atenție.

„Depuneți-vă economiile la bancă. Duminică – meci de box.“

— Apartamentele acelea par destul de cochete, zise Lena, arătând undeva, spre stânga. Schelele încadrau zidul de cărămidă al unui bloc neterminat. Câțiva muncitori tencuiau fațada.

— E un model nou, observă el, care se experimentează la câteva blocuri aflate în construcție.

— Oare ne-or lăsa să privim mai de aproape?

— Ştiu şi eu?

Lena se opri pe trotuar.

— Hai să intrăm, spuse.

Se învârtiră în jurul construcției împrejmuite cu panouri de tablă până ce găsiră o intrare. Deasupra ei era atârnată o lozincă: *„Să îndeplinim planul înainte de termen”.*

— Putem să intrăm să ne uităm şi noi puțin? îl opriră pe un muncitor. Acesta dădu nehotărât din cap.

— Întrebați-l pe şef.

Şeful tocmai cobora pe scară, mânjit de var din cap până-n picioare.

— Intrați, zise. Aveți însă grijă să nu călcați pe parchet.

Urcară râzând pe scara pătată de zugrăveală. Mirosea a var, a lemn proaspăt şi a ceară de parchet. Ajunseră la etajul întâi şi intrară într-un apartament.

— O, ce frumos! făcu ea trecând din hol în bucătărie. Aceasta era mare şi luminoasă.

— Ce frumos! repetă. Aici poți pune un cactus uriaş. Aici, un radio mic. Şi, neapărat, o pisică. In bucătărie nu se poate fără pisică. O pisică micuță, albă, cu ochi scăpărători şi blană pufoasă.

El zâmbi şi ieşi pe coridor. Cercetă baia şi debaraua. Apoi, deschise din nou uşile camerelor.

— Aici e dormitorul, spuse Lena, intrând în urma lui.

El trase glasvandul şi ieşi pe balcon, în vreme ce ea rămăsese în uşa sufrageriei şi privea ca fermecată şipcile înguste, galbene ca aurul, de parchet. Zeci şi zeci de şipci din lemn de plop, fixate strâns una lângă alta.

(E târziu. Vino să ne culcăm, iubite. E târziu? Da. A sunat miezul nopții. Citeam ceva interesant. Hai să ne culcăm. Aceasta e realmente o stradă liniştită. Mai ales acum e liniştită. Ai încuiat uşa? Da. Doar frigiderul mai trudeşte. Toarce toată noaptea ca un motan. Să aprind veioza? Nu. Îmi place să mă dezbrac pe întuneric. Pe întuneric? Şi de ce, mă

rog? Te mai sfieşti încă de mine? Mă sfiiesc. Ai un trup minunat. Ştiu, şi totuşi prefer să mă dezbrac pe întuneric. Ciudat. Nu aprinde veioza. E o zăpuşeală groaznică astă-seară. Te-ai dezbrăcat complet? Da, aşa îmi place. Vino! Iubite! Iubite!)

— Lena, vino aici, o strigă el din balcon.

Ea călcă pe parchet şi veni lângă el.

— Îți place priveliştea?

— Îhî.

În ochii ei apăruse o umezeală catifelată.

Când intrară din nou în sufragerie, el o îmbrățişă şi o sărută apăsat. Ea tremura imperceptibil. Apoi, îl împinse delicat.

— Muncitorii pot apărea în orice clipă, zise cu voce moale.

El o luă de mână şi ieşiră.

— Ce mult ne-am plimbat, astăzi, zise ea când fură din nou în stradă.

— Ai obosit?

— Nițel. Şi totuşi, parcă aş vrea să mă mai plimb.

Vitrinele imense erau împodobite, în multe locuri, cu fulgi albi de vată. Într-un alt magazin, printre portocalii din ciubere, puseseră un brad de Crăciun.

— Peste câteva zile va fi şi mai frumos, zise el. Două-trei zile înainte de sărbători străzile vor fi pline de lume, iar vitrinele minunat împodobite. Mai ales în noaptea de Revelion.

— In seara aceea aş vrea să ne plimbăm pe străzi.

— Fireşte.

— E ceva special în seara aceea, urmă ea. Bucurie şi tristețe, amestecate.

— Normal, spuse el. Doar e sfârşitul anului.

— Mergi pe stradă, vezi oameni ce se grăbesc, ducând pachete, sticle, fructe, îți aminteşti o mulțime de lucruri,

vrei să ai pe cineva alături, pe cineva de care te-ai despărţit de mult... intri şi ieşi din magazine, admiri vitrinele, culoarea veselă a portocalelor şi albul rece al fulgilor de vată, citeşti în treacăt etichetele sticlelor ce-ţi par pline de sensuri, ca şi titlurile cărţilor. Îmi aduc aminte că eram în liceu, iubeam un coleg de clasă şi m-am hotărât să-i fac un cadou de Anul Nou. Lam cumpărat, deci, o cravată şi am pornit-o pe străzi să-l caut. Era după-amiaza lui 31 decembrie. Am umblat mult de colo-colo, dar n-am dat de el. Îmi venea să plâng. Era un băiat cam îngâmfat si totuşi ţineam la el. Rătăceam nebuneşte pe străzi, aşadar. Trecătorii mă priveau ţintă, se mirau probabil că aveam ochii plini de lacrimi. Mai era câte unul care se lega de mine. Mie, însă, cadoul acela începuse să mi se pară mai greu ca plumbul. Am umblat aşa până noaptea târziu. N-am aflat niciodată unde a fost în după-amiaza aceea. Era un tip...

— Şi cu cravata ce-ai făcut?

— Am aruncat-o. Când am ajuns acasă, am aruncat-o într-o gură de canal, ce era să fac cu ea? Şi nimănui, nici chiar lui, nu i-am povestit întâmplarea.

— E o zi într-adevăr specială, spuse el. Oamenii devin mai sensibili ca oricând. Un lucru mic şi neînsemnat se poate transforma într-o dramă.

— Ar fi bine să fie scrise afişe mari şi să se lipească pe la intersecţii: „Astăzi e o zi specială. Păstraţi-vă calmul. Staţi aproape unii de alţii”

El râse. Râse şi ea.

Ajunseră în faţa poştei. În oraş începuseră să se aprindă luminile.

— Să intrăm, zise el. Trebuie să trimitem câteva felicitări.

În sala mare a poştei era multă lume. Găsiră cu greu loc la o masă lungă, unde puteau scrie câteva ilustrate.

— La ce te gândeşti? îl întrebă ea, văzându-l că rămâne pe gânduri cu pixul în mână.

— La nimic, spuse el şi începu să scrie.

În realitate, îşi amintise de Galeria de Artă. Nu-şi închipuise că sculptura aceea faimoasă, pe care o văzuse de zeci de ori până atunci, avea să i se pară acum, la sfârşit de decembrie, atât de diferită. Buzele acelea îngheţate... Enigmă captivă în marmură.

— La ce te gândeşti? îl întrebă ea din nou.

El întoarse brusc privirea spre ea, ca şi când i se pusese cea mai neaşteptată întrebare din lume.

X

IERI, PRIAM M-A CHEMAT LA EL. Era supărat. Pungile de sub ochi care-l nemulţumesc cel mai mult pe sculptorul palatului în timp ce lucrează la ultimul bust, îi atârnau mai flasc ca oricând. Nu l-am văzut niciodată atât de dărâmat.

Vorbea dezlânat, tulbure.

— Laocoon, mi-a zis, tu ar trebui să înţelegi mai bine ca toţi ce se întâmplă cu tine...

Nu ştiam ce se întâmplă cu mine şi cu atât mai puţin ce trebuia să înţeleg. Totuşi, nu l-am întrebat nimic, în speranţa că mă va lămuri.

În fine, am aflat. Era vorba de câteva reclamaţii împotriva mea, majoritatea anonime.

„Dar asta nu e prima oară, mărite”, i-am spus eu.

El mi-a întors brusc spatele.

„De data asta e altceva, Laocoon”, a strigat cu glas răguşit.

Nu ştiu ce m-a făcut să nu-i spun: „Destul cu povestea asta idioată. Dacă vreţi pace cu grecii, de ce n-o faceţi? Numai că eu mă voi opune întotdeauna”

El a continuat să vorbească la fel de vag ca şi până atunci. Mi-a spus că reuşea tot mai greu să mă apere, dar nu a răspuns la întrebarea mea: „împotriva cui?”

„De data asta e altceva”, Laocoon. Vorbele astea mi-au stăruit în minte chiar şi după ce am ieşit de la el.

După-amiază, la întrunirea Sfatului, am avut impresia că se aflase despre discuţia noastră. Privirile adversarilor mei erau mai sfredelitoare ca niciodată. Dar nu-mi păsa. Ba chiar, am avut impresia că tonul meu tăios i-a surprins în momentul în care l-am întrebat pe şeful poliţiei dacă îi prinsese pe cei ce făcuseră semne pe porţile unor cetăţeni ai oraşului, cu două săptămâni în urmă. Când el mi-a răspuns: „încă nu”, aproape am urlat la el: „De ce?”

Semnele albe cu cretă de pe porţi, ce puteau constitui ţintele unui posibil masacru, erau explicate de unii prin faptul că facţiunea pro-greacă din Troia devenea tot mai agresivă.

Am aflat, în cele din urmă, la ce se refereau scrisorile anonime. Era cam ceea ce mă aşteptam şi eu. Mă acuzau că aş fi împotriva păcii, că aş fi cauza tuturor suferinţelor troienilor etc., etc. Se cerea să fiu demis. Asta în cel mai bun caz. Am impresia că se pretindea mult mai mult. Poate un proces. Închisoarea şi, de ce nu, chiar moartea.

Astăzi, în Sfatul cetăţii s-a pus din nou problema negocierilor de pace cu grecii. Ca şi până acum, mi-am menţinut părerea. Condiţiile de pace trebuie impuse de noi, pentru că noi suntem victimele. Deci, grecii să-şi accepte culpa. Să se retragă fără întârziere. Şi să plătească despăgubiri pentru stricăciunile produse.

Ca şi în alte dăţi, am explicat că situaţia noastră este grea, dar că a lor este cu mult mai grea. Nu vor mai putea continua un război atât de îndepărtat. Aprovizionarea armatei lor devine pe zi ce trece tot mai costisitoare. Adăugaţi la aceasta conflictele dintre comandanţi, despre care se ştie de mult. Nemulţumirea în creştere a ostaşilor, monotonia campaniei. La care se mai poate adăuga

supărarea celor de acasă, dornici să-şi revadă fiii. Avem date conform cărora câțiva dintre prinții greci ar fi fost între timp detronați, lucru păstrat în cea mai deplină taină. Începând cu însuşi comandantul lor, Agamemnon, cu Odiseu şi alții, desigur.

Cuvintele mele au fost ascultate în tăcere.

O zi proastă. Aşteptam lovitura lor, fireşte, dar în niciun caz din direcția din care a venit.

Copiii.

I-am găsit acasă, plângând. Au fost dați afară de la şcoală. Motivul: s-au bătut cu colegii. Careva le-a spus: „Tatăl vostru e un trădător, vrea să distrugă Troia”. A urmat o încăierare generală.

L-am chemat pe şeful şcolii pentru explicații. A venit cu privirile în pământ. În final, a mărturisit: „Ordinul de exmatriculare a venit de sus”

După-amiază am primit prima scrisoare cu amenințări: „Dacă nu renunți, te vom ucide. În numele suferințelor poporului troian. Vom răspândi zvonul că te-au omorât grecii, dar ai grijă, groapa noi ți-o vom săpa. Ca să suferi din plin”

E clar acum ce vor de la mine. Să declar public că am greşit. Se pare că, în acest moment, au nevoie de votul meu.

Spre seară am primit o a doua scrisoare, aproape la fel cu prima. Nu le-am arătat nimănui.

Cuvintele lui Priam, că-i era tot mai greu să mă apere, nu-mi ieşeau din minte. Totul a fost calculat mai bine decât mi-aş fi putut imagina.

Ploaie monotonă. Încă de pe acum, Troia îmi pare pustiită. Delegația de pace a grecilor a fost acceptată. Mâine vor face publice numele membrilor ei. Poimâine se vor prezenta la tratative.

Toate acestea le-am aflat chiar de la Priam. M-a chemat dis-de-dimineață pentru a-mi comunica hotărârea lui: „Am fost numit şeful delegației troiene” Este inutil să spun că am înlemnit de uimire. Şi nu numai eu. Întreaga Troie. Evenimentul a fost explicat în două feluri: ori Priam a adoptat o poziție mai fermă, ori a capitulat Laocoon.

Eu nu cred, însă, în niciuna din cele două variante.

Toată noaptea a trebuit să lucrez la proiectul de tratat. Mâine va trebui să mă prezint cu el la Priam.

Prima întâlnire a celor două delegații s-a întrerupt încă de la început. Grecii spumegau de furie.

Mânia lui Priam împotriva mea a fost inimaginabilă. Cuvintele „necredincios”, „şarlatan”, „tu abia aştepți căderea mea” au fost cele mai blânde din câte a folosit. În zadar am încercat să-i explic că de astă dată nu am avut nicio vina în declanşarea scandalului, că am fost tolerant, chiar prea tolerant, dar că ei îşi propuseseră încă dinainte această tactică, cu scopul de a provoca revocarea mea.

Pretextul acestei dispute au fost cuvintele mele „şi troienii au avut de suferit”, pe care leau luat drept o provocare, o insultă la adresa morților lor sau cine ştie mai ce. Am încercat apoi inutil să-i explic regelui acele cuvinte, adăugând că totul părea cusut cu ață albă, că supărarea lor e contrafăcută, e, de fapt, teatru, nu supărare, dar Priam n-a vrut să asculte. Ba chiar mi s-a părut că juca şi ei teatru cu mine. Urletele lui isterice, vocea aceea inumană pe care i-am mai auzit-o doar la parade, adresându-se armatei... O, Doamne, mi-am spus, înnebunesc cu toții sau doar eu?

După-amiază, târziu, am primit a treia scrisoare. Cea mai oribilă dintre toate: „Nu pe tine, copiii ți-i vom ucide la început”.

Imediat după asta, mi-au aruncat în curte doi şerpi morți. Era cât se poate de evident că grecii acționau liber chiar în mijlocul Troiei.

Am alergat cu scrisoarea în mână la Priam. Condamnă-mă pe mine, aş fi vrut să-i spun, pune-mă în lanţuri, crucifică-mă, dar salvează Troia.
El, însă, nu m-a primit.

Decretul de demitere a mea din funcţia de sef al părţii troiene la tratative a fost dat dimineaţa devreme. A doua lovitură din ziua aceea a venit la prânz, la întrunirea Sfatului, dintr-o direcţie neaşteptată: cazul lui Thremoh.
Când am afirmat că acest caz a fost rezolvat, m-au întrerupt mai mulţi: „Cum poate fi închis un caz atât de oribil? Primul poet al Troiei, autorul *Ylliadei* fuge la hitiţi, iar noi luăm totul în glumă?”
Am vrut să intervin pentru a spune ceea ce ştiau cu toţii, că Thremoh nu a fugit, ci i s-a îngăduit să plece, dar ei strigau atât de tare încât a fost imposibilă orice explicaţie, Şi tot atât de greu mi-ar fi fost să le amintesc un alt lucru, pe care-l ştiau, şi anume motivul, pentru care i s-a îngăduit să plece sau, mai exact, pentru care a fost trimis: să-şi transcrie poemul pe plăcuţe de argilă. Toate acestea pentru ca, în cazul în care Troia ar fi fost cucerită (Domnul să ne păzească!), lumii să-i rămână o mărturie despre ea.
Eram pregătit să clarific totul în cele mai mici amănunte. De ce la hitiţi? Pentru că hitiţii sunt singurii, până acum, care scriu pe plăcuţe de argilă. Şi ce-i cu plăcuţele astea? ar putea întreba careva. Este, că, după ce sunt arse, devin invulnerabile în faţa inamicului cel mai cumplit al manuscriselor, focul. În fine, de ce cu atâta grabă totul? Deoarece, când fiecare zi putea fi şi ultima pentru Troia, un poem precum *Ylliada* nu trebuia lăsat doar pe seama vocii şi plămânilor unui om.
Aş fi putut explica şi altele, dar m-a cuprins deodată o silă cumplită. Şi, în plus, am simţit că ei nu doreau niciun fel de

explicație. Ei strigau întruna: „Este inacceptabil, e o trădare” cu cât urlau mai tare, cu atât mai mult se înfierbântau.

La sfârşit, când s-a făcut un pic de linişte, unul dintre ei mi-a pus o întrebare plină de venin, anume dacă e adevărat că şi mai-nainte am fost apărătorul lui Thremoh.

Am răspuns că, într-adevăr, l-am apărat pe poet de atacurile lor, lucru pentru care nu numai că nu-mi părea rău, dar eram chiar mândru. Şi asta din două motive: primul, pentru că este întâiul poet al Troiei, gloria ei, şi al doilea, pentru că acuzele ce i se aduc sunt nefondate.

Fuga lui demonstrează că acuzele sunt justificate, m-a întrerupt vistiernicul, care se pretindea cunoscător de poezie. Thremoh a fost criticat adesea că în poemul său nu numai că nu-i urăşte îndeajuns pe duşmanii noştri, grecii, ba mai mult, arată uneori chiar milă pentru ei. Cum se numeşte asta?

I-am răspuns că acestea sunt libertățile artei, în care noi, politicienii, nu trebuie să ne amestecăm.

S-au iscat din nou strigăte, iar eu m-am afundat şi mai mult în dezgustul de la început.

De mai multe zile stau închis în casă. Mi s-a interzis să ies sau să discut cu cineva. Însuşi Priam a dat ordinul. Se zice că ar fi spus: „Ne-am săturat de Laocoon. Dacă nu-şi ține gura, vom fi obligați să i-o închidem noi”

Simt cum scade speranța cu fiecare zi. Ieşirile din această situație sunt tot mai puține. Încă de pe acum mă simt prizonier. Cel mai groaznic, însă, să nu poți vorbi. El spune: „îi vom închide gura”. Şi, între timp, a şi făcut-o. Mă simt petrificat, cetluit. Ca o mumie egipteană. Chiar mai rău, pentru că se spune că după expresia chipului mumiei poți să-ți dai seama ce a simțit omul în ultimele clipe de viață. Eu, însă, voi pieri în beznă. Împreună cu adevărul.

În acest timp, ei propagă peste tot minciuna. Că Laocoon s-a ridicat împotriva intereselor Troiei. Că troienii, după ce l-au părăsit, l-au condamnat cu asprime. Şi că zeii ar fi făcut acelaşi lucru..

Zile ploioase. Monotonie, ieri a avut loc căsătoria lui Deifob cu Elena. O căsătorie sau, mai bine spus, o cununie ciudată. Din pricina presimţirilor negre, de care nu pot scăpa orice ceremonie îmi pare îndoliată.

Zei, salvaţi Troia! Apăsarea pe care o simt în coşul pieptului a devenit insuportabilă. De la fereastră văd cum fac pregătiri pentru o altă festivitate. După cum se pare, tratativele avansaseră rapid şi cât de curând se va semna pacea.

Dea Domnul fie aşa, chiar cu riscul ca eu să fiu blestemat, batjocorit sau condamnat!

Copiii mi-au spus ieri că grecii construiesc ceva în faţa porţii Sixte. O namilă de lemn semănând cu un cal. Sau copiii au avut vedenii, sau grecii au înnebunit. Ori au fost cuprinse de tulbureală ochii şi minţile tuturora.

Singurul lucru care mă mai alină este gândul că Thremoh e departe în siguranţă, că îşi aşterne pe plăcuţele indestructibile poemul despre Troia. Astfel, adevărul asupra acestui război va străbate eternitatea.

XI

Două luni mai târziu. Moartea lui Thremoh

ADEVĂRUL E CĂ THREMOH A MURIT şaizeci şi nouă de zile mai târziu. Nici Laocoon şi nici altcineva din Troia nu a aflat nimic, şi asta pentru simplul motiv că la data aceea Troia însăşi murise.

In vreme ce el era în comă şi mădularele îi înțepeneau, cenuşa Troiei se răcea încetul cu încetul în pântecele ruinelor, acolo unde frigul pătrundea mai greu.

Nu se ştie dacă el a aflat sau nu de căderea cetății. Din puținele cuvinte săpate pe plăci de argilă şi bănuite a fi ale lui era greu să se presupună că ar fi ştiut.

Thremoh a ajuns la hitțiți pe jumătate bolnav. Disperarea despărțirii de ai săi, teama pentru soarta Troiei, îndoiala sau chiar remuşcarea pentru ceea ce făcea l-au marcat serios. În zadar încerca să-şi facă singur curaj, amintindu-şi cuvintele amicilor cum că poartă în minte şi în plămâni gloria Troiei. Toate acestea se stingeau repede. Ajungea un cuvânt sau o ezitare din partea gazdelor sale pentru ca disperarea să-l cuprindă din nou.

Deşi în perioada aceea hitiții erau în relații bune cu Troia, ei nu-şi ascundeau neîncrederea în el. Întrebările lor erau mereu aceleaşi: „Ce text era, de vreme ce voia să-l transcrie pe plăcuțe de argilă, de ce atât de urgent şi unde vor ajunge plăcuțele după aceea?”

Neînțelegerea era sporită şi de faptul că hitiții nu avuseseră şi nici nu aveau ceva oricât de puțin asemănător cu *Ylliada* şi cu atât mai puțin poeme transcrise pe plăcuțe de argilă. Ei foloseau plăcuțele în special pentru acte oficiale şi rapoarte diplomatice, astfel încât ideea transcrierii pe ele a unui bocet (negăsind în limba hitită cuvântul poem, Thremolril înlocuise cu ceva apropiat), deci ideea transcrierii bocetului li se părea nu numai suspectă, ci şi hazlie.

Toate acestea l-au doborât şi mai mult pe Thremoh, care poate că ar fi renunțat şi s-ar fi întors în patrie, dacă hitiții n-ar fi primit chiar atunci raportul secret al ambasadorului lor la Troia cu informații despre poet şi misiunea lui.

Raportul a schimbat brusc poziția autorităților față de Thremoh. Lau asigurat, deci, toate cele necesare, plăcuțe,

un scrib şi specialişti care să traducă sunetele limbii troienilor în alfabet cuneiform.

La toate acestea, Thremoh nu a dat niciun semn că s-ar bucura. Privea cu ochii goi plăcuțele de argilă, întreaga lui ființă lăsând să se vadă doar o tristețe imensă.

Zile întregi a stat aşa în fața plăcuțelor. Uneori părea că ar vrea să înceapă recitatul, după care maxilarele îi erau cuprinse de un tremur paralizant, care-i zăvora buzele.

Tăcuți, cei din grupul ajutoarelor îi urmăreau suferința mută fără să-i înțeleagă câtuşi de puțin cauzele. Unii credeau că a uitat textul (ce n-aş fi dat să-şi lepede din amintire infernul acela, a spus mai apoi unul dintre ei), alții făceau cele mai fanteziste presupuneri, dar chinul lui adevărat, sentimentul acela de vinovăție, de păcat şi de groază pe care îl încerca în fața plăcuțelor nu şi-l putea închipui nimeni.

Era suferința veche a rasei aezilor. Avea rădăcini adânci, în epoca apariției scrisului şi, mai precis, în ziua când cineva, blestemat fie el, a proclamat ideea că poemele aezilor pot fi şi ele copiate în scris.

Vestea izbucnirii ciumei n-ar fi rănit atât de rău auzul aezilor precum blestemul scrisului. Ca purtați de un vânt nebun, au început să colinde depărtările, să se întâlnească şi să-şi plângă împreună necazul, să-şi smulgă pletele şi să-i afurisească pe sumerieni, descoperitorii alfabetului. Unii au cerut dreptate în fața suveranilor pe care-i cunoşteau, alții au cedat disperării, s-au refugiat în țări unde scrisul nu fusese încă descoperit, s-au țicnit ori şi-au luat zilele.

Căci dacă scrisul a fost una dintre cele mai mari tragedii ale omului, pentru că i-a înlănțuit libertatea gândirii cu cătuşele literelor, pentru aezi descoperirea aceasta a fost de zece ori mai devastatoare. Acestora le-ar fi fost mai uşor să-şi imagineze sfârşitul lumii decât să-şi vadă poemele

incrustate pe tăblițe, crucificate, o, Doamne, cu căngile literelor asemenea osândiților la moarte.

Nu, nu, urlau ei şi o porneau din nou din zare-n zare, se întorceau de unde au plecat, se avântau iar în direcții necunoscute, cu speranța că-şi vor scutura povara disperării, dar nu puteau scăpa de ea. Cântecul nu poate fi cuprins în litere, gemeau ei prin hanurile pe unde îi prindea noaptea. Astfel moare, se sufocă. Incrustat pe tăblițe e ca şi când l-ai întinde în sicriu. Nu se mai poate ridica să-ți umple plămânii atunci când îl chemi. Vinele îi sunt înghețate, nici bucurie proaspătă şi nici durere adevărată nu i le mai pot străbate. Nu-l mai poți schimba şi nici înfierbânta ca pe-o femeie în clipele de dragoste. E mort. Urlă atunci, strecoară-te în pământ cât mai adânc, plângi cu lacrimi de crocodil.

Toate acestea şi le-a amintit, cu siguranță, Thremoh în momentele de derută petrecute dinaintea plăcuțelor de argilă. Tot zbuciumul acela al aezilor făcuse, în fine, să fie interzisă prin lege transcrierea cântecelor lor. Iar el, poate cel dintâi, călca acum această lege.

Tu o faci pentru Ilion, îşi spunea, pentru Troia. Ea este mai presus decât noi. Inima îi era îndoliată şi aşa, cu tot doliul acela, înregistră în cele din urmă primele trei versuri ale *Ylliadei.* Îl loviseră frigurile sau vârtejul din creier i se coborâse în membre? Era galben la față, îşi ținea cu greu încleştați dinții, i se făcuse frig. Reuşi anevoie să reproducă versul al patrulea: *„O să vă pară rău după Troia, dar va fi târziu, mult prea târziu”.* Al cincilea n-a mai apucat să-l cânte. Fălcile i s-au lăsat brusc, ca două bucăți de metal ruginite.

Medicii n-au reuşit să-l ajute prea mult. În zilele următoare, în puținele clipe de luciditate, a mai cântat câteva versuri, dar destul de nesigur. Păreau mai degrabă rostite în somn. Într-unul dintre acestea erau pomenite

corăbiile greceşti şi Elena, privindu-le. Celelalte nu se înțelegeau prea bine. După ce a fost înmormântat, plăcuțele, vreo douăzeci la număr, au fost lăsate multă vreme într-un depozit, al judecătoriei. Neştiind ce să facă cu ele, s-au gândit apoi să le trimită în capitală. De acolo a venit, însă, ordinul să nu se trimită nimic ce amintea de Troia, pentru că Troia încetase să mai existe. Aşa încât lada cu plăcuțele a făcut de câteva ori naveta între judecătorie şi biroul de obiecte găsite. Când acesta din urmă a fost golit pentru a se construi o clădire nouă, printre lucrurile luate de locuitori a fost şi lada cu plăcuțe de argilă. Cel care a luat-o le-a folosit în mare parte ca pardoseală la baie, iar cu restul şi-a împodobit fântâna din curte.

Ani de zile după aceea, imediat după o epidemie de ciumă, casa aceea, ca şi multe altele din jurul ei, după ce a stat goală o vreme, a fost dărâmată. Fântâna a ajuns şi ea o ruină şi, o vreme, izvorul a curs printre dărâmături şi a transformat totul în mlaştină. Plăcuțele cu ultimele bâiguieli ale lui Thremoh apăreau şi dispăreau când şi când în baltă, dar, pentru că jur-împrejur era pustiu, n-a avut cine să le mai vadă.

Două mii cinci sute de ani mai târziu, când una dintre hoardele lui Timur Lenk a trecut cu iuțeala vântului pe acolo, potcoava unui cal a lovit în ceva dur, ce a sclipit o secundă în soare, crăpându-se apoi în două. Călărețul din urmă a zărit sclipirea aceea, ba chiar a întors capul după ea, dar trupa călărea atât de repede, încât orice oprire era imposibilă şi, în plus, praful acoperise deja totul.

Aceea a fost, după cum se pare, jumătatea descoperită şase sute de ani mai târziu, cu puțin timp înainte de a fi descifrată hitita. Printre mii de alte plăcuțe cu rapoarte şi acte oficiale, a fost singura cu un vers sau, mai precis, cu o jumătate din versul unui poem. Cuvintele descifrate erau aproape profetice:

„... dar va fi târziu, mult prea târziu”.

XII

Un an de la căderea Troiei. Palatul lui Menelau.
Primăvară

AUDE VOCEA FEMEII VENIND din camera de oaspeți şi închide ochii. Deşi sunt împreună de atâtea luni, fiecare nouă zi îi pare a fi acoperită cu un văl fermecat. Mai ales dimineața.

În anii de tristețe a văzut-o într-adevăr numai în vis. N-a fost nimic mai jalnic decât să se trezească fără ea. Ba chiar i-a, spus în câteva rânduri medicului să-i dea un leac care să-i gonească visul. „Nu există un asemenea leac, stăpâne”, îi răspundea medicul..

Şi uite, acum ea e lângă el. Printre glasurile prietenilor se aude şi glasul ei. Ar vrea să zboare la ea şi-i face semn sclavului să-l pieptene mai repede. După fuga ei, cel mai mult l-a întristat faptul că i se rărea părul. De câte ori întâlnea pe careva, îşi spunea: poate că ăsta a băgat de seamă că chelesc şi face legătura cu plecarea ei... Cu atât mai mult cu cât celălalt, troianul, avea un păr... Acum zace sub pământ, cu părul lui cu tot...

În fine, se ridică şi merge să-şi întâmpine prietenii. Aceştia aduc o mulțime de ştiri. Se spune că văduva lui Agamemnon nu-şi mai ascunde amantul. Deci, e adevărat că motivul uciderii soțului a fost legătura cu celălalt şi nu balivernele acelea aşa-zis politice.

Mizerabila, spune Elena şi simt cu toții că ar fi vrut să spună mai degrabă, „târfa”. Deşi îi este verişoară, e poate cea mai aspră cu ea. E, în general, severă cu toate femeile despre care se bârfeşte că ar avea vreo aventură de dragoste. Gurile rele spun că le-ar invidia, acum, după ce propria-i poveste luase sfârşit. Se spune că aşa se întâmplă

cu femeile care au avut o tinerețe mai agitată. Dar Menelau nu crede o iotă din toate astea.

Ca să schimbe vorba, el întreabă de Odiseu. Despre acesta încă nu se ştie nimic. N-a ajuns în Itaca şi numai bunul Dumnezeu ştie pe unde s-o afla. S-ar putea să fi murit înecat.

Totuşi, soția lui, Penelopa, i-a respins pe toți virtualii pretendenți. Aşa o femeie mai rar.

Când discuția revine asupra fidelității femeilor, oaspeții dau înapoi, amintindu-şi proverbul că în casa spânzuratului nu se vorbeşte de funie. Dar, spre uimirea lor, nici Menelau şi nici Elena nu dau semne că ar fi incomodați. Din contră, Elena dezvoltă subiectul. Oaspeții nu mai ştiu încotro să privească auzind-o pomenind despre virtute, dar între timp ea le aminteşte de propria-i aventură, ceea ce-i eliberează pe toți. Discuția se însuflețeşte brusc.

Oricât ar încerca să-şi reprime gândurile păcătoase, privirile musafirilor se opresc tot mai des asupra rotunjimilor gazdei, ce se zăresc sub tunica transparentă. Doamne, ce repede trece timpul! Regina avea douăzeci şi cinci de ani pe vremea când se întâmpla chestia aia, aventura, iar acum are peste patruzeci. S-a mai împlinit nițeluş pe şolduri, e puțin mai rotundă la chip, mai nurlie, şi totuşi e la fel de atrăgătoare ca şi atunci, dacă nu chiar şi mai şi.

Cea mai bună dovadă că întoarcerea ei le-a răscolit ca niciodată pe femeile din oraş este numărul mare al naşterilor ce au avut loc nouă luni după aceea

Dar nu numai imaginația oaspeților o ia razna la vederea ei. Însuşi Menelau, aşteptând-o să iasă din baie după plecarea celorlalți, o doreşte ca un nebun. Iar dorința i-a fost stârnită mai mult de privirile lor. Pentru că vede în orice oaspete un posibil răpitor al Elenei. Şi, spre mirarea lui, alături de furie şi îndoială, îl cuprinde o dorință turbată. E

ca o magmă smolită, adusă de cine ştie ce mecanism misterios din cotloanele sufletului.

Ea iese, în cele din urmă, din baie şi se întinde goală alături de el. El îi priveşte îndelung părțile intime ale trupului. Apoi, în şoaptă, îi pune o întrebare pe care i-a mai pus-o de câteva ori: „Pe ce insulă i s-a dăruit, întâia oară, *celuilalt!*“

— Dar ți-am mai spus... Nu-mi amintesc prea bine... Insulele nu au nume şi seamănă una cu alta.

Glasul ei este la fel de gâfâit ca şi al lui, ceea ce-l face să o dorească şi mai mult.

— Totuşi, aminteşte-ți...

Nu mai ştiu. E multă vreme de atunci. Poate pe corabie. Ba nu, pe corabie mi-a fost rău...

— Dar mai pe urmă, la palat? La palat, la Troia, a fost mai bine, nu?...

— Da... Acolo a fost altfel... Pe urmă, îmi amintesc că în noaptea în care am ajuns toate ferestrele Troiei au fost luminate până în zori.

— Acolo ai avut primul orgasm cu el?

— ... îhîm.

Linişte.

— Dar asta se întâmpla rar. Se plângea deseori că eram rece cu el.

— Aşa, ă? Micuțul.

— Se mai plângea că n-am făcut copii...

— Hm... Dar cu Deifob a fost altfel... Spuneai că pe el Lai dorit...

— Ce să spun... Da... E adevărat... în afara faptului că era mai frumos ca frate-său, era o asemenea atmosferă înjur... Nu pot să-ți explic... Se simțea fiorul morții... Presimțirea ei... Totul semăna cu o solemnitate îndoliată... Cred că asta mă excita... Şi apoi, te simțeam mai aproape ca niciodată, până să ne întâlnim nu mai era mult, mai ales când...

— Mai ales când ce?

— Mai ales când a început construirea Calului... a Calului de Lemn... Se spuneau despre el tot. Felul de bazaconii... Că ai fi ascuns în el împreună cu ceilalți... Doamne, ce absurdități şi, cu toate acestea, nimic nu mă împiedica să mă imaginez mergând într-acolo...

— Încotro?... Continuă... Povesteşte...

— Acolo... la Cal... să ies noaptea în secret pe poarta cetății... să ajung la picioarele monstrului, iar tu să arunci de sus o funie... pe care eu să urc...

— Şi apoi?

— Apoi, să mă dezbrac şi să facem dragoste... Ca odinioară

— Ah... Aşa...

XIII

AŞEZAT LÂNGĂ SOBĂ, GENT RUVINA urmărea cu privirea cele două perechi ce încă dansau, aşteptând să surprindă strălucirea agrafei din părul Elenei, ori de câte ori se învârtea.

Trecuse de miezul nopții şi o parte dintre invitați şedeau pe canapelele şi fotoliile trase la perete pentru a nu-i incomoda pe dansatori.

— Mitologia e pasionantă, spuse gazda, aşezându-se lângă Gent. Ceea ce ați spus mai înainte despre Ahile e fascinant... Primul erou şi, concomitent, antierou din literatura greacă... Dacă nu greşesc, vă dați doctoratul în mitologie, da?

— Hm, într-un fel, răspunse Gent. Agrafa aurie sclipi rapid şi intens, aproape dureros.

Un invitat se apropie pentru a lua parte la discuție.

— Ahile dezertor. Hm! Paradoxurile sunt întotdeauna interesante. Mie, însă, îmi place mai mult ideea

dumneavoastră că Ahile este primul proiect al tancului. Cu atât mai mult cu cât ați dus ideea mai departe, afirmând noțiunea de anti-tanc, călcâiul, în speță.

— Dacă Ahile e arma secretă, călcâiul său simbolizează relativitatea secretului, spuse Gent. Situația prin care au trecut, mai mult sau mai puțin, toate armele.

— Ați spus-o foarte frumos: Ahile este arma progresului temporar. Chestia cu „antieroul”, să fiu sincer, n-am priceput-o prea bine.

Gent zâmbi concesiv, în loc de orice concluzie. Era evident că nu doreşte să mai continue discuția. Celălalt încercă să mai întrebe ceva, dar, între timp, veni Lena, care întrerupsese dansul, şi toți se înghesuiră pentru a-i face loc.

— Of, ce căldură spuse ea, dându-şi părul într-o parte.

De aproape, agrafa părea banală şi inutilă.

— Te-ai plictisit? îl întrebă şi se ghemui lângă el.

— Nu. De ce?

— Poate te-a enervat discuția despre mituri. Mă simt vinovată că am deschis-o, deşi ştiam că nu-ți place. Dansăm?

În timp ce dansau, discutară despre tot felul de banalități, dar ea simți că el se gândeşte intens la ceva. O cuprinse neliniştea şi i se înmuiară genunchii când el îi spuse: vreau să te întreb ceva.

— Vreau să te întreb ceva pentru care îți cer iertare... Totuşi, vreau să-mi răspunzi.

Puțin răguşită şi însuflețită de un suflu străin, vocea aceea parcă nu era vocea lui.

— Întreabă-mă, acceptă ea.

Avea ceafa albă şi neajutorată. O ceafa de victimă neprihănită.

— Nu te-am întrebat niciodată despre relațiile tale intime cu el... Mi-ai spus doar că ai fost distantă... Nici nu am de

gând să te întreb... Vreau doar să ştiu dacă ai fost vreodată satisfăcută pe deplin, dacă ai avut orgasm...

Ea se înmuie brusc în brațele lui, ca trupul unui înecat.

Spune-mi, insistă el în şoaptă. Iți jur, e pentru prima şi ultima oară că te întreb aşa ceva...

O luă apoi cu binişorul, îi ceru iertare, o mângâie, dar ea nu scoase niciun cuvânt. Lacrimile îi şiroiau pe față, fără ca nimic altceva să-i trădeze suferința. Totul se consuma în linişte, singurul care s-a cutremurat, ca şi când ar fi vrut să-şi scuture de pe umeri o mantie neagră, a fost el.

Ce-a fost asta? se întrebă apoi. Se cutremură din nou, altfel ca prima oară, încercând parcă să-şi smulgă o mască de pe chip.

Spre ziuă, în camera ei, Elena încercă să revadă în gând momentul acela, dar încă de pe acum el devenise incert.

Nu putea dormi. Îşi amintea şi alte discuții avute cu el, dar nu reuşea să găsească în ele niciun semn prevestitor.

Îşi aduse brusc aminte că avea în poşetă câteva pagini cu însemnări de-ale lui. Încercând să nu facă niciun zgomot, se ridică şi le luă. În lumina palidă a zorilor începu să parcurgă rândurile aşternute nervos pe hârtie.

Oracolul din Delfi. O instituție misterioasă a vremii. Faptul că în ajunul unor evenimente importante aproape toate statele greceşti sau ilire, ba chiar şi regii perşi şi sumerieni trimiteau curieri pentru a se sfătui cu preoții demonstrează că faimosul oracol ajunsese într-adevăr un fel de instituție politică internațională. Un loc al contactelor, un barometru al culiselor pentru cei ce-l frecventau. Acolo se făceau sondaje şi aprecieri preliminare, se lansau idei şi se propuneau compromisuri. Pe scurt, în lipsa mijloacelor de informare, a conferințelor de presă sau a declarațiilor oficiale de astăzi, a existat această agenție internațională, care, în câteva rânduri, a jucat rolul „telefonului roşu” din

zilele noastre. Răspunsurile vagi, chipurile, ale preoţilor conţineau în realitate un fel de cod ce permitea descifrarea mesajelor de către experţii în politică.

Înaintea războiului greco-troian, se pare că solii ambelor părţi au frecventat destul de des oracolul. Din cuvintele ambigue ale preotesei (oare ataşaţii de presă ai ţărilor neutre nu au jucat, tot astfel, rolul purtătorului de cuvânt?) s-a concluzionat clar în final că conflictul nu va putea fi rezolvat decât prin forţa armelor.

Ahile. Primul erou. Primul dezertor. Este evident că disputa Ahile-Agamemnon (nu întâmplător *Iliada* începe cu ea) n-a fost pricinuită de o femeie: Motivul a fost altul: Ahile voia să părăsească tabăra. Grecii au ascuns şi asta, ca multe altele. Totuşi, Homer a lăsat să se întrevadă adevărul. El aminteşte de alternativa pe care zeii i-au oferit-o lui Ahile: dacă va lua parte la război va muri, dar se va acoperi de o glorie nemuritoare. Dacă va părăsi tabăra va avea o bătrâneţe liniştită, însă anonimă. Este alternativa tipică ce li se oferă multora. Şi, la fel ca majoritatea oamenilor, Ahile a ezitat între cele două soluţii. A oscilat, a suferit chiar o vreme, până ce, într-o dimineaţă, dorinţa de a trăi a biruit setea de glorie şi el a anunţat că va părăsi tabăra aheilor.

Auzindu-l, Agamemnon a intrat în panică. Retragerea lui Ahile ar fi însemnat destrămarea armatei. El afirmă, cu siguranţă, asta la consfătuirea comandanţilor. Şi mai aminteşte, poate, că pentru acest război n-a ezitat să-şi sacrifice propria fiică. Aproape la fel vorbesc şi ceilalţi membri ai sfatului. Dar Ahile rămâne pe poziţie. El acceptă, totuşi, un compromis: nu părăseşte tabăra, dar nici nu participă la luptă. Normal că oştirii nu i se comunică motivul adevărat al ezitărilor eroului. Şi cu atât mai puţin că el nu va participa la bătălii. Dacă lucrul acesta ar deveni public, destrămarea armatei n-ar mai putea fi evitată. Mii de

oşteni greci probabil că s-au zbătut în aceeaşi dilemă ca şi el, fără a cuteza să se destăinuie cuiva. Prin urmare, armatei i se transmite că prinții s-au certat pentru o femeie. (Mereu aceeaşi mistificare, prea uşor crezută de oamenii simpli.)

Sclavele pe care Ahile i le oferă prietenului său Patroclu sunt o minciună destinată mai curând grecilor decât troienilor. Uciderea lui Patroclu, e posibil să fi fost opera grecilor înşişi, pentru a-l obliga pe Ahile să ia o decizie. (Suprimarea conştiinței, răzbunarea prietenului ucis, după cum o cere obiceiul pământului.)

Şi, oricât de ciudat ar părea, reiese că Ahile e printre cei dintâi pe care războiul îi oboseşte, război ce pare, pe măsură ce se prelungeşte, tot mai ilogic. Eroul îşi pierde credința în victorie. Dacă ai adăuga la asta tristețea destinului, se creează tabloul complet al suferințelor lui. El trece printr-o criză sufletească. Este impenetrabil. Se plimbă singur pe țărmul mării foşnitoare. Cel mai enigmatic erou homeric, amintind, prin detaşarea de propriul mileniu şi privirea aruncată în viitor, de personajele moderne.

Cecitarea lui Homer. Suspiciuni vechi de când lumea. Sunt de acord cu ele. El trebuie că a avut nu doar ochi, ci adevărate telescoape. Scenele ample din poem pot fi realizate numai din avion. Dacă n-am şti în ce mileniu a trăit, am putea crede că bătrânul rapsod a fost, în câteva rânduri, pasager pe ruta Roma-Atena-Istanbul.

Cecitatea lui Homer e doar un simbol. Un simbol ce sugerează că el e cântărețul unor evenimente cețoase, invizibile deci, ochiului omenesc. Poate ca în fața lor toți au fost orbi. Iar mulțimea, în loc să accepte acest adevăr, îl consideră orb pe reprezentantul ei, poetul. Pe scurt, ea transferă vălul ce-i acoperă ochii pe ochii poetului. Culpabilizare, dezvinovățire? Mai degrabă ultima.

Cazul lui Thremoh. E logic să gândeşti că troienii şi-au avut poetul lor. Spre deosebire de Homer, care a apărut la greci după război, Troia a avut nevoie rapid de un poet național. Pentru că Troia nu avea viitor.

Deci, putem bănui un prim proiect de Homer troian, cu alte cuvinte un pre-Homer. I-am pus numele REMOH, anagrama lui HOMER, dar mâna i-a adăugat involuntar un th[7], ceea ce a dat Thremoh. Fonemul „th“, care în această zonă a Europei se întâlneşte doar la albanezi şi la greci, dă numelui o rezonanță greco-iliră..

Un an de la căderea Troiei. Palatul lui Menelau. Primăvară.

Elena, la patruzeci de ani.

Întrebarea lui M.

Cu un gest nervos, Lena scotoci prin geantă în căutarea urmării. Dar însemnările nu aveau continuare.

Întrebarea lui M... întrebarea lui M... O, Doamne spuse ea, e posibil ca el să sufere din asta? Până acum n-a arătat că ar fi aşa.

XIV

PLOILE DE PRIMĂVARĂ, DUPĂ CE AU BICIUIT câmpul de câteva ori la rând, l-au preschimbat într-o mocirlă împestrițată ici-colo cu băltoace. Acestea se zăreau pretutindeni, mici şi mari. În ele se oglindeau norii, câte o pasăre singuratică dând târcoale sau chiar tristețea cerului.

Întinşi pe burtă, priveau adesea cu orele spre ochiurile de apă. Uneori aveau noroc, norii se perindau rapid, aducând chiar şi fulgere, iar păsările, speriate, se învârteau ceasuri

---

[7] În albaneză, sufixul th are valoare de diminutiv.

întregi pe deasupra. Dar, de cele mai multe ori, pe suprafața bălților nu se oglindea decât melancolia cerului.

— Ce lună urâtă a fost aseară, zise Robert. Ați băgat de seamă?

Nu-i răspunse nimeni.

— Ca dracu' de urâtă, urmă el.

Millosh râgâi.

— În ceea ce mă priveşte, nu mi s-a părut niciodată că luna ar fi aşa cum o descriu ei, spuse.

— Am auzit că o compară cu o femeie, zise Akamant.

— Comparația asta o fac, desigur, proştii, observă Millosh. Ce poate să aibă în comun femeia cu luna?

Robert zâmbi.

— Faptul că e departe, intangibilă, spuse.

Millosh se gândi puțin.

— Adevărat. Doamne, ce dor îmi e de-o femeie!

— Uite-le unde sunt., zise Akamant şi arătă cu mâna în direcția oraşului. Cu miile. Au început să-şi lepede pardesiele şi puloverele! Apoi, nu peste mult timp, se deschid plajele.

— Nu mă stârni, Akamant.

Akamant râse superior.

— Vorbeam despre lună, spuse Robert. Ați văzut-o aseară? Când se oglindea în băltoaca de jos nu părea urâtă, dar apoi, când a început să se prelingă peste fața apei, s-a preschimbat într-o moluscă galbenă, jilavă, groaznică la vedere.

— Oho, cu ce-ți bați tu capul, se miră Millosh.

— Dar cu ce altceva?

O bucată de vreme tăcură cu toții.

Constructorul citea. Max trăgea din țigară. Odiseu K. Stătea cu mâinile la piept şi medita.

— Să-l ia dracu', zise Robert. Mi-a înțepenit spinarea. De când s-a lăsat pe-o parte nici să te întinzi ca lumea nu mai poți.

Constructorul închise cartea şi privi spre Robert. Avea ochelari cu lentile groase şi, în spatele lor, ochii îi păreau mici şi tulburi.

— Calul s-a înclinat puțin, Robert, spuse, dar asta nu e ceva care să provoace panică.

— Nu pot dormi, se plânse Robert., mi-a amorțit un omoplat.

— Uite că s-a lăsat pe-o parte, urmă Constructorul, deşi nimeni nu a prevăzut aşa ceva.

— Era bine dacă prevedea, zise cu năduf Robert.

— Tot secretul e în structura solului. S-a nimerit un sol tare prost.

— Nu se putea găsi ceva mai acătării?

— Ştii cât de întins e câmpul ăsta.

— Da, dar noi ne-am nimerit chiar în mijlocul mlaştinii şi, încetul cu încetul, o să ne înghită smârcul. Cât de curând, burdihanul Calului o să atingă noroiul. Ce-o să ne facem atunci?

— Nu trebuie să intrăm în panică de pe acum, spuse Constructorul.

— Eu nu intru în panică, întreb numai: ce vom face când pântecele calului va atinge smârcul, iar apa va pătrunde aici?

— O să facem ceva.

— N-aş putea să ştiu şi eu ce anume?

Constructorul puse cartea de o parte.

— Robert, începu cu glas liniştit, de câte ori am reluat această discuție? De câte ori ți-am explicat cum stau lucrurile? Cel puțin să-mi respecți părul alb.

— Ba te respect, îl contrazise celălalt. Iartă-mă dacă, fără să vreau, te-am ofensat.

— Tu ştii prea bine, continuă Constructorul, Calul a fost ridicat într-o singură noapte.
— Cine nu ştie asta?
— Şi ce mai noapte a fost, spuse Constructorul. Niciunul dintre voi n-a crezut că vom reuşi să-l facem doar într-o noapte. Aceea a fost noaptea cea mai lungă şi, totodată, cea mai scurtă din viaţa mea. Vă mai amintiţi ce beznă era? Aveai impresia că, pentru a realiza bezna aceea de infern, au fost înghesuite una peste alta câteva mii de nopţi.
— Era, într-adevăr, un întuneric incredibil.
— Aşa stabilisem dinainte. Noaptea trebuia să fie cât mai întunecoasă. Şi închipuie-ţi că, pe o asemenea beznă, eu conduceam şantierul. Voi n-aţi avut încredere.
— Cum să fi avut? Ţi se părea că scândurile şi stâlpii, ce înotau pe umerii oamenilor, ieşeau dintr-un hău întunecos şi intrau apoi într-altul.
— In vreme ce ele erau fixate unele lângă altele, după un proiect riguros.
— A fost o noapte nesfârşită. Câteodată, mi se părea că muncim de un secol, ba chiar de mai multe secole de întuneric.
— Şi eu am uneori această impresie. Mi se pare că noaptea aceea a fost acum două mii, trei mii de ani în urmă, zise Akamant.
— Se spune că memoria se moşteneşte, interveni în discuţie şi Robert. Dacă ar fi aşa, atunci s-ar putea considera că nemurirea sufletului nu este altceva decât memoria ce se transmite de la o generaţie la alta. Totuşi, indiferent de amintirile vechi, tu eşti un mare constructor. Ai proiectat şi ai realizat ceva inedit în istoria construcţiilor monumentale ale omenirii. Ceva cu nimic mai prejos decât piramidele din Egipt.
— Mulţumesc, mă simt măgulit, zise Constructorul. Se simţea, într-adevăr, măgulit, deşi ştia că Robert repetă

cuvintele pe care le pronunțase el însuşi cu un timp în urmă. Numai că nu era sigur dacă acesta vorbea serios sau în bătaie de joc.

— Fumezi? îl întrebă.

— Cu plăcere!

Aprinseră câte o țigară şi tăcură un timp. Dintre stâlpii de care erau fixate coastele începu să picure şi ei se traseră la o parte.

— La naiba, uite că începe iar.

— Nu, e doar un noruleț.

— Şi imaginează-ți că, în noaptea aceea, trebuia să gândesc la toate, spuse Constructorul. La toate, începând cu problemele tehnice de şantier şi terminând cu aspectul exterior al Calului. Pentru că, la urma urmei, Calul e o operă de artă, iar înfățişarea lui trebuie să fie în pas cu vremea. Era obligatoriu ca forma Calului să se apropie de aceea a mijloacelor de transport de astăzi. Dintre toate, cel mai potrivit mi s-a părut a fi furgonul.

— Când l-am văzut la început mi s-a părut că e un furgon adevărat, zise Millosh.

— Voi n-ați crezut, urmă Constructorul. Când a început să se lumineze de ziuă şi conturul Calului a prins să se ivească din întuneric, ați rămas toți cu gurile căscate la picioarele lui.

— Asta n-am s-o uit niciodată. Calul se ridica în fața noastră cu o măreție uluitoare, pe jumătate cufundat în noapte şi negură şi, în acelaşi timp, între vis şi realitate.

— Voi păreați nişte pitici înaintea lui.

— Aşa e, spuse Akamant. Îmi amintesc, primul care a înțeles totul a fost Odiseu K. În fața construcției, a spus faimoasele cuvinte: „Calul acesta va teroriza multe generații omeneşti

— Ce? făcu Odiseu K. Auzindu-şi pomenit numele.

— Nimic, zise Robert, ne aminteam de ceva.

— Puțin mai devreme filosofați cu ochii la lună, acum vă pierdeți în amintiri, îi ironiză Odiseu K.

— Şi ce să facem, mă rog?

Odiseu K. Nu răspunse.

— Să ne batem capul cum să pătrundem în oraş? Urmă Robert. Asta ne-a frământat sute de zile şi de nopți la rând.

— Câtă vreme suntem aici şi nu acolo, şi Odiseu K. Arătă cu mâna în direcția oraşului înseamnă, că nu ne-am ostenit îndeajuns.

— Cât o să mai aşteptăm?

— „Cât o să mai aşteptăm?” Tu, Akamant, nu ştii să vorbeşti decât cu fraze de-a gata. Nu pot să suport limbajul de film. Nu pot, mai ales când aud: *„De ce ai făcut-o, Mario”*

— Odiseu, devii maniac, observă Robert.

După cum îşi ascuți privirea, era clar că Odiseu K. Ar fi vrut să răspundă la fel de ironic, dar renunță în ultima clipă. Scoase apoi din buzunar un jurnal şi începu să citească. Şi Constructorul îşi reluase lectura. Max stătea cu ochii întredeschişi. Părea că dormitează, cu bărbia roşcată şi țepoasă proptită în piept.

— Să-ți aminteşti mereu că anii trec, că timpul zboară, zise Robert cu tristețe. Să-ți aminteşti că, în clipa asta, sunt unii care spun altora: „telefonează-mi între cinci şi şase” sau „aşteaptă-mă în colțul parcului”.

— Ah, făcu Millosh. Am uitat de toate astea. Parcă ar fi din altă lume.

— Le-am uitat. Ne-am închis aici, în cuşca asta veche de lemn şi aşteptăm. Aşteptăm.

Odiseu K. Ridică din nou capul.

— Când ai un țel măreț de atins, trebuie să faci sacrificii.

— Tocmai, zise Robert, sacrificii pentru o cauză. Dar, din păcate, aici nu se întrevede niciun final.

— După tine, ar trebui să abandonăm ceea ce am construit cu atâta trudă?

— N-am spus să abandonăm, am spus doar că nu se întrevede finalul.

— Nu suntem vinovați noi pentru asta. Şi, apoi, nu-i adevărat că nu se întrezăreşte nimic, însăşi prezența noastră aici, la periferia oraşului, creează tensiune şi teamă în sufletele lor. Le luăm aerul, îi sufocăm.

— Oare pentru asta suntem noi aici? interveni Akamant. N-am venit să-i sufocăm, ci să-i trimitem pe lumea cealaltă. Eu, cel puțin, aşa gândesc.

Odiseu K. Îl privi cu răceală.

— Desigur, Akamant, desigur.

— Oraşul sau Calul, chiar tu ne-ai spus asta, continuă Akamant. Aşa e?

— Bineînțeles, Akamant, oraşul sau Calul! Totuşi, fiecare lucru la timpul său, adăugă celălalt cu osteneală în glas.

Liniştea ce a urmat după cuvintele lui s-a prelungit o vreme. Se simțea că n-ar fi putut s-o destrame decât tot cel care o provocase.

— Orice lucru îşi are sorocul lui, spuse el pentru a treia oară. Calul de Lemn a cucerit până acum multe oraşe. Nimic nu-i poate opri galopul. Trebuie doar răbdare.

Akamant deschise gura, probabil pentru a întreba încă o dată „Cât o să mai aşteptăm?”, cum auzise prin filme, dar îşi aminti de ironia lui Odiseu K. Şi tăcu.

Cu mâna sprijinită de unul din stâlpi, Millosh scruta zarea printr-o crăpătură.

— Oraş blestemat, murmură plin de ură. Ne stai zi şi noapte împotrivă, cu hornurile, cu balcoanele şi cu luminițele tale afurisite cu tot.

Cu ochii roşii de nesomn, Max îşi privea sulița ruginită, aruncată, peste cămaşa de zale.

Uneori mă cuprinde disperarea. Am senzația că nu vom reuşi niciodată să pătrundem în oraşul acesta. Ca într-un coşmar, când îți simți brusc picioarele amorțite şi te afli în

beznă, tară a reuşi să treci dincolo de pragul mântuitor. Uneori am impresia că oraşul acesta are să ne piardă. Vara va fi scurtă. Vor veni din nou nopțile lungi şi pustii ale toamnei. Prin borte va şuiera iar vântul. Asta la început, căci mai apoi va urla pur şi simplu.

Odiseu K. Privea printr-o gaură câmpul acoperit cu băltoace. Peste ele păreau că se ridică valuri uriaşe, cenuşii, ațâțându-i cu legănatul lor toate simțurile.

Proştilor! Credeți că eu stau aici din plăcere, în semiobscuritatea aceasta cu miros de mucegai, în aşteptarea momentului final, departe de casă, departe de copiii şi de soția care mă aşteaptă zi şi noapte. Ea aşteaptă la gura sobei, sătulă de singurătate, şi-mi împleteşte un pulover negru, pe care de plictiseală, îl deşiră şi apoi îl împleteşte din nou. Cu siguranță că ai ei, mamă-sa, verii, cumnatele încearcă s-o convingă să se recăsătorească, dar ea le face semn să tacă. Apoi continuă să lucreze la puloverul meu. Ziua împleteşte, noaptea deşiră. Ea ştie că eu mă voi întoarce într-o bună zi, mă voi aşeza la gura sobei şi-i voi povesti despre anii petrecuți departe. Despre cum ne-am închis în Calul acesta de lemn, în fața unui oraş străin, cum am aşteptat ani la rând să ne reuşească vicleşugul, cum treceau zilele şi veneau nopțile ca o caravană fără început şi sfârşit, despre cum scârțâiau scândurile vechi în vânt, în ploaie şi zăpadă. Dar, până atunci, aceleaşi băltoace dezolante, aceleaşi primejdii şi aceeaşi tristețe. O, Doamne, câtă tristețe!

XV

ERA O ZI CEȚOASĂ. PRIN VALUL de ceață balcoanele blocurilor şi arborii din parc păreau că se clatină amețiți, ca sub efectul unui drog.

— Ştii? Cred că sunt gravidă, zise Lena îndată ce se întâlniră.

— Cum?

Lui i se păru că, în momentul acela, trecătorii de pe stradă o priveau cu surprindere.

— Adevărat? Dar tu, parcă...

— Aşa am crezut... Uite, însă... M-am mirat şi singură... Avea o privire blândă, nițel obosită. Cearcănele din jurul ochilor ei păreau un amurg abia bănuit. De ce te miri?

— Mă mir, într-adevăr, răspunse el. M-ai luat prin surprindere.

— Hai să mergem. N-are rost să ne oprim aici. Se uită lumea la noi.

El îi dădu brațul şi o porniră pe strada vecină stadionului studențesc.

— Lena, e adevărat?

— Sigur că da, spuse ea.

— Parcă tu...

— Da, ți-am mai spus... M-am mirat şi eu. Am fost chiar uimită. Două-trei săptămâni am stat în cumpănă, deşi la început n-am crezut că poate fi adevărat. Ba chiar, ştiind că nu fac copii, n-am ținut minte nici ziua.

— Dar eşti sigură? Poate că te înşeli.

— Ai vrea să mă înşel?

— Deloc, Lena.

— Sunt aproape sigură. Aseară m-a văzut la cămin una dintre fetele de la medicină. Două luni şi ceva...

Pe stradă era multă lume. Perechi, puştani, femei cu copii.

Ea se atârnă de brațul lui.

— Simțeam că timpul trece, zilele zboară, totul tulbure-tulbure, aşa cum simți uneori dimineața când încă nu te-ai trezit bine din somn. Simțeam, dar îmi era frică să fac un calcul simplu. Aveam impresia că, din calculul acesta rece, toată magia avea să se destrame.

El o asculta ca buimac şi, involuntar, citea firmele luminoase de pe faţada clădirilor.

— Nu ştiu ce-aş fi făcut dacă ţi-ar fi părut rău.

— De ce vorbeşti aşa? Sunt la fel de bucuros ca şi tine.

— Atunci, de ce nu spui nimic?

— Sunt surprins. Nu am nimic altceva, Lena, mă jur.

În lumina lămpilor de neon chipul ei părea mai alb ca de obicei. Alb şi puţin înstrăinat. Roşul de pe buze îşi schimba şi el culoarea sub lumina neonului.

Nu există o lumină mai potrivită pentru despărţirea a doi oameni decât asta, îşi spuse el. Chipurile par reci, îndepărtate, fiecare luându-şi cu sine propriul mister.

— Intrăm într-un local? Trebuie să sărbătorim mesajul. Scuză-mă că m-am purtat aşa. Scuză-mă. Ar fi trebuit să te sărut în clipa în care mi-ai spus că eşti gravidă, nu să rămân aşa. E o asemenea bucurie...

Ea îl strânse de mână.

— Încotro?

— La „Cafeneaua de iarnă”.

— Nu, mai bine să ne plimbăm. E o seară caldă.

„ASIGURATĂ VIAŢA, PRIN ISIS”

— Cât de frumos ai spus-o: să-i sărbătorim mesajul. El ne-a trimis un mesaj. O telegramă: Peste şapte luni voi fi acolo, lângă voi stop aşteptaţi-mă stop bebe’”.

Traversau distraţi intersecţia când un camion frână scrâşnind pneurile.

— Hei, unde vă uitaţi? strigă un şofer, scoţând capul din cabină.

Lena îi zâmbi bucuroasă. Traversară de mână, alergând, urmaţi de fluieratul poliţistului. Când îşi reluară mersul normal, Gent îi arătă un alt afiş:,. ÎNVĂŢAŢI PE COPII REGULILE DE CIRCULAŢIE!”

Ea avea în privire un surâs vag, adresat cuiva necunoscut, ca şi când copilul i-ar fi făcut deja cu mâna din balconul de vizavi.

Clădirile de o parte şi de alta a străzii se răreau. Ajunseseră din nou pe strada aceea cu vile. Printre zăbrelele gardurilor se zăreau arbuşti ornamentali.

„ASIGURAŢI-VĂ VIAŢA PRIN ISIS."

— Încotro mergem? întrebă el, parcă amintindu-şi din reclama aceea că ieşeau din oraş.

Mai încolo, strada era cufundată în beznă. În depărtare se auzea muzică de dans.

— Aici, în apropiere, e o grădină de vară. Îţi aminteşti?

— Da, îmi amintesc. Mi-ai promis c-o să venim împreună.

El se opri.

— Hai să mergem. Nu poate fi prea departe.

— Mai bine să ne plimbăm. E o seară atât de frumoasă...

— Cum vrei...

Continuară să meargă îmbrăţişaţi. Muzica rămânea undeva, în urmă.

— Îţi aminteşti... atunci? zise ea. Era frig, întuneric şi mi se făcuse frică.

Căută cu privirea departe în zare. Şoseaua albea sub razele lunii. Mai încolo, în faţa lor, o altă pereche. Se zărea, fusta albă a fetei şi mâna băiatului, pe umărul ei.

— Parfum de tei, spuse el. Simţi?

Ea îşi sprijini capul de pieptul lui. Gent privea drept înainte, întunericul diluat de lună.

Fata din faţa lor avea părul blond ca şi Lena.

— Azi, la facultate, s-a vorbit numai despre complot, zise el. Se spune că în curând îi vor judeca.

— Ceva-ceva am auzit şi eu, dar, ca să fiu sinceră, n-am fost prea atentă.

Continua să-şi ţină capul lipit de pieptul lui.

— Hai să vorbim mai bine despre altceva.

— Elena din Troia. Zise Gent, parcă vorbind pentru sine. Te mai strigă copiii aşa?
— Câteodată, răspunse ea. Înainte mă strigau mai des. Mi se pare că acum nu mă mai plac ca atunci.
— Ai impresia că-ți fac o cinste strigându-te aşa?
— Nu-s chiar atât de încrezută să neg.
— Eu, în schimb, consider că nu-i deloc astfel.
— Mulțumesc. Totuşi...
— Elena din Troia, lăsând la o parte faptul că pentru ea s-a declanşat un conflict de asemenea proporții, n-a fost altceva decât o femeie mediocră, spuse Gent.
— Cum aşa?
— Cum aşa? aproape că strigă el. Ai fi acceptat tu, oare, de exemplu, ca, după tot ce-a fost între noi, să te supui destinului şi să-ți reiei conviețuirea cu fostul tău logodnic?
— Nicicând, zise Lena. Nici într-o mie de ani.
— Dar ea o face. După tot războiul acela, ea rămâne cu fostul ei soț în palatul liniştit, unde din când în când ajung ştiri din afară.
Ea îşi aminti de însemnările lui. *Un an de la căderea Troiei. Palatul lui Menelau. Primăvară.*
— *Nada,* deci, tu spui „nicicând”! Pentru că tu nu eşti ea.
— Mulțumesc, domnul şi stăpânul meu... spuse ea. Cum e cu doctoratul?
— Mai am puțin şi termin.
Adevărul e că el, cu câteva ceasuri înainte, alesese în mod voit pentru cartea lui un fragment din discuțiile acelea,

„Uite-l”, zise el.
„Pe cine? “
„Calul de Lemn.
Ea rămase cu fruntea sprijinită de pieptul lui.
„Pare alb sub razele lunii.

„N-are decât să pară cum o vrea”, spuse ea după un timp. „De la o vreme nu mă mai impresionează. “

„Chiar aşa?”

„Chiar aşa. Înainte mă speria, acum nu-mi mai pasă de el. “

„Asta e bine. Într-o anumită măsură te teroriza. “

„Ba chiar, în ultima vreme nu mi se mai pare că seamănă cu un cal“, urmă ea, „în ultima vreme aduce tot mai mult cu un furgon. “

„Ciudat!

„Mai ales astă-seară”, zise ea cu gândul aiurea, „mai ales astă-seară, Gent “.

El îi privi capul blond. Ii simțea mâinile fierbinți.

„Se spune că picioarele din față i s-au afundat de tot în nămol. “

E mai mult furgon. Decât cal repetă ea. „Un furgon ridicat pe patru stâlpi, din care doi s-au cufundat în smârc şi s-au deformat de greutate. “

El o mângâie pe păr.

„Tu n-ai aceeaşi impresie? Nu ți se pare caraghioasă cuşca asta de lemn, de care atuncea ne era frică?7”

„Nu.”

Ea râse în surdină „

„Pe atunci se întâmpla exact pe dos”, zise. „Dar, la urma urmei, la ce bun să vorbim despre el? Lasă-l să stea acolo în câmp, ca o sperietoare de ciori, iar noi să vorbim mai bine despre iubire.

„Ai vrea să intrăm în el şi să ne iubim?”

„Nu ştiu”, zise ea. „Nu m-am gândit niciodată la asta. “

„Într-o zi, când ne va prinde ploaia pe câmp şi nu vom găsi alt adăpost? “

„Nu ştiu”, repetă ea. „Poate. Dar tu? “

„Eu nu”, îi răspunse el cu răceală în glas. „Să faci dragoste printre schelete... Niciodată “

„O, Doamne, ce rău stai cu nervii.
Ea îl mângâie pe ceafă, încercând să-l liniştească.
„Elena din Troia” spuse el. „Te mai strigă copiii aşa? “
„Uneori”, zise ea. „înainte mă strigau mai des.”

În lumina lunii şoseaua părea aproape albă. Perechea dinaintea lor nu se mai zărea. Un lătrat îndepărtat dădea o notă sinistră câmpului.

— Ne întoarcem, spuse el într-un târziu, ne-am îndepărtat prea mult.

Ea îl privi îndelung. Avea în ochi întuneric şi lumină laolaltă.

— Asta e seara mea, da? Nu mă refuza, hai să mergem pe câmp. Vreau să mă întind pe iarbă, să-i respir parfumul.

El tăcu.

— Hai!

Privirile fetei erau umede, de argint De o parte şi de alta a drumului câmpul se desfăşura nemărginit, zdrenţuit în zare de lătratul acela uitat, care-i dădea dimensiuni fabuloase.

— Hai, Gent!

Cei doi lăsară drumul şi se afundară în noapte.

XVI

ERA DIMINEAŢA DEVREME. Telefonul sună de câteva ori. Ofiţerul de serviciu ridică receptorul.

— Alo! Poliţia?

Vocea din spatele membranei părea speriată.

— Poliţia? Ascultaţi-mă. În afara oraşului, pe câmp, în stânga pâlcului de tei au fost găsiţi doi morţi.

Ofiţerul se încruntă.

— Repetaţi!

Celălalt reluă.

Ofiţerul îşi notă totul într-un carnet.

Pâlcul de tei, stânga, la doi kilometri de şosea, în câmp deschis.

Zece minute mai târziu, maşina poliției gonea pe şoseaua cu tei. Era răcoare. Speriate, zeci de păsări îşi luau zborul din copaci.

Şeful poliției şi medicul priveau tăcuți pe fereastră. Alături de şofer stătea un alt bărbat, probabil de la biroul de criminalistică. Acesta avea în poală un aparat foto.

De pe câmp se ridica un abur uşor. Ici-colo se zăreau câteva mori singuratice. Un plop, un canal. Alt stol de păsări. Apoi, linişte.

— Îndrăgostiți, zise şeful.

— Fireşte.

Tăcură apoi tot restul drumului.

— Opreşte, făcu şeful când ajunseră în dreptul pâlcului. Acolo e.

Maşina se opri. Departe, în dreapta, se zărea cascheta unui polițist.

Coborâră şi o porniră pe jos. Medicul era corpolent şi venea mai în urmă. Uneori privea cu ochi somnoroşi întinderea tăcută. Se simțea mireasma pământului. Cizmele şefului sclipeau prin iarba rară. Când şi când, boarea dimineții aducea parfum de tei, dar aroma pământului domina totul.

Când cei trei se apropiară, polițistul făcu câțiva paşi în întâmpinarea lor. Şeful îi răspunse la salut şi micul grup veni lângă cadavre. Rochia albă şi părul blond al fetei se zăreau de departe. Vântul uşor umfla rochia din când în când şi apoi o lăsa să cadă peste trupul fără viață. Fata zăcea pe spate. În piept avea o rană groaznică. În schimb el căzuse cu fața în jos, iar rana o avea în spate. În ultima clipă încercase, probabil, să ridice capul, sprijinindu-se în coate, pentru a-l vedea pe ucigaş, dar nu reuşise, fruntea i se prăbuşise pe mâini şi rămăsese în poziția aceea.

În liniştea ce se lăsase nu se auzea decât declicul aparatului foto.

Şeful poliţiei ridică de jos poşeta fetei. În ea se aflau o oglinjoară, un ruj de buze, câteva monede şi o legitimaţie. Poliţistul deschise legitimaţia şi citi: *„Ana Shundi. Vârsta: 21 de ani. Profesia: laborantă*”

Medicul se aplecă deasupra cadavrelor, îşi dădu la o parte părul de pe frunte şi privi câteva clipe rana din pieptul moartei.

— Ciudată rană... groaznică, pronunţă rar, parcă vorbind de unul singur.

Ceilalţi doi se apropiară şi ei ca să vadă mai bine.

— O rană neobişnuită, spuse expertul criminalist.

Rana era, într-adevăr, neobişnuită: mare, roşie şi zdrenţuită pe margini. Părea un soare în amurg, încoronat de o cunună stacojie de raze.

— Oare ce armă o fi folosit? întrebă şeful poliţiei.

Doctorul ridică din umeri. Criminalistul se aplecă din nou deasupra trupurilor nemişcate.

— Poate vreo armă veche de colecţie, spuse înfundat.

Şeful poliţiei privi în jur. Cât vedeai cu ochii nu se zărea decât câmp. Aici nu erau nici mori, nici colibe. Peste tot doar câmp buruienos. Doar în depărtare, la câţiva kilometri, se zărea vechiul furgon, răsturnat pe-o parte.

Cei trei priviră o vreme, tăcuţi, într-acolo.

XVII

TOAMNA VENI DIN NOU. Vechile şleauri ale câmpului, zvântate de căldurile verii, se umpluseră din nou cu apă. Păsările plecau stoluri-stoluri, pustiind cerul imens.

În mijlocul câmpului, în faţa oraşului, se înălţa ca odinioară Calul de Lemn. Scândurile vechi ii putreziseră pe

ici-colo, iar vântul şuiera în voie prin crăpăturile şi găurile lui nenumărate.

Ei stăteau acolo, ca de obicei, întinşi de-a valma care cum putea pe pledurile deşirate. Constructorul îşi înfăşurase gâtul cu un fular şi tuşea.. Max şi Millosh închiseseră ochii şi nu era prea clar dacă ațipiseră sau se gândeau la ceva. Chiar şi Odiseu K., foarte lucid de obicei, îşi pierduse orice nădejde. Printr-una din găurile laterale privea pe câmp, acolo unde se afla mormântul lui Akamant. Vântul învârtea în jurul mormântului petice de ziar. Sărmanul de el, îl căină suspinând. Acum nu mai are cine să ne aducă ziare sau veşti proaspete. Privind câmpul, se întreba cum de fusese posibil să se târască toată distanța aceea cu capul aproape sfărâmat. Nu-i putea uita mai ales ochii îngroziți în vreme ce-i spunea lui Max: „Am văzut-o pe Elena ta“.

— Ce mormăi acolo? făcu Robert

— Nimic. Mi-am amintit de Akamant. De ultimele lui cuvinte despre Elena.

— Cu siguranță că delira, zise Robert. E şi normal, cu atâtea gloanțe primite în cap.

— Mie nu mi s-a părut că delira, îi contrazise Odiseu K.

— Ba delira, spuse Max, deschizându-şi ochii congestionați. Pe Elena am ucis-o cu mâna mea.

Privirea i se opri, preț de un minut, pe sulița cea veche.

Constructorul începu din nou să tuşească, iar ei, ca şi când ar fi vrut să-l audă mai bine, îşi întrerupseră discuția.

XVIII

ERA SPRE MIJLOCUL LUI OCTOMBRIE. Plimbându-se cu Lena la periferia oraşului, Gent Ruvina observă deodată că împrejurimile îi par cunoscute. Da, acesta e câmpul picnicului de anul trecut, fu cât pe ce să exclame. Uite şi vechiul furgon.

Muncitorii de la primărie încă nu-l ridicaseră.

— Lena, strigă el. Iată Calul de Lemn..

Ea culegea ultimele flori de sezon, la câțiva paşi mai încolo. Întoarse capul şi privi în direcția în care-i arătase el. Apoi îşi văzu mai departe de treabă. Avea multă tristețe în privire, aşa cum se întâmpla adesea din ziua în care auzise despre uciderea celor doi tineri, crimă comisă, cu siguranță, de fostul ei logodnic, care a confundat-o, în semiobscuritate, pe blonda necunoscută cu ea, cu Lena.

În vreme ce ea aduna flori, Gent Ruvina păşea încet în direcția furgonului. Vântul arunca în băltoace bucăți de ziare pe care nu se mai puteau citi decât fragmente de titluri. Furgonul era acum chiar în fața lui. Paşii lui Gent Ruvina deveniră tot mai şovăitori. Privirea i se opri pe o sticlă aruncată pe jos. Se aplecă, o luă şi cu ea în mână mai înaintă câțiva paşi. Apoi se opri. Era singur în mijlocul câmpului. Ridică mâna si aruncă sticla cu toată forța în direcția furgonului. Sticla se lovi de furgon şi produse un ecou de fiare vechi. Apoi o zări pe Lena întorcând capul spre el de acolo de unde era, dar nu-i auzi vorbele, căci dintr-o dată ea îi păru teribil de departe. Se trezi singur pe câmpul nesfârşit, aşteptând ca din cotloanele întunecoase să apară monstruoşii şerpi torționari. În vreme ce aceştia se târau leneş către el prin smârcuri, el simți cum împietreşte, cum se transformă în rotunjimi de marmură cu chipul lui Laocoon, înconjurat de mii de glasuri. Era la Louvre, la Londra, la Madrid, admirat de mulțimi imense de vizitatori şi de turişti... Glasurile lor, privirile, blițurile aparatelor foto îl tălăzuiau din toate părțile. Simțea că toate acestea îl amețesc. Oamenii îşi arătau unii altora zgârieturile făcute de monştri pe obrazul pietrei. Iar el voia să deschidă gura, să spună adevărul, să spună cum a fost, dar marmura nu-i dădea voie.

Tirana, 1965-1990

CUPRINS